examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2021|2022

vmbo-gt / mavo

Maatschappijkunde

ThiemeMeulenhoff

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2021 | 2022

R. van Otterdijk
J. van Otterdijk

vmbo-gt/mavo

Maatschappijkunde

ThiemeMeulenhoff

mijn.examenbundel.nl

Slagen zonder examenstress doe je met Examenbundel, Samengevat, Examenidioom en Zeker Slagen!
Alles voor je schoolexamens en je centrale examens in je boeken, maar ook online.

- Quickscan
- Antwoorden bij de oriëntatietoets
- Video's en andere leerbronnen
- Oefenexamens
- Overzicht van al je examenvakken
- En nog veel meer op Mijn Examenbundel!

Ga naar mijn.examenbundel.nl en log in op Mijn Examenbundel. Met deze code krijg je toegang tot heel veel (digitale) extra's die bij je bundel horen:

Deze code is uniek en door één persoon te gebruiken. Geldig tot 15 juli 2022.

#ikgazekerslagen

Voorwoord

Met deze **Examenbundel** bereid je je goed voor op het eindexamen en op de schoolexamens. Je oefent met echte examenopgaven. In de uitwerkingen staan de antwoorden met een duidelijke uitleg. Zo weet je precies wat je goed en fout hebt gedaan.

Gebruik naast deze **Examenbundel** ook het boek **Samengevat** om te leren voor je examen. Hierin vind je een handige samenvatting van alle examenstof.

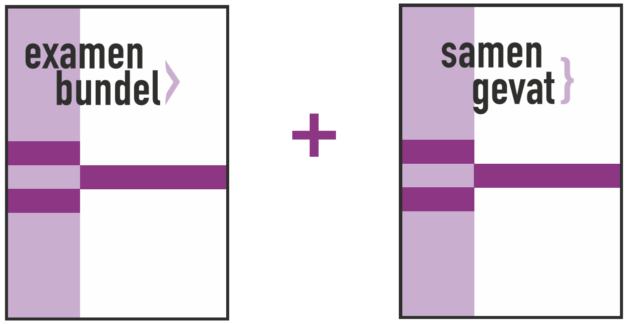

Oefenen met echte examens en duidelijke uitwerkingen

Overzichtelijke samenvatting van de examenstof

Wil je weten op welke datum het centraal examen is?
Ga naar examenbundel.nl/examenrooster voor het actuele examenrooster.
Of scan de QR-code:

Namens team **Examenbundel** heel veel succes!

Heb je een vraag of opmerking over deze **Examenbundel**?
Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking
De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze **Examenbundel** met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

© ThiemeMeulenhoff

Inhoud

3 **Voorwoord**
7 **Stappenplan: oefenen en leren met de Examenbundel en Samengevat**
11 **Examentips**

14 Centraal examen maatschappijkunde 2022
17 Examenprogramma
18 Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde
19 Casus
19 Voorbeelden bij de analyse van het maatschappelijk vraagstuk
24 Politieke prenten begrijpen
27 Beeld- en fotoanalyse

Oriëntatietoets

37 Opgaven

Deel 1
Oefenen op onderwerp

1 Politiek en beleid
41 Oefenvragen
50 Uitwerkingen
60 Begrippen

2 Massamedia
67 Oefenvragen
75 Uitwerkingen
79 Begrippen

3 Criminaliteit en rechtsstaat
84 Oefenvragen
97 Uitwerkingen
106 Begrippen

4 Analyse van een maatschappelijk vraagstuk
118 Oefenvragen
129 Uitwerkingen
135 Begrippen

Deel 2a
Examens met uitwerkingen

Examen 2018-I
139 Opgaven
164 Uitwerkingen

Examen 2019-I
170 Opgaven
194 Uitwerkingen

Deel 2b
Examen zonder uitwerkingen

Examen 2021-I
207 Opgaven

Bijlagen

Cijferbepaling
Internetadressen

© ThiemeMeulenhoff

Stappenplan: oefenen en leren met de Examenbundel en Samengevat

Je kunt uit drie routes kiezen:

- **Fietspad**: meteen **oefenen per onderwerp**.
- **Voetpad**: eerst **leren per onderwerp** uit het boekje Samengevat.
- **Snelweg**: direct **een heel examen maken**, te beginnen bij de oriëntatietoets.

Je kent jezelf het best. Kies dus de route die het best bij je past.

© ThiemeMeulenhoff

Fietspad

Meteen oefenen per onderwerp

Vraag: welk onderdeel ken ik al goed en ga ik eerst oefenen?

1. Pak de **Examenbundel**. Bekijk de inhoudsopgave. Kies een onderwerp en maak drie oefenopgaven over dit onderwerp.
2. Welk cijfer - schat je - heb je gehaald voor deze gemaakte oefenopgaven? (tussen 1-10)
3. Kijk je werk **zorgvuldig** na met behulp van de uitwerkingen bij dit onderwerp. Snap je het gegeven antwoord? **Leer het! Herhaal** dan vraag en antwoord zonder tekstboek erbij!
4. Is het cijfer dat je jezelf gegeven hebt oké? Vraag: wat ging goed, wat ging minder?
5. Pak het boekje **Samengevat** en ga verder via het **Voetpad** om je kennis over dit onderwerp aan te vullen en te herhalen.

Na voldoende oefenen met verschillende onderwerpen volgens dit 5-stappenplan ga je verder via de **Snelweg**.

© ThiemeMeulenhoff

Voetpad

Eerst leren per onderwerp

Vraag: welk onderwerp ga ik eerst doen?

1. Pak het boekje **Samengevat**. Kies uit de inhoudsopgave het onderwerp (hoofdstuk) waar je mee wilt beginnen.
2. Bestudeer **aandachtig** de inhoudsopgave van het door jou gekozen hoofdstuk. Dit is een soort kapstok waaraan kennis blijft hangen, ook in jouw geheugen.
3. Beslis nu welk deel uit **Samengevat** je intensief gaat bestuderen en leren. Bekijk nummer 4 van de examentips hierna om te weten waar je dan op moet letten.
4. Als je denkt dat je de stof van het onderwerp voldoende beheerst, ga je deze **toepassen** door oefenopgaven te maken.
5. Ga verder via het **Fietspad**. Volg de stappen 1 t/m 5.

Beheers je de examenonderwerpen voor het grootste deel al? Dan kun je ook in plaats van het **Fietspad**, meteen de **Snelweg** nemen.

It's up to you!

© ThiemeMeulenhoff

Snelweg

Direct een heel examen maken

1. Pak de **Examenbundel**, onderdeel **oriëntatietoets**. Lees eerst alle opgaven snel en globaal door (skimmen).

2. Welk cijfer - schat je - zou je halen als je nu de oriëntatietoets zou maken?

3. **Lager dan een 6?** Neem eerst het **Fietspad**. Dus per onderwerp oefenen.

   6 of hoger? Je kunt de oriëntatietoets direct gaan maken!

4. Kijk de oriëntatietoets **zorgvuldig** na met behulp van de uitwerkingen op mijn.examenbundel.nl. Klik daarna door naar het studieadvies.

5. Ga op basis van het studieadvies verder met **oefenen** per onderwerp via het Fietspad.

5. Ga op basis van het studieadvies verder met **leren** per onderwerp via het Voetpad.

Je kán het!!!
Je bent nu klaar om oude examens te maken uit de **Examenbundel**.
Oefenen, oefenen, oefenen!

© ThiemeMeulenhoff

Examentips

Van plannen tot goed slapen, van actief lezen tot een opgeruimde werkplek. Alles waar je aan moet denken als je gaat leren voor je examen vind je op de volgende pagina's.

© ThiemeMeulenhoff

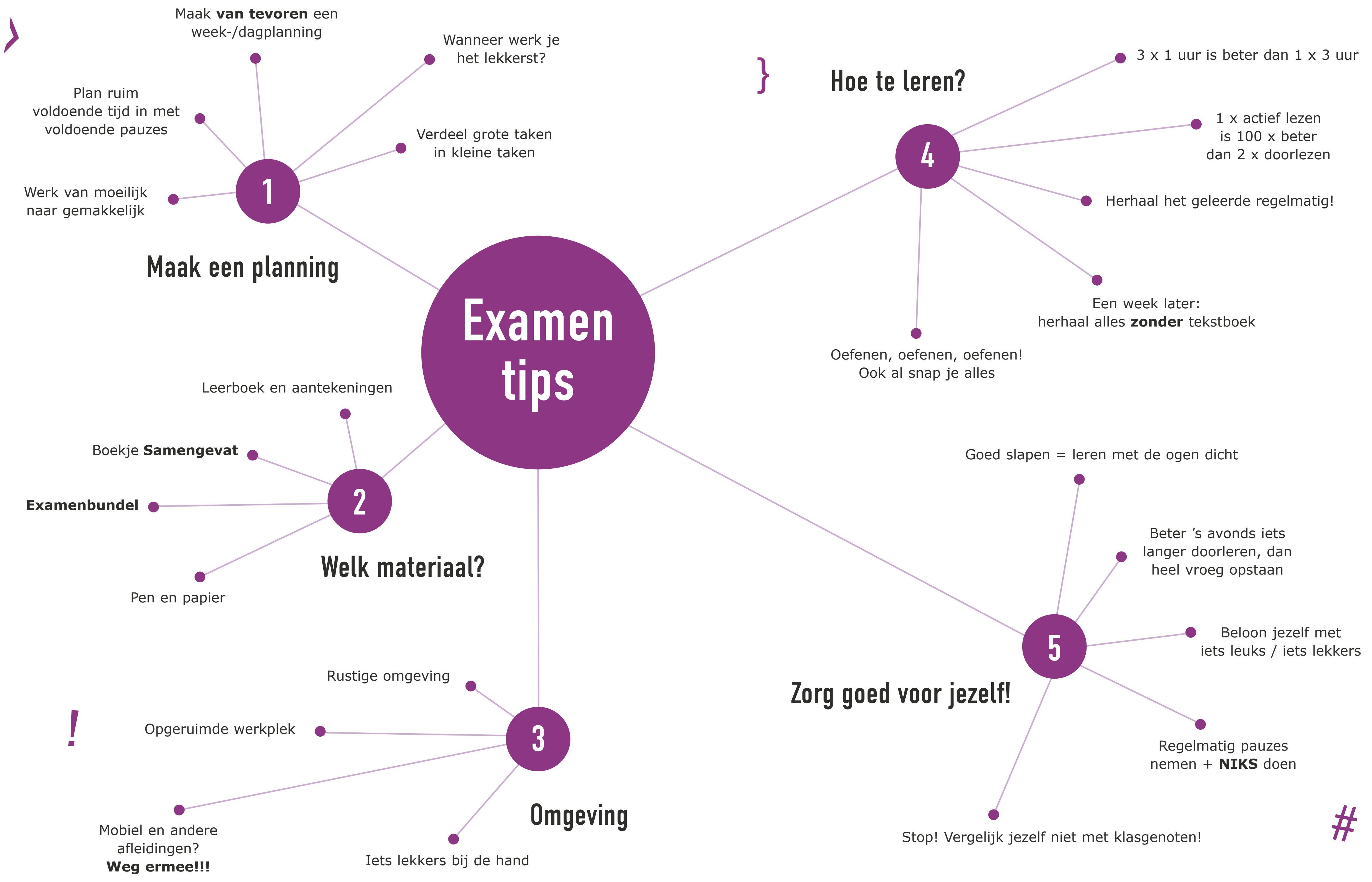
Examen tips
1
Maak een planning
Maak van tevoren een week-/dagplanning
Wanneer werk je het lekkerst?
Plan ruim voldoende tijd in met voldoende pauzes
Verdeel grote taken in kleine taken
Werk van moeilijk naar gemakkelijk
2
Welk materiaal?
Leerboek en aantekeningen
Boekje Samengevat
Examenbundel
Pen en papier
3
Omgeving
Rustige omgeving
Opgeruimde werkplek
Mobiel en andere afleidingen? Weg ermee!!!
Iets lekkers bij de hand
4
Hoe te leren?
3 x 1 uur is beter dan 1 x 3 uur
1 x actief lezen is 100 x beter dan 2 x doorlezen
Herhaal het geleerde regelmatig!
Een week later: herhaal alles zonder tekstboek
Oefenen, oefenen, oefenen! Ook al snap je alles
5
Zorg goed voor jezelf!
Goed slapen = leren met de ogen dicht
Beter ’s avonds iets langer doorleren, dan heel vroeg opstaan
Beloon jezelf met iets leuks / iets lekkers
Regelmatig pauzes nemen + NIKS doen
Stop! Vergelijk jezelf niet met klasgenoten!

Centraal examen maatschappijkunde 2022

De onderwerpen
Het centraal schriftelijk examen 'maatschappijkunde' heeft betrekking op twee kerndelen 'Politiek en beleid' en 'Criminaliteit en rechtsstaat'. Over deze kerndelen worden verschillende vragen gesteld. Bij elk kerndeel hebben een of meer vragen betrekking op het kerndeel 'Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde'. In het eindexamen zijn ook vragen opgenomen over de analyse van het maatschappelijk vraagstuk. Daarin moet je een maatschappelijk vraagstuk analyseren door verbanden te leggen op een manier die je bij maatschappijkunde hebt geleerd. Omdat daarin ook vragen staan die kennis van massamedia vereisen, hebben we in deze bundel ook vragen over massamedia opgenomen.

Het examen maatschappijkunde zelf
Op het examen krijg je twee boekjes: het bronnenboekje en het vragenboekje. Het bronnenboekje bestaat uit de bronnen waarover vragen worden gesteld. De bronnen bevatten vaak fragmenten van teksten uit kranten. In enkele gevallen gaat het om tabellen, figuren en politieke prenten (cartoons). Het aantal bronnen varieert.
In het vragenboekje staan ongeveer achtenveertig vragen. Er zijn open vragen en meerkeuzevragen. De bronnen en de vragen gaan over de kerndelen 'Politiek en beleid' en 'Criminaliteit en rechtsstaat'. Het examen duurt maximaal twee uur.

Bepaling van je cijfer en de normering van het examen
Voor ieder goed antwoord krijg je een of meer punten. Dat staat precies beschreven in het correctievoorschrift dat is vastgesteld door het College van Examens (CvE).
Je examen wordt eerst nagekeken door je eigen docent. Daarna kijkt een docent maatschappijkunde van een andere school je examen na. Samen bepalen ze het aantal behaalde punten.
Het CvE bepaalt vervolgens de norm afhankelijk van de landelijke resultaten voor het examen. Die norm geeft aan welk cijfer je krijgt bij de behaalde punten.

Voorbereiding voor het examen
Voor een goede voorbereiding op het examen zijn twee zaken belangrijk:
- Je moet voldoende kennis hebben van de onderwerpen in de kerndelen 'Politiek en beleid' en 'Criminaliteit en rechtsstaat'.
- Je moet de vaardigheden die in het examenprogramma voorgeschreven zijn, voldoende beheersen.

Voorbereiding op het examen met deze bundel
Om jezelf goed voor te beiden op het examen volgen hier enkele tips.
- Maak de oefenvragen in deze bundel. Je kunt dan voor jezelf bepalen of je die vragen goed kunt beantwoorden. Kijk daarna ook goed naar de uitwerkingen.
- Maak de examens maatschappijkunde 2017-I, 2018-I en 2019-I achter in deze bundel. Je krijgt dan een goed inzicht in wat je al weet en kunt.
- Houd de media bij over maatschappelijke en politieke onderwerpen. Dat kun je doen door regelmatig een landelijk kwaliteitskrant te lezen, zoals *de Volkskrant*, het *NRC Handelsblad* of de *Trouw*. Je kunt daarnaast eventueel een regionale krant lezen. Kijk ook regelmatig naar het *NOS*-journaal of naar het *RTL 4*-journaal en/of luister naar het journaal op *Radio1*.
- Op www.nu.nl of op teletekst vind je ook veel handig nieuws. Wees voorzichtig met nieuws via bijvoorbeeld Facebook, Instagram of Snapchat. Deze bronnen bevatten veel nepnieuws.

© ThiemeMeulenhoff

Gebruik woordenboek Nederlands bij het examen
Bij het maken van het schriftelijk examen mag je een eendelig verklarend woordenboek Nederlands gebruiken. Je mag in plaats hiervan ook gebruikmaken van een woordenboek Nederlands – vreemde taal, bijvoorbeeld naar je eigen thuistaal.
Maak gepast gebruik van een woordenboek. Het kan een nuttig hulpmiddel zijn bij een enkel woord of begrip, maar veelvuldig opzoeken kan leiden tot tijdnood. Bovendien geeft een woordenboek soms een andere beschrijving van een begrip dan er in de kerndelen van maatschappijkunde wordt gebruikt. Alleen de formulering van begrippen zoals omschreven in leerboeken maatschappijkunde zijn geldig.

Overige hulpmiddelen
Naast het woordenboek Nederlands zijn ook andere hulpmiddelen toegestaan. Ze zijn bij de beantwoording van de vragen voor maatschappijkunde niet direct van belang. Het gaat dan om schijfmateriaal zoals tekenpotlood, liniaal, passer en een rekenmachine.

Wat voor vragen kun je verwachten op het examen?
Er zijn verschillende typen vragen. Hier volgen een aantal mogelijkheden:
- Begripsvragen. Aan de hand van een bron (tekst, tabel, figuur of politieke prent) laat je zien wat je weet van de kerndelen 'Politiek en beleid' en 'Criminaliteit en rechtsstaat'. Zo kan je bijvoorbeeld gevraagd worden een cartoon of tabel uit te leggen.
- Argumentenvraag. Er wordt een situatie beschreven waarin je een bepaald standpunt moet innemen of je moet één of meer argumenten voor en/of tegen het standpunt noemen. Soms moet je in een tekst argumenten vóór of tegen een bepaald standpunt aanwijzen.
- Standpuntvraag. Je kunt zelf een standpunt innemen en daarbij argumenten formuleren of aanwijzen.
- Afwegingsvraag/betoogvraag. Je kunt argumenten tegen elkaar afwegen en op basis daarvan tot een eigen standpunt komen. Je moet daarbij zowel argumenten vóór als tegen beoordelen. Belangrijk is dat je goed aangeeft waarom je tot een keuze bent gekomen.

Analyse van een maatschappelijk vraagstuk
Een onderdeel van het examen is de analyse van een maatschappelijk vraagstuk. Bij dit onderdeel moet je laten zien dat je een actueel maatschappelijk vraagstuk kunt analyseren vanuit verschillende invalshoeken. Er wordt je bijvoorbeeld gevraagd om aan te geven waarom er sprake is van een maatschappelijk vraagstuk, hoe allerlei groepen en ook de overheid betrokken zijn bij het vraagstuk en/of hoe politieke partijen erover denken. Bij de analyse van het maatschappelijk staan ook vragen over de rol van de media.

Vraagformuleringen zoals je die kunt verwachten
- Welke … / Wat houdt … / Wat is … / Wat wordt bedoeld met …
- Noem (geef) twee kenmerken (argumenten) …
- Door welke … Licht je antwoord toe.
- Verklaar … / Beschrijf …
- Beredeneer … (de stappen van een redenering moeten worden beschreven)
- Beargumenteer … (de argumenten voor een stelling/positie moeten worden gegeven)
- Leg uit dat (hoe/welke) …

© ThiemeMeulenhoff

Meerkeuzevragen
Een deel van het examen bestaat uit meerkeuzevragen. Je kunt je daarop het best voorbereiden door veel te oefenen. Je kunt ook eens kijken of deze tips voor jou prettig werken:
- Probeer zelf het goede antwoord te geven. Denk niet alleen aan de redenen waarom één antwoord goed is, maar ook aan de redenen waarom de andere antwoorden fout of minder goed zijn.
- Als je zeker weet dat bepaalde antwoorden fout zijn, streep je die door. Als je twijfelt tussen twee antwoorden en je hebt een gevoelsmatige voorkeur voor een van beide, kies je die mogelijkheid.
- Let bij het type 'waar/onwaar'-antwoorden (goed/fout, juist/onjuist) altijd op woordjes als 'nooit', 'niet', 'altijd', 'de enige' en 'alle'.
- Sla vragen waarop je het antwoord absoluut niet weet over en kijk daar later nog eens naar.
- Geef altijd antwoord.

Omgaan met twijfel
Bij het beantwoorden van meerkeuzevragen heb je vier mogelijkheden:
1. Je weet direct wat de juiste keuze is.
2. Je weet direct wat onjuiste keuzes zijn.
3. Op het eerste gezicht, maar zonder daar zeker van te zijn, zegt een bepaalde keuze je iets.
4. Niets komt je bekend voor, kortom je weet het antwoord niet.

Als er sprake is van problemen bij het maken van meerkeuzevragen, dan betreft het vooral mogelijkheid twee en drie. Bij mogelijkheid een weet je immers het juiste alternatief.
Bij mogelijkheid vier valt niets anders te doen dan te gokken.
Bij zowel mogelijkheid twee als drie is er sprake van twijfel tussen de verschillende (meestal twee) alternatieven. Veel leerlingen hebben moeite met het kiezen uit de twee overgebleven alternatieven. Let erop dat je niet te lang bezig bent met een vraag.
Het gevaar is groot dat je allerlei zaken door elkaar gaat halen en dat je in tijdnood komt. Twijfel slaat ook vaak toe bij het nakijken van je werk. Let erop dat je dan niet zomaar je antwoorden 'verbetert'. Het komt nogal eens voor dat het eerste antwoord toch het goede antwoord was. Natuurlijk moet je je antwoord wel verbeteren als het goede antwoord je te binnenvalt.

Tijdens het examen
Neem de tijd om de vraag goed te lezen! Kijk ook naar het aantal punten dat voor de vraag staat. Het aantal punten is vaak een goede aanwijzing voor het aantal onderdelen dat het antwoord moet bevatten.

© ThiemeMeulenhoff

Examenprogramma

Hieronder staan de officiële exameneisen maatschappijkunde per kerndeel en een korte uitwerking daarvan. Het totaal geeft aan welke kennis en vaardigheden bij het centraal examen van 2022 wordt verwacht.

ML2/K/1 Oriëntatie op leren en werken
De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van maatschappijkunde verwoorden.

ML2/K/2 Basisvaardigheden
De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken.

ML2/K/3 Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde
De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen. Hij of zij kan:
- ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken verschillende typen vragen herkennen en zo zelfstandig mogelijk formuleren;
- bij gegeven of zelf geformuleerde vragen informatie verwerven en daarbij gebruik maken van verschillende informatiebronnen;
- aangereikte informatie over maatschappelijke verschijnselen/vraagstukken verwerken en interpreteren op basis van vakinhoudelijke kennis;
- de principes en procedures die horen bij de benaderingswijze van het vak maatschappijkunde herkennen in informatiebronnen over een maatschappelijk vraagstuk, of toepassen op een maatschappelijk vraagstuk;
- een standpunt innemen met betrekking tot een concreet maatschappelijk vraagstuk en hier argumenten voor geven.

ML2/K/4 Politiek en beleid
De kandidaat kan:
- Nederland typeren als een parlementaire democratie in een rechtsstaat en als een constitutionele monarchie;
- uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt, de invloed van de Europese Unie daarin aangeven/herkennen en noemen/herkennen hoe Europese besluiten tot stand komen;
- mogelijkheden beschrijven die individuele burgers en belangen- of pressiegroepen hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden;
- van politieke partijen en stromingen standpunten en de uitgangspunten herkennen, noemen en verklaren.

ML2/K/8 Criminaliteit en rechtsstaat
De kandidaat kan:
- de aard, ontwikkeling en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven;
- de kenmerken van de rechtsstaat herkennen in het straf- en procesrecht;
- oorzaken van criminaliteit herkennen en beschrijven;
- de rol van overheidsorganen ter bestrijding van criminaliteit aangeven, verschillende beleidsmaatregelen en kenmerkende visies van politieke stromingen onderscheiden, en effectiviteit en wenselijkheid van beleidsmaatregelen beoordelen;
- de doelen van straffen en maatregelen onderscheiden.

ML2/V/1 Analyse maatschappelijk vraagstuk
De kandidaat kan een maatschappelijk vraagstuk gerelateerd aan de exameneenheden analyseren door verbanden tussen de eindtermen te leggen en door de benaderingswijze van maatschappijkunde erop toe te passen.

© ThiemeMeulenhoff

ML2/K/7 Massamedia
In het onderdeel 'analyse van het maatschappelijk vraagstuk' staan vragen die enige kennis van massamedia vereisen. Daarom volgen hieronder de exameneisen van het kerndeel 'Massamedia'. Het kerndeel 'Massamedia' wordt verder niet bevraagd in het Centraal Examen.

De kandidaat kan:
- de rol van de media in selectieprocessen van het nieuws noemen, herkennen, beschrijven en toepassen;
- factoren en ontwikkelingen herkennen en noemen als het gaat om de inhoud en programmering van massamedia, en nieuwsvoorziening kritisch beoordelen;
- benoemen wat de rol van de media is bij beeldvorming en aangeven hoe er sprake is van beïnvloeding door massamedia;
- informatie vergelijken van verschillende media en verschillen daarin verklaren.

Leervaardigheden in het vak maatschappijkunde

Bij het vak maatschappijkunde heb je geleerd dat je met kritische ogen moet kijken naar maatschappelijke verschijnselen, thema's en problemen. Daarbij gebruik je verschillende invalshoeken: de politiek-juridische invalshoek, de sociaaleconomische invalshoek, de sociaal-culturele invalshoek en de veranderings- en vergelijkende invalshoek.

Politiek-juridische invalshoek
Als je het vak maatschappijkunde vanuit de politiek-juridische invalshoek benadert, onderzoek je bijvoorbeeld welke machtsmiddelen de verschillende maatschappelijke groeperingen en de overheid hebben. Ook is hierbij belangrijk in hoeverre de overheid zich met het vraagstuk bemoeit. Zo heeft een vakbond andere machtsmiddelen ter beschikking dan een politieke partij. Een vakbond kan bijv. demonstraties organiseren, een politieke partij is actief in de Tweede Kamer.

Sociaaleconomische invalshoek
Als je de sociaaleconomische invalshoek toepast, bekijk je bijvoorbeeld de maatschappelijke positie van de verschillende maatschappelijke groeperingen. Je kunt het verband aangeven tussen de maatschappelijke positie van een groepering en haar belangen. Je kunt zowel de gemeenschappelijke belangen die mensen hebben benoemen, als de tegengestelde belangen. Werkgevers kunnen op grond van hun economische positie veel macht of invloed uitoefenen. Werkgevers hebben vaak andere belangen dan werknemers.

Sociaal-culturele invalshoek
Als je maatschappijkunde vanuit de sociaal-culturele invalshoek benadert, kun je bijvoorbeeld de verschillende maatschappelijke groeperingen onderscheiden. Ook herken je hun opvattingen over maatschappelijke vraagstukken. Je kunt aangeven welke waarden en normen die groeperingen hebben. Gelovige groeperingen hebben bepaalde waarden die kunnen afwijken van die van niet-gelovige groepen. Moslims vinden andere zaken belangrijk dan protestanten.

Veranderings- en vergelijkende invalshoek
Als je een maatschappelijk probleem vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek bekijkt, kijk je bijvoorbeeld naar hoe andere samenlevingen nu met deze problemen omgaan of hoe samenlevingen vroeger over deze problemen dachten.

© ThiemeMeulenhoff

Casus

(bron: Handreiking schoolexamens vmbo 1 SLO)
Een Turkse patiënte (67), een moslim in een verpleeghuis, die ernstig ziek is (suikerziekte en evenwichtstoornissen), weigert te eten, terwijl dat volgens de dokter heel slecht is voor haar gezondheid. Haar suikerspiegel moet op peil blijven. De patiënt wil niet eten omdat het Ramadan is en er zijn volgens haar geen uitzonderingen mogelijk. De dokter beweert dat in uitzonderlijke gevallen van de regel afgeweken kan worden, per slot van rekening leven ze niet volgens de sharia.
De familie (man en vier kinderen) van de patiënt bemoeit zich er ook mee en bezweert de dokter haar overdag geen eten en drinken te geven. Om dat te controleren willen ze permanent een lid van de familie bij het bed aanwezig hebben, maar dat mag niet volgens de leiding van het verpleeghuis.
Nog een probleem is dat de vrouw volgens de echtgenoot niet door de mannelijke arts behandeld mag worden. De arts vindt dat onzin en geeft ook aan dat er geen andere arts beschikbaar is. Hij wil er een rechtszaak van maken, maar dat gaat een politieke partij in de gemeenteraad te ver en die kaart het probleem aan in de gemeenteraad. Het verpleeghuis is een door de gemeente gesubsidieerde instelling.
De vragen die je kunt stellen vanuit de verschillende invalshoeken bij deze casus:
<u>Sociaal-economische invalshoek</u>
Welke financiële en economische belangen spelen een rol in deze casus?
Wie neemt daarover de beslissingen?
Welke kosten worden gemaakt en door wie?
<u>Sociaal-culturele invalshoek</u>
Welke verschillende culturele waarden spelen een rol?
Welke waarden vanuit geloof spelen een rol?
Welke gewoonten en gebruiken spelen een rol?
Waarden zijn uitgangspunten en principes die mensen belangrijk vinden.
Een norm is een opvatting over hoe je je in bepaalde situaties wel of niet hoort te gedragen.
<u>De politiek en juridische invalshoek</u>
Welke regels spelen een rol?
Hoe is de politiek erbij betrokken?
Wie heeft uiteindelijk de macht om te beslissen?
<u>De veranderings- en vergelijkende invalshoek</u>
Hoe zou deze situatie bij strenger Nederlands beleid opgelost worden?
Hoe zou deze situatie in Islamitische landen opgelost worden?

Voorbeelden bij de analyse van het maatschappelijk vraagstuk

In elk examen staan vragen over de analyse van het maatschappelijk vraagstuk. Wat kun je zoal verwachten?

Je kunt aangeven waarom er sprake is van een maatschappelijk vraagstuk.
Een maatschappelijk vraagstuk (bijvoorbeeld vandalisme) of een maatschappelijk probleem heeft vier kenmerken:
1 Het gaat om een situatie of gebeurtenis die door veel mensen wordt afgekeurd (of waar veel mensen last van hebben). Het gaat dus om een sociaal probleem.
2 Het probleem is niet snel op te lossen omdat er verschillende meningen bestaan over de mogelijke oplossing en de mogelijke oorzaken van het probleem.
3 Het probleem kan het beste worden opgelost door de overheid in samenwerking met de burgers en organisaties.
4 Het probleem krijgt veel media-aandacht.

© ThiemeMeulenhoff

Je kunt inventariseren welke politiek-juridische, sociaal-economische en sociaal-culturele aspecten aan het vraagstuk verbonden zijn. Je moet ook kunnen aangeven hoe het vraagstuk in andere samenlevingen een rol speelt en of er verschil is tussen hoe het vroeger ging en hoe het nu gaat.
Door via de invalshoeken naar een maatschappelijk probleem te kijken, kun je de belangrijkste kenmerken van een vraagstuk op een rijtje zetten. Er zijn vier invalshoeken:

1. Bij de sociaaleconomische invalshoek kijk je of de economische situatie een rol speelt bij het maatschappelijk vraagstuk. Je vraagt je bijvoorbeeld af wat de kosten zijn van illegale wietteelt.
2. Bij de sociaal-culturele invalshoek spelen de waarden en normen van de mensen en groepen die betrokken zijn bij het maatschappelijke vraagstuk een rol. Wat vinden mensen belangrijk en hoe gedragen zij zich daarnaar? Je kijkt bijvoorbeeld naar wat mensen en organisaties vinden van illegale wietteelt.
3. Bij de politiek-juridische invalshoek kijk je naar de rol van de overheid. Er is een politieke en een juridische kant aan deze invalshoek.
   Politiek: Wat heeft de overheid tot nu toe aan het probleem gedaan? Wat vinden de politieke partijen de beste oplossing voor het maatschappelijk vraagstuk? Welke partijen zijn voor of tegen legalisering van wietteelt?
   Juridisch: Welke wetsregels bestaan er voor het maatschappelijk vraagstuk? Welke aanpassingen van deze wetsregels zijn nodig of moeten er nieuwe wetsregels komen? Moeten er voor legale wietteelt bijvoorbeeld wetten worden aangepast?
4. Bij de veranderings- en vergelijkende invalshoek kijk je naar wat andere samenlevingen vinden van het maatschappelijk vraagstuk of bekijk je hoe er vroeger werd omgegaan met een maatschappelijk vraagstuk.
   Je bekijkt bijvoorbeeld hoe in andere landen wordt gedacht over legale wietteelt.
   Of je bekijkt bijvoorbeeld hoe Nederland vroeger omging met militaire missies. Welke sociale, culturele, politieke en sociaaleconomische veranderingen zijn van invloed geweest? Door te vergelijken snap je beter waarom bepaalde beslissingen genomen worden.

Je kunt analyseren welke groeperingen en instellingen betrokken zijn bij het vraagstuk en welke waarden en normen zij hebben.
Belangrijk hierbij zijn de begrippen 'waarden' en 'normen'.
Waarden zijn uitgangspunten of principes die we belangrijk vinden. Sommige waarden gelden voor iedereen (bijvoorbeeld vriendschap), andere waarden horen bij bepaalde groepen (bijvoorbeeld creativiteit als waarden voor kunstenaars). Politieke stromingen hebben hun eigen waarden. Zo is de waarde 'gelijkheid' de basis van het socialisme.
Normen zijn opvattingen over hoe je je volgens een bepaalde waarde behoort te gedragen. Maatschappelijke normen zijn regels (bijvoorbeeld verkeersregels, opstaan voor een ouder iemand in de trein) waar de meeste mensen zich aan houden. Een norm volgt uit een waarde. Iemand die een diploma wil halen, krijgt ook te maken met waarden en normen. Bijvoorbeeld de waarde 'zelfdiscipline' en de norm 'op tijd naar bed gaan'.

Je kunt aangeven welke belangen de groeperingen hebben en welke machtsmiddelen zij hebben om voor hun belangen op te komen.
Belangrijk hierbij zijn de begrippen 'belangen' en 'machtsmiddelen'.
Bij maatschappelijke vraagstukken spelen belangen altijd een rol. Een belang heeft vaak met financieel voor- of nadeel te maken. Niet iedereen heeft dezelfde belangen. Zo hebben werkgevers en werknemers verschillende belangen. Dat geldt ook voor jongeren en ouderen, voor scholieren en docenten, voor mannen en vrouwen en voor arme en rijke landen.
Om voor je belangen in de maatschappij op te komen maak je gebruik van machtsmiddelen.
Dat zijn middelen waarmee je het gedrag van anderen kunt beïnvloeden. Voorbeelden van machtsmiddelen zijn geld, geweld, beroep, kennis, overtuigingskracht, aanzien, persoonlijke vaardigheden, macht van het getal, toegang tot politici en toegang tot de media.

© ThiemeMeulenhoff

Je kunt aangeven in welke mate er ongelijkheid is tussen groeperingen bij het aanwenden van machtsmiddelen.
Groeperingen die over meer machtsmiddelen beschikken hebben meer invloed dan groeperingen die weinig machtsmiddelen hebben. De ANWB is een organisatie die opkomt voor de belangen van haar leden op het gebied van vrije tijd, vakantie en mobiliteit. Deze organisatie heeft veel invloed, want ze heeft veel machtsmiddelen: geld, kennis (over het verkeer), aanzien (veel kennis en veel leden zorgt voor aanzien) en macht van het getal (er zijn miljoenen leden).
Over het algemeen beschikken vakbonden over veel machtsmiddelen. Consumentenorganisaties beschikken over wat minder machtsmiddelen. Tegenwoordig wordt middels social media ook macht uitgeoefend door grote groepen mensen te bewegen in actie te komen (bijvoorbeeld de #MeToo-beweging en de Groningers tegen gasboringen).
Daarnaast hebben influencers en vloggers veel invloed op jongeren. Hun machtsmiddel is de macht van het getal: hoe meer volgers of likes, hoe meer invloed.

Je kunt aangeven welke relatie er bestaat tussen de belangen van de betrokken groeperingen en hun maatschappelijke positie.
Migranten bijvoorbeeld hebben over het algemeen een zwakke positie in de samenleving. Ze staan laag op de maatschappelijke ladder en hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau en een lager inkomen. Ze zijn daarom minder gemakkelijk in staat op te komen voor hun belangen. In het algemeen is het zo dat hoe hoger je maatschappelijke positie (door opleiding, inkomen en status), hoe gemakkelijker je kunt opkomen voor de eigen belangen.

Je kunt voorbeelden geven van het beleid van de overheid bij de aanpak van het vraagstuk. Je kunt daarbij de fasen onderscheiden in het tot stand komen van het overheidsbeleid.
– Fase 1

In deze fase uiten burgers, belangengroepen, actiegroepen, politieke partijen wensen en verlangens. Burgers willen bijvoorbeeld het probleem van overlast in bepaalde woonwijken door jongeren aanpakken. Een belangrijke stap is dan om in de massamedia veel aandacht voor dit probleem te krijgen. Op die manier kunnen zij politici bereiken. Als dat lukt kan het probleem politieke betekenis krijgen. De politici kunnen het probleem namelijk op de politieke agenda zetten. Bestuurders (bijvoorbeeld ministers of wethouders) moeten er dan aandacht aan besteden.
– Fase 2

In deze fase worden er verschillende oplossingen bedacht en vergeleken. Bestuurders bepalen welke maatschappelijk vraagstuk/probleem zij als eerste willen aanpakken. Als ze het probleem van de overlast willen aanpakken, gaan ze hiervoor oplossingen bedenken. Een oplossing kan zijn dat er meer wijkagenten gaan komen.
– Fase 3

De derde fase is de besluitvormingsfase. Eerst nemen bestuurders een voorlopig besluit, daarna overlegt de volksvertegenwoordiging. Voordat de volksvertegenwoordiging een definitief besluit neemt, proberen burgers en/of actie- en belangengroepen invloed uit te oefenen. Bewoners van de woonwijken vinden misschien wel dat meer wijkagenten een onvoldoende oplossing biedt voor het probleem. Andere groeperingen vinden dat er meer opvang moet komen voor de jongeren in de wijken.
– Fase 4

In de laatste fase voeren de ambtenaren van de verantwoordelijke wethouder of minister het besluit uit. Zij moeten ervoor zorgen dat de wet of maatregel goed uitgevoerd wordt. Als later blijkt dat die geen of te weinig oplossing biedt voor de overlast, kan het hele proces weer opnieuw beginnen.

© ThiemeMeulenhoff

Je kunt opvattingen van politieke stromingen en/of politieke partijen in de informatiebronnen herkennen. Je kunt uitleggen dat het beleid een gevolg is van een compromis.
Belangrijk hierbij is het begrip ‘compromis’.
Voor een politiek besluit is er een meerderheid nodig. In Nederland is er nooit één partij die alleen de meerderheid heeft. Politieke partijen moeten op elk bestuursniveau (landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau) samenwerken. Om te kunnen samenwerken, moeten de politieke partijen compromissen sluiten. Dat zijn overeenkomsten tussen politieke partijen waarbij ieder wat toegeeft.

Je kunt de rollen die de massamedia spelen aangeven.
De media hebben verschillende functies:
- Informatieve functie: de media informeren over allerlei politieke gebeurtenissen en besluiten.
- Agendafunctie: de media onderzoeken nieuwe maatschappelijke problemen en plaatsen die op politieke agenda. Bijvoorbeeld misbruik in de Katholieke Kerk, doping of de Nederlandse geheime dienst (AIVD) die de Russische geheime dienst heeft gehackt.
- Commentaar- en meningsvormende functie: de media leveren kritiek op politieke besluiten. De media geven dagelijks commentaar op het politieke besluitvormings-proces.
- Controlerende functie of waakhondfunctie: de media controleren ministers, bedrijven en andere maatschappelijke personen en organisaties, zoals banken, zorgverzekeraars en onderwijsinstellingen, met het oog op de vraag of het beleid goed wordt uitgevoerd. Ministers moeten wel eens aftreden als de media iets ontdekt hebben.
- Spreekbuisfunctie: mensen en maatschappelijke organisaties kunnen via de media hun mening geven over maatschappelijke problemen.

Je kunt de mogelijkheden noemen die burgers hebben om invloed uit te oefenen op het politieke besluitvormingsproces.
Hoe kun je als burger invloed uitoefenen op het politieke besluitvormingsproces?
- Je kunt stemmen op jouw favoriete politieke partij.
- Je kunt gebruik maken van het spreekrecht tijdens hoorzittingen van de Tweede Kamer of op vergaderingen van de gemeenteraad.
- Je kunt lid worden van een politieke partij of zelf een politieke partij oprichten.
- Je kunt contact opnemen met politici.
- Je kunt een verzoek, klacht of bezwaarschrift indienen.
- Je kunt bij een conflict met de overheid de rechter inschakelen.
- Je kunt proberen de (social) media in te schakelen.
- Je kunt lid worden van een pressiegroep of zelf een pressiegroep oprichten.
- Je kunt demonstreren of een handtekeningen-actie houden.

Je kunt aangeven of de verschillende informatiebronnen meer of minder objectief zijn.
Als je wilt weten of een informatiebron objectief en betrouwbaar is, beantwoord je de volgende vragen.
- Wordt iets van verschillende kanten bekeken? Komen er bijvoorbeeld verschillende mensen aan het woord? Is er hoor en wederhoor toegepast?
- Zijn de bronnen vermeld van het cijfermateriaal? Is deze bron betrouwbaar? Een goede bron voor cijfermateriaal is bijvoorbeeld het CBS.
- Is er een duidelijk onderscheid tussen feiten en meningen?

© ThiemeMeulenhoff

Je kunt met voorbeelden uit informatiebronnen over het vraagstuk verduidelijken welke waarden, normen, vooroordelen en stereotypen overgedragen worden. Je kunt daarbij de begrippen selectieve waarneming en referentiekader toepassen.
Belangrijk hierbij zijn de begrippen ‘waarden’, ‘normen’, ‘vooroordeel’, ‘stereotype’, ‘selectieve waarneming’ en ‘referentiekader’.
Waarden zijn uitgangspunten of principes die mensen belangrijk vinden. Sommige waarden gelden voor iedereen, andere waarden horen bij bepaalde groepen. Politieke stromingen hebben hun eigen waarden. Zo is de waarde ‘gelijkheid’ de basis van het socialisme.
Normen zijn opvattingen over hoe je je volgens een bepaalde waarde behoort te gedragen. Een norm volgt uit een waarde. Maatschappelijke normen zijn regels en wetten waar de meeste mensen zich aan houden.
Een vooroordeel is een negatief oordeel dat niet of onvoldoende op feiten is gebaseerd.
Perceptie betekent waarneming. Selectieve waarneming betekent dat iemand bewust of onbewust keuzes maakt bij het waarnemen. Waarnemen gebeurt vanuit een persoonlijk referentiekader. Je ziet of hoort wat past bij je opvattingen. Iemand die zelf vuurwerk afsteekt zal daar niet zo snel kritisch op zijn als iemand die last heeft van het geknal.
Het referentiekader is een optelsom van alle persoonlijke meningen, ervaringen, waarden en normen die iemand heeft. Als je veel hebt meegemaakt, zal dat je waarneming van de werkelijkheid mede bepalen.
Er bestaan vele vooroordelen over mensen van andere etnische groeperingen. Die vooroordelen zijn gebaseerd op gebrek aan kennis of angst. Ze kunnen het gevolg zijn van selectief waarnemen, maar hebben op zichzelf ook weer selectief waarnemen als gevolg. Je leest en ziet het liefst datgene wat bij je oordelen past. Als je Marokkaanse jongeren vervelend vindt, ga je bevestiging zoeken. Als je in een wijk woont met veel migranten, zul je daar anders tegenaan kijken dan iemand die helemaal geen contact heeft met migranten.

Je kunt de theorieën over de beïnvloeding van mensen door de media toepassen op de informatiebronnen.
Het gaat om de volgende beïnvloedingstheorieën:
- Injectienaaldtheorie
- Framingtheorie
- Agendatheorie
- Theorie van selectieve perceptie

Je kunt de criteria noemen en herkennen, die een rol kunnen spelen bij de selectie van nieuws.
Het gaat om de volgende criteria:
- Eigen waarden en normen (referentiekader) van de journalisten
- De actualiteit
- De uitzonderlijkheid / hoe opvallend het is
- De nabijheid
- De doelgroep
- Commerciële belangen
- De belangstelling van een (groot) publiek
- De identiteit van het medium

Je kunt een eigen standpunt over het vraagstuk formuleren en verband leggen tussen je standpunt en de kennis en inzichten uit de kerndelen. Je kunt je standpunt ook in verband brengen met de ideeën van de verschillende politieke partijen en de principes van democratie en rechtsstaat.
Je standpunt moet je kunnen uitleggen door gebruik te maken van argumenten.
Bij het kiezen uit de verschillende argumenten voor en tegen beoordeel je of je standpunt al of niet in tegenspraak is met wat je hebt geleerd bij maatschappijkunde. Je standpunt kan bijvoorbeeld zijn dat de macht van het koningshuis te groot is. Je kunt met de kennis

© ThiemeMeulenhoff

over de parlementaire democratie en constitutionele monarchie laten zien of je daar voor of tegen bent.
Je kunt vervolgens beschrijven hoe verschillende politieke partijen daarover denken. Sommige partijen vinden inderdaad dat het koningshuis te veel macht heeft. Andere partijen willen het koningshuis houden zoals het nu is.
Je kunt tot slot ook kijken naar onze principes van democratie en rechtsstaat. Jouw conclusie kan bijvoorbeeld zijn dat een monarchie niet in overeenstemming is met het recht op gelijke behandeling.

Politieke prenten begrijpen

In lesboeken maatschappijkunde staan vaak politieke prenten afgedrukt. Het op een juiste wijze uitleggen van een politieke prent is niet altijd simpel. Ze zijn een combinatie van politieke gebeurtenissen en oordelen van de tekenaar. Er kunnen al snel misverstanden ontstaan wanneer je afbeeldingen niet goed begrijpt.

bron: Tom Janssen

Mogelijke opdrachten bij deze politieke prent:
Beschrijf wat je ziet in de spotprent.

Kenmerken politieke prent
Politieke prenten staan heel vaak in kranten en tijdschriften. Op het ogenblik verschijnt in bijna elke krant bijna dagelijks een politieke prent. Je ziet ze ook regelmatig in opiniebladen en tijdschriften. Andere termen die worden gebruikt voor politieke prenten zijn: politieke spotprenten, karikaturen en cartoons. Het gaat dan om tekeningen naar aanleiding van actuele gebeurtenissen. Ze zijn vaak humoristisch, maar niet altijd. De tekenaar geeft commentaar op de actualiteit. De tekst is van belang, want daarmee kan de tekenaar aangeven wat er te zien is en kan hij een bepaalde interpretatie versterken of afzwakken.

© ThiemeMeulenhoff

Een politieke prent becommentarieert een persoon of een situatie bijna altijd kritisch en heeft als doel te prikkelen. Vaak overdrijft de tekenaar wat. Een tekenaar wil met een politieke prent het onderwerp (een politicus, een gebeurtenis, een situatie, een probleem) niet heel precies weergeven. Hij drijft vaak een beetje de spot met zijn onderwerp. Daarbij vergroot hij opvallende en herkenbare eigenschappen van dat onderwerp. Een politieke prent probeert op die manier bepaalde typische kenmerken van gedrag of van een situatie zichtbaar te maken en te ontmaskeren.

Een politieke prent is geen nieuwsbericht, maar eerder commentaar. Politieke prenten nodigen uit tot het nadenken over je eigen mening.
Om een politieke prent te begrijpen moet je proberen te (h)erkennen wat de tekenaar zeggen wil, welk doel hij nastreeft en voor welke partij of groep hij (of zij) het opneemt.

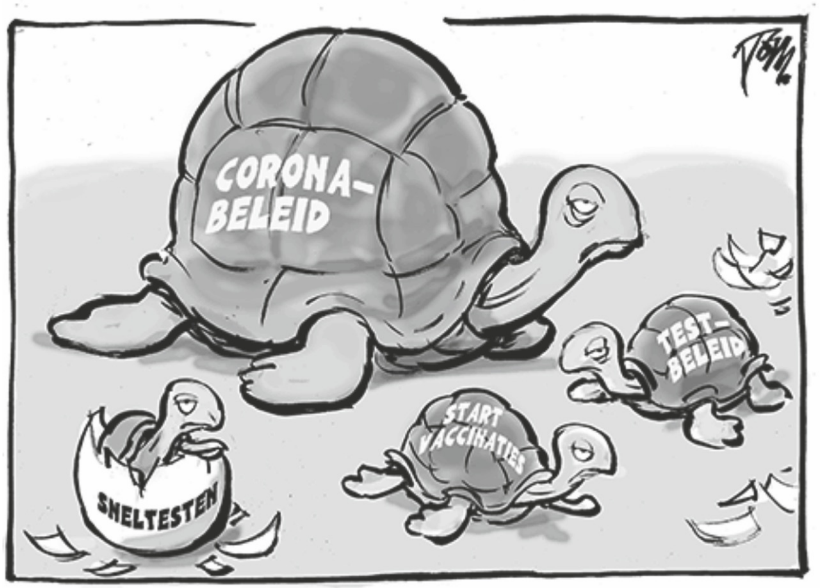

bron: Tom Janssen

Mogelijke vragen bij deze politieke prent:
1 Beschrijf wat je ziet in bovenstaande cartoon.
2 Welke visie heeft de tekenaar op het coronabeleid?
3 Welk(e) voorval(len) kan de tekenaar als aanleiding/inspiratie hebben gebruikt voor zijn cartoon?

Een politieke prent heeft sterke punten, maar ook zwakke punten. Een zwak punt is bijvoorbeeld dat een politieke prent niet objectief is. Een tekenaar laat alleen zien wat hij wil laten zien. Belangrijke informatie waardoor je een ander beeld kunt krijgen van de situatie laat hij weg. Politieke prenten kunnen (en willen) geen volledige informatie geven. Zij leggen niet uit, maar houden mensen een spiegel voor. Politieke prenten zijn een onderdeel van de informatie waarop burgers hun mening baseren.

© ThiemeMeulenhoff

Een voorbeeld hoe politieke prenten te begrijpen

bron: www.tomjanssen.net

Je kunt in twee stappen een politieke prent of cartoon begrijpen. Beschrijf eerst concreet wat je ziet. Geef daarna aan wat de prent wil uitbeelden.
– Stap 1
Beschrijf zo nauwkeurig en volledig mogelijk wat er te zien en te lezen is.
Te zien is dat Rutte klaar staat voor een foto, met een koffertje met Rutte4 erop.
– Stap 2
Geef aan wat de politieke prent wil uitbeelden of bekritiseren
De tekenaar wil daarmee zeggen dat iedereen al voor de verkiezingen wist dat Rutte weer minister-president zou worden.

© ThiemeMeulenhoff

Beeld- en fotoanalyse

Beelden en foto’s zijn overal. Het beoordelen van die beelden en foto’s vraagt een kritische kijk. Ze zijn namelijk niet altijd betrouwbaar.

Veel mode- en reclamefoto’s zijn gemanipuleerd. Ook gebruikers van lesmateriaal hebben soms te maken met bewerkt beeldmateriaal. Met verschillende grafische programma’s kun je heel gemakkelijk foto’s volledig veranderen. Je kunt bijvoorbeeld kleuren aanpassen, mensen dikker of dunner maken of oneffenheden verwijderen. Bij het beoordelen van een foto is een gezond wantrouwen op zijn plaats. Je moet je telkens afvragen hoe betrouwbaar die is.

Nieuwsfoto’s kunnen schokken en overtuigend lijken, maar pas wanneer je de achtergrond kent, weet je of ze een juist beeld van de werkelijkheid geven. Beelden en foto’s zijn momentopnames en hebben dus een toelichting nodig over wat daarvoor en wat daarna gebeurde. Ze krijgen vaak een schriftelijke toelichting in de vorm van een bij- of onderschrift. De uitleg van de beelden gebeurt soms achteraf. Het komt wel eens voor dat dezelfde foto in twee verschillende boeken een verschillend onderschrift krijgt.

Foto’s zijn een weergave van de werkelijkheid
Foto’s, televisiebeelden, video, film, internet en beeld- en stripverhalen bepalen in deze tijd in belangrijke mate welke ideeën en opvattingen mensen hebben. Vooral politieke en criminele onderwerpen komen vaak in beeld. Bijvoorbeeld de oorlog in Vietnam of de burgeroorlog in Joegoslavië (denk maar eens aan de Nederlandse soldaten in de Bosnische stad Sebrenica). Andere voorbeelden zijn de oorlogen in Irak en in Afghanistan. In Nederland zijn bekende beelden die van de moord op Pim Fortuyn op het Mediapark te Hilversum en de moord op filmregisseur Theo van Gogh in Amsterdam.

Foto’s en beelden zijn een weergave van de werkelijkheid. Ze spelen een belangrijke rol in onze waarneming en oordeelsvorming. Omdat ze vaak een valse of vertekende voorstelling geven is enig begrip van (televisie)beelden en foto’s op zijn plaats. Beelden en foto’s kunnen in korte tijd veel informatie geven die kunnen leiden tot allerlei gedachten en emoties. Ze stimuleren beter dan teksten tot spontane reacties en gedachtewisselingen.

Onderstaande foto laat het gevluchte jongetje Aylan zien die aangespoeld was op een Turks strand. Het beeld maakte veel emoties los op internet en werd duizenden keren gedeeld op social media. Het maakt in één keer duidelijk welke ontberingen de vluchtelingen doormaken die het oude continent proberen te bereiken.
Deze aangespoelde peuter op het strand bij Bodrum in Turkije, met een rood T-shirt, een korte broek en kleine schoenen werd het gezicht van alle bootvluchtelingen die Europa proberen te bereiken.

bron: DOGAN NEWS AGENCY, EPA

Foto’s en politiek
Politieke foto’s gaan altijd over een of ander politiek verschijnsel. Ze spelen een rol in de communicatie tussen politici en burgers. Zij staan in kranten, opiniebladen en tijdschriften en geven publicaties een aantrekkelijker aanzien. Foto’s brengen informatie over, maar worden ook ingezet als propaganda. Een goed gekozen foto kan meer verduidelijken dan duizend woorden. Dat geldt met name voor politieke foto’s.

© ThiemeMeulenhoff

Het is daarbij belangrijk dat het publiek een politicus op een foto herkent en in verband kan brengen met de politiek. De meeste politici worden echter niet herkend. Uitzonderingen zijn de politici die vaak in kranten te zien zijn en op de televisie verschijnen. Zij hebben meestal een politiek belangrijke positie (bijvoorbeeld minister-president) en lopen al lang mee. Een toelichtende tekst bij politieke foto's in de vorm van een bijschrift of onderschrift is vaak noodzakelijk om de politieke boodschap over te brengen. Politieke foto's zonder geschreven informatie zijn voor veel burgers weinig informatief.

Het beeld van politiek
De media spelen een steeds belangrijkere rol en bepalen in toenemende mate de publieke meningsvorming. Politici willen goed overkomen bij het publiek. Daarom wordt er bij fotosessies rekening gehouden met de achtergrond, met mooi of slecht weer, met werving van fotojournalisten, met mogelijkheden van de belichting enzovoort. Het beeld speelt in dagbladen, opiniebladen, op internet, in nieuwsrubrieken van televisiezenders een doorslaggevende rol.
Regelmatig zien we foto's van bestuurders en politici waarop ze staan als 'man (of vrouw) van het volk'. De foto's zijn in een 'onbewaakt ogenblik' genomen. Bijvoorbeeld als ze op de markt zijn of op de fiets naar de Tweede Kamer rijden. Dat heeft wel een functie in de beeldvorming. Ze geven een democratische voorstelling van volksvertegenwoordigers.
Wat je ook wel ziet is dat op persfoto's de emoties een belangrijkere rol spelen dan de handelingen. De foto laat dan gezichtsuitdrukking en gebaren zien, bijvoorbeeld een duim opsteken of juichen bij een actuele stand van de verkiezingsuitslagen. Politici van hun kant spelen daar op in. Zij plannen in toenemende mate hun fotomomenten. Daardoor worden de foto's wel minder spontaan.

Beeldmanipulatie in fotojournalistiek
Het manipuleren van persfoto's is nu gemakkelijker dan vroeger. Was vroeger de foto als drager van de werkelijkheid dan wel de waarheid van minder groot belang? In een van de toenmalige Keesings Onderwijsbladen heeft de mediadeskundige Ed Heidt een artikel geschreven over de vraag of een foto de werkelijkheid altijd precies weergeeft. De titel 'Elke foto vertelt een leugen' geeft aan dat hij die vraag negatief beantwoordt. Hieronder staat zijn artikel, aangevuld met voorbeelden.

'Elke foto vertelt een leugen' (door Ed Heidt)

"In tegenstelling tot vroeger, toen men slechts zeer beperkt de beschikking had over foto's, is er thans sprake van een overvloedig aanbod van foto's in dag- en weekbladen, tijdschriften en (school)boeken. De informatie die via deze foto's wordt verstrekt, heeft invloed op de gevoelens en de meningsvorming van mensen. Doordat foto's een deel van de werkelijkheid registreren, lijken ze objectief en waarheidsgetrouw. Hierdoor kan de fotografie tot een machtig instrument worden gemaakt van propaganda en manipulatie. We hebben nu eenmaal de neiging eerder te geloven wat we zien dan wat we lezen. Een foto geldt als bewijs dat een bepaalde gebeurtenis heeft plaatsgevonden: een foto liegt niet.

Beperkingen van foto's
Foto's hebben door hun bewijskracht dus veel macht en invloed. Maar is dat zo? Een foto heeft ook haar beperkingen. Ten eerste is het een opname van één moment. De fotograaf registreert het beeld van dat ene moment uit een stroom van beelden en legt dat vast. De andere beelden blijven voor de toeschouwer verborgen. Een tweede beperking is dat de werkelijkheid wordt teruggebracht tot een plat vlak. Voorts kun je bij een foto niet horen, ruiken, proeven en voelen. Bij zwart-wit foto's ontbreekt de kleur die in de werkelijkheid wèl aanwezig is. Ondanks deze beperkingen echter legt een fotograaf met zijn camera een werkelijkheid vast en beïnvloedt daarmee onze kijk op het wereldgebeuren.

© ThiemeMeulenhoff

Wat doen wij met foto's?
Een foto is een afbeelding van de werkelijkheid en wordt door een fotograaf gemaakt met een bepaald doel. Maar wat doet de toeschouwer met de foto? Als op een foto bijvoorbeeld een rode vlag wordt getoond, kun je door de vorm het object herkennen: een vlag. De vorm is belangrijk, want een ronde vorm zullen we niet als vlag herkennen. Onze kleurenkennis zegt dat de vlag rood is. Deze combinatie van vorm en kleur wordt in diverse culturen in verband gebracht met het socialisme. Echter, niet alle rode kleuren verwijzen naar het socialisme. Zie je die rode kleur bij een veld met tulpen, dan denk je niet meteen: 'Zeker een socialistische bollenkweker.' Je neemt aan de ene kant waar wat letterlijk op de foto staat. Maar wat roept de vlag nog méér bij je op? De één ziet er strijd, overwinning, kameraadschap in; de ander denkt aan bedreiging, eenheidsworst of armoede. Deze betekenissen die je eraan toevoegt, kunnen dus per individu verschillen. Je interpreteert de foto, je geeft er je eigen betekenis aan.

De werkelijkheid bewerkt
Een foto wordt vaak gezien als een letterlijke weergave van de werkelijkheid. Maar de foto wordt gemaakt door een fotograaf en door menselijk handelen, maar er vindt een beperking van diezelfde werkelijkheid plaats. De fotograaf kan de werkelijkheid op de foto bewust of onbewust sturen. Hij kan zelfs in de foto veranderingen aanbrengen. Bovendien is er ook nog de redactie (van krant of tijschrift) die de betekenis van een foto kan wijzigen.
… Ter verduidelijking een korte omschrijving van een aantal van deze handelingen:

Lenskeuze: Met behulp van een telelens kan iets dat ver weg staat 'dichterbij' worden gehaald. Een kenmerk van deze lens is echter dat de afstanden korter lijken dan ze in werkelijkheid zijn, waardoor vertekening optreedt.

Camerastandpunt: Door verandering van de positie van de camera wordt het accent verlegd en tegelijkertijd wordt een wijziging in de betekenis vastgelegd. Bij een bijeenkomst ging de fotograaf voor een bepaalde foto achter in de zaal staan. Door het accent te leggen op de hoofden van het publiek, wekte hij de indruk dat het om een goed bezochte bijeenkomst ging. Voor een andere foto ging de fotograaf naar de zijkant van de zaal, de nadruk viel nu niet meer op de mensen, maar op de lege stoelen. Door deze verandering werd de indruk gewekt dat het om een slecht bezochte bijeenkomst ging.

Uitvergroten: Om meer informatie van een foto te verkrijgen, is het soms noodzakelijk een detail sterk uit te vergroten. Andere informatie gaat dan wel verloren, zoals waar vond het gebeuren plaats en waren er veel mensen aanwezig? Het omgekeerde is natuurlijk ook mogelijk: door alleen het detail te laten zien, kun je de indruk wekken dat er een massa mensen aanwezig is daar waar die er niet per se hoeft te zijn.

Afsnijden: Van een foto een bepaalde beelduitsnede maken, kan gevolgen hebben voor de informatiewaarde en de interpretatie. Zo verscheen rond de inauguratie van Trump een foto die door de fotograaf was bewerkt.
De fotograaf sneed de foto's af waar de menigte eindigde op de foto, zodat het leek alsof het drukker was. Trump claimde namelijk dat zijn inauguratie de drukst bezochte ooit was. Op de foto's was duidelijk te zien dat dit niet waar was. Dus eiste Trump dat de fotograaf zijn foto zou afsnijden.

© ThiemeMeulenhoff

Retouche: Het weghalen van onderdelen op een foto. Zo is het mogelijk ongewenste personen of objecten te laten verdwijnen.

Montage: Het op een passende achtergrond plakken van personen of objecten vertekent de werkelijkheid. Kijk bijvoorbeeld naar de foto van Pechtold op bladzijde 25. Hij was niet bij die demonstratie en als leider van D66 zou hij daar ook niet naartoe gaan.

Onderschrift: Een foto is vatbaar voor meer dan één uitleg. Daarom zal een redactie meestal bij een foto een onderschrift plaatsen. Het is mogelijk door middel van uiteenlopende onderschriften de beoordeling van de foto totaal te wijzigen, zodat de interpretatie ervan omslaat van bijvoorbeeld geluk in angst of woede. Zo is het dus mogelijk van een foto zowel een 'linkse' als een 'rechtse' lezing te geven. Onderstaande foto is de wereld rondgegaan: rijke Libanese christenen doen aan oorlogstoerisme in de door Israël gebombardeerde buitenwijken van Beiroet! Deze foto won de World Press Photo 2006. Maar de jongeren op de foto vertelden een heel ander verhaal. Zij woonden bijna allemaal in de buurt en kwamen die dag kijken of hun huizen nog overeind stonden.
De 'rode sportwagen' op de foto was in feite een Mini Cooper die de hele oorlog had dienstgedaan om mensen te evacueren uit de sjiitische buitenwijken van Beiroet.
naar: www.r53.nl, 2006

Libanese oorlogstoeristen
bron: www.r53.nl

Derde effect: Twee foto's hebben elk apart een effect op de kijker. Maar als deze foto's bijvoorbeeld naast elkaar worden afgedrukt, kan een derde effect optreden. Zo maakt een foto van armoede in de Derde Wereld meer indruk als ernaast een foto staat van rijkdom in het Westen.

Wie liegt? Voortdurend worden in de fotografie keuzes gemaakt wat betreft vorm, inhoud en gebruik van foto's. Deze keuzen geschieden op grond van de (politieke) visie van de fotograaf en/of zijn opdrachtgever en 'kleuren' de foto in hoge mate. Deze wordt daarna óók nog gekleurd door de interpretatie die de toeschouwer eraan geeft. De fotograaf gaat ervan uit dat de werkelijkheid kan worden geproduceerd los van zijn eigen visie, dus objectief zou zijn. Door deze mening ontkent hij dan ook het ingrijpende karakter dat aan de fotografie eigen is. Erkent de fotograaf dat karakter, dan kan hij een (politieke) keuze maken, die inhoudt dat men 'de werkelijkheid' manipuleert. De werkelijkheid in een foto bestaat dan ook niet. Elke foto vertelt een leugen.

De tekst van Ed Heidt maakt duidelijk dat met foto's – en beelden – kan worden gemanipuleerd. Foto's en beelden kunnen bedriegen, liegen, misleiden, verzwijgen, en belangen en ideologieën doorgeven. Nieuwsfotografen maken in voorkomende gevallen de werkelijkheid mooier. Nieuwsfoto's kunnen altijd worden gecorrigeerd en gemanipuleerd. Alom bekende nieuwsfoto's vormen daarvan mooie illustraties. Bij een aantal gemanipuleerde foto's zal kort worden stilgestaan. Vervolgens zal aan de hand van een voorbeeld worden aangegeven op welke wijze een analyse van een beeld en een foto kan worden gemaakt.

© ThiemeMeulenhoff

Spraakmakende nieuwsfoto's – beïnvloeding publieke opinie

Hijsen van de Sovjetvlag op de Rijksdag in Berlijn, mei 1945
Deze foto – gemaakt door de oorlogsfotograaf Jevgeni Chaldei (1917–1997) in dienst van het Sovjetleger – is symbool geworden voor het einde van de Tweede Wereldoorlog en voor de overwinning op het Duitse nationaal-socialisme.[1] We weten nu dat de fotograaf niet alleen dreigende rookwolken in zijn foto heeft gemonteerd, maar ook een belangrijk detail heeft weggeretoucheerd. Hoe verliep de bewuste dag? Op 2 mei 1945 arriveert Jevgeni Chaldei 's ochtends om ongeveer zeven uur met zijn Leica bij de Rijksdag (tot 1933 zetelde de voorganger van het huidige parlement (Bondsdag) in het Rijksdaggebouw, afgekort tot Rijksdag). Op het gebouw lieten twee dagen eerder de sergeant Kantania en zijn kameraden Yegorov en Samsonov de Sovjet-Russische vlag wapperen als symbool op de overwinning op het Naziregime. Dit historische moment werd niet vastgelegd. Met enkele soldaten klimt Chaldei op het dak van de Rijksdag en plaatst de rode vlag met 'hamer en sikkel' aan de achterkant van het dak. Daar is het uitzicht sprekender dan aan de voorkant. Pas later ziet hij dat de soldaat die helpt bij het plaatsen van de vlag om beide polsen een horloge draagt. Een plunderaar! Dit past niet in het beeld van de heldhaftige Sovjetsoldaat. Chaldei werkt in opdracht van zijn meerderen het horloge aan de rechterpols weg. Met de foto werd propaganda bedreven.

Communistische vlag wordt geplant.
bron: www.slavischestudies.wordpress.com

bron: Associated Press

'Napalm-meisje' Kim Phúc uit de Vietnamoorlog, juni 1972
Kenmerkend voor retouche en beelduitsnede is de foto van de Vietnamese AP-fotograaf Nick Ut Cong Huynh van de negenjarige Phan Thi Kim Phúc – bekend als Kim Phúc – op een weg bij het dorp Trang Bang (Zuid-Vietnam) van 8 juni 1972. De foto toont een aantal kinderen dat vlucht na een napalmaanval door Zuid-Vietnamese bommenwerpers op een Boeddhistische Pagode in hun geboortedorp Trang Bang in een gebied waar Noord-Vietnamese strijders infiltreerden. In het midden van die in paniek vluchtende en gillende kinderen rent een naakte Kim Phúc – zij heeft na te zijn getroffen al haar brandende kleren uitgetrokken. De foto toont links van Kim verder Phan Thanh Tam (broertje van Kim die een oog verloor), Phan Thanh Phouc (Kims jongste broertje), en rechts van Kim het meisje en het jongetje Ho Thi Ting en Ho Van Bon. Door beelduitsnede door de redactie valt het accent op de naakte Kim Phúc. De publicatie van de foto in augustus 1972 doorbrak een taboe. De foto werd

1 Een andere beroemde oorlogsfoto is die van de fotograaf Joe Rosenthal van Associated Press. De foto heeft betrekking op de verovering van het eiland Iwo Jima in de Stille Oceaan door de Amerikanen op de Japanners in 1945. Om tien uur 's ochtends op 23 maart 1945 plantten Amerikaanse mariniers van het 28ste regiment een Amerikaanse vlag op de top van de vulkaan Suribachi. Enkele uren later werd opnieuw een aantal foto's gemaakt van het planten van de 'stars and stripes'. Een van die foto's werd een van de beroemdste foto's van de Tweede Wereldoorlog.

© ThiemeMeulenhoff

een toonbeeld van de Vietnamoorlog en de oppositiebeweging tegen de Amerikaanse militaire interventie gebruikte de foto van slachtoffers van een bij vergissing gemaakte Zuid-Vietnamese luchtaanval als slachtoffers van een Amerikaanse napalmbom (napalm is heter dan kokend water). De geschiedenis achter deze foto's kreeg nog een vervolg door de Duitse televisiehistoricus Guido Knopp die de piloot van een Amerikaanse bommenwerper tezamen met de slachtoffers voor de camera bracht. De uitkomst was dat er geen Amerikaanse luchtaanval was geweest. De foto is nu een iconisch beeld (= een van de bekendste foto's uit de Vietnamoorlog) en staat voor de verschrikkingen van de oorlog in Vietnam en de gruwelen van een oorlog in het algemeen.[2] De fotograaf heeft er de Pulitzer-prijs mee gewonnen. De foto werd ook de World Press Photo van het jaar 1972. Het onderschrift luidde: "Trangbang, South Vietnam, 8 June 1972. Phan Thi Kim Phuc (center) flees from the scene where South Vietnamese planes have mistakenly dropped napalm". De foto veranderde het oordeel van de publieke opinie over de oorlog in Vietnam. Facebook heeft in 2016 felle kritiek gekregen na het verwijderen van deze beroemde foto. Het beleid van Facebook verbiedt bloot, en dus ook de foto van het destijds 9-jarige 'napalmmeisje' Kim Phúc. Als tegenactie werd de foto massaal op Facebook gedeeld.

Voorbeeld beeld- en fotoanalyse
Fotografie en later televisie zijn voor politici die propaganda willen bedrijven heel interessant omdat de indruk gewekt wordt dat ze de werkelijkheid objectief weergeven. In het licht van beeldmanipulatie is het van belang foto's en beelden niet oppervlakkig te bekijken, maar aandacht te geven aan beeld- en fotoanalyse. De vraag is of de werkelijkheid 'een beetje mag worden geholpen'. In de discussie over beeldmanipulatie lijkt het van belang een onderscheid te maken tussen fotomanipulatie en beeldbewerking. Wat betreft beeldmanipulatie, bestaat er onder de Nederlandse nieuwsfotojournalisten overeenstemming over het feit dat er geen elementen mogen worden toegevoegd of weggelaten. De grens bij beeldbewerking is vloeiender. De meningen verschillen over de vragen of de kleuren bij een foto al dan niet mogen worden aangepast (verzwakt dan wel versterkt) en of contrasten mogen worden aangebracht. Bij het inhoudelijk analyseren van een foto van politici, een gebeurtenis met een maatschappelijk en/of politiek karakter, dan wel een maatschappelijk en/of politiek probleem gaat het om zes vragen (zie Kader).

Vragen beeld- en fotoanalyse

1) Wat of wie wordt afgebeeld?

2) Welke handelingen, activiteiten, betrekkingen zijn herkenbaar?

3) Hoe sta ik tot het tafereel of het beeld? Welke indruk geeft het beeld mij?

4) Wat gebeurt er buiten de afgebeelde scène?

5) Met welke fotografische middelen wordt een bepaalde indruk overgedragen (perspectief, fragment, belichting, uitzicht, houding, gedrag van de afgebeelde personen)?

6) Welke titel en/of bij- of onderschrift past bij het beeld?

2 De Vietnamese AP-fotograaf Nick Ut bracht Kim Phúc – meer dood dan levend – en een aantal andere kinderen naar een ziekenhuis waar Kim zeventien operaties onderging. Later, in Saigon, zorgde een Amerikaanse chirurg ervoor dat zij naar een brandwondencentrum ging. Ze groeide op in een ziekenhuis. Haar herstel duurde twaalf jaar. De brandwonden op haar rug en haar ene arm doen – ondanks plastische chirurgie door Amerikaanse en Duitse artsen – nog altijd zoveel pijn dat ze soms het gevoel heeft dat er messen in haar lichaam worden gestoken, zo laat ze in interviews in Den Haag in april 1998 weten. Ze werd Goodwill Ambassador van de Unesco, de onderwijsorganisatie van de Verenigde Naties.

© ThiemeMeulenhoff

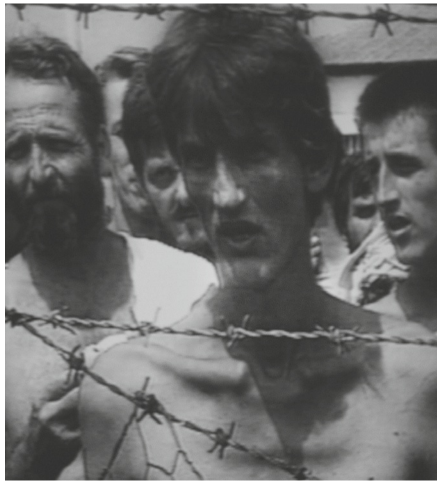
bron: ITN

Foto van een vluchtelingenkamp in het Servische Trnopolje van 5 augustus 1992 tijdens de Bosnische burgeroorlog (1992-1995) – ook wel genoemd de burgeroorlog in voormalig Joegoslavië. De foto toont een aantal mannen met in het midden een uitgemergelde man met ontbloot bovenlijf dat zich *achter* prikkeldraad bevindt. De uitgemergelde man, de Bosniër Fikret Alic, was negen dagen geleden in Trnopolje aangekomen. Het beeld van sterk vermagerde mannen achter prikkeldraad roept de associatie op van een nazi-achtig concentratiekamp dat door de Serviërs in stand wordt gehouden.
De foto kreeg niet alleen in de Westerse media, maar ook elders in de wereld veel aandacht. De makers van de foto werden alom gelauwerd en geprezen en de berichtgeving en politieke besluitvorming over de Joegoslavische burgeroorlog werden er door veranderd. Gaf de foto de situatie goed weer? Nee, niet de man stond *achter* prikkeldraad, maar de televisieploeg. Die stond bij een elektriciteitshuisje. De hoek was zorgvuldig gekozen, de man niet minder. Op andere, niet gepubliceerde beelden is te zien dat iedereen in het kamp min of meer vrij kan rondlopen. In werkelijkheid stonden de mannen *voor* de cameraman. Trnopolje was als doorgangs- en vluchtelingenkamp niet omheind. De woorden 'voor' en 'achter' weerspiegelen een fundamenteel verschil. Het gaat niet om 'slachtoffers van Servische zuiveringen' (foto van het Britse televisiestation *ITN*).

Verwarring
Soms komen nieuwsonderwerpen zelf met getrukeerde foto's in de (social) media. Denk aan de foto waaruit een kijker zou kunnen afleiden dat de lijsttrekker van D66, Alexander Pechtold, voor de invoering van de sharia in Nederland zou zijn. Wanneer zo'n foto wordt gepubliceerd, moet erbij worden gezet dat het om een fotomontage gaat. Anders gaat dat soort foto's het gevaar een eigen leven leiden, zodat minder ervaren lezers denken dat het echt waarheid is.

bron: https://www.photofacts.nl/fotografie/rubriek/tips_en_truuks/beeldmanipulatie-bij-nieuwsfotos-wat-mag-wel-en-wat-niet.asp

Door het alsmaar toenemende gebruik van social media als Facebook en Instagram is de taal van het beeld ook steeds belangrijker geworden. Daarmee zijn ook de mogelijkheden om de werkelijkheid te vertekenen toegenomen.

© ThiemeMeulenhoff

Hoe zou je het nu al doen op een examen? De oriëntatietoets geeft je een eerste indruk. De antwoorden vind je op mijn.examenbundel.nl.

Oriëntatietoets

Oriëntatietoets

1 a Nederland is een parlementaire democratie. Noem drie kenmerken van een parlementaire democratie.
b Waarom is een rechtsstaat belangrijk voor het voorbestaan van een parlementaire democratie?

In Nederland wordt de macht van de overheid beperkt door de grondwet, de volksvertegenwoordiging en de media.

2 a Noem twee redenen waarom in een dictatuur meestal geen sprake is van een echte volksvertegenwoordiging.
b Leg uit waarom in een dictatuur de macht van de overheid niet beperkt wordt door de grondwet. Gebruik het begrip 'grondrechten' in je antwoord.
c Hoe wordt in een dictatuur omgegaan met de media?

3 a Noem twee taken van een minister.
b Noem twee taken van de Tweede Kamer.
c Om taken uit te oefenen, beschikt de Tweede Kamer over verschillende rechten. Noem er vier.

In Nederland zijn veel politieke partijen. Deze zijn onder andere in te delen in conservatief/progressief en links/rechts.

4 a Noem een duidelijk progressieve partij. Verklaar waarom.
b Noem een duidelijk rechtse partij. Verklaar waarom.
c Noem drie taken van een politieke partij in de voorbereiding van de verkiezingen.

Politieke partijen kun je in Nederland ook indelen in stromingen: liberalisme, christendemocratie en socialisme. Geef bij iedere stroming een kenmerk en noem een bijbehorende politieke partij.

5 a Liberalisme
b Confessionalisme
c Socialisme

Geef van de volgende verschijnselen aan of ze horen bij een democratische rechtsstaat of een dictatuur.
Let op: sommige verschijnselen kom je bij meer bestuursvormen tegen!

6 a Oppositiepartijen hebben geen politieke rechten.
b Rechters zijn afhankelijk van de uitvoerende macht.
c Het staatshoofd wordt niet gekozen.
d De politieke macht is na een revolutionaire staatsgreep in handen van één partij.
e In de grondwet zijn klassieke mensenrechten opgenomen.
f Bij verkiezingen is er sprake van fraude.
g Een van de ministeries heeft het mediabeleid in zijn portefeuille.

Alle Nederlanders van achttien jaar en ouder hebben actief en passief kiesrecht.

7 a Wat is het verschil tussen actief en passief kiesrecht?
b Mogen mensen die zich verkiesbaar stellen (passief kiesrecht) vervolgens op zichzelf stemmen als kiezer (actief kiesrecht)? Leg uit waarom wel of niet.

De Staten-Generaal bestaat uit de Eerste en Tweede Kamer.

8 a De Tweede Kamer heeft meer bevoegdheden dan de Eerste Kamer. Welke bevoegdheid heeft de Eerste Kamer bijvoorbeeld niet?
b Wat is de rol van de Eerste Kamer in de Nederlandse politiek?

9 a Wat is censuur? Waarom is dat in Nederland verboden?

10 a Noem drie functies van de massamedia. Geef bij iedere functie een voorbeeld.
b Noem één zaak die in de mediawet staat en die omroepen moeten uitvoeren?

11 a Noem twee populaire en twee kwaliteitskranten.
b Noem twee verschillende publieke omroepen.
c Noem twee verschillende commerciële omroepen.
d Noem drie verschillen tussen commerciële en publieke omroepen.

12 a Er zijn verschillende theorieën die de beïnvloeding door de massamedia beschrijven. Een daarvan is de injectienaaldtheorie. Leg deze theorie uit.
b Wat doet het Commissariaat van de Media?

13 a Leg het begrip ‘referentiekader’ uit.

14 Criminaliteit heeft gevolgen voor de samenleving. Je kunt een onderscheid maken tussen materiële en immateriële gevolgen. Geef van beide een voorbeeld.

15 Als de rechter vonnis spreekt moet hij 4 vragen beantwoorden. Welke vragen zijn dat?

16 Een rechter kan aan een veroordeelde tbs opleggen. Wat betekent deze afkorting?

17 Maatschappelijke vraagstukken hebben een viertal kenmerken. Waarom is alcoholgebruik onder jongeren een maatschappelijk vraagstuk?

18 a Beschrijf de stappen van de kabinetsformatie na de verkiezingen.
b Waarom moeten er compromissen gesloten worden bij het vormen van een regering?

19 Noem 5 manieren om als burger invloed uit te oefenen op de politiek.

20 Noem 3 belangrijke kenmerken van de rechtsstaat.

21 Noem 3 doelen van straffen.

22 Wat zijn de taken in het strafproces van:
- Officier van Justitie
- advocaat
- rechter
- griffier

23 Noem twee maatschappelijke en twee individuele oorzaken van criminaliteit.

24 a Wat is de trias politica?
b Waarom is die zo belangrijk?

Twee kenmerken van een parlementaire democratie zijn:
1 er zijn vrije (en geheime) verkiezingen;
2 er is algemeen kiesrecht.

25 Wat betekent vrije verkiezingen?

26 Wat betekent algemeen kiesrecht?

27 Als je een maatschappelijk probleem analyseert, kun je dat doen vanuit vier verschillende invalshoeken. Welke zijn dat en beschrijf ze kort.

© ThiemeMeulenhoff

Examenopgaven per onderwerp en uitleg bij de antwoorden. Ook handig bij de voorbereiding op je schoolexamens!

Deel 1 Oefenen op onderwerp

1 Politiek en beleid

Onderwerp: democratie, rechtsstaat, dictatuur, overheid

Democratie is een bestuursvorm. Het Nederlandse woord stamt af van de Griekse woorden 'dèmos' (volk) en 'krateo' (heersen, regeren) en betekent dus letterlijk volksheerschappij. Dit houdt in dat het volk zelf stemt over de wetten, zoals in het oude Athene. Of het volk kiest vertegenwoordigers die de wetten maken, zoals in België en Nederland.

1 Nederland is een indirecte democratie. Waaruit blijkt dat?

Er is de laatste jaren nogal wat discussie over de rechtsstaat in Nederland. Die zou bedreigd worden.

2 a Wat is een rechtsstaat?
b Door welke ontwikkelingen wordt die bedreigd? Noem vijf ontwikkelingen.

3 Waarom is de rechtsstaat zo belangrijk voor het blijven voortbestaan van een parlementaire democratie?

Het tegenovergestelde van een democratie is een dictatuur. Er zijn geen of oneerlijke verkiezingen. Tegenstanders van de leider, de dictator, worden vaak onderdrukt. De bekendste dictator uit de geschiedenis is Hitler. In nazi-Duitsland was er, net als in de meeste andere dictaturen, geen rechtsstaat. Enkele voorbeelden van tegenwoordige dictaturen zijn Cuba, Noord-Korea en Iran.

4 Welke andere voorwaarden voor een rechtsstaat worden in een dictatuur geschonden?

---

tekst 1

Saoedi-Arabië behoort tot één van de meest wrede, inhumane staten in de wereld. In deze religieuze, intolerante apartheidsstaat wordt de olierijkdom misbruikt om de hele wereld te chanteren en de gewelddadige Apartheidsideologie te propageren. In dit land worden de elementaire mensenrechten met voeten getreden. Dit is zelfs vastgelegd in de op de islamitische sharia gebaseerde wetgeving. Zo hebben alle vrouwen een mannelijk familielid als 'toezichthouder'. Deze 'toezichthouder' dient toestemming te geven voor alle belangrijke beslissingen, zoals reizen, zakentransacties, studies en banen. Hierover heeft een vrouw in Saoedi-Arabië dus niets te zeggen. Vrouwen moeten apart zitten in restaurants en andere openbare ruimten, anders kunnen zij met stokslagen gestraft worden. Vrouwen moeten een abaya (lichaamsbedekkende kleding) dragen en al hun haar bedekken.
bron: www.franklinterhorst.nl

Lees tekst 1.

5 a Noem zeven kenmerken van een parlementaire democratie.
b Welk kenmerk van een parlementaire democratie herken je niet in de tekst?

In Nederland heeft de koning een aantal belangrijke taken. Zo moet hij na de verkiezingen een informateur benoemen die gaat onderzoeken welk kabinet er moet komen. Daarna benoemt hij een formateur die gaat kijken welke ministers en staatssecretarissen in het kabinet komen. Uiteindelijk maakt hij gebruik van zijn ceremoniële taak door het kabinet te beëdigen. Officieel is het kabinet dan pas in functie. De koning vertegenwoordigt Nederland ook in het buitenland, bijvoorbeeld in contacten met andere koningshuizen. Hij is dan op staatsbezoek. Dit noem je de representatieve taak. Ook kunnen de meeste Nederlanders de symbolische functie van de koning erg waarderen, als hij bijvoorbeeld op de tribune zit bij een wedstrijd van het Nederlands elftal. In een republiek wordt het staatshoofd, bijvoorbeeld de president, gekozen door de bevolking. Nederland is geen republiek.

6 Wat wordt bedoeld met de stelling dat Nederland een constitutionele monarchie is?

© ThiemeMeulenhoff

De overheid regelt heel veel dingen in Nederland. De overheid zorgt er bijvoorbeeld voor dat de wegen goed onderhouden worden. Ook regelt de overheid dat er geld is om de scholen te onderhouden en dat de docenten betaald kunnen worden. De overheid houdt zich bezig met het algemeen belang.

7 Noem nog twee zaken die als algemeen belang worden gezien.

De politiek houdt zich bezig met veel onderwerpen. Het gaat vaak om maatschappelijke problemen waarvan de burger verwacht dat de politiek die oplost. Niet elk probleem is een politiek probleem.

8 Wanneer noem je een probleem een politiek probleem? Noem vijf kenmerken.

Er zijn bij voetbalwedstrijden regelmatig rellen tussen supporters van de verschillende clubs. Daarbij moet er vaak veel politie aanwezig zijn om te voorkomen dat het uit de hand loopt. Het komt ook weleens voor dat de burgemeester van een stad een wedstrijd verbiedt, omdat hij de veiligheid niet kan garanderen.

9 Is voetbalvandalisme een politiek probleem? Leg je antwoord uit.

Als burger kun je ook invloed uitoefenen op de politiek. Stel je voor dat je in de buurt woont van een voetbalclub waar regelmatig supportersrellen zijn. Bijna elke keer als er rellen zijn geweest worden alle planten uit je voortuin getrokken.

10 Hoe kun je in bovenstaande situatie als individuele burger invloed uitoefenen op de politiek? Noem zo veel mogelijk manieren.

De politieke besluitvorming verloopt in fasen. Het invoeren van een nieuwe wet duurt al gauw zo'n twee jaar. Fase 1: uiten van wensen en erkennen van wensen als politieke rechten.

11 Welke drie andere fasen in de politieke besluitvorming worden er voor de meeste problemen doorlopen?

Schooluitval is een groot probleem in Nederland. Per jaar stoppen veel leerlingen met hun studie. Zij gaan zonder diploma van school. De politiek heeft inmiddels een aantal acties ondernomen. Er is nu een kwalificatieplicht. Dit houdt in dat alle jongeren tot op de dag dat zij achttien worden kwalificatieplichtig zijn, tenzij de jongere al een startkwalificatie heeft behaald. Een startkwalificatie is een havo- of vwo-diploma, of een mbo-diploma op ten minste niveau 2. Ook kun je tot je 27ste geen beroep meer doen op een bijstandsuitkering.

12 Pas de vier fasen van politieke besluitvorming toe op het maatschappelijke probleem van schooluitval.

In Nederland spelen politieke partijen een belangrijke rol. Ze zorgen er bijvoorbeeld voor dat mensen geselecteerd worden die uiteindelijk gekozen kunnen worden door de burgers. Ze denken alvast na over vele onderwerpen en maken een verkiezingsprogramma.

13 Noem nog meer belangrijke taken die politieke partijen vervullen.

Er zijn landen, bijvoorbeeld Zwitserland, waarin de bevolking veel meer invloed heeft op belangrijke beslissingen. De mensen kunnen dan rechtstreeks aangeven wat ze van een bepaald probleem vinden. In Nederland worden ook weleens onderwerpen direct aan het volk voorgelegd. Bijvoorbeeld of er een groot winkelcentrum moet komen aan de rand van een stad of dat Nederland moet instemmen met het associatieverdrag met de Oekraïne. Zo'n volksstemming noem je ook een referendum. In Nederland is een referendum niet bindend.

14 Wat zijn de voordelen van een referendum? Wat zijn de nadelen?

Er wordt op de televisie vaak gesproken over de kloof tussen burger en politiek. De politiek lijkt niet goed te weten wat de mensen willen en steeds minder burgers voelen zich vertegenwoordigd door politieke partijen.

15 Op welke manieren kan de kloof tussen de burger en politiek afnemen in Nederland?

© ThiemeMeulenhoff

Vanaf het begin van de jaren '90 van de 20e eeuw wordt het hoe langer hoe moeilijker om te spreken van rechtse en linkse partijen. De tegenstellingen zijn steeds kleiner geworden. Zo vindt de PvdA dat ze eerder sociaal-democratisch genoemd kan worden dan socialistisch. VVD en PvdA, de vroegere tegenpolen, hebben zelfs 8 jaar samengewerkt in twee Paarse kabinetten. Paars genoemd omdat rood (PvdA) en blauw (VVD) als mixkleur paars oplevert. Door die samenwerking was er ook steeds minder debat. De politiek werd steeds saaier gevonden. Men was het vaak met elkaar eens. Of leek dat maar zo? Die samenwerking was anno 2002 in ieder geval voorbij. Er vond toen bij de verkiezingen voor de gemeenteraad en voor de Tweede Kamer een aardverschuiving plaats. PvdA en VVD leden een zware verkiezingsnederlaag en een nieuwe partij (Lijst Pim Fortuyn) boekte een enorme overwinning. De saaie politiek kwam in beweging. Erg heftig zelfs. Niet alleen steeg de opkomst bij de verkiezingen. Ook gebeurde er voor het eerst sinds eeuwen in de politiek iets afschuwelijks. Een politieke moord werd gepleegd in Nederland. Vanuit de lijst Pim Fortuyn groeide een populistische beweging in Nederland waarbinnen de PVV de grootste partij werd. Ook Forum voor Democratie kan als een populistische partij worden aangemerkt. Die partij heeft zowel linkse als rechtse standpunten. Van 2017 tot en met 2017 zaten PvdA en VVD weer samen in een coalitie en werkten links en rechts dus samen.

16 Wat zijn de hoofdkenmerken van linkse politieke partijen?

17 Wat zijn de hoofdkenmerken van rechtse politieke partijen?

Naast het onderscheid tussen 'links' en 'rechts' kun je ook nog onderscheid maken tussen verschillende politieke stromingen. De belangrijkste politieke stromingen in Nederland zijn:

- het liberalisme;
- de sociaaldemocratie;
- de christendemocratie.

Elke stroming heeft andere kenmerken en opvattingen. Ze denken verschillend over hoe je het beste met elkaar kunt samenleven.

18 Wat zijn de kenmerken van het liberalisme?

19 Wat zijn de kenmerken van het socialisme oftewel de sociaaldemocratie?

20 Wat zijn de kenmerken van de christendemocratie?

Een politieke stroming die nog steeds vertegenwoordigers kent, is het rechts-extremisme. Het rechts-extremisme gaat uit van ongelijkheid van bijvoorbeeld ras (racisme), nationaliteit, seksuele geaardheid of sekse (bijvoorbeeld van homoseksuelen). Ook zie je bij rechts-extremisten vaak een voorkeur voor centraal leiderschap en een gerichtheid op geweld. Rechts-extremisten zien nazi-Duitsland als voorbeeld.

21 Welke maatschappelijke omstandigheden zijn bevorderlijk voor opkomst van rechts-extremisme?

Bij elke politieke stroming horen verschillende partijen. Zo worden de SP, PVDA en GroenLinks als socialistisch gezien en de SGP, ChristenUnie en het CDA als christen-democratische partijen. De liberale partijen in Nederland zijn D66, VVD en de PVV. Sommige uitspraken zul je direct kunnen koppelen aan een partij en een politieke stroming.

22 Bij welke politieke stroming horen de volgende uitspraken? Leg uit.

a Iedere burger heeft in de eerste plaats een eigen verantwoordelijkheid om voor een eigen inkomen te zorgen.
b Wanneer de overheid de rolstoel regelt, moet de maatschappij duwen.
c De overheid moet een belangrijke rol spelen in de bescherming van de zwakkeren in onze samenleving.
d De aarde is in bruikleen, dus moet je goed zorgen voor de planeet.
e Een groot verschil in inkomen tussen de burgers is geen goede zaak.
f Het gezin is de hoeksteen van de samenleving.
g Veel zaken kun je via het marktmechanisme regelen.
h De overheid belast het bedrijfsleven met veel te veel regels.
i De WW-duur moet omlaag, zodat mensen sneller weer aan het werk gaan en niet afhankelijk worden van een uitkering.
j Bijstand omlaag, uitkeringen niet gekoppeld aan minimumloon.

© ThiemeMeulenhoff

Er zijn verschillende politieke bestuursniveaus in Nederland. Zo heb je het gemeentebestuur, provinciebestuur en het landelijke bestuur. De gemeente wordt bestuurd door burgemeester en wethouders (B&W). De gemeenteraad controleert de burgemeester en wethouders en stemt over de voorstellen van de wethouders. Ook kan de gemeenteraad zelf voorstellen bedenken. De burgemeester en wethouders kunnen een voorstel pas uitvoeren als het voorstel de steun heeft van de meerderheid.

23 Beschrijf de andere twee bestuursniveaus van Nederland op deze wijze.

24 Waarom is de steun van de meerderheid van de gemeenteraad zo belangrijk voor een wethouder? Leg je antwoord uit. Waarom kan dualisme de macht van een wethouder beperken?

25 Op welke manieren heb je als burger te maken met de gemeente? Noem zo veel mogelijk manieren.

26 Wat zijn de taken van een burgemeester?

De eigenaar van een Jumbo-supermarkt wil graag voorkomen dat er in de wijk naast deze supermarkt een opvangtehuis voor verslaafden komt. In het bestemmingsplan staan geen belemmeringen voor het openen van een opvangtehuis voor verslaafden.

27 Stel jij bent de eigenaar van de Jumbo-supermarkt. Welke manier van invloed uitoefenen op de politiek zou jij kiezen? Leg uit waarom.

Jan heeft een huis met een achtertuin. De gemeente wil de aanliggende weg verbreden en een fietspad aanleggen. Het fietspad zou op de plek van Jans achtertuin moeten komen.

28 Jan wil de politiek op andere gedachten brengen. Hoe kan Jan invloed uitoefenen op de politiek? Leg uit.

29 Iemand die gekozen is als bestuurder van de provincie noem je ook wel gedeputeerde. Leg uit waarom de steun van de meerderheid van de Provinciale Statenleden belangrijk is voor een gedeputeerde.

Na de landelijke verkiezingen moet er nieuw kabinet geformeerd worden. Om te kunnen regeren is een coalitie van partijen noodzakelijk.

30 Beschrijf de stappen van de kabinetsformatie na de landelijke verkiezing.

31 Wat is het nadeel van compromissen sluiten bij de vorming van een coalitie?

32 Wat is het verschil tussen regering en kabinet?

33 Welke taken heeft de regering?

Een nieuw kabinet wil nieuwe wetten uitvoeren. De ministers brengen hun plannen via de media naar buiten.

34 Kan een minister zomaar een nieuwe wet invoeren? Leg uit.

35 Noem en beschrijf de taken van de Tweede Kamer.

36 Geef bij de volgende voorbeelden aan van welk recht het Tweede Kamerlid gebruikmaakt.

1. Tweede Kamerlid van D66 Pia Dijkstra dient een wetsvoorstel in voor een nieuwe donorwet.
2. Een Tweede Kamerlid van de SP roept minister Van Nieuwenhuizen op het matje om de problemen met het treinverkeer.
3. Tweede Kamerlid van D66 Pia Dijkstra komt met een wijzigingsvoorstel op een wet die ingediend is door minister Hoekstra.

Stel Grapperhaus, minister van Veiligheid en Justitie, wordt op het matje geroepen in de Tweede Kamer. Hij moet verantwoording afleggen over gevaarlijke situaties in enkele Nederlandse gevangenissen. Minister Grapperhaus is een voetbalfan en diezelfde avond is er een Champions League wedstrijd op televisie.

37 Waarom kan hij het beste wel naar de Tweede Kamer gaan?

38 In de Tweede Kamer zitten zowel regeringspartijen als coalitiepartijen. Waarin verschillen regeringspartijen van oppositiepartijen?

© ThiemeMeulenhoff

Samenwerking binnen Europa is zeer belangrijk. Als landen met elkaar praten en samenwerken ontstaat er minder snel oorlog. Ook voor een betere economische ontwikkeling is samenwerking belangrijk. Als de Europese landen importheffing op producten zouden heffen, zouden die producten een heel stuk duurder zijn.

39 Welke andere doelen van samenwerking binnen de Europese Unie zijn er met de jaren bij gekomen?

40 Op welke manieren wordt door Europese landen op sociaaleconomisch gebied samengewerkt?

41 Noem drie voordelen van de euro ten opzichte van de nationale munt.

42 Wat merk je als Nederlander van de invloed van de Europese Unie op sociaal-cultureel terrein?

43 Welke nadelen heeft de Europese Unie volgens sommige mensen/politieke partijen?

44 Is het Europees parlement volledig te vergelijken met de Tweede Kamer? Leg uit.

45 Wat zijn de taken van de Europese Commissie?

46 Hoe kun je als burger of pressiegroep invloed uitoefenen op de Europese besluitvorming?

47 Hoe kun je de kloof tussen burger en politiek verminderen binnen de Europese Unie?

cartoon 1

bron: Tom Janssen, Breda

Bekijk cartoon 1.

48 Wat wil de tekenaar duidelijk maken?

cartoon 2

bron: Tom Janssen, Trouw

Bekijk cartoon 2.

49 Wat wordt met deze cartoon bedoeld?

© ThiemeMeulenhoff

tekst 2

Linkse samenwerking voor een verbod op vuurwerk
DEN HAAG – Groenlinks gaat samenwerken met de Partij voor de Dieren om consumentenvuurwerk te verbieden. Het kabinet is nog niet voor een algemeen verbod. De linkse partijen willen daarom dat het vanuit de Tweede Kamer wordt geregeld. Ondanks het verbod moet 'kindervuurwerk', zoals sterretjes, wel toegestaan blijven. Ook georganiseerde vuurwerkshows, bijvoorbeeld door gemeenten, zouden buiten het verbod vallen.
naar: ANP 1 januari 2020

Lees tekst 2.

50 De Tweede Kamer beschikt over verschillende rechten.
Van welk recht willen de twee partijen gebruikmaken?
A recht van amendement
B recht van enquête
C recht van initiatief
D recht van interpellatie

51 Op 6 april 2016 mocht Nederland naar de stembus voor een 'raadgevend referendum' over het associatieverdrag. Waar het debat tussen voor- en tegenstanders al lekker los begint te komen, weet een ander deel van de kiezers nog helemaal niet dat het referendum plaatsvindt, of zitten ze vooral met heel veel vragen. Wat is het belang van dit verdrag, waarom zou ik hiervoor in vredesnaam naar de stembus gaan? Ondertussen is een raadgevend referendum afgeschaft.
→ Welke argumenten zijn er **tegen een referendum** over het associatieverdrag met Oekraïne?
Kies de juiste **twee** argumenten uit onderstaand rijtje. *Schrijf de nummers op.*
1 De burgers raken door het referendum onvoldoende op de hoogte van de voor- en nadelen van de Europese Unie.
2 De invloed van de burgers wordt door een referendum verminderd.
3 De macht van de Tweede - en de Eerste Kamer wordt door het referendum verminderd.
4 Het verdrag is te ingewikkeld om door burgers beoordeeld te kunnen worden.

52 De koning heeft regelmatig overleg met de minister-president. De inhoud van die gesprekken is vertrouwelijk en komt, als het goed is, nooit in de media. Hoe noemen we dit?
A censuur
B de ministeriële verantwoordelijkheid
C de symbolische functie van de koning
D het geheim van het paleis

tekst 3

Krant belangrijkste bron voor Kamerleden
Dagbladen zijn nog steeds belangrijk voor politiek Den Haag, blijkt uit het gisteren gepresenteerde onderzoek 'Regeert de waan van de dag?' van de Nederlandse Nieuwsmonitor. De onderzoekers van de Nieuwsmonitor analyseerden ruim 14.000 Kamervragen uit de afgelopen vijf jaar. Driekwart van de Kamervragen is gebaseerd op een bericht uit de media. Het traditionele dagblad is in 45 procent van die gevallen de bron, televisie is dat één op de tien keer. Kamerleden baseren hun vragen ook steeds vaker op nieuwsberichten op websites. Van de internetsites zijn het vooral de websites van kranten die belangrijk zijn.
naar: www.villamedia.nl, 8 september 2011

Lees tekst 3.

53 Kamerleden komen in actie naar aanleiding van stukken in de krant. Daarmee vervullen kranten een speciale functie van de massamedia voor de politieke besluitvorming.
Welke functie van de massamedia is dat?
A aandragen van onderwerpen voor de politieke agenda
B bijdrage leveren aan de meningsvorming van de burgers
C burgers informeren over het overheidsbeleid
D politici controleren of zij de waarheid spreken

tekst 4

Coalitiepartij D66 heeft de laatste twee posten bekendgemaakt in het kabinet-Rutte III. Het gaat om Menno Snel, hij wordt staatssecretaris van Financiën, en Kamerlid Stientje van Veldhoven. Zij wordt staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu.
Alle andere kabinetsfuncties waren al eerder naar buitengekomen. VVD levert in totaal zes ministers, onder wie minister-president Mark Rutte, en drie staatssecretarissen. Het CDA en D66 vier ministers en twee staatssecretarissen. En de ChristenUnie levert twee ministers en één staatssecretaris.
bron: NRC Handelsblad van 20 oktober 2017

Lees tekst 4.
Een tijdslijn:

1	**2**	**3**	**4**	**5**
Verkiezings-campagne	Verkiezingen voor de Tweede Kamer	Nieuw kabinet wordt geïnstalleerd.	Regering heeft geen meerderheid meer in de Tweede Kamer.	Regering biedt ontslag aan bij de koning.

54 Op welke plaats in de tijdslijn moet je tekst 4 plaatsen?
A tussen 1 en 2
B tussen 2 en 3
C tussen 3 en 4
D tussen 4 en 5

tekst 5

Definitie van een dictatuur: "Een dictatuur is een regeringsvorm waarin absolute macht doorgaans bij één persoon (een dictator) of bij een kleine groep mensen (bijvoorbeeld een politieke partij, junta of familie) berust"
(bron: wikipedia-dictatuur)

China is een éénpartijstaat, de absolute macht is in handen van de Communistische partij van China.
Er is in China algemeen stemrecht, maar echt vrije verkiezingen zijn onmogelijk. Er zijn meerdere kleine partijen, maar die staan allemaal onder controle van de Communistische partij van China en ze hebben dan ook geen enkele kans om aan de macht te komen.

Lees tekst 5.

55 Uit de tekst blijkt dat China kenmerken van een dictatuur heeft.
– Welke kenmerken van een dictatuur kun je in de tekst herkennen?
Kies twee antwoorden uit onderstaand rijtje.
1 De oppositie heeft het recht om te protesteren.
2 De Chinese leider heeft de absolute macht.
3 De Chinese leider heeft de meeste stemmen gekregen.
4 Er zijn geen eerlijke verkiezingen geweest.

---

tekst 6

Geheim

Mogelijk krijgt Amsterdam nog voor de zomervakantie een nieuwe burgemeester. Deze gaat vooralsnog gekozen worden op de traditionele manier: in het diepste geheim. Dubbelboer wil dat het dit keer anders gaat: "We willen zorgen voor maximale invloed van de Amsterdammer op de nieuwe burgemeester van de hoofdstad", zegt hij tegen Het Parool.
naar: nu.nl van 3 februari 2018

Lees tekst 6.

56 Dubbelboer stelt voor de burgemeester te laten kiezen door de burgers. Voorstanders van een gekozen burgemeester noemen verschillende voordelen.
– Welke voordelen zitten er volgens veel voorstanders aan een gekozen burgemeester?
Kies twee antwoorden uit onderstaand rijtje.
1 meer interesse van de burgers in de politiek
2 meer invloed van de burgers op de politieke besluitvorming
3 meer macht van de gemeente tegenover de landelijke politiek
4 minder macht van de koning op de politiek in de gemeente

---

tekst 7

... buigt zich over coffeeshops

... moet duidelijkheid geven over de vraag of Nederlandse coffeeshops buitenlandse drugstoeristen mogen weigeren binnen te laten. De Raad van State heeft ... gevraagd om te beoordelen of die handelwijze ingaat tegen de Europese verdragen voor een vrij handelsverkeer en het discriminatieverbod. Dat bleek woensdag uit een uitspraak die de Raad van State deed over een zaak tussen de gemeente Maastricht en een coffeeshop. Maastricht had in 2006 de Algemene Plaatselijke Verordening aangepast en coffeeshops verboden buitenlandse klanten toe te laten. Dat gebeurde in een poging de overlast van het drugstoerisme in te dammen. Om een proefproces uit te lokken, werd een coffeeshop bekeurd omdat die wiet had verkocht aan een buitenlandse klant. De coffeeshop stapte naar de rechter in Maastricht en kreeg gelijk.
naar: de Volkskrant van 8 april 2009

Lees tekst 7.

57 Welke Europese instelling moet op de puntjes in tekst 7 worden ingevuld?
A de Europese Commissie
B de Raad van de Europese Unie
C het Europees Hof van Justitie
D het Europees parlement

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 7.

58 De rechter oordeelde dat het weigeren van buitenlandse bezoekers niet mag.
– Welk kenmerk van de parlementaire democratie en rechtsstaat wordt geschonden als coffeeshops buitenlandse drugstoeristen de toegang weigeren?

59 Een belangrijke stroming in Nederland en in vele andere landen wordt het populisme genoemd.
Noem vier kenmerken van het populisme.

© ThiemeMeulenhoff

Uitwerkingen bij hoofdstuk 1

1 In de Tweede Kamer zitten 150 gekozen volksvertegenwoordigers. Bij een directe democratie zou er bij wetsvoorstellen gestemd moeten worden door alle burgers. Nederland is een indirecte democratie: wij kiezen volksvertegenwoordigers die namens ons stemmen.

2 a In een rechtsstaat worden burgers tegen de macht van de staat beschermd door wetten. Onafhankelijke rechters kunnen bij een conflict oordelen. Een rechter kan bij overtredingen sancties (straffen) opleggen die wettelijk geregeld zijn. Als de rechters in een staat niet onafhankelijk zijn, mag die staat zich geen rechtsstaat noemen. Vaak worden de begrippen 'democratie' en 'rechtsstaat' door elkaar gebruikt. Een democratie hoeft niet per se een rechtsstaat te zijn en een rechtsstaat is niet per definitie een democratie.

b Bedreigingen van de rechtsstaat zijn:
- inbreuk op privacy
- bemoeienis van politiek met rechtspraak
- censuur of beperking van vrije pers
- inbreuk op rechtsgelijkheid van burgers door ze juridisch verschillend van elkaar te behandelen
- ondemocratische besluitvorming

3 In een rechtsstaat worden alle burgers beschermd tegen de willekeur van de overheid en moet de overheid zich aan de wet houden. Alle burgers dus ook de minderheden hebben dezelfde rechten en plichten. Mensen met macht kunnen geen misbruik maken van die macht. In een dictatuur zie je vaak dat minderheden onderdrukt worden en dat de overheid zich niet aan de wet houdt. Als een parlementaire democratie wil blijven voortbestaan, is de rechtsstaat dus heel belangrijk.

4 In een dictatuur worden verschillende voorwaarden voor een rechtsstaat geschonden. Er is bijvoorbeeld geen grondwet (met grondrechten) of die is buiten werking gesteld. Vaak zijn er geen verkiezingen of ze zijn oneerlijk, bijvoorbeeld omdat de partij van de dictator alle zendtijd krijgt of omdat mensen die niet op de dictator willen stemmen worden bedreigd. Vaak zijn oppositiepartijen verboden en worden minderheden onderdrukt. Het leger speelt een belangrijke rol, en kan ook politiek gezien veel invloed hebben. Er is geen scheiding van machten (wetgevende, uitvoerende, rechterlijke macht).

5 a Zeven kenmerken van een parlementaire democratie zijn:
1. De politieke macht ligt namens de burgers bij het parlement, de volksvertegenwoordiging.
2. De volksvertegenwoordiging kan het kabinet/de regering ter verantwoording roepen.
3. Het parlement, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer samen, neemt uiteindelijk de beslissing over wetsvoorstellen.
4. Er zijn vrije en geheime verkiezingen en algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht).
5. De volksvertegenwoordiging beslist met meerderheid van stemmen. Je kunt ook zeggen: een besluit is democratisch tot stand gekomen, maar er wordt in het algemeen rekening gehouden met de standpunten van de minderheid.
6. Er zijn grondrechten, bijvoorbeeld vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van vergadering, godsdienstvrijheid, vrijheid van onderwijs, recht op privacy.
7. Discriminatie: iemand ongelijk behandelen op kenmerken die er niet toe doen, is verboden (Artikel 1 van de Grondwet).

b In Saoedi-Arabië worden grondrechten niet gerespecteerd en vrouwen worden er gediscrimineerd.

6 Wat de koning mag en moet, staat vastgelegd in de grondwet. De macht van de koning wordt beperkt door de grondwet (een ander woord voor grondwet is constitutie). Daar staat bijvoorbeeld in dat de ministers verantwoordelijk zijn voor wat de koning zegt en doet in het openbaar. De koning heeft onschendbaarheid. Hij heeft vooral een ceremoniële functie (denk aan zijn rol bij de dodenherdenking) en een representatieve functie (bijvoorbeeld staatsbezoeken afleggen aan andere landen). Ook spreekt hij de troonrede uit tijdens Prinsjesdag. Daarin staan de plannen van de regering voor het komend jaar.

7 Een zaak van algemeen belang is ervoor te zorgen dat iedereen een minimumniveau van bestaanszekerheid heeft. Dat betekent dat mensen die niet in hun eigen onderhoud kunnen voorzien, een uitkering kunnen krijgen. Ook openbare orde en veiligheid is een zaak van algemeen belang. De politie speelt een belangrijke rol bij het zorgen voor openbare orde en veiligheid.

8 Een probleem is een politiek probleem als het een aantal kenmerken heeft:
- Het gaat om een situatie of gebeurtenis die door veel mensen wordt afgekeurd (of waar veel mensen last van hebben). Het gaat dus ook om een sociaal probleem.
- Het probleem is niet snel op te lossen omdat er verschillende meningen bestaan over de mogelijke oplossing en de mogelijke oorzaken van het probleem.
- Het probleem kan het beste worden opgelost door de overheid in samenwerking met de burgers en organisaties.
- Het probleem krijgt veel media-aandacht.
- Er zijn mensen bij betrokken met verschillende belangen.

9 Voetbalvandalisme is een politiek probleem. Er zijn veel mensen die voetbalhooligans als ongewenst zien, omdat er vaak veel dingen kapot worden gemaakt en ook mensen slachtoffer worden. Er wordt al jaren gekeken naar mogelijke oplossingen, maar het probleem speelt nog steeds. Mensen verwachten dat de overheid dit probleem aanpakt door politie in te zetten, maar ook door andere middelen te gebruiken, bijvoorbeeld samenwerking met de voetbalclubs. De burgers kunnen het probleem niet zelf oplossen. De media besteden veel aandacht aan elke vorm van voetbalvandalisme (geweld, spreekkoren). Er is duidelijk sprake van betrokkenen met verschillende belangen (clubs, supporters, politie, overheid, omwonenden).

10 Je kunt als burger op verschillende manieren invloed uitoefenen op de politiek:
- Je kunt gebruikmaken van je stemrecht bij verkiezingen van de gemeenteraad, de Provinciale Staten, de Tweede Kamer en het Europees Parlement, en vertegenwoordigers kiezen die beloven iets aan dit probleem te doen.
- Je kunt lid worden van een politieke partij, waardoor je directer in contact staat met de politici en invloed kunt uitoefenen op het verkiezingsprogramma.
- Je kunt een handtekeningenactie met de buurt opstarten.
- Je kunt een petitie aanbieden.
- Je kunt een klacht indienen bij de gemeente, bijvoorbeeld door te bellen met een lid van B&W.
- Je kunt de media inschakelen. Je kunt bijvoorbeeld een ingezonden brief naar een krant sturen.
- Je kunt de gemeente voor de rechter dagen, omdat ze misschien onvoldoende haar best doet om de rellen te voorkomen.

11 De politieke besluitvorming verloopt in vier fasen:
1. Uiten van wensen en erkennen van wensen als politieke problemen.
   Burgers, pressiegroepen en/of politieke partijen brengen wensen of problemen onder de aandacht. Vaak maken zij dan gebruik van de massamedia. Ook kunnen media zelf problemen ontdekken. Er ontstaat dan een mening van het publiek, ook wel de publieke opinie genoemd. Onder druk van deze opinie zeggen de politici dat ze iets aan de problemen willen doen. Ze zetten het probleem dan op de politieke agenda.

2 Bedenken en vergelijken van oplossingen voor een bepaald politiek probleem.
Bestuurders en politici bepalen welke problemen worden aangepakt. Zij komen met voorstellen voor oplossingen van dat probleem.
3 Beslissen over politieke problemen.
De meerderheid (dat is minimaal de helft van het aantal zetels plus één) van de volksvertegenwoordiging moet het voorstel goedkeuren.
4 Uitvoeren van de besluiten.
Ambtenaren onder verantwoordelijkheid van de minister of de wethouder voeren de wetten of maatregelen uit.

12 Het probleem van de schooluitval kent vier fasen:
1 Uiten van wensen en erkennen van wensen als politieke problemen.
Een schooldirecteur uit Amsterdam geeft op televisie aan dat de schooluitval onder jongeren in het vmbo veel te hoog is. De minister van Onderwijs zegt in een reactie tijdens een Tweede Kamerdebat dat hij dit ook een groot probleem vindt.
Ook ouders en leerlingen uiten hun mening.
Media schrijven erover.
2 Bedenken en vergelijken van oplossingen voor een bepaald politiek probleem.
De minister gaat experts vragen wat verstandige oplossingen zijn. In Rotterdam zetten ze stadswachten in om de schooluitval tegen te gaan. Als iemand niet op school is, komt er een stadswacht langs. In Amsterdam hebben ze aparte begeleiders die leerlingen waarmee het niet goed gaat, extra kunnen begeleiden. De minister wil beide voorstellen landelijk invoeren.
3 Beslissen over politieke problemen.
Het is een landelijk probleem. De Tweede Kamer en Eerste Kamer keuren de voorstellen van de minister goed met een ruime meerderheid.
4 Uitvoeren van de besluiten.
De ambtenaren van de minister zorgen ervoor dat alle scholen extra begeleiders krijgen en dat de gemeentes geld krijgen voor extra stadswachten om het schoolverzuim te controleren. Een jaar later blijkt het probleem nog te ernstig en dan kan het proces weer opnieuw beginnen.

13 Taken van politieke partijen:
- Politieke partijen proberen via verkiezingen politieke macht te verwerven om hun doelen te bereiken.
- Politieke partijen moeten keuzes maken tussen verschillende belangen bij het maken van standpunten.
- Politieke partijen maken een verkiezingsprogramma dat past bij hun ideeën en brengen dit onder de aandacht van de burger.
- Politieke partijen beslissen wie er op de verkiezingslijst komen en leveren mensen voor politieke functies zoals kamerleden, gemeenteraadsleden, wethouders, ministers, burgemeesters.

14 Voordelen van een referendum: de kloof tussen kiezers en politici verkleint en burgers krijgen meer vertrouwen in de politiek. Een referendum zou ook de belangstelling voor de politiek kunnen verhogen.
Nadelen van een referendum: veel onderwerpen zijn niet geschikt (want te ingewikkeld) voor een referendum. Daarnaast krijgt het parlement minder te vertellen en kan tijdverlies ontstaan door de vaak ingewikkelde organisatie rondom een referendum.

15 De kloof tussen politiek en de burger kan afnemen door burgers rechtstreeks naar hun mening te vragen. Bijvoorbeeld via een referendum. Ook het rechtstreeks kiezen van volksvertegenwoordigers als burgemeester en minister-president kan de kloof verkleinen. Een andere manier is bijvoorbeeld tijdens verkiezingen een stem uit te laten brengen op een gewenste coalitie, zodat het volk ook een voorkeur kan opgeven voor het door hen gewenste kabinet.

© ThiemeMeulenhoff

16 Kenmerken van linkse partijen: de overheid moet een sterke rol hebben in het verkleinen van ongelijkheid tussen mensen. Ze moet opkomen voor de zwakkeren in de samenleving, zoals ouderen en mensen met een laag inkomen. Linkse partijen willen meer vrijheid van het individu op het gebied van waarden en normen. Dat wil zeggen, mensen mogen eigen keuzes maken in wat ze belangrijk vinden en hoe ze over dingen denken. Solidariteit, het opkomen voor het gemeenschappelijk belang, waardoor je misschien persoonlijk weleens wat meer moet inleveren (bijvoorbeeld hogere belastingen) hoort ook bij linkse kenmerken.

17 Kenmerken van vrijwel alle rechtse partijen: de overheid moet een kleine rol spelen in de economie. Belastingen moeten omlaag en uitkeringen in het algemeen ook. Veel rechtse partijen willen de instroom van vluchtelingen inperken. Er moet meer ruimte zijn voor het bedrijfsleven. Economische vrijheid en individuele vrijheid zijn belangrijk. Sommige rechtse partijen vinden dat normen en goede zeden van de samenleving gaan boven de vrijheid van het individu. Zo zou het gebruik van softdrugs niet gedoogd moeten worden en zou er geen abortus of euthanasie mogen plaatsvinden.

18 Kenmerken liberalisme:
- De overheid moet zich zo min mogelijk bemoeien met het leven van mensen.
- Het liberalisme is voorstander van de vrijemarkteconomie.
- De overheid moet een vrij kleine rol krijgen. De belangrijke overheidstaken zijn: handhaving van openbare orde, defensie, onderwijs, infrastructuur en bescherming van mensenrechten.
- Bescherming van de rechtsstaat en handhaven van de democratie.
- Mensen zijn verantwoordelijk voor zichzelf en maken zelf keuzes in kwesties als abortus en euthanasie (levensbeëindiging bij ondraaglijk leiden).

19 Kenmerken socialisme of sociaaldemocratie:
- Socialisten willen dat de overheid zich actief opstelt.
- Socialisten willen zoveel mogelijk gelijkheid. Ze willen dus vermindering van bestaande ongelijkheid in inkomen en kansen.
- De overheid moet de zwakkeren in de samenleving beschermen en de positie van de laagste inkomensgroepen verbeteren.
- De overheid moet onder andere zorgen voor goed onderwijs en sociale voorzieningen.
- Bescherming rechtsstaat en handhaven democratie.

20 Kenmerken van de christendemocratie:
- Christendemocraten gaan uit van Bijbelse waarden als naastenliefde en verantwoordelijkheid. Het christelijke geloof moet een inspiratiebron zijn.
- De rol van de overheid moet een positie krijgen tussen liberalen en socialisten in. De overheid verricht vooral taken die niet door andere organisaties in de samenleving kunnen worden vervuld. Bijvoorbeeld wel overheidszorg voor kwetsbare groepen, maar daarnaast zoveel mogelijk overlaten aan maatschappelijke organisaties. De overheid regelt de rolstoel, maar de samenleving moet die duwen.
- De mens heeft de opdracht om rentmeester te zijn over de schepping (rentmeesterschap). De aarde is niet het eigendom van de mensen. De christendemocraten gebruiken dit argument vooral voor behoud en bescherming van het milieu.

21 Rechts-extremistische denkbeelden en rechts-extremistisch geweld zie je vooral in perioden van crisis en werkloosheid. Rechts-extremistische denkbeelden spelen in op angst- en onzekerheidsgevoelens.

22 a Liberalisme: de liberalen vinden dat de overheid zo min mogelijk moet regelen voor de mensen. Mensen zijn in de eerste plaats zelf verantwoordelijk.
b Christendemocratie: de overheid regelt wel zaken voor de mensen, maar er moet sprake zijn van een zorgzame samenleving, waarin de burgers een belangrijke rol

© ThiemeMeulenhoff

spelen. Dit heeft ook te maken met naastenliefde, het omkijken naar anderen en je bezig houden met het welzijn van de medemens.

c Socialisme: opkomen voor de zwakkeren in de samenleving en gelijkheid zijn belangrijke punten voor het socialisme. De overheid heeft daarin een belangrijke taak.

d Christendemocratie: het rentmeesterschap (goed beheer van de schepping) is voor christendemocraten belangrijk.

e Socialisme: socialisten willen zoveel mogelijk gelijkheid en dus vermindering van bestaande ongelijkheid in inkomen en kansen.

f Christendemocratie: christenen zien het gezin, met een huwelijksverband tussen man en vrouw, als de ideale samenlevingsvorm.

g Liberalisme: de liberalen vinden dat veel dingen er vanzelf komen als er vraag naar is. Dit wordt ook wel de wet van vraag en aanbod genoemd of het marktmechanisme.

h Liberalisme: de liberalen vinden dat de overheid niet te veel moet regelen en bedrijven niet in de weg moet zitten.

i Liberalisme: volgens de liberalen worden mensen afhankelijker van de overheid als ze de overheid te veel voor hen regelt.

j Liberalisme: dit punt sluit ook aan bij het antwoord op de vorige stelling. Wanneer de overheid te veel regelt nemen mensen niet hun eigen verantwoordelijkheid.

23 Provincie: de bestuurders zijn de commissaris van de Koning en de gedeputeerden (C&G). De statenleden controleren de bestuurders en stemmen over de voorstellen van C&G. Landelijk: de bestuurders zijn de ministers en staatssecretarissen (kabinet). De Tweede Kamer en Eerste Kamer controleren het kabinet en stemmen over voorstellen.

24 Iedere wethouder heeft een eigen takenpakket. Zo is de wethouder van Sport en Recreatie verantwoordelijk voor allerlei sportzaken. Hij kan zijn plannen pas uitvoeren als de meerderheid (de helft plus één) in de gemeenteraad heeft ingestemd met de plannen. Dualisme betekent dat de raad en wethouder onafhankelijk van elkaar zijn en de raad dus niet meer automatisch de wethouder steunt

25 De burger heeft vaak met de gemeente maken. Enkele voorbeelden:
- De burger kiest de gemeenteraad.
- De burger is betrokken bij beleidsvorming (inspraak).
- De burger is belastingbetaler (bijvoorbeeld hondenbelasting, rioolbelasting).
- De burger is klant van de gemeente: via de gemeente vraag je een paspoort aan en kun je vergunningen (bijvoorbeeld een bouwvergunning) aanvragen.
- De burger kan subsidies aanvragen.
- De gemeente moet zorgen voor goede schoolgebouwen.

26 De burgemeester heeft verschillende taken:
- Hij is voorzitter van de gemeenteraad en van het College van B&W.
- Hij vertegenwoordigt de stad en heeft een representatieve functie.
- Hij is verantwoordelijk voor handhaving van de openbare orde en voor veiligheid.
- In sommige gemeente is hij hoofd van de politie en de brandweer.

27 De eigenaar van de Jumbo-supermarkt heeft verschillende mogelijkheden:
- Hij kan proberen zoveel mogelijk gemeenteraadsleden ervan te overtuigen dat de gemeenteraad het bestemmingsplan moet aanpassen. Nadeel kan zijn dat het te lang duurt.
- Hij kan een gerechtelijke procedure starten, waarmee je in ieder geval de komst van het opvangtehuis kunt uitstellen.
- Hij kan een actiegroep oprichten, waarmee hij de gemeenteraad probeert te beïnvloeden. Een bijkomend effect is misschien dat door veel protesten en verzet de verslaafdenzorg misschien ook gaat denken dat er in deze situatie beter geen verslaafdenopvangtehuis kan komen.

© ThiemeMeulenhoff

28 Jan heeft diverse mogelijkheden:
- Hij kan zoveel mogelijk gemeenteraadsleden overtuigen dat de gemeenteraad het bestemmingsplan moet aanpassen. Nadeel kan zijn dat het te lang duurt.
- Hij kan een gerechtelijke procedure starten, waarmee je in ieder geval de bouw kunt uitstellen.
- Hij kan een actiegroep oprichten, waarmee je de gemeenteraad probeert te beïnvloeden. Een bijkomend effect kan zijn dat door veel verzet de gemeenteraad misschien denkt: ‘Dit kunnen wij beter niet doen’.
- Hij kan een onderzoeksbureau inhuren dat andere mogelijkheden bedenkt. Jan kan die mogelijkheden dan later aan de gemeenteraadsleden en/of de betrokken wethouder aanbieden.

29 De gedeputeerde is verantwoordelijk voor een bepaald takenpakket. Hij kan zijn plannen pas uitvoeren als de meerderheid (de helft plus één) van de statenleden heeft ingestemd met de plannen.

30 Stappen bij kabinetsformatie:
1. Alle fractievoorzitters (aanvoerders van een partij) geven de koning advies over de vraag welk kabinet volgens hun partij de beste keus is.
2. De koning kiest uit deze adviezen welke coalitie hij wil laten onderzoeken. Hij stelt een informateur aan die gaat onderzoeken welke combinaties van partijen mogelijk zijn.
3. De informateur maakt een verslag van het onderzoek en biedt het aan aan de koning. Die geeft daarna meestal een nieuwe opdracht aan dezelfde of andere informateur. Hij gaat onderhandelen met de verschillende partijen om ze nader tot elkaar te brengen.
4. Als dat lukt, wordt het regeerakkoord geschreven. In het regeerakkoord staan de afspraken voor de komende vier jaar over de doelen die het nieuwe kabinet wil behalen. De koning stelt een formateur aan (vaak de toekomstig minister-president) die met de partijen gaat praten over de vraag welke partij welke ministers/staatsecretaris mag leveren. Wanneer ze daar uit zijn doet de formateur verslag aan de koning.
5. Het kabinet wordt beëdigd door de koning en kan beginnen aan de regeerperiode.

Let op: in het kabinet zitten niet altijd de grootste partijen. Als na de verkiezingen de PVDA de een na grootste partij is geworden en de VVD de grootste, kan de VVD besluiten met een kleinere partij te gaan onderhandelen. Ook wordt er altijd gezocht naar een kabinet dat de steun heeft van de meerderheid van de Tweede Kamer om ervoor te zorgen dat het parlement niet elk voorstel wegstemt.

31 Om te kunnen regeren heeft een kabinet een meerderheid nodig in het parlement. Omdat het in Nederland niet voorkomt dat één partij de absolute meerderheid krijgt, moeten verschillende politieke partijen gaan samenwerken. Maar die partijen hebben niet dezelfde standpunten. Om toch te kunnen samenwerken, moeten de partijen compromissen sluiten: iedere partij moet bepaalde standpunten loslaten, omdat een samenwerking anders onmogelijk is. Het nadeel is dat partijen in een coalitie hun verkeizingsbeloften niet kunnen waarmaken en standpunten inleveren vanwege de samenwerking. De kiezer weet dus niet precies wat hem te wachten staat.

32 De regering bestaat uit ministers en koning(in).
Het kabinet bestaat uit ministers en staatsecretarissen.

33 De regering heeft twee taken. Ze moet beleid uitvoeren dat goedgekeurd is door het parlement en ze moet nieuw beleid voorbereiden om het land te kunnen besturen.

© ThiemeMeulenhoff

34 Een minister kan niet zo maar een wetsvoorstel uitvoeren. Het moet eerst goedgekeurd worden door de meerderheid van de Tweede Kamer. Daarna moet de meerderheid van de Eerste Kamer het goedkeuren en als laatste moeten de koning en de minister een handtekening zetten.

35 De Tweede Kamer heeft de volgende taken:
1. Wetgevende taak. De Tweede Kamer kan wetten goed- of afkeuren. De parlementsleden kunnen ook zelf wetsvoorstellen indienen: dat is het recht van initiatief. Ze hebben ook het recht van amendement: het recht om wijzigingen op een wetsvoorstel in te dienen. Daarnaast mogen ze begrotingen goed of afkeuren. Dat noem je ook wel het budgetrecht.
2. Controlerende taak. De Tweede Kamer controleert of de regering het land goed bestuurt. Daarbij hebben parlementsleden ook rechten:
   - Het recht van interpellatie: de ministers en staatssecretarissen ter verantwoording roepen in een debat.
   - Het vragenrecht: het recht om mondelinge en schriftelijke vragen te stellen.
   - Een parlementaire enquête instellen: het recht om een uitgebreid onderzoek in te stellen.
   - Moties indienen: dat is een verzoek van de Tweede Kamer aan de minister om tot actie over te gaan. Voor de uitvoering van een motie is een Kamermeerderheid (minimaal 76 zetels) noodzakelijk. Wanneer Tweede Kamerleden ontevreden zijn over een minister of het kabinet, kunnen ze een motie van afkeuring of een motie van wantrouwen indienen. Als de meerderheid van de Tweede Kamer achter een motie van wantrouwen staat, is het gebruikelijk dat de minister of het kabinet aftreedt.

36
1. Dion Graus maakt gebruik van het recht van initiatief. Hij komt zelf met een wetsvoorstel dat besproken wordt in de Tweede Kamer.
2. Het Kamerlid maakt gebruik van het recht van interpellatie: de minister wordt door een Tweede Kamerlid op het 'matje' geroepen en moet antwoord geven op de vragen van de Tweede Kamer.
3. Pia Dijkstra maakt gebruik van het recht van amendement: een Tweede Kamerlid doet een wijzigingsvoorstel op een wet die ingediend is in dit geval door minister Hoekstra.

37 Minister Grapperhaus is verplicht om verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer. Wanneer de Tweede Kamer de steun in hem opzegt, kan hij geen nieuw voorstel meer uitgevoerd krijgen. De steun van de meerderheid in het parlement is voor een minister dus van groot belang.

38 Regeringspartijen zijn vertegenwoordigd in de Tweede Kamer en in de regering. Iemand die in de regering zit kan niet in de Tweede Kamer zitten. In de Tweede Kamer zitten dan andere vertegenwoordigers van zijn partij. Oppositiepartijen zijn alleen vertegenwoordigd in de Tweede Kamer. Regeringspartijen steunen vaker de voorstellen van de regering. Oppositiepartijen (oppositie betekent verzet) steunen minder vaak tot nooit de voorstellen van de regering en volgen het beleid van de regering kritischer.

39 De Europese Unie heeft er verschillende doelen bij gekregen:
- Verbetering van de stabiliteit tussen de lidstaten van de Europese Unie.
- Verbetering van de veiligheid.
- Verhogen van de welvaart, dus nog meer economische groei.

40 De samenwerking tussen landen van de Europese Unie op sociaaleconomisch gebied?
- De euro gebruiken als gemeenschappelijke munt.
- De markt openstellen: vrij verkeer van goederen (geen import en exportheffing binnen Europa), diensten (een Europees bedrijf kan ook in andere Europese landen werken), kapitaal en mensen.
- Een eerlijke concurrentie garanderen, waardoor grotere bedrijven geen misbruik kunnen maken van hun macht.
- Een gezamenlijk landbouwbeleid voeren, waarin onder andere subsidiëring van agrarische producten mogelijk is.
- De rechten van de consument beschermen (bijvoorbeeld een koper van een product heeft het recht op de teruggave van de koopsom).
- Gezonde producten garanderen in de supermarkt.
- Gelijke rechten garanderen tussen mannen en vrouwen. Europese regels bepalen onder andere dat vrouwen en mannen evenveel loon moeten krijgen voor hetzelfde werk.
- Het beschermen van het milieu (bijvoorbeeld het voorkomen en of verminderen van vervuild water, bodem en lucht).
- Het voorkómen van dierproeven voor de ontwikkeling van cosmeticaproducten.
- Het goedkoper maken van mobiel bellen binnen de EU-landen.

41 De euro heeft voordelen ten opzichte van de oorspronkelijke nationale munt. Zo is omwisselen van geld op vakantie niet meer nodig. Daarnaast is het kopen van producten over de grens gemakkelijker geworden. Ook de handel tussen de Europese landen gaat gemakkelijker.

42 De invloed van de sociaal-culturele samenwerking binnen de Europese Unie:
- Er is meer internationale stabiliteit (rust) en veiligheid.
- De mensenrechten worden gerespecteerd (onder meer de gelijke rechten van vrouwen).
- De EU-landen voldoen aan de voorwaarden van de democratische rechtsstaat. Dit zijn voorwaarden voor de lidstaten en voor de landen die lid willen worden.
- De burgers in de lidstaten hebben speciale rechten (bijvoorbeeld het recht om vrij te reizen, te wonen en te werken binnen de grenzen van de Europese Unie).
- Een Europees burger mag stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen in zijn woonplaats. Daarbij maakt zijn nationaliteit niet uit.
- De Europese Unie stimuleert studie en stage in het buitenland.
- Er is meer samenwerking op het gebied van buitenlands beleid (bijvoorbeeld asiel- en integratiebeleid).

43 Volgens sommige mensen en politieke partijen kleven er nadelen aan het lidmaatschap van de Europese Unie:
- Omdat de euro ook is ingevoerd in economisch zwakkere landen, moeten de sterkere landen bij financiële problemen deze landen uit de nood helpen. Dat kost heel veel geld. De euro kan zelfs zijn bestaansrecht verliezen.
- Het vrije verkeer van personen en goederen heeft als nadeel dat er werkgelegenheid verdwijnt naar goedkopere Europese landen. Gastarbeiders die naar Nederland komen, bijvoorbeeld Polen en Bulgaren, zouden overlast kunnen veroorzaken of werk gaan doen dat in Nederland ook door werklozen of jeugdigen gedaan kan worden.
- Nederland betaalt te veel geld aan de Europese Unie en krijgt te weinig geld of subsidie terug.
- De Europese wetgeving heeft te veel invloed op het Nederlandse beleid. Sommige mensen zien de Europese Unie als onvoldoende democratisch (de Raad voor Ministers is niet democratisch gekozen, en het Europees parlement heeft minder macht dan de Tweede Kamer).
- Er verdwijnen bedrijven naar lagelonenlanden binnen de Europese Unie.
- Er komt meer bureaucratie.

44 Het Europees parlement is te vergelijken met de Tweede Kamer.
Het Europees parlement (EP) vertegenwoordigt de burgers. De Nederlandse kiezers stemmen om de vijf jaar op Nederlandse kandidaten voor het EP. Het Europees parlement beslist (mee) bij wetgeving en controleert de Europese Commissie. De leden van het

 © ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

EP zijn niet de enigen die meebeslissen over de wetgeving. De nieuwe wetten moeten ook goedgekeurd worden door de ministers van regeringen van alle EU-landen die gaan over het onderwerp waarover de wet gaat (bijvoorbeeld bij een nieuwe landbouwwet komen alle Europese ministers van Landbouw bij elkaar om te stemmen over de wet). Een belangrijk verschil met de Tweede Kamer: Het Europees parlement kan geen wetsvoorstellen indienen en heeft dus geen recht van initiatief. Het kan voorstellen wel aannemen, wijzigen of verwerpen.

45 De Europese Commissie is het dagelijkse bestuur van de Europese Unie, en is te vergelijken met het kabinet in Nederland. De Europese commissie komt met voorstellen voor nieuwe wetten en maatregelen, voert wetten en maatregelen uit en controleert of de lidstaten de wetten en maatregelen uitvoeren. In de Europese Commissie zitten Eurocommissarissen uit de verschillende Europese landen. Zij zijn allemaal verantwoordelijk voor hun eigen taakonderwerp, bijvoorbeeld economie, justitie, douane, vervoer, volksgezondheid.

46 Als burger of pressiegroep kun je invloed uitoefenen door bijvoorbeeld te lobbyen bij leden van het Europees parlement of de Europese commissie. Ook kun je contact zoeken met de media van verschillende Europese landen of actievoeren, waarmee je aandacht trekt.

47 Je kunt de kloof tussen burger en politiek verminderen door burgers rechtstreeks naar hun mening te vragen. Dat kan bijvoorbeeld met een referendum. Ook het zelf kunnen kiezen van vertegenwoordigers als de president van de Europese Unie verkleint de kloof. Daarnaast helpt het vergroten van de macht van het Europees parlement. Nu heeft de Raad van ministers veel macht.

48 De tekenaar wil hiermee zeggen dat er veel verschillende groepen in de samenleving ontevreden waren over het kabinetsbeleid van het afgelopen jaar.

49 Er is grote verdeeldheid in de samenleving over hoe we om moeten gaan met Zwarte Piet.

50 C
De SP dient een wetsvoorstel in. Dit is het recht van initiatief.

51 De goede argumenten zijn de nummers 3 en 4.
Argument 1 is onjuist omdat het nieuwe verdrag niets te maken heeft met de voor- en nadelen van de Europese Unie. Argument 2 is onjuist omdat er aan de rechten van de burgers en hun invloed niets verandert. Argument 3 is juist: door een referendum ga je voorbij aan de mening van de volksvertegenwoordiging. Argument 4 is juist: het is moeilijk om in een referendum een duidelijke vraag te stellen.

52 D
De koning mag als lid van de regering met de minister-president overleggen zonder dat het voor iedereen duidelijk moet zijn waar deze gesprekken over gaan.

53 A
De krant *Metro* heeft over dit onderwerp geschreven en heeft het aandacht gegeven. De politiek leest de kranten heel goed en gaat vervolgens vragen stellen over dit onderwerp. Dagblad *Metro* werkt dus op deze manier mee aan het vullen van de politieke agenda.

54 B
De verkiezingen zijn net achter de rug en de leiders van de politieke partijen zijn met elkaar aan het onderhandelen. Het nieuwe kabinet is nog niet geïnstalleerd maar de ministers zijn al wel benaderd, dus tussen punt 2 en 3.

© ThiemeMeulenhoff

55 Antwoorden 2 en 4
De vier belangrijkste kenmerken van een dictatuur zijn
- De landelijke overheid bestaat vaak uit één partij of machthebber.
- Het volk heeft geen politieke rechten (bv. geen vrije en geheime verkiezingen).
- Het volk heeft geen grondrechten (bv. geen vrijheid van meningsuiting).
- Het leger speelt vaak een sterke rol in de samenleving.

In antwoord 1 herkennen we dat er geen echte oppositie is.
In antwoord 2 herkennen we dat de landelijke overheid bestaat uit één machthebber.
In antwoord 4 herkennen we dat er geen eerlijke verkiezingen plaatsvinden.

56 Antwoorden 1 en 2
Als de burgers van een gemeente zelf een burgemeester mogen kiezen, zullen ze meer betrokken raken bij de politiek van de gemeente. Antwoorden 1 en 2 geven de extra betrokkenheid aan van de burger bij de gemeentelijke politiek.

57 C
De Raad van State geeft de regering advies over wetgeving en de eventuele toepassing van wetgeving. De Raad van State wil graag weten of het besluit of het weigeren van buitenlandse drugstoeristen niet in strijd is met de Europese wetgeving. Over de Europese wetgeving oordeelt het Europees Hof van Justitie.

58 Als de coffeeshops buitenlandse drugstoeristen de toegang weigeren is dat in strijd met de volgende kenmerken van de parlementaire democratie en de rechtsstaat:
- Alle burgers zijn voor de wet gelijk.
- Discriminatie is niet toegestaan.
- Burgers hebben grondrechten. Het grondrecht dat de burgers in dit geval hebben, is het recht op gelijke behandeling.

59 Vier kenmerken van populisme:
- Er is een afkeer van de macht van de heersende partijen.
- Het volk staat op een voetstuk en naar diens wil wordt constant verwezen.
- Charismatisch (met veel uitstraling) leiderschap.
- Er wordt een beroep gedaan op eenheid en vaderlandsliefde, wat zich vaak uit in weerstand tegen migranten.

© ThiemeMeulenhoff

Begrippenlijst Politiek en beleid

actief kiesrecht
Je mag je stem uitbrengen. Een recht dat alle Nederlanders van achttien jaar en ouder hebben.

actiegroep
Groep die zich bezighoudt met één bepaalde doelstelling en daarvoor actie voert.

algemene beschouwingen
Debat waarbij de coalitie- en oppositiepartijen feedback geven op plannen en miljoenennota van het kabinet.

ambtenaar
Iemand die bij de overheid werkt, bijvoorbeeld: beleidsmakers, leraren, politieagenten, defensiepersoneel, et,cetera.

belangenorganisatie
Organisatie die opkomt voor de belangen van een groep die zij vertegenwoordigt. Bijvoorbeeld de vakbond, de consumentenbond en de ANWB.

begroting
Hoeveel geld beschikbaar is en waar het aan wordt uitgegeven.

budgetrecht
De Tweede kamer moet de rijksbegroting goedkeuren, maar kan deze eventueel aanpassen of afwijzen.

burgemeester
Een burgemeester heeft verschillende taken: Hij is voorzitter van de gemeenteraadsvergadering en van B&W. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor openbare orde en veiligheid in de gemeente. Hij heeft ook een representatieve functie. Een burgemeester is niet gekozen, maar benoemd voor 6 jaar.

burgerinitiatief
Een handtekeningenactie om een onderwerp onder de aandacht te brengen.

ceremoniële functie
Taak (functie) van de koning: gebouwen openen, schepen te water laten, enzovoort.

christendemocratie of het confessionalisme
De christendemocratie heeft een aantal uitgangspunten:
- Het christelijke geloof is een inspiratiebron voor het nemen van politieke besluiten.
- De overheid heeft de taak de aarde te beheren. De mens heeft de aarde in bruikleen (rentmeesterschap).
- De overheid moet zoveel mogelijk taken overlaten aan particuliere organisaties. Deze krijgen geld van de overheid.
- De overheid verricht taken waarvoor geen particuliere organisaties zich inzetten (dit noemen we een zorgzame overheid = aanvullende rol).
- Werkgevers, werknemers en de overheid zijn samen verantwoordelijk voor de welvaart in de samenleving.
- De grootste christendemocratische partij in Nederland is het CDA. Andere christendemocratische partijen zijn ChristenUnie en de SGP.

© ThiemeMeulenhoff

coalitiepartijen
De partijen (volksvertegenwoordigers) die samenwerken om een meerderheid te vormen in de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraad.

College van B&W
College van Burgemeester en Wethouders. Dagelijks bestuur van een gemeente. Te vergelijken met de Regering en Gedeputeerde Staten.

commissaris van de Koning
De commissaris van de Koning wordt benoemd door de Koning. Hij is de voorzitter van zowel de gedeputeerden als de Provinciale Staten.

compromis
In de politiek betekent een compromis dat partijen iets toegeven aan elkaar om tot overeenstemming te komen.

constitutionele monarchie
Een monarchie waarbij de taken en bevoegdheden van de koning(in) staan vastgelegd in de grondwet.

democratie
Democratie betekent letterlijk het volk regeert. In een democratie heeft het volk invloed op de politieke besluitvorming. Er worden vertegenwoordigers gekozen door het volk.

dereguleren
Minder regels. Dit willen vooral liberale partijen.

dictatuur
Staatsvorm waarin de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in handen is van een kleine groep mensen of van één persoon.

discriminatie
Iemand ongelijk behandelen op grond van huidskleur, geslacht, afkomst, leeftijd, sekse, politieke overtuiging, geloof (kenmerken die er niet toe doen) is verboden (Artikel 1 van de Grondwet).

ecologische stroming
Komen op voor natuur, milieu en dieren. Groen Links en Partij voor de Dieren.

Eerste Kamer
De senaat bestaat uit 75 leden. De senatoren worden gekozen door de leden van de Provinciale Staten. Dat is een voorbeeld van indirecte verkiezingen.

Europees Parlement
Het Europees Parlement bestaat uit 705 leden afkomstig uit de 27 lidstaten. Ze worden rechtstreeks verkozen in de Europese verkiezingen die om de 5 jaar plaatsvinden.
Het Europees Parlement kan beslissen over heel wat Europese wetgeving. Het Europees parlement heeft ook een controlefunctie. Parlementsleden kunnen vragen stellen aan de Commissie en uitleg vragen over bepaalde plannen.

Europese Commissie
Dit is het dagelijks bestuur van de Europese Unie. De Europese Commissie doet voorstellen voor de Europese wetgeving en voert deze na goedkeuring uit. Wetsvoorstellen worden besproken en eventueel gewijzigd in het Europees parlement. De Raad van Ministers moet de voorstellen uiteindelijk goedkeuren.

© ThiemeMeulenhoff

Europese Hof van Justitie
Het Hof doet op basis van EU-wetten uitspraak in kwesties tussen lidstaten. Het hof telt 27 rechters, een in elke lidstaat. Uitspraken van het Hof gaan boven de uitspraken van de Nederlandse rechter.

evenredige vertegenwoordiging
Bij evenredige vertegenwoordiging wordt het totaal aantal uitgebrachte stemmen gedeeld door het aantal zetels.

fractie
Een ander woord voor politieke partij is fractie. De politieke partijen in de Eerste en Tweede kamer kunnen worden verdeeld in regeringsfracties en oppositiepartijen.

fractievoorzitter
Een ander woord voor politieke partij is fractie. Aan het hoofd staat de fractievoorzitter. Hij is de belangrijkste woordvoerder van de partij.

gedeputeerde
Volksvertegenwoordiger die verantwoordelijk is voor een eigen taakgebied binnen de provincie. Wanneer een gedeputeerde een voorstel wil doorvoeren, moet het goedgekeurd worden door de meerderheid van de statenleden. Een gedeputeerde wordt door de statenleden gekozen.

gemeenteraad
In de gemeenteraad zitten de door de burgers van een gemeente gekozen volksvertegenwoordigers. De gemeenteraad dragen de wethouders voor. De gemeenteraad controleert de wethouders en stemt over hun voorstellen.

grondwet
In de grondwet staan de grondrechten en plichten van burgers. Ook staan er de bevoegdheden van het parlement, de ministers en de koning in. Er staat verder in hoe gemeenten en provincies moeten functioneren, hoe wetten worden gemaakt en hoe de rechtspraak in zijn werk gaat.

indirecte democratie
Een democratie waarin het volk vertegenwoordigers kiest. Het volk stemt niet over elk voorstel, dat doen de volksvertegenwoordigers.

kabinet
Ministers en staatssecretarissen samen.

kabinetsformatie
Het proces na de verkiezingen met als doel het vormen van een nieuw kabinet.

kiesdeler
Aantal stemmen dat een partij nodig heeft voor een zetel.

kiesrecht
Er zijn twee soorten kiesrecht: actief (je mag stemmen op een politicus) en passief (er mag op je gestemd worden).

kloof
De afstand tussen burger en politiek.

legaliteitsbeginsel
Het handelen van een overheid moet altijd gebaseerd zijn op een wet.

© ThiemeMeulenhoff

liberalisme
Het liberalisme heeft een aantal uitgangspunten:
- Er is persoonlijke vrijheid of individuele vrijheid en economische vrijheid.
- De overheid mag zich niet te veel bemoeien met de economie en het bedrijfsleven. De overheid heeft een passieve rol.
- Het particulier initiatief, zoals het zelfstandig ondernemen, mag niet worden beperkt.
- De overheid moet zich vooral bezighouden met de bescherming van de vrijheid van de burgers, bijvoorbeeld door handhaving van orde en gezag.
- De grootste liberale partij in Nederland is de VVD.

links
Links legt sterk de nadruk op het collectieve belang. Ze streven naar het verkleinen van sociaaleconomische ongelijkheid; vanuit die gedachte zien zij een actieve rol voor de overheid. Rechtse partijen hebben soms linkse standpunten en andersom.

lobbyen
Contact maken met politici en hen overtuigen van jouw mening.

machtenscheiding
De rechterlijke macht is onafhankelijk van de wetgevende en uitvoerende macht.

meerderheidsstelsel
Een andere vorm van een kiesstelsel dan dat in Nederland (evenredige vertegenwoordiging) is een meerderheidsstelsel. Hierbij moet een partij in een gebied een meerderheid halen om zetels te veroveren.

minister
Ministers zitten in de regering. Ze zijn verantwoordelijk voor een bepaald ministerie. Bijvoorbeeld justitie of onderwijs. Zij maken deel uit van de wetgevende en van de uitvoerende macht.

ministerraad
De vergadering met alle ministers die iedere vrijdag plaatsvindt onder leiding van de minister-president. Tijdens de vergadering wordt het beleid besproken.

minister zonder portefeuille
Een minister zonder eigen ministerie.

ministeriële verantwoordelijkheid
De minister is verantwoordelijk voor het handelen van de regering, dus ook het Staatshoofd.

motierecht
De Tweede kamer kan een schriftelijke mening geven over het beleid van een minister.

motie van wantrouwen of een motie van afkeuring
Een uitspraak van de Tweede Kamer waarin het beleid van een minister of het kabinet wordt afgekeurd. De Tweede Kamer zegt dan het vertrouwen op. Als de motie wordt aangenomen door de meerderheid van de Tweede Kamer verwacht de Kamer dat de minister of de regering opstapt.

normen
Afspraken (gedragsregels) over hoe je je tegenover een ander gedraagt.

one-issuepartij
Partij die zich vooral richt op één aspect van de samenleving en daar een duidelijk standpunt over heeft.

© ThiemeMeulenhoff

onschendbaar
De koning(in) is onschendbaar. Dat betekent dat het kabinet verantwoordelijk is voor de inhoud van de wetten en de troonrede.

oppositiepartij
Alle politieke partijen die niet in de regering zitten.

parlementaire democratie
De politieke macht ligt namens de burgers bij het parlement, de volksvertegenwoordiging. Het kabinet kan ter verantwoording worden geroepen door het parlement.

participatiefunctie
Politieke partijen proberen de burgers te stimuleren actief deel te nemen aan de politiek.

passief kiesrecht
Het recht om je verkiesbaar te stellen. Je moet 18 jaar of ouder zijn.

politieke partij
Een groep mensen met dezelfde ideeën over een ideale samenleving. Het zijn geen belangenorganisaties omdat het bij hen niet draait om de belangen van een bepaalde groep, maar om algemeen belang.

politieke stroming
Een politieke stroming bestaat uit groepen mensen die dezelfde opvattingen hebben over hoe een land moet worden bestuurd. In Nederland zijn drie belangrijke politieke stromingen: liberalisme, sociaaldemocratie en christendemocratie.

politiek probleem
Probleem dat iedereen aangaat en als ongewenst wordt gezien. Burgers kunnen het niet oplossen. Zij verwachten een oplossing van de overheid.

populisme
Komt van het Latijnse woord populus (volk). Populistische partijen zijn het vaak oneens met de grote partijen en de regering. Zij geven deze partijen de schuld van de misstanden in het land. Ze doen vaak een beroep op vaderlandsliefde en zeggen te luisteren naar de wil van het volk.

publieke opinie
De algemene (meest voorkomende) mening van de Nederlandse bevolking.

Raad van de Europese Unie / Raad van Ministers
Deze bestaat uit ministers van de deelnemende landen. Welke minister dan daadwerkelijk aan de raad deelneemt is afhankelijk van het onderwerp dat besproken wordt. De Raad van Ministers heeft wetgevende macht. Besluiten kunnen worden genomen als ten minste tweederde van de raad vóór is.

recht op een parlementaire enquête
Een parlementaire enquête is een middel dat de Eerste en Tweede kamer kunnen gebruiken om informatie over een bepaald onderwerp te verkrijgen. De Kamer kan altijd besluiten een enquêteonderzoek te houden. Hiervoor is een meerderheidsbesluit nodig. Een enquêtecommissie, die bestaat uit Kamerleden, voert dit onderzoek vervolgens uit. De Kamer bepaalt de onderzoeksopdracht. Iedereen in Nederland is op basis van de wet verplicht om medewerking te verlenen aan een parlementaire enquête. Enquêtecommissies kunnen getuigen oproepen en onder ede verhoren.

 © ThiemeMeulenhoff

rechts
Legt sterk de nadruk op het individuele belang. Streven naar economische vrijheid; vanuit die gedachte zien zij een passieve rol van de overheid. Rechtse partijen hebben soms linkse standpunten en andersom.

recht van amendement
De Tweede kamer heeft het recht om een wetsvoorstel te veranderen. Een minister moet een aangenomen amendement (wetswijziging) uitvoeren!

recht van initiatief
De Tweede kamer mag zelf wetsontwerpen indienen.

recht van interpellatie
De Kamerleden kunnen een minister ter verantwoording roepen (in een spoeddebat).

referendum
Volksstemming.

regeerakkoord
Het plan dat de coalitiepartijen hebben voor de komende regeerperiode (4 jaar) of tot er weer verkiezingen zijn.

regering
Koning(in) en ministers samen.

regeringsfractie
Regeringsfracties zijn de politieke partijen die deelnemen aan de regering.

senaat
Eerste Kamer. Een senator is een Eerste Kamerlid.

sociaaldemocratie
De sociaaldemocratie heeft een aantal uitgangspunten:
- Gelijkheid of gelijkwaardigheid is belangrijk. De overheid moet ervoor zorgen dat alle mensen gelijke kansen hebben in de maatschappij. De zwakkeren moeten worden beschermd.
- Een eerlijke verdeling van inkomen, kennis en macht.
- Persoonlijke en economische vrijheid gaat ten koste van bepaalde groepen in de maatschappij.
- De overheid heeft een actieve rol. Door wetten en maatregelen kan de overheid naar gelijkheid streven en de kansen voor de zwakkeren vergroten.
- De grootste sociaaldemocratische partij in Nederland is de PvdA. Andere sociaaldemocratische partijen zijn GroenLinks en de SP.

staatshoofd
De leider van een land. In Nederland is dat de koning.

staatssecretaris
Een staatssecretaris is een soort onderminister. Hij werkt onder verantwoordelijkheid van een minister en neemt een deel van zijn taken over.

statenleden
De volksvertegenwoordigers die door de burgers van een provincie zijn gekozen. De statenleden controleren of de gedeputeerden hun werk goed doen. Wanneer een gedeputeerde een voorstel wil doorvoeren, moet het goedgekeurd worden door de meerderheid van de statenleden.

© ThiemeMeulenhoff

stemrecht
Kamerleden stemmen over ieder wetsvoorstel.

trias politica
Scheiding van de macht in een land in drieën: uitvoerende macht, wetgevende macht en rechterlijke macht.

Tweede Kamer
Bestaat uit 150 leden die rechtstreeks door het volk zijn gekozen. De Tweede Kamer heeft een wetgevende en een controlerende taak.

troonrede
Het staatshoofd leest op Prinsjesdag de plannen en de begroting van het kabinet in het komende jaar voor.

volksvertegenwoordiging
De vertegenwoordigers van het volk in het parlement, in de gemeenteraad of in de Provinciale Staten. De volksvertegenwoordiging wordt in vrije en geheime verkiezingen gekozen. Er is Nederland algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht). Besluiten komen in de volksvertegenwoordiging democratisch tot stand, maar er wordt in het algemeen rekening gehouden met minderheidsstandpunten. Anders gezegd in de volksvertegenwoordiging beslist de meerderheid.

waarde
Iets dat je belangrijk vindt, iets dat je goed vindt.

wethouder
Een wethouder is verantwoordelijk voor zijn eigen taakgebied binnen de gemeente. Wethouders vormen samen met de burgemeester het dagelijks bestuur (B&W) van de gemeente. Wanneer een wethouder een voorstel wil doorvoeren, moet het goedgekeurd worden door de meerderheid van de gemeenteraad.

zwevende kiezer
Iemand die niet goed weet op welke partij hij of zij moet stemmen. Iemand die tijdens verkiezingen stemt op wat op dat moment de beste partij lijkt.

© ThiemeMeulenhoff

2 Massamedia

De EO is een mediabedrijf. Dit betekent dat de EO in de samenleving cross-mediaal zichtbaar wil zijn via televisie, radio, internet, bladen en evenementen. De EO onderscheidt zich duidelijk van alle andere verenigingen binnen de Publieke Omroep. De medewerkers hebben het verlangen om vanuit een persoonlijke relatie met Jezus Christus het Goede Nieuws van Gods Koninkrijk vorm te geven en door te geven. Vanuit dit verlangen wil de EO zoveel mogelijk mensen bereiken en bouwen aan de samenleving.
bron: www.eo.nl

1 Op welke manier probeert de *EO* zich, volgens bovenstaande tekst, te onderscheiden van andere omroepen?

tekst 1

Premier Rutte betreurt citeren Beatrix
Premier Rutte betreurt dat enkele gasten op de bijeenkomst van Amnesty International rechtstreeks uit een vertrouwelijk gesprek met koningin Beatrix hebben geciteerd. Enkele kranten publiceerden de kritiek die de koningin zou hebben geuit op de rol van de media in Rusland. Tijdens dat gesprek zou de koningin hebben beweerd dat 'de leugen regeert' in Rusland. De premier adviseert kranten zich te houden aan de gedragscode en de koningin niet te citeren.

Lees tekst 1.
2 Premier Rutte vindt dat de kranten de inhoud van een vertrouwelijk gesprek met de koningin niet moeten publiceren. Waarom kan premier Rutte dit soort publicaties door kranten niet verbieden?
3 Hoe heet het als de overheid het van tevoren verbiedt om iets te publiceren?

4 Elk jaar wordt Koningsdag volledig uitgezonden op de televisie. Waarom wordt deze gebeurtenis uitgezonden door de *NTR/NOS* en niet door de *KRO-NCRV*?

tekst 2

Victoria Beckham grijpt de hereniging van de Spice Girls aan om de miljoenenverliezen van haar privébedrijf te dekken. Dat schrijven enkele Britse kranten. De mode-onderneemster en zangeres (43) hield de reünie van de meidengroep zes jaar lang af, maar ze zou vrijdag alsnog overstag zijn gegaan.
bron: De Telegraaf van 4 februari 2018

Lees tekst 2.
5 Welke functie van de media herken je in het bovenstaande fragment van *De Telegraaf*?

Tv-kijkers helpen mee in de zoektocht naar de Nederlandse Zorro, in 'Op zoek naar Zorro'. De kijkers kunnen via een sms meebepalen wie de Nederlandse Zorro wordt.
6 Massacommunicatie heeft verschillende kenmerken. Aan welk bezwaar van de massamedia probeert men bij 'Op zoek naar Zorro' tegemoet te komen?

7 Welke van onderstaande kranten is een populaire krant? Leg uit.
Trouw – NRC-Handelsblad – Reformatorisch Dagblad – De Telegraaf

© ThiemeMeulenhoff

In Nederland zijn er veel praatprogramma's (talkshows) op de televisie. Soms bespreken die hetzelfde onderwerp. In 2010 kreeg Nederland voor het eerst in de geschiedenis een minderheidskabinet van VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV. Niet elk praatprogramma besteedde op dezelfde manier aandacht aan dit historisch feit.

8 Welk uitgangspunt van een omroep zal bij deze historische gebeurtenis het belangrijkste zijn?

---

tekst 3

Nederlander voelt zich veiliger

Nederlanders voelen zich iets veiliger dan de afgelopen jaren. 35% van de Nederlandse bevolking geeft aan zich wel eens onveilig te voelen. De voorgaande jaren lag dat percentage vaak hoger.

---

tekst 4

Nederland nog steeds onveilig

Nederland blijft een onveilig land. Een aanzienlijk aantal Nederlanders voelt zich onveilig, namelijk 35% van de Nederlanders!

Lees tekst 3 en 4.

9 Beide teksten gaan over hetzelfde onderzoek. Toch zijn de conclusies verschillend. Welke tekst komt het meest objectief over? Leg uit waarom?

10 Mensen nemen verschillend waar. Waarom zullen veel mensen zich herkennen in de conclusie van tekst 4? Gebruik in je antwoord het begrip 'referentiekader'.

Vraag: 'Meneer, u staat nu in de file. Waarom gaat u niet met het openbaar vervoer?'
Antwoord: 'Ik ga nooit met de trein, want die rijden toch niet.'

11 Leg uit of er bij de ondervraagde meneer sprake is van een vooroordeel.

De Nederlandse Spoorwegen en Prorail zijn in de winter van 2010–2011 veelvuldig in het nieuws geweest. Op de televisie, de radio en in de kranten werd regelmatig verslag gedaan over de problemen bij de NS. Vertragingen door de hevige sneeuwval, computerstoringen, tekort aan materiaal enzovoort werden uitgebreid als nieuws gebracht. De media beïnvloeden de beeldvorming van de werkelijkheid.

12 Op welke wijze wordt de mening van de lezer, in dit voorbeeld, tamelijk negatief beïnvloed?

13 Welke beïnvloedingstheorie van de massamedia verklaart waarom mensen door het vertonen van geweldsfilms gaan denken dat het gebruik van geweld normaal is?

De economische groei staat op hetzelfde niveau als verleden jaar. De groei is duidelijk lager dan de voorspelde 2 procent. Bekende economen hadden aangegeven dat de groei door de economische crisis beduidend lager zou uitkomen. Bedrijven reageerden daarop met aan te kondigen dat reorganisaties niet uit kunnen blijven. Als reactie op dit nieuws blijken consumenten minder vertrouwen te hebben in de Nederlandse economie. De beurs in Amsterdam staat naar aanleiding van de tegenvallend economische groei fors lager.

14 Welke beïnvloedingstheorie van de massamedia herken je in bovenstaande tekst ?

15 Welke van onderstaande kranten past het beste bij de Omroep Friesland?
Eindhovens Dagblad – Het Algemeen Dagblad – De Leeuwarder Courant – De Limburger

Het commissariaat voor de Media moet fusies kunnen verbieden als de informatievoorziening te veel in handen van één mediabedrijf komt. Met dat voorstel

© ThiemeMeulenhoff

komt de PvdA-fractie in de Tweede Kamer tijdens het mediadebat in de Tweede Kamer. De PvdA-fractie vindt dat een vermindering van de pluriformiteit een slechte zaak is voor de democratie.

16 Welk gevaar ziet de PvdA-fractie als de informatievoorziening te veel in handen komt van één bedrijf?

---

tekst 5

Hond krijgt een recordaantal puppies!

Op de boerderij van Rita Visser in het Limburgse gehucht Berghuizen heeft haar herdershond Lassie vijftien puppies geworpen. Nog nooit in Nederland heeft een hond zoveel puppies in één keer geworpen!

Lees tekst 5.

17 Lees het artikel uit het *Limburgs Dagblad*.
Welke omroep of zender besteedt veel aandacht aan onderwerpen zoals in het fragment hierboven?

Het nieuwsprogramma *Nieuwsuur* liet stukjes uit de preken van vier imams (islamitische geestelijke leiders) horen. Zij riepen tijdens hun preken op alle vijanden van de islam te vernietigen. Tevens gaven zij aan dat vrouwen, indien zij niet gehoorzaamden, geslagen mochten worden, mits dit niet al te hard zou gebeuren. De uitzending met deze uitspraken zorgde voor nogal wat opschudding. Minster Leers liet weten dat dit soort uitspraken de integratie zeer belemmeren.

18 De media vervullen verschillende rollen. Welke rol van de media heeft *Nieuwsuur* vervuld?

Als reactie op de uitzending van *Nieuwsuur* en de uitspraken van minister Leers besluiten een aantal islamitische organisaties naar de rechter te stappen. Deze organisaties vonden dat de vier imams 'gedemoniseerd' (als duivels voorgesteld) werden. De islamitische organisaties eisten een meer objectieve berichtgeving van de media. Zij waren bang voor een negatieve beïnvloeding van de Nederlandse bevolking.
Er is een aantal beïnvloedingstheorieën van de massamedia. Onder andere zijn er de injectienaaldtheorie en de theorie van selectieve perceptie (selectieve waarneming).
Elk van deze theorieën kan een verklaring geven voor de angst van de islamitische organisaties voor een negatieve beïnvloeding van de Nederlandse bevolking met betrekking tot de islam.

19 a Welke verklaring geeft de injectienaaldtheorie voor die angst?
b Welke verklaring geeft de theorie van de selectieve perceptie voor die angst?

---

tekst 6

Erdogan richt zijn woede op de media: 131 organisaties dicht

De zuivering van de Turkse president Recep Tayyip Erdogan duurt voort en richt zich nu op de media. De Turkse regering sluit 131 mediaorganisaties en wil ook nog eens tientallen journalisten arresteren.

Erdogan start een enorm offensief tegen de media. Onder meer zestien tv-zenders, 45 kranten, drie persbureaus en 23 radiozenders worden gesloten door de regering, meldt CNN Türk. Onder de mediaorganisaties zijn persbureau Zihan, de kranten Today's Zaman en Taraf en tv-zender Kanaltürk. Een aantal van de websites van de mediaorganisaties zijn nu al niet meer bereikbaar.
bron: CNN Türk

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 6.

20 Waarom is het voor de democratie in Turkije niet goed als de president zijn macht gebruikt om media te controleren? Gebruik in je antwoord de taak van de massamedia in een democratie. Gebruik maximaal 10 regels.

tekst 7

De Winter ontslagen als columnist
Voor Leon de Winter is bij het *Algemeen Dagblad* het doek gevallen. Na zijn geruchtmakende publicatie over het Nederlandse koningshuis in een Duitse krant en de golf van verontwaardigde reacties die ook in Nederland over hem heen kwam, houdt hij het als columnist verder voor gezien. Een kort en bondig berichtje van de hoofdredactie op de plek in de krant waar normaal de column van De Winter staat, begeleidde afgelopen zaterdag diens afwezigheid: 'Leon de Winter is na overleg met de hoofdredactie van het *Algemeen Dagblad* gestopt met zijn wekelijkse column.'

Lees tekst 7.

21 Leon de Winter schreef kritische columns over het koningshuis. Het *Algemeen Dagblad* vond dat hij te ver ging in zijn kritiek op het koningshuis en heeft hem daarom ontslagen. Waarom heeft de Nederlandse overheid geen mogelijkheid om Leon de Winter een publicatieverbod op te leggen? Verwijs naar een grondrecht dat iedere Nederlandse burger heeft.

De Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) stuurt binnenkort een brief aan de Tweede Kamer met het verzoek voor overheidssteun aan dagbladen. Uitgever *Wegener* maakte bekend dat de nettowinst blijft dalen door de opkomst van nieuwe media. De NVJ-secretaris vindt dat uitgeverijen niet moeten blijven snijden in hun personeelsbestand. Hij vindt ook dat ze niet moeten fuseren met andere uitgeverijen. 'Dat gaat ten koste van de dagbladcultuur. Dagbladen zijn essentieel voor de objectieve beeldvorming van de burger', zegt de NVJ-secretaris.

22 Kunnen de dagbladen steun krijgen van de overheid? Leg uit.

23 Welke van de onderstaande bewering is juist en welke is onjuist?
A Door de technologische ontwikkeling staan de publieke omroepen onder druk.
B Door de technologische ontwikkeling wordt het opzoeken van informatie steeds moeilijker.
C Door de technologische ontwikkeling wordt het programma-aanbod op de televisie steeds minder gevarieerd.
D Door de technologische ontwikkelingen wordt steeds meer informatie beschikbaar gesteld via internetsites.

24 De Olympische spelen in Zuid-Korea zijn uitgezonden op de publieke zenders door de NOS/NTR. In de mediawet staan een aantal taken omschreven die aan de *NOS/NTR* zijn opgedragen.
Welke twee van de onderstaande taken horen bij de *NOS/NTR*?
A Het coördineren van de programma's van verschillende omroepen.
B Het maken van programma's die hoge kijkcijfers scoren.
C Het uitzenden van programma's voor etnische en culturele groeperingen.
D Het uitzenden van programma's zoals de verslaggeving over Koningsdag.

25 In 1995 heeft de Perscombinatie (*de Volkskrant, Trouw* en *Het Parool*) de Dagbladunie (*NRC-Handelsblad* en het *Algemeen Dagblad*) overgenomen.
a Hoe noem je zo'n overname?
b Wat is het gevolg van deze overname door de Perscombinatie?

© ThiemeMeulenhoff

26 Waarom zijn hoge kijkcijfers voor het programma 'RTL Boulevard' van *RTL 4* belangrijk?

Op 27 januari 1901 stierf de Italiaanse componist Verdi. Daarom houdt de *AVRO* van 20 t/m 28 januari 2011 de Week van Verdi. In die week herhaalt de omroep onder andere de televisieregistratie van de opera 'La Traviata'. Ook het *NTR*-programma 'Opera Live' zendt op 27 januari en 10 februari opera's van Verdi uit.

27 Noem één reden waarom publieke omroeporganisaties bovengenoemde uitzendingen over de componist Verdi uitzenden en niet de commerciële zenders.

Op radio en televisie kom je zowel commerciële zenders als publieke omroepen tegen. Door de economische crisis krijgen de radio en de televisie minder adverteerders.

28 Welke soort omroep of zender zal het minst last hebben als het aantal adverteerders daalt? Leg uit waarom.

Niet al het nieuws krijgt even veel aandacht. Zo is er veel meer aandacht in de Nederlandse pers voor de Nederlandse parlementsverkiezingen dan voor de parlementsverkiezingen in het Afrikaanse land Botswana.

29 Noem een selectiecriterium dat hierbij een rol speelt.

tekst 8

Een flinke domper voor Bridget Maasland. Ze heeft de rechtszaak tegen Privé verloren. De presentatrice eiste een schadevergoeding van 7500 euro en een rectificatie van het artikel waarin wordt beweerd dat ze in 2014 'een huwelijksnacht beleefde' met André Hazes.
De rechtbank van Amsterdam heeft dit besloten. Privé meldde recent dat de presentatrice en de zanger, sinds vorige maand officieel een stel, het vijf jaar geleden al op de bruiloft van Patty Brard een affaire hadden. Volgens Maasland klopt er niets van de roddel, terwijl hoofdredacteur Evert Santegoeds zich baseert op meerdere bronnen die Hazes en Maasland in innige poses hebben gespot op het showbizzhuwelijk.
bron: Story, 2019

Lees tekst 8.

30 Deze tekst komt uit het blad *Story*. Dit blad wordt gezien als een roddelblad. Roddelbladen staan niet echt bekend om hun zorgvuldige nieuwsverstrekking. Aan welke twee kenmerken van objectiviteit in de nieuwsverstrekking voldoet het roddelblad Story vaak niet in haar reportages?

31 Zou de Nederlandse regering akkoord gaan met een Europese regeling die overheidssubsidie aan omroepen verbiedt?

tekst 9

Bob jij of bob ik?
Je zult maar echt Bob heten. Dan denkt straks het hele café dat jij iedereen wel even thuis brengt. Vanaf nu is Bob namelijk de officiële naam van degene die nuchter blijft, zodat hij de rest veilig naar huis kan rijden. Nu weten we het goed gemaakt met je, Bob. Wij van het ministerie van Verkeer en Waterstaat gaan er alles aan doen om duidelijk te maken dat iedereen een keer de Bob kan zijn. Dus ook als je Marc, Danny, Martin, Saskia of Tineke heet. Daarom verschijnen er televisiespotjes. En grote attentieborden langs de weg. En een site: www.bobjijofbobik.nl. En nog veel meer. Zodat iedereen je begrijpt als je voor het drinken vraagt: Bob jij of Bob ik? Zo, weer een beetje gerustgesteld, Bob?

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 9.

32 De media spelen een rol op verschillende terreinen. Op welk terrein speelt de overheid een rol in bovenstaande tekst? Leg ook uit waarom.

In de *Mikro Gids* stond als onderschrift bij de aankondiging van de film 'The Siege': Moslims vallen New York aan. Veel mensen vinden dat deze uitspraak onnodig haat uitlokt. Mensen die dit lezen en niet veel van moslims afweten, denken misschien dat moslimsmensen slecht zijn en op geweld uit zijn. Terwijl het in de film gaat om 'extremistische, fundamentalistische moslimterroristen', die zichzelf eigenlijk naar de mening van veel mensen, geen moslims mogen noemen.

33 Veel mensen hebben kritiek op het onderschrift 'Moslims vallen New York aan'. Leg uit waarom deze uitspraak over moslims een voorbeeld is van stereotypering.

In een succesvolle reclamecampagne wordt een beroep gedaan op de menselijke neiging om zich aan te passen. Dit kuddegedrag werkt als volgt: er wordt extra veel informatie in de reclame gestopt. Een beperkt aantal mensen is gevoelig voor deze informatie en past hun gedrag aan. Vervolgens doen andere leden van de groep dit gedrag na.

34 Leg uit welke beïnvloedingstheorie grote overeenkomsten vertoont met bovenstaande tekst.

tekst 10

Een gouden combinatie van vorm en inhoud op NPO3

Wij hebben afgelopen jaar series ontwikkeld en ge(co-)produceerd die een maatschappelijk thema verder hebben uitgediept en die veel teweegbrachten in Nederland. In 'Het is hier autistisch' werd door Filemon Wesselink de wereld van het autisme op een bijzondere manier toegankelijk. In 'Sophie in de mentale kreukels' werd zeer succesvol de moderne volksziekte burn-out uit de taboesfeer gehaald en ontrafeld. In 'Jan de Belastingman' dook Jan Versteegh in de schimmige business van belastingontwijking. In 'Misbruikt' nam Geraldine Kemper vier vrouwen mee in hun verwerking van seksueel misbruik. In 'Geslacht!' kreeg een nieuw fenomeen op de Nederlandse televisie Ryanne van Dorst het podium om het fenomeen Gender te onderzoeken. Vijf maatschappelijk relevante en urgente projecten die typisch zijn voor BNNVARA omdat een aantrekkelijke tv-vorm gecombineerd wordt met een belangrijk thema. Dat zorgt niet alleen voor een goed bereik maar ook voor een grote maatschappelijke impact.

bron: https://verantwoording.bnnvara.nl/jaarverslag/s1096_bestuursverslag/s1112_media/s1115_infotainment/a1063_Infotainment

Lees tekst 10.

35 Welke functies van massamedia vervullen deze programma's?

tekst 11

Echt nieuws versus 'Brandweer redt konijn'

Lees tekst 11.

36 Deze krantenkop stond boven een artikel waarin geschreven werd over het verschil in nieuwsberichten tussen publieke omroepen en commerciële zenders. De nieuwsuitzendingen van commerciële zenders verschillen van het *NOS*-journaal omdat ze bij de keuze van de onderwerpen op andere zaken letten dan het *NOS*-journaal.
Waar letten de nieuwsredacties van commerciële zenders eerder op dan de redactie van het *NOS*-journaal bij de keuze van nieuwsberichten.

De *Postbus 51*-campagnes, ken je vast wel van de televisie. Er zitten duidelijke boodschappen in: Drink niet te veel. Vrij veilig. Rij niet te hard enzovoort.
Media spelen in onze maatschappij een belangrijke rol bij cultuuroverdracht, democratische besluitvorming en vrijetijdsbesteding.

37 Welke rol vervult het programma van *Postbus 51* volgens deze tekst? Leg je antwoord uit.

38 Uitspraak van een journalist: 'In politiek opzicht hebben kranten controlerende macht.' Waaruit blijkt dat kranten een controlerende macht hebben?

Het is ongetwijfeld waar dat journalisten een buitengewoon belangrijke taak vervullen in de maatschappij. Er kan nog geen dictator ergens ter wereld aan de macht komen of hij stelt meteen censuur in. De pers is belangrijk voor cultuuroverdracht, de democratische besluitvorming en vrijetijdsbesteding.

39 Leg uit welke van bovenstaande functies van de pers in gevaar komt in een dictatuur.

40 Er zijn journalisten die streven naar zo objectief mogelijke informatie door bijvoorbeeld gebruik te maken van meerdere bronnen.
Aan welke drie andere eisen moet een zo objectief mogelijk krantenartikel voldoen?

41 Het is onmogelijk om volledig objectief te zijn bij het weergeven van feiten.
Geef daarvoor een verklaring.

42 Geef één reden waarom het voor het functioneren van onze democratie belangrijk is dat er verschillende omroeporganisaties zijn.

43 Naast commerciële reclame bestaat er ook ideële reclame. Wat is ideële reclame?

cartoon 1

Bekijk cartoon 1.

44 Welk logo is niet van een publieke omroep met leden?

45 Noem twee voorwaarden waaraan een publieke omroep moet voldoen om in aanmerking te komen voor een zendmachtiging.

cartoon 2

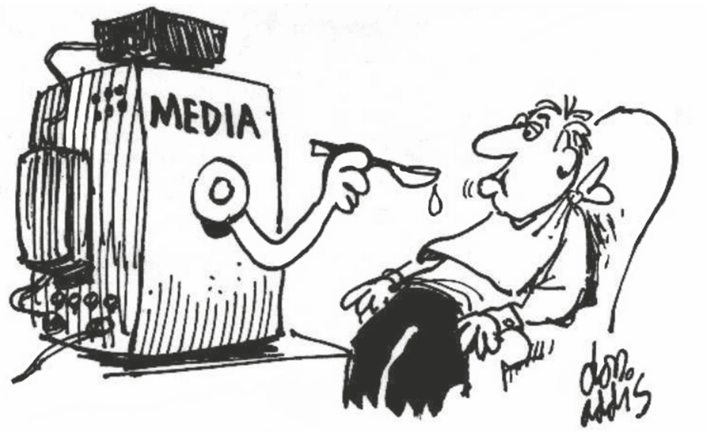

bron: www.silvanamediablog.nl van december 2014

Bekijk cartoon 2.

46 Wetenschappers denken heel verschillend over de invloed van de massamedia op ons denken en doen. We noemen vier theorieën.

1 De injectienaaldtheorie.
2 De multi-step-flowtheorie.
3 De theorie van de selectieve perceptie.
4 De agendatheorie.

Welke van de vier theorieën herken je in de cartoon?

cartoon 3

bron: Paul Kusters, Maastricht / www.toosenhenk.nl

Bekijk cartoon 3.

47 De massamedia spelen een belangrijke rol bij de democratische besluitvorming, cultuuroverdracht en vrijtijdsbesteding.
Welke rollen van de massamedia herken je in bovenstaande cartoon?

© ThiemeMeulenhoff

Uitwerkingen bij hoofdstuk 2

1 De *EO* besteedt veel aandacht aan religieuze onderwerpen.

2 Premier Rutte kan dit soort publicaties door kranten niet verbieden omdat in de grondwet het recht op persvrijheid is opgenomen. Censuur is verboden in Nederland.

3 Het verbod door de overheid iets te publiceren noem je censuur. Censuur is in Nederland bij wet verboden.

4 De *NTR/NOS* moet volgens de mediawet deze taak uitvoeren.

5 De amusementsfunctie voor het individu. Als je je verveelt of je wilt ontspannen dan zet je al snel de televisie aan. De massamedia zijn van grote betekenis voor de vrijetijdsbesteding.
De functie voor het individu is meningsvorming. Een filmrubriek bijvoorbeeld heeft een meningsvormende functie.
De functie voor de samenleving is 'vrijetijdsbesteding'. Mensen hebben steeds meer vrije tijd te besteden.

6 Aan het bezwaar dat er sprake is van eenrichtingsverkeer bij massacommunicatie. Massacommunicatie biedt geen mogelijkheid tot het geven van een feedback en de zender kan moeilijk controleren of zijn/haar boodschap is overgekomen.

7 *De Telegraaf* is een populaire krant. *De Telegraaf* heeft op de voorpagina grote koppen en veel foto's. Deze krant besteedt veel aandacht aan misdaad, criminaliteit, sensationeel nieuws en bekende Nederlanders.

8 Het uitgangspunt van een omroep (bij deze historische gebeurtenis) is de identiteit of levensbeschouwing van de omroep.

9 De tekst die het meest objectief overkomt is tekst 3 want die baseert zich op feiten.

10 Mensen herkennen zich in de conclusie van de tekst omdat het waarnemen vanuit het eigen referentiekader (alle persoonlijke meningen en ervaringen samen) plaatsvindt.

11 Een vooroordeel is een negatief oordeel dat niet of onvoldoende op feiten is gebaseerd. Bij de ondervraagde meneer is er sprake van een vooroordeel omdat hij zijn oordeel niet op feiten heeft gebaseerd. Het is niet zo dat de treinen niet rijden. Een enkele trein misschien, maar niet alle.

12 In dit voorbeeld wordt de werkelijkheid negatief beïnvloed door de eenzijdige (negatieve) berichtgeving over de Nederlandse Spoorwegen en Prorail.

13 Er zijn twee beïnvloedingstheorieën die dit kunnen verklaren:

1 De injectienaaldtheorie: het publiek wordt 'druppeltje voor druppeltje' met geweld volgespoten.
2 De theorie 'De media als betekenisverlener': de media geeft geweld een positieve betekenis. Geweld wordt als normaal gezien door de maatschappij.

14 De beïnvloedingstheorie van de agendatheorie: de media hebben weinig invloed op het denken en doen van de mensen, maar de media bepalen wel de onderwerpen waar de mensen zich mee bezighouden.

© ThiemeMeulenhoff

15 Het beste bij *Omroep Friesland* past de *De Leeuwarder Courant*. Beide hebben als doelgroep de inwoners van de provincie Friesland.

16 Het gevaar dat de PvdA-fractie in de Tweede Kamer ziet is een te grote persconcentratie. Die kan ontstaan als een mediabedrijf niet één, maar een groot aantal kranten of tijdschriften uitgeeft. De pluriformiteit neemt af.

17 De omroep die ook aandacht besteedt aan onderwerpen met klein en lokaal nieuws, is *SBS6*. Bijvoorbeeld in het programma 'Hart van Nederland'.

18 *Nieuwsuur* vervult hier de rol van de media om maatschappelijke onderwerpen op de politieke agenda te plaatsen. In dit geval de radicale preken van imams.

19 a Verklaring vanuit de injectienaaldtheorie: het publiek wordt 'druppeltje voor druppeltje' met negatieve berichten over moslims volgespoten.
b Verklaring vanuit de selectieve perceptie: mensen doen aan selectieve perceptie bij het ontvangen van informatie over moslims. Vanuit je referentiekader (dus vanuit al je persoonlijke meningen en ervaringen) maakt iemand een keuze uit de aangeboden informatie. Het referentiekader werkt als een soort filter dat sommige informatie toelaat en sommige informatie niet.

20 In een democratie hebben de media verschillende taken. Eén daarvan is het geven van informatie. Politici gebruiken de massamedia om de bevolking te informeren over hun plannen en ideeën. Als de regering de media controleert, kunnen de media geen objectieve informatie verstrekken.
Een andere taak van de media is de controle- of waakhondfunctie. De massamedia moeten in een democratie openlijk kritiek kunnen geven op politici.

21 De Nederlandse overheid heeft geen mogelijkheid om Leon de Winter een publicatieverbod op te leggen omdat er in Nederland geen censuur is. In de Nederlandse grondwet is het recht van vrijheid van meningsuiting en het recht op persvrijheid opgenomen.

22 Ja, kranten die het moeilijk hebben, kunnen tijdelijke financiële overheidssteun (Bedrijfsfonds voor de Pers) krijgen. Daarmee kunnen ze de moeilijke periode overbruggen.

23 A Juist.
B Onjuist.
C Onjuist.
D Juist.

24 A, C en D vormen taken van de *NOS/NTR.*

25 a Deze overname noem je een persconcentratie.
b Het gevolg is dat een uitgeverij meer titels uitgeeft en dat de pluriformiteit vermindert.

26 *RTL 4* is een commerciële zender en is afhankelijk van de advertentie-inkomsten. Hoe hoger de kijkcijfers, hoe meer interesse van bedrijven om reclame uit te zenden. En meer advertenties betekent meer inkomsten.

27 De publieke omroeporganisaties zijn verplicht om culturele programma's uit te zenden volgens de mediawet.

© ThiemeMeulenhoff

28 De publieke omroepen zullen het minst last hebben van het verminderen van het aantal adverteerders. Zij krijgen namelijk ook inkomsten van de overheid.

29 Het selectiecriterium dat daarbij een rol speelt is de nabijheid van het nieuwsfeit. Hoe dichter het nieuws bij de mensen staat, hoe belangrijker het nieuws is. De mogelijke gevolgen van het nieuwsfeit voor Nederland zijn groot.

30 De twee kenmerken van objectiviteit waar niet aan wordt voldaan zijn het toepassen van hoor en wederhoor (je laat verschillende mensen aan het woord) en het feit dat 'één bron geen bron' is (informatie uit één bron kan heel onbetrouwbaar zijn).

31 Nee, Nederland zou niet akkoord gaan met een scheiding tussen de media en de politiek want Nederland heeft publieke omroepen die door de overheid/staat worden geregeld.

32 De overheid speelt een rol in de cultuuroverdracht. De massamedia worden daarvoor vaak ingezet. In de overheidscampagne 'Bob jij of bob ik?' wil de overheid de waarden en normen van mensen veranderen. Er is hier sprake van de functie voor de samenleving 'cultuuroverdracht'.

33 De uitspraak over moslims is een voorbeeld van stereotypering omdat één bepaald kenmerk van een groep (een moslim is extremistisch) voor de gehele groep als waar wordt gezien.

34 Deze manier van beïnvloeden gaat volgens de two-step-flowtheorie. Dat gaat volgens twee stappen. Mensen met gezag, die veel invloed of aanzien hebben, kun je zien als opinieleiders van hun groep. Eerst ontwikkelen deze opinieleiders een mening. Daarna nemen anderen die mening over.

35 De genoemde programma's hebben de volgende functies:
- De informatiefunctie voor het individu: ze informeren over allerlei maatschappelijke thema's
- De opiniërende functie voor het individu: de programma's hebben een meningsvormende functie oftewel opiniërende functie. Je kunt je mening vormen over maatschappelijke problemen of kwesties.
- De amusementsfunctie voor het individu: als je je verveelt of je wilt ontspannen dan kun je de televisie aanzetten. Je wilt geamuseerd worden. De programma's hebben een aantrekkelijke vorm.
- De functie voor de samenleving 'vrijetijdsbesteding': mensen hebben steeds meer vrije tijd te besteden.

36 De nieuwsredactie van een commerciële zender let eerder op het bijzondere of uitzonderlijke van een gebeurtenis. Iets wat vreemd of onverwachts is, maakt mensen namelijk nieuwsgierig. Ook het selectiecriterium 'de interesse van de doelgroep' speelt een rol.

37 Postbus 51-programma's voldoen aan de mediafunctie voor de samenleving van cultuuroverdracht. De overheidscampagnes van Postbus 51 willen de waarden en normen van mensen veranderen.

38 De massamedia controleren en volgen politici. De massamedia geven soms openlijk kritiek op politici of het beleid van de overheid. Dit noem je de controle- of waakhondfunctie van de massamedia.

39 In een dictatuur komt de democratische besluitvorming in gevaar. De politici gebruiken in een democratie de massamedia om de bevolking te informeren over hun plannen, ideeën en standpunten. De media in een democratie controleren de politici en kunnen

© ThiemeMeulenhoff

kritiek op hen hebben. In een dictatuur is dat niet mogelijk. Er is geen controle- of waakhondfunctie. Kritiek op de overheid is verboden. Er is vaak een door de staat gecontroleerd aanbod van nieuws. Er is geen sprake van pluriformiteit.

40 Een objectief krantenartikel voldoet aan enkele eisen:
- In het artikel moet duidelijk zijn wat feiten en meningen zijn.
- Een journalist moet een objectieve woordkeus gebruiken.
- Een journalist moet hoor en wederhoor toepassen.

41 Het is onmogelijk om volledig objectief te zijn bij het weergeven van feiten omdat mensen selectief waarnemen (selectieve perceptie). Selectieve perceptie betekent dat iemand bewust of onbewust keuzes maakt. Iemand ziet wat hij of zij wil zien. Deze selectieve waarneming wordt bepaald door iemands referentiekader. Dat referentiekader kun je niet uitschakelen. Daarom is volledig objectief zijn van feiten onmogelijk.

42 Voor een democratie is het belangrijk dat er een veelzijdig aanbod is van (massa)media. Het voordeel van pluriformiteit is dat politieke en maatschappelijke problemen van verschillende kanten worden bekeken. Alle politici krijgen de kans hun plannen, ideeën en standpunten naar voren te brengen.

43 Ideële reclame heeft tot doel het onder de aandacht brengen van maatschappelijke problemen en kwesties. De Stichting Ideële Reclame (SIRE) komt regelmatig met nieuwe reclamecampagnes. 'Je bent een rund als je met vuurwerk stunt' is een bekende campagne geweest.

44 De *NTR* is wel een publieke omroep maar heeft geen leden.

45 De belangrijkste voorwaarden en regels zijn:
- De publieke omroep moet een vereniging/stichting zijn en mag het maken van winst niet als doel hebben.
- De publieke omroep moet een eigen identiteit hebben. Dat wil zeggen dat die omroep zich richt op een eigen specifieke groep. Bijvoorbeeld Powned. Deze omroep is een rechtse publieke omroep.
- Een beginnende publieke omroep moet ten minste 50.000 betalende leden hebben voordat ze mogen uitzenden. De omroep krijgt dan toestemming om vijf jaar uit te zenden. Een volledige uitzendvergunning krijgt de omroep bij ten minste 300.000 betalende leden.
- De publieke omroepen moeten een volledig programma verzorgen. Dit programma moet bestaan uit 25% amusement, 25% informatie, 25% cultuur, 5% educatie en 20% eigen invulling.

46 De injectienaaldtheorie. Op Twitter werd een foto geplaatst van de 16-jarige 'Alex from Target', een doodnormale supermarktmedewerker. Het meisje dat de foto plaatste, had zogezegd veel volgers. Binnen een paar uur ging de foto van Alex `viral'. Voordat Alex ook maar iets doorhad, ontving hij tweets van onder andere Justin Bieber en Ellen DeGeneres. Na één dag was 'Alex from Target' wereldwijd op het nieuws te zien. Een paar dagen later zat hij zelfs bij Ellen DeGeneres op de bank. Van Twitter en interviews tot het nieuws en tv-shows. Van een doodnormale jongen tot beroemdheid.
Wanneer de media ons iets vertellen, nemen wij dit blindelings aan. Dit word ook wel de injectienaaldtheorie genoemd.

47 Cultuuroverdracht: de massamedia besteden aandacht aan het typische Nederlandse boerenleven.
Vrijetijdsbesteding: de cartoon verwijst indirect naar 'Boer zoekt vrouw' en het vele voetbal op TV. Dat zijn amusementsprogramma's.

© ThiemeMeulenhoff

Begrippenlijst Massamedia

actualiteit
Een gebeurtenis van de dag, die nu plaatsvindt.

actualiteitenrubrieken
Programma's die het nieuws uitgebreid bespreken en extra achtergrondinformatie geven. (Bijvoorbeeld *Nieuwsuur*).

agendafunctie
Maatschappelijke problemen onder de aandacht brengen.

agendatheorie
De massamedia hebben weinig invloed op het denken en doen van het publiek. De massamedia bepalen de onderwerpen (agenda) waar het publiek over praat en wat het publiek bezighoudt.
De media beïnvloeden niet alleen de gespreksagenda van burgers, maar ook de politieke agenda.

censuur
Artikelen van journalisten worden vóór of na plaatsing in een krant of tijdschrift gecontroleerd en/of verboden.

commerciële zenders
Het hoofddoel van commerciële zenders is het maken van winst. (Bijvoorbeeld *SBS6* of *RTL 4*).

commissariaat voor de media
Een afdeling die bekijkt of de omroepen voldoende informatieve, educatieve en culturele programma's uitzenden en of de omroepen zich houden aan de mediawet.

communicatie
Een bepaalde boodschap overbrengen op iemand anders.

controle- of waakhondfunctie
De media volgen en controleren politici en de politiek.

crossmedia
Een mix van verschillende soorten massamedia noemen we crossmedia. In een krant wordt wel eens verwezen naar de website van de krant voor extra informatie.

cultuur
Alle aangeleerde kenmerken die de leden van een groep of samenleving gemeenschappelijk hebben.

decoderen
Het uitpakken van de boodschap door de ontvanger, waarbij de ontvanger probeert de boodschap te begrijpen.

directe communicatie
Communicatie van persoon tot persoon.

doelgroep
Een groep mensen met gemeenschappelijke kenmerken.

© ThiemeMeulenhoff

eBook
Boeken die je kunt downloaden op je pc, laptop, e-reader enzovoort.

eenzijdige communicatie
De ontvanger kan niet meteen reageren op de boodschap van de zender. Er is sprake van éénrichtingsverkeer.

encoderen
Het omzetten van gedachten naar tekens (letters) of andere uitingen (symbolen).

feedback
De reactie van de ontvanger op de boodschap van de zender.

framingtheorie
De media kunnen een onderwerp op een bepaalde manier belichten (framen), waardoor de manier waarop de ontvangers over het onderwerp praten en nadenken, wordt gestuurd.

gedrukte media
Media die op papier zijn gedrukt zoals de krant, tijdschriften, enzovoort.

hoor en wederhoor
Bij hoor en wederhoor komen verschillende partijen aan het woord.

horizontale programmering
Op zenders worden programma's op vaste tijdstippen uitgezonden.

indirecte communicatie
Communicatie waarbij je gebruik maakt van een medium, bijvoorbeeld een telefoon.

indoctrineren
Het systematisch en voortdurend opdringen van bepaalde opvattingen en meningen aan het publiek.

informatiefunctie van de media
Kranten, radio, televisie en internet informeren je over wat er in Nederland en de rest van de wereld gebeurt.

informatiemaatschappij
De behoefte aan informatie is zo groot geworden dat informatie een product is geworden. We zeggen daarom wel eens dat onze moderne samenleving een informatiemaatschappij is geworden.

infotainment
Een combinatie van amusement en informatie noemen we infotainment.

injectienaaldtheorie
Een van de theorieën waarmee de invloed van de media wordt verklaard. Volgens deze theorie overladen de massamedia beetje bij beetje de mensen met informatie en beelden.

interactie
Interactie betekent wisselwerking.

internationale zenders
Deze zenders richten zich met hun programma's op meerdere landen (bijvoorbeeld *Discovery Channel* en *MTV*).

© ThiemeMeulenhoff

kwaliteitskranten
Kaderkranten hebben meestal lezers uit de hogere sociale klasse. Kaderkranten worden ook wel kwaliteitskranten genoemd.

katern
Extra pagina bij een krant over bijvoorbeeld een thema als economie, of onderwijs en wetenschap.

kwaliteitskrant
Deze kranten richten zich meer op serieus nieuws zoals politieke ontwikkelingen, de economie, cultuur en de achtergronden van maatschappelijke gebeurtenissen (bijvoorbeeld *de Volkskrant* en *het NRC Handelsblad*).

landelijke krant
Krant die in heel Nederland verschijnt en die vooral nieuws en achtergrondinformatie brengt uit binnen- en buitenland (bijvoorbeeld *De Telegraaf, de Volkskrant, Trouw*).

lifestylebladen
Een glossy magazine dat zich richt op de moderne man en/of vrouw.

manipulatie
Het geven van vervormde informatie of het weglaten van bepaalde informatie.

massamedia
Media die zich met hun communicatieboodschap tot grote groepen tegelijk richten. Massacommunicatie loopt via een massamedium, bijvoorbeeld televisie.

meerzijdige communicatie
Communicatie waarbij iedere deelnemer zowel zender als ontvanger is.

medium
Een hulpmiddel om een boodschap te verzenden.

meningvormende functie
De media helpen bij het vormen van een mening, bijvoorbeeld door het uitzenden van een discussieprogramma op televisie.

multiple-step-flowtheorie
Volgens deze theorie hebben de media meestal alleen indirecte invloed op mensen. Deze invloed loopt via mensen met gezag, invloed, aanzien of kennis, de zogenaamde opinieleiders. Er zijn twee fases: eerst ontwikkelen de opinieleiders een bepaalde mening, daarna nemen de mensen de mening van de opinieleider over.

nieuwe media
Bijvoorbeeld social media en vitual reality.

non-verbale communicatie
Niet-gesproken communicatie. Communicatie met gebruik van muziek, gebaren, lichaamstaal enzovoort.

objectiviteit
Een beschrijving van gebeurtenissen die klopt met de feiten en niet gekleurd is door een eigen mening.

© ThiemeMeulenhoff

omroepbladen
Een blad van een omroep met overzichten van de televisie- en radioprogramma's van de verschillende zenders. Er staat ook informatie over de programma's en interviews in.

opiniebladen
Deze bladen geven achtergrondinformatie en commentaar bij politieke, economische, culturele en maatschappelijke kwesties. Door de informatie van opiniebladen kunnen de lezers een eigen mening (opinie) vormen (bijvoorbeeld *Elsevier*).

opiniërende functie van de media
Kranten, radio, televisie en internet hebben een meningsvormende (opiniërende) functie voor de mensen. Door te kijken naar programma's zoals *DWDD* (*De Wereld Draait Door*) vormen mensen een mening over een maatschappelijke kwestie.

oude media
Radio en televisie.

persconcentratie
Een uitgeverij die niet één, maar verschillende kranten en/of tijdschriften uitgeeft.

persvrijheid
De overheid mag zich niet bemoeien met de inhoud van de media. Daarnaast mag de overheid niet vooraf bepaalde media censureren.

pluriformiteit
Veel verschillende vormen van media met verschillende levensovertuigingen en meningen.

populaire kranten
In deze kranten krijgen misdaad, rampen, ongelukken en bekende personen meer aandacht (bijvoorbeeld *De Telegraaf* en het *AD*).

prime time
Het tijdstip waarop de kijkdichtheid het grootst is.

referentiekader
Alle persoonlijke meningen en ervaringen van iemand vormen zijn referentiekader.

regionale krant
Krant die in een bepaalde regio in Nederland verschijnt en naast het internationale en nationale nieuws, vooral plaatselijk (regionaal) nieuws brengt (bijvoorbeeld het *Brabants Dagblad*).

selectieve perceptie
Perceptie betekent waarneming. Selectieve waarneming betekent dat iemand bewust of onbewust keuzes maakt bij het waarnemen.

socialiserende functie van de media
Via kranten, radio, televisie en internet zien we onze manier van leven, gewoontes, waarden, normen en meningen terug.

special-interestbladen
Bladen die over één bepaald thema schrijven (bijvoorbeeld *VT- Wonen* en *Autoweek*).

theorie van selectieve perceptie
Mensen nemen waar op basis van hun referentiekader. Informatie die daar niet bij past, wordt niet waargenomen of niet voor waar aangenomen.

© ThiemeMeulenhoff

vakbladen
Deze bladen zijn bedoeld voor één bepaalde beroepsgroep.

verbale communicatie
Mondelinge communicatie.

verschraling
Het aantal verschillende soorten programma's wordt minder. Er wordt bijvoorbeeld meer amusement uitgezonden.

zenderkleuring
De publieke omroepen richten zich in hun programma's op doelgroepen. *3FM* is de radiozender voor de doelgroep jongeren en zenden moderne muziek uit. Zenderkleuring wordt ook wel netprofilering genoemd.

© ThiemeMeulenhoff

3 Criminaliteit en rechtsstaat

Een probleem is een maatschappelijk probleem als veel mensen ermee te maken hebben. Er zijn verschillende meningen en belangen en de overheid moet zich ermee bemoeien om het probleem op te lossen.

1 a Waarom is criminaliteit een maatschappelijk probleem?
b Waarom is criminaliteit een politiek probleem?

De rechter baseert zijn vonnis op een viertal zaken:
1 de wet
2 jurisprudentie
3 internationale verdragen
4 gewoonte en gebruiken

2 Leg uit wat jurisprudentie is.

---

tekst 1

Jongeren vallen hulpverleners lastig
Ambulancepersoneel dat dit weekend in de Lavendelstraat in de Amersfoortse binnenstad een 16-jarige jongen verpleegde die onder invloed van drank en drugs was en zorg nodig had, zijn daarbij gehinderd door diverse jongeren, meldt de gemeente op haar Facebookpagina.
Handhavers van de gemeente moesten ingrijpen en een jongere werd aangehouden. De gemeente roept op hulpverleners hun werk te laten doen. “Ze zijn er voor jouw en onze veiligheid.”
bron: AD.nl van januari 2019

Lees tekst 1.

3 a In de tekst blijkt dat er verval is van normen en waarden. Noem een voorbeeld van een geschreven en een ongeschreven norm naar aanleiding van de tekst.
b Noem een waarde bij de norm ‘stoppen voor rood licht’.

4 Geef met behulp van een voorbeeld een omschrijving van het begrip normvervaging.

5 Leg uit waarom criminaliteitscijfers niet altijd betrouwbaar zijn. Noem drie redenen.

6 a Om een beter beeld van de hoeveelheid criminaliteit te krijgen is een slachtofferonderzoek een mogelijkheid. Leg uit wat slachtofferonderzoek inhoudt.
b Bedenk één reden waarom ook zo’n slachtofferonderzoek niet helemaal betrouwbaar is.

7 Ook daderonderzoek kan een hulpmiddel zijn om een beeld van de aard, de omvang en de ontwikkeling van criminaliteit te krijgen. Noem een nadeel van daderonderzoek of daderenquêtes.

8 Leg uit waarom de krant die iemand leest zijn of haar bezorgdheid over misdaad kan bepalen (zie ook hoofdstuk media).

9 Veel mensen denken dat het aantal slachtoffers van moord en doodslag hoger ligt dan dit in werkelijkheid is. Leg uit wat de invloed van de media hierin kan zijn (zie ook hoofdstuk media).

10 Waarom berichten de massamedia relatief vaak over criminaliteit?

© ThiemeMeulenhoff

---

tekst 2

Er is een hoop mis met de mensenrechten in Saudi-Arabië. Enkele voorbeelden: de vrijheid van meningsuiting wordt ernstig beknot, er worden regelmatig executies en lijfstraffen uitgevoerd, er vinden oneerlijke rechtszaken plaats, de sjiitische minderheid wordt stelselmatig gediscrimineerd en vrouwen hebben veel minder rechten dan mannen. En in Jemen leidt Saudi-Arabië luchtaanvallen die, willens en wetens, veel burgerslachtoffers maken.
Wie zich hierover kritisch uitlaat, wordt zwaar gestraft. Sinds begin 2011 in de Arabische regio protesten uitbraken, voeren de Saudische autoriteiten een klopjacht op iedereen die kritiek uit. Daardoor blijven er in het land steeds minder mensen over die het durven opnemen voor de mensenrechten.

Het probleem Vrijheid van meningsuiting ernstig beknot
In Saudi-Arabië zijn sinds 2011 alle publieke bijeenkomsten van activisten, waaronder demonstraties, verboden. Wie dit verbod schendt, wordt opgepakt, vervolgd en tot lange gevangenisstraffen veroordeeld voor aanklachten als ‘mensen ophitsen tegen de autoriteiten’. De Saudische wetgeving maakt het mogelijk om mensen voor dit soort vage ‘vergrijpen’ voor tien jaar of meer op te sluiten of lijfstraffen op te leggen. Ook voor het oprichten van een mensenrechtenorganisatie of het sturen van een tweet kun je op grond van de wet een forse celstraf krijgen.
Sinds 2011 legde het Saudische Speciale Strafhof tientallen mensenrechtenverdedigers en -activisten lange gevangenisstraffen op. Dit omstreden strafhof houdt zich bezig met ‘terrorisme’ en heeft meer bevoegdheden dan andere rechtbanken. In de praktijk houdt het zich echter ook bezig met het vervolgen van mensenrechtenverdedigers. En sinds februari 2014 hebben de autoriteiten nóg een wapen in handen om mensen die de autoriteiten bekritiseren achter tralies te zetten:
bron: https://www.amnesty.nl/landen/saudi-arabie

Lees tekst 2.

11 a Lees het bovenstaande artikel. Nederland is geen dictatuur maar een rechtsstaat. Geef de definitie van een rechtsstaat.
b Wat zijn de twee belangrijkste taken van de overheid in een rechtsstaat?
c In het artikel kun je lezen hoe Saudi-Arabië omgaat met burgers. Wat betekent het voor een burger om in een rechtsstaat te wonen?

12 In een rechtsstaat is er sprake van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Leg de begrippen rechtszekerheid en rechtsgelijkheid uit.

---

tekst 3

Nieuwe maatregelen vliegen VS
De Transport Safety Agency van de Verenigde Staten heeft nieuwe veiligheidsrichtlijnen afgegeven. Dat meldt de Wereldomroep. De nieuwe maatregelen gelden voor alle vluchten naar Amerika en dus ook voor de vluchten vanaf Aruba en Curaçao. Extra vertraging voor de passagiers lijkt daarbij onvermijdelijk. Het is onduidelijk welke extra veiligheidsmaat-regelen genomen worden. Zowel de maatschappijen als de luchtvaartautoriteiten houden daarover hun mond.
bron: dolfijnfm.com

Vrijdag 08 januari 2010 08:45 geraadpleegd op 18 maart 2011
http://www.dolfijnfm.com/nieuws/nieuws-van-de-eilanden/604-nieuwe-maatregelen-vliegen-vs

---

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 3.

13 De veiligheidsmaatregelen zijn bedoeld om het recht te handhaven maar het recht dient burgers ook te beschermen.
a Wat houden rechtshandhaving en rechtsbescherming in?
b Hoe kunnen rechtshandhaving en rechtsbescherming met elkaar in conflict raken?

14 Noem drie punten waaruit blijkt dat rechters onafhankelijk zijn in een rechtsstaat.

15 De wet maakt een verschil tussen misdrijven en overtredingen. Schrijf de begrippen misdrijf en overtreding naast elkaar op en zet de volgende begrippen in het juiste rijtje: *kantonrechter – mishandeling – gevangenisstraf – strafblad – hechtenis – huis van bewaring – wildplassen – door rood rijden – vernieling – inbraak – strafrechter.*

16 a Een officier van justitie heeft drie keuzes als hij een zaak krijgt voorgelegd. Eén van de keuzes is seponeren. Welke andere twee keuzes heeft hij?
b Waarom zal een officier van justitie soms kiezen voor seponeren? Leg je antwoord uit.

17 a De rechter moet drie vragen met 'ja' beantwoorden om te kunnen bepalen welke straf of maatregel de dader opgelegd krijgt. Noem de drie vragen.
b Wat gebeurt er als de rechter één van de vragen met nee moet beantwoorden?

18 Hieronder staan verschillende situaties, die mogelijk strafbaar kunnen zijn. Schrijf per situatie op of het om iets strafbaars gaat. Zo niet, leg uit waarom.
a Een ekster heeft de gouden ketting van mevrouw Van der Linde gestolen.
b Iemand dwingt meneer Jansen met een mes 150 km per uur te rijden. Meneer Jansen ontvangt weken later een boete voor te hard rijden.
c Elise is een avondje op stap geweest en fietst het laatste stuk alleen naar huis. Ze is bang en fietst heel hard. Een jongen is uit op haar geld. Hij dwingt haar te stoppen, maar zij kan zich verdedigen met karateschoppen. De jongen doet aangifte tegen Elise.
d Een jongen knijpt een meisje dat hij niet kent tijdens het uitgaan in haar bil.

Het verloop van een rechtszitting bestaat uit acht vaste stappen.
19 Zet deze stappen in de enige juiste volgorde:
1 Verdachte bekent.
2 Toespraak OvJ (officier van justitie) met daarin de strafeis.
3 Controle persoonsgegevens van de verdachte.
4 Uitspraak vonnis.
5 Ondervragen van de verdachte.
6 Oproep b.v. psychiater als getuige.
7 Voorlezen van tenlastelegging.
8 Toespraak met pleidooi.

Hieronder staan verschillende rollen van de officier van justitie, de advocaat, de rechter, de getuige en de verdachte.
20 Schrijf achter elke zin bij wie de specifieke rol hoort:
a Komt op voor de belangen van de verdachte.
b Zit het proces voor.
c Kan duidelijkheid geven over wat er precies is gebeurd.
d Bepaalt of verdachte vrijgesproken wordt.
e Spreekt voor het Openbaar Ministerie.
f Mag liegen tijdens het proces.
g Houdt een toespraak waarin de feiten op een rij gezet worden.
h Staat onder ede.

21 Leg de verschillen uit tussen 'in cassatie gaan' en 'in hoger beroep gaan'.

22 De rechtbank heeft drie afdelingen: kantonrechter, politierechter en meervoudige kamer. Wie behandelt de volgende zaken?
a Beroving met geweld.
b Vernieling van bushokje.
c Overtreding.
d Zwaar misdrijf.
e Iemand dronken achter het stuur dood rijden.
f Verkeerd parkeren tijdens een verhuizing.
g Ingewikkelde fraudezaak.
h Stelen van een dure spijkerbroek.

23 a Sommige zaken worden behandeld door een politierechter en sommige zaken door de meervoudige kamer. Wanneer behandelt de politierechter een zaak?
b Waarom bestaat de meervoudige kamer uit drie en niet uit bijvoorbeeld twee of vier rechters?

tekst 4

Politie pakt 25 mensen op: deels 'radicalen'
DEN HAAG – De ongeregeldheden na het studentenprotest op het Malieveld werden voor een deel veroorzaakt door personen uit radicale groeperingen waartegen de Haagse driehoek extra maatregelen genomen had.

Dat heeft een woordvoerder van de politie Den Haag vrijdag gemeld. In totaal werden bij de ongeregeldheden op het Plein en bij het ministerie van Onderwijs 25 verdachten aangehouden. Een deel van de aangehouden jongeren maakt deel uit van de radicale groeperingen, aldus de politie.

Alle 25 arrestanten zitten nog vast. Zij zijn aangehouden op verdenking van mishandeling, openlijke geweldpleging en het niet voldoen aan bevel of vordering.

15.000 studenten
In totaal bezochten volgens de politie zo'n 15.000 studenten de manifestatie op het Malieveld in Den Haag. Burgemeester Jozias van Aartsen van Den Haag sprak vrijdagavond zijn waardering uit voor de inspanningen van het organiserende comité. 'Mede door hun inzet is de manifestatie op het Malieveld goed verlopen', stelt Van Aartsen. 'Op de ongeregeldheden die na afloop in de binnenstad ontstonden, waren we goed voorbereid. Daar heb je nu eenmaal de ME voor.'
bron: de Volkskrant

Lees tekst 4.

24 De politie heeft verschillende taken. Enkele taken zijn: handhaving van de openbare orde, het verlenen van hulp, opsporing van strafbare feiten en preventie.
a Welke taak of taken voert de politie uit in het krantenbericht?
b De politie geeft ook dienstverlening, service en advies. Noem drie concrete voorbeelden die onder deze taak vallen.

25 Leg het verschil uit tussen 'staande houden' en 'aanhouden'.

Bij alle aandacht voor criminaliteit en geweld op straat, wordt nog wel eens vergeten dat criminelen een groot aantal misdrijven in Nederland vanachter een bureau plegen. Het gaat vaak om mensen in een hogere positie.
26 Om wat voor soort criminaliteit gaat het hier?

27 Zet in de juiste volgorde:
1 De officier van justitie geeft toestemming voor inverzekeringstelling.
2 De officier van justitie seponeert.
3 De politie fouilleert de verdachte.
4 De rechter-commissaris besluit de verdachte over te brengen naar een huis van bewaring.
5 Persoon wordt verhoord op politiebureau.
6 De politie houdt de persoon aan.

28 a Hoe lang kan iemand in Nederland in voorarrest zitten zonder voor de rechter te komen?
b Moet de rechter dan tot een uitspraak komen?

29 Welke begrippen uit de linkerkolom en de rechterkolom horen bij elkaar?

inverzekeringstelling	politiecel
gevangenhouding	rechter-commissaris
verhoor	3 dagen (+ 3 dagen verlenging)
inbewaringstelling	huis van bewaring

Stel, je bent aangehouden door de politie omdat zij je verdenken van het plegen van een zwaar misdrijf. De politie neemt je om 9 uur ’s avonds mee naar het politiebureau voor verhoor.

30 a Tot hoe laat kan de politie je op het bureau houden?
b De politie heeft meer tijd nodig voor onderzoek en wil je daarvoor langer op het politiebureau houden. Hoeveel tijd kan de politie je maximaal op het politiebureau houden?
c Wie moet toestemming geven om je langer vast te houden op het politiebureau?

Stel, mevrouw Klaassen wordt vrijgesproken voor het verduisteren van geld van de hockeyclub. Er was onvoldoende bewijs. Een jaar later vindt een vriendin van mevrouw Klaassen bij toeval het verdwenen geld. Ze meldt dit aan de politie en die komt mevrouw Klaassen ophalen voor verhoor.

31 Mag de politie mevrouw Klaassen ophalen voor verhoor? Leg uit.

tekst 5

Jongeren zetten eigen vandalisme op YouTube
BOXTEL – De politie in Brabant heeft zeven jongens opgepakt die met illegaal vuurwerk speeltoestellen in een speeltuin in Boxtel hebben vernield.
De politie kwam de zeven op het spoor na een tip dat er op de website YouTube een filmpje stond waarin de jongens en hun actie te zien waren. De jongeren, tussen de 15 en 18 jaar, hadden het filmpje zelf op internet gezet. Dat liet de politie maandag weten.
Een jeugdagent herkende een aantal jongens, van wie er zes uit Boxtel komen en een uit Gemonde. De jongeren hebben bekend dat ze de toestellen hebben vernield. Zij worden verdacht van openlijk geweld en moeten gezamenlijk de schade van 1650 euro terug-betalen aan de gemeente.
De officier van justitie beslist nog over vervolging. (ANP)
bron: www.ad.nl

Lees tekst 5.
32 Vandalisme is een voorbeeld van veel voorkomende criminaliteit. Noem vier mogelijke oorzaken van vandalisme.

© ThiemeMeulenhoff

tekst 6

Winkeldiefstal door jongeren wordt steeds normaler gevonden.
LEEUWARDEN – Het is dan ook ‘heel erg makkelijk’, zeggen Friese jongeren. Bovendien zijn ouders niet streng en taakstraffen geen straf.

De tieners waren donderdag bijeengeroepen door jongerenwerker Wout Minnema van Welzijn Leeuwarden om te praten over jeugdcriminaliteit. De vwo-, havo- en vmbo-leerlingen tussen de dertien en zestien kennen allemaal leeftijdsgenoten die stelen, helen, vernielen. ‘Het wordt steeds normaler’, zegt Eli (16).

Meer dan de helft van de meiden steelt wel eens wat uit een winkel, schatten ze. Pien (13) weet wel waarom. ‘Omdat het zo makkelijk is.’ Vooral kleine dingen als ringen en drank verdwijnen snel in de zak. ‘Het maakt niet uit als ze geen geld hebben, dan nemen ze het zo wel mee.’

Tessa (13) weet nog een reden: ‘Ze worden door vrienden overgehaald.’ Pien: ‘Bluf dat je het doet, zeggen ze dan.’ Wesley (15): ‘Stelen is stoerdoenerij. Maar het begint bij peuken en oorbellen en het eindigt bij een scooter.’

Sommige jongens stelen dingen om ze door te verkopen, weet Babu (13). Wesley heeft gehoord dat je maar één telefoontje hoeft te plegen om aan een nieuw mobieltje te komen, voor 20 euro. ‘Ben je dan strafbaar, als je iets koopt wat gestolen is?’

Niels (13) kent veel meisjes die een gat in hun vest of shirt hebben. Daar hebben ze de magneet van de beveiliging uitgehaald, weet hij. Pien had een vakantievriendin uit Rotterdam die alleen maar gestolen kleren had.

De ouders zien het niet eens, zegt Lotte (13). Die denken dat het van het kleedgeld betaald is. Of dochterlief vertelt een smoesje. ‘Dat ze het vest geleend heeft, ofzo.’

De pakkans is heel klein, zeggen ze allemaal. En wat dan nog? ‘Sommige winkels zien het door de vingers’, meldt Niels. ‘Dan hoeven ze alleen maar te betalen wat ze hebben gestolen.’

En een taakstraf stelt volgens de tieners niks voor. Remco (14): ‘Er zijn hele leuke taakstraffen. Dan mag je de hele dag met de dierenambulance meerijden en koffie drinken.’

Het probleem is dat de straffen niet zo erg zijn, zegt Babu. Een hoge boete, van 50 of 100 euro, dat zou veel meer indruk maken, aldus Eli. ‘Dat is veel geld voor deze leeftijd’, voegt Wesley toe. Wie gepakt wordt, moet direct een boete krijgen. Niet eerst een waarschuwing of een gesprek met maatschappelijk werk. Pien: ‘Je hoort wel eens: “Ik moet weer met zo’n vrouw praten.”’

Na twee boetes is het tijd voor gevangenisstraf, vinden de scholieren. Dan zullen de jeugdgevangenissen snel vol zitten, denkt Babu. Pien denkt van niet. ‘Wie wil er nou naar de gevangenis?’ Remco: ‘Nu denken ze: “Ik ben minderjarig, ik kom toch niet in de cel.”’

Behalve de jeugdgevangenis is er nog een schrikbeeld: dat ouders hun kinderen meenemen naar de bestolen winkel en hun excuses laten aanbieden aan de eigenaar. ‘Ik zou me doodschamen’, zegt Babu. Tessa is het daar mee eens: ‘Ik zou er nooit meer durven te komen.’ Maar ouders zijn niet zo streng meer tegenwoordig, vindt de hele groep.
bron: www.ad.nl

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 6.

33 In het artikel komt duidelijk naar voren dat winkeldiefstal veel voorkomt. Welke specifieke redenen voor winkeldiefstal worden door de daders genoemd?

Criminaliteit kan een individuele of een maatschappelijke oorzaak hebben.

34 Geef aan of het gaat om een individuele oorzaak of een maatschappelijke oorzaak.

a Geringe pakkans bevordert crimineel gedrag.
b Als kind kreeg zij altijd haar zin.
c Nederland is ontzuild.
d Sommige mensen zijn niet zo eerlijk.
e Jong geleerd, oud gedaan.
f Er is sprake van een veranderend normbesef.
g Als je een misdaad hebt begaan, krijg je het etiket 'crimineel' opgeplakt.
h Sommige mensen zijn verslaafd aan drugs.
i De sociale controle is niet meer zoals vroeger.
j De gelegenheid maakt de dief.
k Veel criminelen worden nooit opgepakt.
l Eens een dief, altijd een dief.

35 Criminaliteit kun je bekijken als een maatschappelijk verschijnsel. Leg uit hoe een lage maatschappelijke positie een rol kan spelen bij crimineel gedrag.

36 Geef telkens aan om welke oorzaak/oorzaken van crimineel gedrag het gaat. Kies uit: *geringe pakkans – opvoeding – normvervaging – etiket 'crimineel' – groepsdruk – minder sociale controle – drugsgebruik – maatschappelijke positie.*

a Bert werkt al jaren in een tuinbedrijf, maar is door geldgebrek nog nooit op vakantie geweest. Om toch op vakantie te kunnen verkoopt hij stiekem planten van het tuinbedrijf en steekt het geld in eigen zak.
b Midden in de nacht op weg naar huis steken dronken jongens banden van auto's lek.
c In een groot warenhuis wordt elk jaar veel mascara, oogpotloden en lippenstift gestolen.
d De kinderen van de buren in de leeftijd van 8 tot 14 jaar zwerven tot middennacht buiten op straat. Eerder worden ze niet binnen gelaten en ze moeten zelf voor het avondeten zorgen.
e Om aan geld te komen voor drugs pleegt Ankie vele auto-inbraken.
f Maria's fiets is afgelopen week gestolen. Ze is al jaren werkloos en heeft geen geld voor een nieuwe fiets. Ze heeft besloten om op een rustige avond op het NS-station ook maar een fiets te gaan uitzoeken. Ze gaat met een ijzertang op zak op pad.
g Een 17-jarige scholiere zegt op Twitter dat ze een aanslag gaat plegen op haar school.
h Een groep jongens daagt elkaar uit om een brievenbus in de brand te steken. Jan is de grote held, omdat hij uiteindelijk de brievenbus in lichte laaien zet.
i Els schept een zak vol met snoep. Ze weegt af en plakt de bon met de prijs op de zak snoep. Voordat ze gaat afrekenen doet ze nog een extra schep snoep in de zak, maar weegt niet meer af.
j Jeff wordt beschuldigd van diefstal van een mobieltje van een klasgenoot. Vorig jaar heeft hij ook al dure sportschoenen van iemand uit een andere klas gestolen. Niemand gelooft dat hij het mobieltje niet heeft gestolen.

37 Verschillende overheidsorganen zijn betrokken bij het voorkomen en bestrijden van criminaliteit. Ieder begrip uit de linkerkolom hoort bij een begrip in de rechterkolom. Geef de juiste combinaties aan. Leg je antwoord uit.

rechtelijke macht	strafbaar
Openbaar Ministerie	hoofd politie
burgermeester	officier van justitie
regering en parlement	onafhankelijk

© ThiemeMeulenhoff

38 Er zijn verschillende soorten van overheidsbeleid om crimineel gedrag te bestrijden. Schrijf van onderstaande situaties op om welk beleid het gaat. Kies uit: *preventief beleid – repressief beleid – vervolgingsbeleid – opsporingsbeleid – gevangenisbeleid – jeugdbeleid.*

a De overheid plaatst controles op drukke snelwegen om snelheidsovertreders aan te pakken.
b De overheid heeft besloten dat meer personen in één cel kunnen zitten.
c Bij een fietspad is verlichting aangebracht en is de begroeiing teruggesnoeid.
d Jongeren die werkloos zijn, worden verplicht vrijwilligerswerk te doen.
e Iedereen vanaf 14 jaar moet zich kunnen legitimeren.
f In het winkelcentrum zijn camera's en bewakers aanwezig.
g Om internationale bendes te kunnen oppakken mogen politie en justitie telefoons afluisteren.
h Tegenwoordig zijn er weer controleurs in de tram aanwezig.
i Het verhogen van de pakkans is een belangrijk doel van de overheid.
j Bij voetbalvandalen wordt tegenwoordig snelrecht toegepast.

39 Linkse en rechtse partijen denken verschillend over de aanpak van criminaliteit. Noem concrete maatregelen die de overheid volgens linkse partijen moet nemen om de criminaliteit aan te pakken.

40 Zal een overheid een nieuwe maatregel invoeren als een groot deel van de burgers de nieuwe maatregel niet accepteert? Leg uit.

Er zijn zes doelen van straffen:

1 Beveiligen van de maatschappij
2 Wraak en vergelding
3 Genoegdoening aan het slachtoffer
4 Heropvoeding/resocialisatie
5 Voorkomen van eigenrichting
6 Preventie

41 Schrijf het doel of de doelen op bij de volgende straffen.

a Annelies wordt op een snelweg betrapt op het rijden met een snelheid van 200 km/uur. De rechter beslist dat ze haar auto moet inleveren en dat ze haar rijbevoegdheid voor twee jaar kwijt is.
b Ben is vele malen veroordeeld voor woninginbraken. Hij staat voor de zoveelste keer terecht voor een inbraak. Hij krijgt een onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor een lange tijd.
c Janine krijgt voor een diefstal van een spijkerbroek een werkstraf van 20 uur. Ze moet in de spijkerbroekwinkel gaan werken.
d Jaap is op straat mishandeld door twee jongens uit de buurt. Hij heeft een zware hersenschudding en oogletsel. Jaaps vader is woest en wil de jongens het liefst een pak rammel geven. De twee jongens krijgen een taakstraf en ze moeten schadevergoeding betalen aan Jaap.
e Maarten is opgepakt voor drugshandel, waar hij veel geld aan heeft verdiend. Hij krijgt zes maanden gevangenisstraf en een boete van 13.000 euro.
f Een vrouw wordt veroordeeld voor tbs met dwangverpleging voor de moord op haar dochter.

In Nederland zijn er vier hoofdstraffen die opgelegd kunnen worden. Een taakstraf is één van die straffen.

42 Noem de andere drie hoofdstraffen.

43 Gevangenisstraf en hechtenis zijn beiden vrijheidsstraffen. Wat is het verschil?

© ThiemeMeulenhoff

tekst 7

TBS (een film)
Johan (Theo Maassen) zit vast in een tbs-kliniek voor de moord op zijn vader en zusje. Zijn moeder is de enige die zijn onschuld kan bewijzen, maar zij is al jaren niet te bereiken. Als hij binnen de tbs-kliniek wordt overgeplaatst naar de Long Stay afdeling is voor hem de maat vol. Hij besluit te ontsnappen om op zoek te kunnen gaan naar zijn moeder. De politie is de ontsnapte tbs-er echter al snel op het spoor en in een wanhopige poging te ontsnappen, gijzelt hij een meisje van 13 (Lisa Smit). Samen met haar begint hij de zoektocht naar zijn moeder.
bron: sites.bnn.nl
http://sites.bnn.nl/page/tbsdefilm/ geraadpleegd op 19/03/2011

Lees tekst 7.
44 a Is tbs een maatregel of een bijkomende straf?
b Wanneer zal een rechter tbs opleggen?
c Wat houdt tbs in?
d Kan een rechter alleen tbs opleggen of moet hij ook altijd een hoofdstraf opleggen?

Naast hoofdstraffen kan een rechter ook maatregelen en bijkomende straffen opleggen.
45 a Wanneer kan een rechter kiezen voor het opleggen van een maatregel?
b Noem een voorbeeld van een maatregel.
c Kan een rechter enkel een bijkomende straf opleggen? Leg uit.
d Noem een voorbeeld van een bijkomende straf.
e Is ondertoezichtstelling een maatregel of een bijkomende straf? Leg uit.

tekst 8

Vier jaar cel voor doodrijden verkeersregelaar
De rechtbank in Amsterdam heeft de man die 17 augustus in de hoofdstad een verkeers-regelaar doodreed, woensdag veroordeeld tot vier jaar cel, waarvan een jaar voorwaardelijk.

Zij acht bewezen dat Dion G. (26) verkeersregelaar Willem van Koerten (54) in de parkeergarage van Ikea opzettelijk aanreed en daarbij voor lief nam dat hij kon komen te overlijden.

De straf is gelijk aan de eis van justitie. Volgens de rechtbank is G. schuldig aan doodslag op Van Koerten en het met de dood bedreigen van een andere verkeersregelaar. Zij legde hem tevens een ontzegging van de rijbevoegdheid op voor een periode van vijf jaar. Ook moet G. zich zo nodig laten behandelen door de reclassering.

G. reed met zijn auto in op Van Koerten na een ruzie over een parkeerplek. De verkeers-regelaar belandde op de motorkap van de Minicooper en viel hard op de grond toen het voertuig weer remde. Hij overleed enige dagen later in het ziekenhuis aan hoofdletsel.

De rechtbank oordeelde dat G. bewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat de verkeersregelaar die op de motorkap terechtkwam, zondanig zou vallen dat hij daaraan zou komen te overlijden.

‘Verdachte heeft op onbegrijpelijke wijze gereageerd op het legitieme optreden van verkeersregelaar Van Koerten,’ stelde de rechtbank. ‘Hij heeft door zijn handelen blijk gegeven van een onverschillige houding ten opzichte van niet alleen de verkeersregels en -handhavers, maar ook ten opzichte van de gezondheid en het leven van een ander persoon.’
bron: www.trouw.nl van woensdag 24 juni 2009

Lees tekst 8.
46 a Wat betekent ‘een jaar voorwaardelijk’?
b Welke straffen heeft Dion G. gekregen naast vier jaar cel?
c Geef aan of de straffen van G. bijkomende straffen of maatregelen zijn. Leg uit.
d Wat is de rol van reclassering na de uitspraak?
e De rechtbank heeft de eis van justitie in deze zaak overgenomen. Moet dit? Waarom wel of waarom niet?
f Wat zou de advocaat van Dion G. aandragen om zijn cliënt geen straf te laten krijgen?
g Dion G. Is het niet eens met de uitspraak. Wat kan hij doen?

tekst 9

Politie Rotterdam mag weer preventief fouilleren
ROTTERDAM (ANP) – De politie in Rotterdam mag in het centrum weer preventief fouilleren. Sinds half september had de politie deze bevoegdheid niet meer.
Burgemeester Ivo Opstelten van Rotterdam heeft het gebied woensdag aangewezen omdat er de afgelopen tijd een reeks gewelddadige incidenten waren.
Met de aanwijzing van het gebied wil de burgemeester het risico van (vuur)wapenbezit en -gebruik terugdringen. In het gebied kan de officier van justitie voor de duur van maximaal twaalf uur ieders bagage laten controleren, vervoermiddelen laten onderzoeken en personen fouilleren op de aanwezigheid van wapens of munitie. De aanwijzing geldt voor een half jaar.
naar: De Twentsche Courant Tubantia van 24 oktober 2007

Lees tekst 9.
In de rechtsstaat heeft de overheid de volgende taken:
1 handhaven van de rechtsorde;
2 beschermen en respecteren van de rechten van de burgers.
Deze twee taken van de overheid kunnen met elkaar botsen. De tekst hierboven is daarvan een voorbeeld.
47 Leg uit dat taken 1 en 2 met elkaar kunnen botsen. Neem onderstaande regels over en vul het antwoord aan.
Taak 1 houdt in dat …
Taak 1 botst met taak 2 omdat/want …

tekst 10

Twee of drie jongens hebben vanavond de Jumbo op de Loper in Vlaardingen overvallen. Van hen ontbreekt nog elk spoor. De politie zoekt met een helikopter.
De overval vond vlak voor sluitingstijd – 21.00 uur – plaats. De daders zijn er met een onbekend geldbedrag vandoor gegaan. Ze hielden het personeel met ‘iets dat op een wapen leek’ onder schot. Niemand raakte gewond.
Getuigenverklaringen lopen uiteen, vandaar dat de politie niet exact kan zeggen hoeveel daders zij zoekt. De overvallers zijn tussen de 15 en 20 jaar oud.
bron: Algemeen Dagblad van 9 oktober 2017

Lees tekst 10.
48 Tijdens de verhoren bleek dat hier sprake was van groepsgedrag. Geef een verklaring waarom jongeren in groepsverband gemakkelijker misdrijven plegen dan jongeren in hun ééntje.

tekst 11

Negeren rood kruis boven weg strenger bestraft

De minister van Infrastructuur en Milieu neemt op verzoek van de Tweede Kamer maatregelen om de veiligheid van wegwerkers, hulpverleners en weginspecteurs te vergroten. Afgelopen jaar gebeurden er regelmatig ongelukken, doordat weggebruikers het rode kruis boven de snelweg negeerden.
Weggebruikers die een rood kruis negeren, worden sinds 1 januari 2015 strenger bestraft. Overtreders kunnen nu zelfs voor de rechter worden gedaagd.
naar: www.knmv.nl van 21 januari 2015

Lees tekst 11.

49 De maatregel in tekst 11 valt zowel onder preventief beleid als onder repressief beleid.
→ Leg dit uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Onder preventief beleid, want uit tekst 11 blijkt …
Onder repressief beleid, want uit tekst 11 blijkt …

tekst 12

Crimineel gedrag onder jongeren
Bij criminele jongeren denk je niet direct aan meisjes. Toch is een op de vijf jeugdige delinquenten een meisje. Factoren die leiden tot hun criminele gedrag verschillen van die van jongens. Meer aandacht voor de specifieke problematiek van meisjes is nodig om hen op het rechte pad te houden.
De laatste jaren zien we niet alleen in de media maar ook onder onderzoekers, hulpverleners en beleidsmakers toenemende belangstelling voor het fenomeen ‘meisjescriminaliteit’. Voor een deel is deze toenemende belangstelling te relateren aan stijgende criminaliteit onder meisjes en jonge vrouwen, waarbij tot 2007 het aantal meisjes en jonge vrouwen verhoudingsgewijs harder steeg dan het aantal jongens en jonge mannen. Verhoudingsgewijs, want meisjes zijn nog steeds niet met een echte inhaalslag bezig. We zien ongeveer een meisje op vijf jongens in aanraking komen met politie en justitie, afhankelijk van het soort delict wisselt deze verhouding. Wat betreft vermogensdelicten liggen jongens en meisjes het dichtst bij elkaar, wat betreft zedendelicten liggen ze het verst uit elkaar.
naar: www.trouw.nl van 13 april 2014

Lees tekst 12.

50 In bovenstaande tekst wordt gesproken over het verschil tussen jongens en meisjes in crimineel gedrag.
- Leg het begrip socialisatie uit.
- Geef met behulp van dit begrip een verklaring voor het feit dat meer jongens dan meisjes crimineel gedrag vertonen.

tekst 13

De pyromaan[1)] van Almelo
De heer G. dacht dat een 24-jarige Almeloër van plan was een vrachtwagen in brand te steken en meende dat deze man de pyromaan van Almelo was.
G. waarschuwde daarom de politie. De politie heeft de Almeloër echter niet aangehouden.
Enige tijd later stond de schuur bij de woning van de vriendin van G. in brand.
Na het ontdekken van de brand ging G. met een zwaard op weg naar de straat waar de Almeloër woont, om hem te bedreigen. Onderweg werd G. door de politie aangehouden.
naar: TC Tubantia van 31 oktober 2010

Lees tekst 13.

51 Criminaliteit heeft behalve materiële ook immateriële gevolgen.
Welk immaterieel gevolg van criminaliteit komt naar voren in de laatste alinea van bovenstaande tekst?
A burgers voelen zich in hun bewegingsvrijheid beperkt
B gevaar voor eigenrichting
C gevoelens van angst en onveiligheid
D optreden van emotionele schade, vooral bij gewelddadige delicten

tekst 14

Depla zet in op preventief fouilleren tegen uitgaansgeweld
BREDA – Burgemeester Paul Depla van Breda trekt een paar straffe maatregelen uit de kast om het dodelijke geweld tijdens de uitgaansnacht een halt toe te roepen. Meest ingrijpend is het preventief fouilleren dat hij na overleg met de driehoek (politie en justitie) en de horeca wil invoeren. Breda voegt zich daarmee in het rijtje van steden als Rotterdam, Helmond en Heerlen.
“Iedereen die een gezellig avondje wil stappen moet ervan uit kunnen gaan dat het veilig is. Er mag geen plek zijn voor wapens in de stad. We moeten er voor zorgen dat de rotte appels eruit worden gepakt,” reageert Depla op het geweld. “Er zijn steekincidenten, dat betekent dat er mensen met steekwapens rondlopen. Met van tijd tot tijd preventief fouilleren willen we een beeld krijgen: zijn er nu echt veel wapens of valt het mee?”
bron: BNDe Stem van 16 juli 2019

Lees tekst 14.

52 In de rechtsstaat heeft de overheid de volgende taken:
1 handhaven van de rechtsorde;
2 beschermen en respecteren van de rechten van de burgers.
Deze twee taken van de overheid kunnen met elkaar botsen. Tekst 14 is daarvan een voorbeeld.
→ Leg aan de hand van tekst 14 uit dat taken 1 en 2 met elkaar kunnen botsen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Taak 1 houdt in het voorbeeld van preventief fouilleren in dat …
Taak 1 botst met taak 2 omdat …

1 Iemand die aan een ziekelijke neiging tot brandstichten lijdt.

tekst 15

Rotterdam voelt niet voor selectief fouilleren

De Rotterdamse politiek voelt niets voor het voorstel van Leefbaar Rotterdam om de politie "risicogroepen als Antilliaanse jonge mannen" te laten fouilleren. Een meerderheid noemde het zeer bezwaarlijk dat de politie op basis van afkomst, sekse, nationaliteit of huidskleur zou mogen fouilleren. Ook burgemeester Ahmed Aboutaleb noemde het selectief fouilleren onnodig en risicovol. Volgens hem kunnen mensen selectief fouilleren als racistisch ervaren. Daardoor kan selectief fouilleren in strijd zijn met …

naar: www.nu.nl van 9 september 2010

Lees tekst 15.

53 Wat moet er op de puntjes in tekst 15 worden ingevuld?

A artikel 1 van de grondwet
B de vrijheid van vergadering
C het recht op onaantastbaarheid van het lichaam
D het recht op privacy

tekst 16

VVD wil boete van 250 euro voor het naroepen van vrouwen

Het op straat naroepen, uitschelden en seksueel intimideren van vrouwen (bijvoorbeeld het maken van gebaren) moet strafbaar worden gesteld, vindt de Amsterdamse VVD.
VVD-raadslid Dilan Yesilgöz vindt dat vrouwen zich op straat veilig moeten voelen. "Flirten hoort bij het straatleven, maar het gaat erom dat vrouwen vrij kunnen rondlopen op straat zonder lastiggevallen te worden", aldus Yesilgöz.
De VVD zou graag zien dat Amsterdam net als de Belgische gemeente Brussel seksueel getinte opmerkingen op straat strafbaar stelt. In 2013 zijn daar 22 boetes van 250 euro uitgedeeld.
Yesilgöz vindt dat een dader in Amsterdam behalve een boete ook een taakstraf moet krijgen, in de vorm van het werken bij een vrouwenorganisatie.

naar: www.parool.nl van 20 september 2014

Lees tekst 16.

54 De Amsterdamse VVD wil het maken van seksuele opmerkingen en het naroepen van vrouwen strafbaar stellen. Er zijn ook tegenstanders van dit strafbaar stellen.

→ Geef een argument voor of tegen het strafbaar stellen van het maken van seksuele opmerkingen en het naroepen van vrouwen. Je moet in je antwoord een kenmerk van de rechtsstaat betrekken.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Het moet … (wel/niet) strafbaar worden,
want een kenmerk van de rechtsstaat is …
en … (vul argument in).

Uitwerkingen bij hoofdstuk 3

1 a Criminaliteit is een maatschappelijk probleem:
- Mensen hebben last van criminaliteit en vinden die onwenselijk. Mensen ondervinden veel schade.
- Criminaliteit veroorzaakt persoonlijk leed: bijvoorbeeld slapeloze nachten na een inbraak.
- Criminaliteit zorgt voor maatschappelijke onrust: mensen kunnen bang worden en zich onveilig voelen, waardoor ze zich in hun bewegingsvrijheid beperkt voelen. Veel mensen vinden dat de situatie moet veranderen.
- Criminaliteit kost de samenleving veel geld: verzekeringspremies en de prijs van producten gaan omhoog (winkeldiefstal wordt doorgerekend in de prijzen). Het aantal mensen dat zich bezighoudt met veiligheid neemt toe. Gevangenissen kosten geld. Diefstalbeveiliging zoals alarminstallaties kosten geld.

b Criminaliteit is een politiek probleem. De overheid moet zich met het probleem criminaliteit bemoeien om het op te lossen. Nederland is een rechtsstaat en dat houdt in dat de overheid de plicht heeft om te zorgen voor een veilige omgeving voor de burgers: het handhaven van de openbare orde.

2 a De wet: in de wet staat precies omschreven welke straf maximaal gegeven mag worden voor een bepaald delict.
Jurisprudentie: Alle uitspraken die rechters ooit gedaan hebben, worden bewaard.
Internationale verdragen: Europese verdragen bepalen bijvoorbeeld hoe wij om moeten gaan met migratie.
Gewoonte en gebruiken: gewoonte en gebruiken hebben lang de drugswetgeving in stand gehouden.

b Niet al het recht staat in wetten. Elke situatie is immers weer anders, en op elke regel is wel een uitzondering mogelijk. Omdat niet al het recht in de wet staat, kijkt een rechter ook naar eerdere uitspraken die andere rechters hebben gedaan in vergelijkbare zaken. Hij kijkt dan in de jurisprudentie. De rechter kan dezelfde uitspraken doen, maar hij kan ook tot een andere uitspraak komen. Dit gebeurt vaak als mensen anders zijn gaan denken over bepaalde zaken. Denk bijvoorbeeld aan abortus en euthanasie.
Zo blijft het recht bij de tijd.

3 a Geschreven norm: wetten zoals iemand in nood helpen.
Ongeschreven norm: fatsoensnormen zoals hulpverleners met rust laten tijdens het uitvoeren van hun werk.

b Een waarde bij de norm 'stoppen voor rood licht' is veiligheid.

4 Normvervaging betekent dat normen minder streng worden toegepast. De samenleving is nu veel vrijer dan vijftig jaar geleden. We houden ons nu minder aan de regels en wetten. Voorbeeld van normvervaging is openbare dronkenschap. Je wordt er minder snel voor opgepakt of berecht dan vroeger. Het gevolg is dat er meer mensen dronken over straat gaan.

5 Redenen voor de onbetrouwbaarheid van criminaliteitscijfers:
- Veel misdrijven en overtredingen worden niet bij de politie gemeld. Mensen geven zichtbare vormen als geweld en verkeersdelicten eerder aan dan onzichtbare delicten (fraude).
- De aangiftebereidheid kan per misdrijf verschillen. Van misdrijven als diefstal en inbraak wordt meer aangifte gedaan dan van seksueel geweld of vandalisme.
- Gericht opsporingsbeleid beïnvloedt de cijfers voor bepaalde vormen van criminaliteit. Zo is er een hoger criminaliteitscijfer bij overtredingen als alcoholgebruik in het verkeer, omdat de politie veel controles houdt. Ook als de politie veel aandacht heeft voor een bepaalde bevolkingsgroep, beïnvloedt dat de criminaliteitscijfers.

- Misdaadcijfers worden niet altijd in percentages van de bevolkingsgrootte weergegeven.
- De politie maakt soms fouten bij het invullen van de aangifte.

6 a Een slachtofferonderzoek (slachtofferenquête) is een onderzoek onder willekeurige burgers die kunnen aangeven of ze het slachtoffer zijn geweest van bepaalde misdrijven in het afgelopen jaar. Zo komen ook niet aangegeven misdrijven in de cijfers naar voren.
b Redenen van onbetrouwbaarheid van het slachtofferonderzoek:
- Mensen kunnen zich schamen voor wat er gebeurd is en beantwoorden de vragenlijst niet of onvolledig.
- De vragen van een slachtofferonderzoek worden subjectief ingevuld. Wat iemand voelt of denkt op het moment van invullen bepaalt vaak het antwoord. Slachtoffers kunnen zaken overdrijven of juist vergeten zijn.
- Je kunt niet controleren of mensen de waarheid vertellen.
- De slachtofferloze criminaliteit komt niet aan bod. Bij slachtofferloze criminaliteit zijn er geen aanwijsbare slachtoffers zoals bij vernielingen van bushokjes en straatverlichting.

7 Hoe zwaarder de misdaad hoe minder snel de dader zal bekennen. Denk ook aan beroepscriminelen die niet zullen meewerken. Je kunt niet controleren of de mensen de waarheid vertellen.

8 Niet elke krant bericht op dezelfde manier over criminaliteit. Er zijn populaire kranten die misdaad op een sensationele manier brengen (met veel details) en vaak op de voorpagina (*De Telegraaf*). Kaderkranten brengen crimineel nieuws veel zakelijker en niet op de voorpagina (*NRC Handelsblad, Trouw*). Ook besteden niet alle kranten evenveel aandacht aan misdaad.
Hoe meer aandacht een krant besteedt aan misdaad (populaire kranten) en hoe sensationeler de berichtgeving, hoe bezorgder de lezer is over misdaad.

9 Dit kan komen door de manier van berichtgeving. Sensationeel nieuws is aantrekkelijker voor veel lezers. Dus zware criminaliteit is aantrekkelijk, nieuws en veel voorkomende criminaliteit niet. Een bankoverval met dodelijke afloop wordt in alle media bericht, maar een tassenroof heeft minder nieuwswaarde.

10 De media houden rekening met wat de doelgroep interessant vindt, want de media moeten winst maken. Criminaliteit verkoopt goed, omdat mensen goed kunnen indenken dat ook zij slachtoffer kunnen worden. Ook kunnen mensen zich goed indenken waar het over gaat. Omdat het dus ook goed verkoopt (oplagecijfers en kijkcijfers) is het in het belang van de media om veel aandacht aan criminaliteit te besteden.

11 a Een rechtsstaat is een staat waarin burgers worden beschermd tegen machtsmisbruik en willekeur van de overheid.
b De overheid moet zorgen voor rust en orde in de samenleving. Ze moet de burgers beschermen tegen de willekeur van de overheid (rechtsbescherming) en zorgen dat de burgers zich houden aan de regels en wetten (rechtshandhaving).
c Als burger in een rechtsstaat heb je burgerrechten: je moet je aan de wet houden, maar de overheid moet dat ook. De belangrijkste burgerrechten staan in de grondwet. In de wet staat precies beschreven wat de politie mag doen. Hoe lang je bijvoorbeeld in een politiecel opgesloten mag worden als je aangehouden bent voor ‘rijden onder invloed’. Dit noemen we rechtszekerheid. Ook is er rechtsgelijkheid: in de wet staat dat iedereen voor hetzelfde delict dezelfde behandeling en straf moet krijgen.

12 Zie vraag 11c.

13 a Rechtshandhaving: de overheid dwingt mensen zich aan de regel te houden. De overheid wil orde en rust in de samenleving.
Rechtsbescherming: de overheid moet de burgers beschermen tegen de willekeur van de overheid. De overheid wijst bijvoorbeeld een verdachte op de rechten die hij heeft (rechtsbescherming).
b Soms gaat de overheid ver in de rechtshandhaving. Ze denkt dan alleen op die manier de burgers de bescherming te bieden die ze volgens de wet moet geven. Bijvoorbeeld bij de bestrijding van terrorisme. De overheid heeft sinds 2005 verschillende maatregelen genomen om terreur te bestrijden. Om de samenleving wat veiliger te maken moeten mensen dus een beetje vrijheid inleveren. Zo kan de overheid nu gemakkelijker mogelijke terroristen oppakken. En er mag meer bewijsmateriaal worden gebruikt in rechtszaken. Daarnaast kan de overheid nu meer informatie van de burgers bewaren, bijvoorbeeld telefoongesprekken en autonummerplaten.

14 Rechters zijn onafhankelijk. Dat blijkt uit:
1 Een rechter kan niet ontslagen worden door een minister of het parlement. Ook niet als hij in een uitspraak de minister in het ongelijk stelt. Als rechter word je namelijk benoemd voor je hele leven.
2 De hoogte van het loon dat rechters krijgen, staat in de wet.
3 Niemand kan een rechter dwingen een verdachte schuldig te verklaren. Ook al denken mensen in de samenleving, ministers, Kamerleden er anders over. De rechter beslist.

15

Misdrijf	Overtreding
mishandeling gevangenisstraf strafblad vernieling inbraak strafrechter	kantonrechter hechtenis huis van bewaring wildplassen door rood rijden

16 a De officier van justitie kan overgaan tot vervolgen. Hij kan ook aan de verdachte een schikkingsvoorstel aanbieden. Dit houdt in dat de verdachte wordt aangeboden een bepaald bedrag te betalen. Als de verdachte daarop ingaat, hoeft hij/zij niet terecht te staan.
b Soms gaat de officier van justitie over tot seponeren. Bijvoorbeeld als de schade die een verdachte kan ondervinden van een rechtszaak niet opweegt tegen de noodzaak tot straffen. Soms is er onvoldoende bewijs voor het strafbare feit.

17 a Drie vragen die de rechter moet stellen:
1 Is er voldoende bewijs?
2 Gaat het om iets strafbaars? Als iemand uit zelfverdediging handelde, is er geen sprake van strafbaar gedrag. Hij heeft dan gehandeld uit noodweer.
3 Is de dader strafbaar? Bij deze vraag gaat het erom of de dader met z’n volle verstand handelde en of de dader het delict vrijwillig pleegde. Iemand die geestelijk in de war is of was, kan ontoerekeningsvatbaar worden verklaard. Als iemand gedwongen is tot het plegen van een delict, had hij misschien wel geen keus.
b Als de rechter één van de vragen met nee moet beantwoorden dan is er geen sprake van een stafbaar feit. De verdachte wordt vrijgesproken. Dezelfde zaak kan niet nog eens voor de rechter komen.

18 a Niet strafbaar. Je kunt een dier niet veroordelen.
b Meneer Jansen is niet strafbaar. Er is sprake van overmacht. Hij werd gedwongen. Diegene die hem bedreigde, is wel strafbaar.
c Elise kan zich waarschijnlijk beroepen op noodweer omdat zij in direct gevaar was. Er moet dan sprake zijn van een onmiddellijke bedreiging en ze moet geen andere keus hebben gehad. Als de rechter noodweer vaststelt, is er geen sprake van een strafbaar feit en krijg ze geen straf.

19 De juiste volgorde is:
3 (Tijdens de opening zal de rechter als eerste de persoonsgegevens controleren. Zo wordt duidelijk dat de juiste persoon terecht zit.)
7 (De officier van justitie leest de aanklacht voor. Daarin staat waarvan de verdachte beschuldigd wordt en wanneer het delict is gepleegd.)
6 (De rechtbank ziet b.v. een psychiater als deskundige. Hij kan als getuige worden opgeroepen.)
5 (Het verhoor vindt plaats in deze volgorde: de rechter, officier van justitie, eigen advocaat.)
2 (Dit is het requisitoir.)
8 (De advocaat verdedigt de verdachte.) Dit noemen we het pleidooi.
1 (De verdachte heeft het laatste woord: hij kan dan spijt betuigen, maar ook uitleggen dat de straf hem erg benadeelt.)
4 (Dit is de uitspraak, de rechter geeft aan of de verdachte schuldig is en zo ja wat de straf is.)

20 a advocaat
b rechter
c getuige
d rechter
e officier van justitie
f verdachte
g officier van justitie
h getuige

21 Een zaak komt eerst voor bij de rechtbank (er zijn 19 rechtbanken), het laagste rechtsorgaan van Nederland. Bij hoger beroep wordt er aan een hogere rechter om een nieuw oordeel gevraagd. De zaak wordt dan behandeld door één van de gerechtshoven: Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Den Bosch of Leeuwarden. Als de verdachte het niet eens is met de uitspraak van het hof kan hij weer in hoger beroep gaan. Ook het Openbaar Ministerie kan dat doen. Hoger beroep bij de Hoge Raad wordt 'cassatie' genoemd. De zaak wordt dan behandeld door de Hoge Raad: het hoogste rechtsorgaan in Nederland. Er is maar één Hoge Raad. De rechters van de Hoge Raad bekijken de zaak niet inhoudelijk, maar gaan na of er foute beslissingen genomen zijn door de 'lagere' rechters.

22 Kantonrechter: c, f
Politierechter: b, h
Meervoudige kamer: a, d, e, g

23 a Wie een zaak behandelt is in het Wetboek van Strafrecht opgenomen. Lichte misdrijven worden door de politierechter behandeld. Je moet dan denken aan misdrijven als winkeldiefstal en vernielingen. Overtredingen worden niet door de politierechter maar door de kantonrechter behandeld! Een meervoudige kamer behandelt zware misdrijven.
b De rechters in de meervoudige kamer bekijken samen de zaak en moeten het samen eens worden over de uitspraak. Met drie personen heb je altijd een meerderheid. Bij twee en bij vier rechters kunnen er evenveel voor als tegen zijn. De rechtbank zou dan niet tot een uitspraak kunnen komen. De Hoge Raad bestaat uit vijf rechters.

24 a Handhaving van de openbare orde.
b Tot dienstverlening hoort bijvoorbeeld dat je gemakkelijk en snel aangifte kan doen (voor lichte overtredingen) via internet.
De politie verleent service bijvoorbeeld wanneer ze mensen bezoekt bij wie vernieling heeft plaatsgevonden.
De politie adviseert bijvoorbeeld over hoe je het best je huis kunt beveiligen.

25 Bij staande houden, vraagt de politie naar je identiteit. Ze vraagt dan je naam en adres en kan ook naar je identiteitsbewijs vragen. Dat mag alleen als je betrokken bent bij of getuige bent van een wetsovertreding.
Bij aanhouden neemt de politie je mee naar het politiebureau. Dit kan alleen als je verdachte bent. Er moet sprake zijn van een redelijk vermoeden.

26 Witteboordencriminaliteit.
Voorbeelden witteboordencriminaliteit: belastingontduiking, fraude, omkoping, verduistering.

27 3, 6, 5, 1, 4, 2

28 a 104 dagen: 14 dagen inbewaringstelling + 3 keer 30 dagen in gevangenhouding.
b Nee, er vindt een zitting plaats na de 104 dagen. Dat staat vermeld in het Wetboek van Strafvordering. Als het onderzoek nog niet afgerond is, kan de rechter beslissen de verdachte nog langer in voorarrest te houden. Dit is echter wel uitzonderlijk. Dat gebeurde bijvoorbeeld bij de moordenaar van Pim Fortuyn.

29

inverzekeringstelling	3 dagen (+ 3 dagen verlenging)
gevangenhouding	huis van bewaring
verhoor	politiecel
inbewaringstelling	rechter-commissaris

30 a Tot 12 uur in de middag van de volgende dag. De politie kan je 6 uur vasthouden. Bij het berekenen van die zes uur verhoortijd wordt de nacht van 12 uur 's nachts tot 9 uur 's morgens niet meegeteld.
b Maximaal zes dagen (van 24 uur). De eerste verlenging is drie dagen, daarna eventueel nog eens drie dagen.
c De officier van justitie, meestal een hulpofficier.

31 In de wet staat dat je niet tweemaal voor hetzelfde vergrijp vervolgd mag worden. Mevrouw Klaassen is al vervolgd voor dit delict en is na rechtspraak vrijgesproken. Als het inderdaad om het geld gaat dat ze heeft verkregen door het delict waar ze al voor berecht is, kan de rechter haar niet nogmaals berechten. De politie mag haar echter wel voor verhoor 6 uur vasthouden om te achterhalen of dit het geval is.

32 Mogelijke oorzaken van vandalisme: verveling, spel, actie, spanning, frustratie, prestige in een groep, groepsgedrag.

33 Geringe controle, gelegenheidsmotief, spanning/avontuur, normvervaging, gebrekkige opvoeding, prestige in een groep, groepsgedrag, geringe pakkans, te lage straffen.

34 Eigenschappen van het individu: b, d, e, h
Maatschappelijk verschijnsel: a, c, f, g, i, j, k, l

35 Mensen in een lage maatschappelijke positie leven vaker in armoedige omstandigheden en zijn vaker werkloos. Ze hebben minder aanzien in de maatschappij. Kans op succes op een legale manier is minder groot. De verleiding om op een illegale manier (inbraak, drugshandel) succes te behalen, kan dan groter zijn.

36 a geringe pakkans, maatschappelijke positie
b groepsdruk, drugsgebruik (alcohol is ook een drug)
c geringe pakkans
d opvoeding

e drugs
f geringe pakkans, normvervaging, minder sociale controle
g normvervaging
h normvervaging, groepsdruk
i geringe pakkans, normvervaging
j etiket ‘crimineel’

37 a De rechtelijke macht is in Nederland onafhankelijk. We kennen in Nederland een scheiding van macht: Trias Politica.
De officier van justitie vertegenwoordigt het Openbaar Ministerie.
Een burgermeester moet de problemen oplossen in zijn/haar gemeente. Als hoofd van de politie kan hij/zij snel ingegrepen.
Regering en parlement bepalen met elkaar wat wel en niet strafbaar is. Zij maken de wetten.

38 a preventief beleid, opsporingsbeleid
b gevangenisbeleid
c vervolgingsbeleid
d jeugdbeleid, preventief beleid
e opsporingsbeleid
f preventief beleid, opsporingsbeleid
g opsporingsbeleid, repressief beleid
h opsporingsbeleid
i opsporingsbeleid
j preventief beleid

39 Linkse partijen zijn vóór preventief beleid. Voorbeelden hiervan zijn: Vooral geven van taakstraffen en voorkomen dat jongeren het verkeerde pad kiezen. Daarom moet de overheid investeren in onderwijs, waar nodig hulp geven in opvoeding, schooluitval en spijbelen tegengaan en ervoor zorgen dat mensen een baan hebben.

40 Nee, waarschijnlijk niet. De maatregel moet passen bij de geldende waarden en normen van de samenleving. Zo niet, dan zal de maatregel geen effect hebben (mensen zullen zich er niet aan houden en de overheid moet dan veel investeren in de controle op de naleving van de maatregel).

41 a beveiligen van de maatschappij, preventie
b beveiligen van de maatschappij, wraak en vergelding
c heropvoeding, preventie
d voorkomen van eigenrichting, wraak en vergelding, genoegdoening
e preventie, wraak en vergelding
f beveiligen van de maatschappij, wraak en vergelding

42 Gevangenisstraf, hechtenis en geldboete.

43 Gevangenisstraf krijg je opgelegd als je schuldig bent van het plegen van een misdrijf. De straf is maximaal levenslang. Hechtenis krijg je opgelegd als je schuldig bent van het plegen van een overtreding. Je komt dan in een Huis van Bewaring. De straf is maximaal één jaar.

44 a Tbs is een maatregel.
b Een rechter legt tbs op bij daders van zware delicten die tijdens het plegen van een delict psychisch in de war waren of een gevaar zijn voor anderen. We zeggen dan dat de daders niet toerekeningsvatbaar, of verminderd toerekeningsvatbaar zijn. Omdat de dader in de war was, is de dader niet (helemaal) schuldig.
c Tbs staat voor terbeschikkingstelling. Een dader komt dan terecht in een tbs-kliniek. Hij krijgt daar een psychiatrisch behandeling totdat hij genezen is. Een terugkeer in de maatschappij is dan mogelijk.
d Tbs kan alleen opgelegd worden zonder hoofdstraf in geval de dader geheel ontoerekeningsvatbaar wordt verklaard. Dus als hij het delict gepleegd heeft buiten zijn schuld.

45 a De rechter kan kiezen voor het opleggen van een maatregel als de belangen van de maatschappij beschermd moeten worden. Maar ook als de dader tegen zichzelf beschermd moet worden (bijvoorbeeld bij ontoerekeningsvatbaarheid). Een maatregel is in eerste instantie niet bedoeld als straf en kan dus ook opgelegd worden zonder dat er een hoofdstraf opgelegd wordt.
b Bekendste voorbeeld van een maatregel is tbs. Daarnaast zijn er nog andere maatregelen: betaling van schadevergoeding of plaatsing in een psychiatrische kliniek.
c Ja. Een bijkomende straf kan een rechter opleggen, zonder hoofdstraf.
d Voorbeelden van bijkomende straffen: het inleveren van een vuurwapen, het inleveren van het rijbewijs, het inleveren van een brommer.
e Ondertoezichtstelling is een maatregel voor minderjarige verdachten. Een gezinsvoogd gaat dan het kind begeleiden.

46 a Een voorwaardelijke straf wordt niet uitgevoerd, maar is een stok achter de deur. In dit geval: de rechter veroordeelt Dion G. tot een celstraf van vier jaar, waarvan een jaar voorwaardelijk. Als hij zich goed gedraagt zal hij dus maximaal drie jaar in de cel zitten.
b De straffen: ontzegging van de rijbevoegdheid voor een periode van vijf jaar en als het nodig is laten behandelen door reclassering.
c Ontzegging van de rijbevoegdheid voor een periode van vijf jaar is een bijkomende straf. Als het nodig is laten behandelen door reclassering valt onder geen van beide. Maatregelen zijn zaken als tbs of ondertoezichtstelling.
d De reclassering geeft gevangenen ondersteuning als ze in de gevangenis zitten. De reclassering helpt bij de terugkeer van een gevangene in de samenleving na het uitzitten van de straf.
e Nee, dit moet niet. Rechters zijn onafhankelijk en zullen dus niet altijd de eis overnemen.
f Bijvoorbeeld dat hij op dat moment ontoerekeningsvatbaar was. Hij kan misschien ook nog inbrengen dat er sprake was van overmacht: hij remde wel, maar zijn remmen deden het plotseling niet meer.
g Hij kan in hoger beroep gaan.

47 Taak 1 (handhaven van de rechtsorde) houdt in dat de politie mensen gaat fouilleren en hun bagage of hun vervoermiddel gaat controleren. (Fouilleren betekent bijvoorbeeld dat de politie iemand mag controleren op wapenbezit door in iemand zijn jaszakken te voelen.) Taak 1 botst met taak 2 omdat ook onschuldige mensen worden gefouilleerd en gecontroleerd. Hierdoor kun je het gevoel hebben dat je vrijheid of privacy wordt aangetast.

48 Je antwoord is goed als er één van de volgende antwoorden in staat:
- Jongeren willen niet voor elkaar onder doen.
- In een groep schakelen jongeren hun schuldgevoel uit.
- In een groep krijgen jongeren een bepaalde status als zij een misdrijf begaan.
- In een groep voelen jongeren zich persoonlijk niet verantwoordelijk voor hun gedrag.
- Jongeren maken elkaar wijs dat er niets mis is met wat ze doen.
- In een groep ontkennen jongeren dat er iemand slachtoffer wordt van hun misdrijf.

© ThiemeMeulenhoff

© ThiemeMeulenhoff

49 Onder preventief beleid, want uit tekst 11 blijkt onder meer dat de minister met de maatregel wil bereiken dat mensen het rode kruis niet meer negeren / minder negeren dan het geval was. (Hiermee wil de minister de veiligheid van de wegwerkers, hulpverleners en weginstructeurs vergroten, of voorkomen dat er ongelukken gebeuren.)
Onder repressief beleid, want uit tekst 11 blijkt dat het negeren van een rood kruis boven de weg (sinds 1 januari 2015) strenger wordt bestraft; er wordt dus achteraf (strenger) strafrechtelijk opgetreden tegen de overtreders.

50 Socialisatie is het proces waarbij personen de waarden, normen (= gedragsregel) en andere cultuurkenmerken (bv. de taal) van zijn samenleving (= land) of groep (bv. jongerencultuur van skaters) aanleert.
Of
Socialisatie is het proces waarin waarden en normen worden overgedragen.
Of
Socialisatie is het proces waarin rolgedrag wordt aangeleerd. Rolgedrag is het gedrag dat anderen van jou in een bepaalde situatie verwachten.
Een verklaring voor de verschillen in criminaliteit tussen jongens en meisjes met behulp van het begrip socialisatie is:
- dat jongens krijgen aangeleerd dat ze stoer moeten zijn en dat vechten niet zo erg is voor jongens, terwijl de meisjes krijgen aangeleerd dat ze lief moeten zijn en dat meisjes niet mogen vechten,
- dat ouders jongens en meisjes verschillende waarden en normen bijbrengen. Jongens leren de waarde stoer zijn, terwijl de meisjes de waarde lief zijn krijgen aangeleerd.

51 B Een immaterieel gevolg van criminaliteit zijn gevoelens van angst, onveiligheid, emotionele schade enz.
Een ander immaterieel gevolg van criminaliteit is aantasting van het rechtsgevoel. Rechtsgevoel betekent dat burgers bijvoorbeeld vinden dat de overheid niet hard of snel genoeg optreedt bij crimineel gedrag. Mensen willen dan zelf voor rechter gaan spelen (= eigenrichting).
In tekst 13 staat dat de heer G. met een zwaard onderweg was om een Almeloër te bedreigen van wie hij dacht dat dat een pyromaan was. De heer G. wilde zelf voor rechter spelen.
Antwoord B is het juiste antwoord.

52
- Taak 1 (de overheid dient de rechtsorde te handhaven) houdt in het voorbeeld van preventief fouilleren in dat de burgemeester van Breda besluit dat in Breda de politie burgers mag fouilleren, zonder dat zij verdacht zijn van betrokkenheid bij, of het plegen van een strafbaar feit. Hij besluit dit naar aanleiding van een aantal zeer gewelddadige incidenten tijdens het uitgaan (1 punt).
- Taak 1 botst met taak 2 omdat (één van de volgende):
  - De bewegingsvrijheid van de burgers wordt aangetast / de mensenrechten/ grondrechten van burgers worden aangetast / de onaantastbaarheid van het lichaam wordt geschonden.

53 A In tekst 15 staat dat een meerderheid van de Rotterdamse politiek (= Rotterdamse gemeenteraad) bezwaar heeft tegen het selectief fouilleren van Antilliaanse jonge mannen.
De Rotterdamse politiek heeft hier bezwaar tegen omdat het selectief fouilleren is op basis van afkomst, sekse, nationaliteit of huidskleur. Niet iedereen wordt dus gefouilleerd.
In artikel 1 van de grondwet staat dat we in Nederland geen onderscheid maken op basis van onder andere afkomst, sekse, nationaliteit of huidskleur (je mag niet discrimineren).
Antwoord A is het juiste antwoord.

 © ThiemeMeulenhoff

54 Mogelijke antwoorden
Voorbeelden van juiste antwoorden (één van de volgende combinaties):
- Het moet **wel** strafbaar worden, want een kenmerk van de rechtsstaat is dat de overheid de rechtsorde moet handhaven / moet zorgen voor veiligheid van haar burgers en vrouwen voelen zich door het naroepen / uitschelden / seksueel intimideren/lastigvallen niet veilig meer op straat.
- Het moet **wel** strafbaar worden, want een kenmerk van de rechtsstaat is rechtsbescherming van burgers en met het naroepen/uitschelden/seksueel intimideren/lastigvallen worden vrouwen in hun rechten aangetast / wordt er inbreuk gemaakt op de privacy van vrouwen (de persoonlijke levenssfeer).
- Het moet **niet** strafbaar worden, want een kenmerk van de rechtsstaat is dat burgers grondrechten hebben, zoals vrijheid van meningsuiting en zolang het bij woorden blijft / zolang je iemand niet discrimineert / als je iemand niet lichamelijk aanraakt, is er sprake van vrije meningsuiting en dat moet zo blijven.
- Het moet **niet** strafbaar worden, want een kenmerk van de rechtsstaat is rechtsbescherming van burgers en hiermee zou het recht op vrije meningsuiting van burgers teveel worden aangetast.

© ThiemeMeulenhoff

Begrippenlijst Criminaliteit en rechtsstaat

aangeleerd gedragstheorie
Gaat ervan uit dat crimineel gedrag wordt aangeleerd met mensen uit de eigen omgeving(familie, jeugdgroepen).

aangifte
Als je slachtoffer bent geworden van een delict kun je aangifte doen bij de politie. Je geeft dan precies aan wat er gebeurd is. Aangifte doe je op het politiebureau of via internet.

aangiftebereidheid
Aangiftebereidheid is de mate waarin iemand de wil heeft om aangifte te doen van een misdaad.

aanhouden
Aanhouden is letterlijk beetpakken om je naar een bureau te brengen. Je mag je niet proberen los te rukken. De politie kan eventueel geweld gebruiken. Word je op heterdaad betrapt, dan is iedereen bevoegd je aan te houden. Hierbij mag hij of zij enig geweld gebruiken om je in bedwang te houden. De verdachte moet zo snel mogelijk aan de politie worden overgedragen.

aanklacht
Zie tenlastelegging.

afschrikking
Een straf heeft tot doel dader en mogelijk toekomstige daders af te schrikken.

anomie
Crimineel gedrag is gevolg van de frustratie over het niet halen van doelen in het leven. Armoede, discriminatie en gebrek aan opleiding zijn bepalende factoren hierin.

arresteren
Iemand aanhouden.

beveiliging van de samenleving
De overheid heeft tot taak de samenleving te beveiligen.

bevoegdheid
De politie heeft bepaalde bevoegdheden. Zo heeft zij bijvoorbeeld het geweldsmonopolie, dat is de bevoegdheid om geweld te gebruiken.

bijkomende straf
De rechter kan een of meer bijkomende straffen opleggen met of zonder een hoofdstraf. Een bijkomende straf heeft meestal iets te maken met het strafbare feit dat iemand gepleegd heeft. Bijkomende straffen zijn bijvoorbeeld: ontzegging uit de rijbevoegdheid, het ontnemen van het kiesrecht, of het recht om het huidige beroep uit te oefenen.

bindingstheorie
Crimineel gedrag ontstaat eerder wanneer mensen minder maatschappelijke bindingen hebben (familie, gezin, vrienden, hobby's).

boa
Buitengewoon opsporingsambtenaar. Boa's vullen de politie aan bij het handhaven van de openbare orde en veiligheid.

© ThiemeMeulenhoff

cassatie
Als je het niet eens bent met een uitspraak van de rechter van het gerechtshof kun je in beroep gaan bij de Hoge Raad. We noemen dit in cassatie gaan.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) is een organisatie die cijfers verzamelt over allerlei maatschappelijke en economische onderwerpen. De cijfers worden daarna in overzichtelijke tabellen, grafieken en figuren gepresenteerd. Met de gegevens kan de overheid beleid maken.

criminaliteit
Criminaliteit is alles wat door de wet strafbaar is gesteld. Wat onder crimineel gedrag valt staat in wetten omschreven.

daderonderzoek
Een anoniem onderzoek naar wie crimineel is geweest. Het daderonderzoek noem je ook wel daderenquête.

dagvaarding
Een dagvaarding is een oproep om voor het gerecht te verschijnen.

delict
Een delict is een ander woord voor strafbaar feit.

dienstverlenings- en adviestaak
Eén van de vijf taken van de politie. De politie adviseert mensen hoe ze het best hun huis kunnen beveiligen, geven voorlichting op scholen over bijvoorbeeld veiligheid in het verkeer.

eed
Een plechtige verklaring van een getuige op de rechtszitting dat hij de waarheid zal spreken.

eerlijk proces
Bij een eerlijk proces hoort een onpartijdige rechter. Het proces verloopt via vaste regels en vooraf zijn de rechten en plichten van alle betrokken duidelijk. Dit is vastgelegd in het procesrecht.

eigenrichting
Eigenrichting is voor eigen rechter spelen. Bijvoorbeeld een inbreker in elkaar slaan met een honkbalknuppel.

enkelvoudige kamer
Bij een enkelvoudige kamer heeft één rechter zitting (politierechter, kinderrechter). Het gaat om eenvoudige zaken.

Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM)
Het EVRM is een Europese afspraak waarin de belangrijkste mensenrechten staan. Deze gelden voor alle inwoners van de landen die het EVRM ondertekend hebben. Het verdrag is opgesteld in 1950.

etikettentheorie
Groepen in de samenleving krijgen negatieve aandacht in de media en dus in de samenleving, waardoor zij zich eerder schuldig maken aan strafbare feiten.
Daarnaast komt een ex-delinquent niet gemakkelijk van zijn of haar slechte naam af. De samenleving denkt: eens een dief altijd een dief.

© ThiemeMeulenhoff

fatsoensnorm
Dit zijn gedragsnormen. Ze zijn niet in de wet omschreven. Het zijn ongeschreven regels. Bijvoorbeeld: tijdens een gesprek iemand aankijken. Fatsoensnormen verschillen per plaats en tijd.

fouilleren
De politie mag iemand fouilleren. Dat is het onderzoeken van de kleding en het lichaam van een verdachte. Er moet sprake zijn van een verdenking van een strafbaar feit.

geldboete
Een geldboete is een hoofdstraf. Voorbeeld: Verkeersboetes zijn schikkingen (een schikking is een ander woord voor geldboete).

gelegenheidsmotief
Als iemand gebruik maakt van de situatie om bijvoorbeeld iets te stelen, zonder planning vooraf.

genoegdoening
De woede en verdriet van het slachtoffer kunnen worden verzacht als de dader gestraft wordt.

georganiseerde misdaad
Georganiseerde misdaad pleegt misdrijven als drugshandel en mensenhandel. Je spreekt bij georganiseerde misdaad over criminele bendes.

gerechtshof (hof)
Rechtbank behandelt zaken in hoger beroep. Nederland kent vijf gerechtshoven

geschreven normen
Dit zijn normen die als regels in de wet staan. Deze regels gelden voor alle inwoners, bezoekers maar ook voor de overheid van een land.

getuige
Getuigen kunnen informatie geven over een zaak en/of een verdachte. Getuigen worden gehoord onder ede en mogen dus niet liegen.

gevangenisstraf
Gevangenisstraf is een vrijheidsstraf die geldt voor misdrijven.

grondrecht
Grondrechten zijn rechten van burgers die boven alle wetten staan. Grondrechten zijn in de grondwet opgenomen. Bijvoorbeeld: vrijheid van meningsuiting en godsdienst, recht op privacy en gelijke behandeling. Deze rechten beschermen mensen tegen de overheid. Die mag bijvoorbeeld niet overal camera's ophangen, omdat dit in strijd is met het recht op privacy.

Halt
Halt staat voor Het Alternatief. De gemeenten werken samen met politie en justitie om kleine overtredingen gepleegd door jongeren snel te kunnen straffen. De straf bestaat uit een eenvoudige leerstraf of een werkstraf.

Halt-afdoening
Lichte werk- of leerstraf voor minderjarigen van 12 tot 18 jaar. Jongeren krijgen zo geen strafblad en komen niet in aanraking met het Openbaar Ministerie.

© ThiemeMeulenhoff

hechtenis
Hechtenis is een vrijheidsstraf van maximaal één jaar die je kunt krijgen voor het doen van een overtreding. Een hechtenis zit je uit in een huis van bewaring.

Hoge Raad
Het hoogste rechtscollege in Nederland, waar we er maar één van hebben. Bij de Hoge Raad kun je in cassatie gaan tegen een uitspraak van het gerechtshof. De Hoge Raad kijkt niet opnieuw naar de zaak, maar kijkt of de procedures goed zijn nageleefd.

hoger beroep
Als je het niet eens bent met de uitspraak van de rechter kun je in hoger beroep gaan. Je zaak wordt dan bij het gerechtshof door een andere rechter nog eens helemaal bekeken.

hoofdstraf
De hoofdstraffen die de rechter op kan leggen, zijn een celstraf, een geldboete, taakstraf of hechtenis.
Naast de hoofdstraffen zijn er bijkomende straffen.

huis van bewaring
In het huis van bewaring zitten verdachten, mensen die berecht zijn en wachten op een plek in een tbs-kliniek of gevangenis en mensen die hun straf uitzitten voor het doen van een overtreding.

huiszoeking
Een huiszoeking is het doorzoeken van een woning om goederen in beslag te nemen. Dit kan alleen als er toestemming gegeven is door de (hulp)officier van justitie.

hulpverleningstaak
Eén van de vijf taken van de politie is de hulpverleningstaak. Zij moet hulp verlenen aan mensen die hulp nodig hebben. Bijvoorbeeld iemand de weg te wijzen.

identificatieplicht
Iedereen in Nederland van 14 jaar en ouder moet zich kunnen identificeren als de politie daarom vraagt.

immateriële schade
Schade als angst of depressie die iemand ondervindt na bijvoorbeeld een beroving of een overval. Deze schade is niet in geld uit te drukken en is minder goed zichtbaar.

in beslag nemen
Het in beslag nemen van goederen.

jeugdbeleid
Jeugdbeleid is specifiek beleid om de jeugdcriminaliteit terug te dringen en crimineel gedrag snel en goed te straffen.

jeugddetentie
Jeugddetentie is een hoofdstraf in het jeugdstrafrecht voor jeugdigen tot 18 jaar.
Het maximum varieert afhankelijk van de leeftijd van de gestrafte van 1 tot 2 jaar. In het geval van een misdrijf kan de kinderrechter een vrijheidsstraf (jeugddetentie) opleggen.

jeugdstrafrecht
Het jeugdstrafrecht is strafrecht met speciale straffen en maatregelen die gelden voor jongeren van 12 tot 18 jaar. De zittingen zijn niet openbaar.

© ThiemeMeulenhoff

jurisprudentie
Alle uitspraken van rechters samen vormen de jurisprudentie. Rechters kunnen gebruikmaken van jurisprudentie als ze bij een vergelijkbare zaak betrokken zijn.

juryrechtspraak
Bij deze vorm van rechtspraak is het een groep burgers (de jury) die de schuldvraag van een verdachte beoordeelt. De jury bestaat uit een gemiddelde van de gehele bevolking.

kantonrechter
De kantonrechter behandelt overtredingen uit het strafrecht, arbeidszaken, huurzaken en civiele zaken onder de € 5000. De kantonrechter zit de rechtbank alleen voor.

klassenjustitie
Mensen uit hogere milieus of met een hogere opleiding worden minder snel of minder zwaar gestraft dan mensen uit lagere milieus.

kleine criminaliteit
De minder ernstige misdrijven (veel voorkomende criminaliteit, waar de burger regelmatig mee wordt geconfronteerd).

maatregel
Een rechter kan een maatregel opleggen na het begaan van een strafbaar feit. Er kunnen maatregelen worden opgelegd in plaats van of naast een straf. Voorbeelden zijn terbeschikkingstelling of inbeslagneming van goederen die door criminele activiteiten zijn verkregen.

maatschappelijke positie
De sociaaleconomische positie die je hebt binnen de samenleving. De positie die je inneemt is gebaseerd op de hoogte van de opleiding, het aanzien van een baan en de hoogte van het inkomen.

maatschappelijk probleem
Een probleem waar veel mensen mee te maken hebben, waarbij verschillende oplossingen mogelijk zijn en waarbij de overheid direct betrokken is.

materiële schade
Schade die iemand lijdt als zijn bezittingen worden beschadigd of als iemand financieel benadeeld wordt.

meervoudige kamer
Een zitting in de rechtbank waarbij drie rechters rechtspreken. Het gaat hier om zware misdrijven zoals moord.

meineed
Meineed is liegen onder ede. Als je meineed pleegt kun je daarvoor maximaal 6 jaar gevangenisstraf voor krijgen.

misdrijf
Zware strafbaar feiten zoals moord, inbraak en diefstal noemen we misdrijven. Voor een misdrijf staan zwaardere straffen, krijg je gevangenisstraf van langer dan een jaar en krijg je altijd een strafblad.

neutraliseringstheorie
Een individu praat het goed betrokken te zijn geweest bij strafbare feiten. Hij of zij denkt/voelt zich niet verantwoordelijk omdat hij of zij onderdeel is/was van een groep of dat de situatie onvermijdelijk was.

© ThiemeMeulenhoff

noodweer
Je met geweld verweren om jezelf of een ander te beschermen. Er moet sprake zijn van een onmiddellijke bedreiging en je moet geen andere keus hebben gehad.

norm
Normen zijn afspraken hoe mensen zich moeten gedragen. Er zijn ongeschreven gedragsnormen (fatsoensnormen) en geschreven gedragsnormen (wetten).

normvervaging
Normvervaging betekent dat normen minder streng worden toegepast. De opvattingen over wat goed en slecht is zijn minder streng dan vroeger.

officier van justitie
Officier van justitie is de openbare aanklager en vertegenwoordigt het Openbaar Ministerie in de rechtszaal. Hij heeft verschillende taken. Hij bepaalt waar de verdachte van beschuldigd wordt en zoekt bewijzen tegen een verdachte. Hij eist een straf en heeft gezag over het opsporingsonderzoek. Verder kan hij beslissen of een verdachte wel of niet vervolgd wordt. Hij zorgt er ook nog voor dat de opgelegde straf uitgevoerd wordt.

ondertoezichtstelling
Bij ondertoezichtstelling krijgt de minderjarige dader een gezinsvoogd toegewezen die het gezin begeleidt.

onrechtmatig verkregen bewijs
Bewijs dat is verkregen op een manier die strijdig is met de regels van het recht. Als bijvoorbeeld de politie een huiszoeking doet zonder toestemming van de officier van justitie en bewijsmateriaal vindt, mag het bewijsmateriaal niet gebruikt worden bij de rechtszitting.

ontoerekeningsvatbaar
Iemand die niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor zijn daden.

Openbaar Ministerie (OM)
Het OM is het onderdeel van de rechtelijke macht dat ervoor zorgt dat strafbare feiten worden opgespoord en vervolgd. Het OM valt onder het ministerie van Justitie. Het OM geeft leiding aan het opsporingsonderzoek van de politie en vervolgt de verdachten.
Alle Officieren van Justitie samen worden OM genoemd.

openbare orde
In een maatschappij met openbare orde is er maatschappelijke rust. Het is een samenleving waarin burgers vreedzaam kunnen leven, omdat er geen wanordelijkheden zijn.
De burgermeester moet de openbare orde bewaken en de politie inschakelen als dit nodig is.

opiumwet
Hierin staat al het gedrag dat strafbaar kan worden gesteld op het gebied van drugs.

opsporingsbeleid
In het opsporingsbeleid staat welke vorm van crimineel gedrag aangepakt wordt en op welke wijze dat gebeurt.

opsporingsonderzoek
In een opsporingsonderzoek zoekt de politie naar bewijzen van een criminele daad. De politie voert het onderzoek uit in opdracht van de officier van justitie.

© ThiemeMeulenhoff

opsporingstaak
Eén van de vijf taken van de politie. De politie heeft als taak strafbare feiten en daders op te sporen.

ordetaak
Eén van de vijf taken van de politie. De politie handhaaft de openbare orde.

overmacht
Als je een strafbaar feit pleegt uit overmacht, dan is dat niet jouw schuld omdat je er niets aan kon doen. Als overmacht wordt bewezen, ben je dus niet schuldig.

overtreding
Minder ernstig strafbaar feit. Een voorbeeld is wildplassen of oversteken bij een rood voetgangerslicht. Voor een overtreding krijg je meestal een geldboete en een proces-verbaal. Je krijgt alleen een strafblad als er hechtenis opgelegd is of een hoge boete.

pakkans
De kans dat de politie een dader van een overtreding of misdrijf aanhoudt.

pij-maatregel
Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen. Hier krijgt hij of zij een intensieve behandeling en begeleiding om een nieuw misdrijf te voorkomen. Dit kan later worden omgezet in tbs.

pleidooi
De advocaat van een verdachte houdt een pleidooi. Hij probeert verzachtende omstandigheden aan te voeren om voor de verdachte een lagere straf of vrijspraak te krijgen.

politierechter
De rechter van strafzaken die niet zo ingewikkeld zijn en waarbij hij maximaal één jaar gevangenisstraf kan eisen. Bijvoorbeeld lichte misdrijven als winkeldiefstal en vandalisme.

politiestatistiek
Een overzicht van misdaadcijfers die door de politie zijn geregistreerd. Ze zijn niet altijd betrouwbaar. Ze geven alleen een beeld van de geregistreerde criminaliteit. Mensen doen namelijk niet altijd aangifte en niet alle delicten worden ontdekt. Bovendien zal de politie de zichtbare vormen van criminaliteit gemakkelijker kunnen registreren dan onzichtbare vormen als fraude.

preventietaak
Eén van de vijf taken van de politie. Preventie betekent ‘het vóórkomen’ van iets. ‘Surveilleren’ is een voorbeeld van preventie.

preventieve maatregel
Met preventieve maatregelen wordt geprobeerd de criminaliteit te voorkomen. Voorbeelden: straatverlichting aanleggen, alarmapparatuur installeren.

proces-verbaal
Een schriftelijk verslag van een opsporingsambtenaar. Daarin staan feiten als beschrijving strafbare feit, persoonsgegevens, tijdstip, plaats.
Het verslag van een rechtszitting noem je ook proces-verbaal.

rationele keuzetheorie
Strafbare feiten worden gepleegd na een rationele keuze tussen kosten en baten, dus de pakkans, sociale controle en beveiliging.

© ThiemeMeulenhoff

rechtbank
Het gebouw waarin de rechtbank zich bevindt. Er zijn verschillende soorten rechtbanken: de kantonrechter, de politierechter en de meervoudige kamer.

rechterlijke macht
In Nederland vormen de rechters de rechterlijke macht. Zij zijn onafhankelijk. Rechters bekijken of de wetten worden nageleefd en of de uitvoerende macht de wetten op een eerlijke manier handhaaft. Ook de overheid moet zich altijd aan een uitspraak van een rechter houden.

rechten
Formele rechten zijn vastgelegd in wetten. In de wet staat waar je aanspraak op kan maken. We noemen dit daarom ook geschreven recht. Bijvoorbeeld: recht op een advocaat of recht op een eerlijk proces.
Morele rechten staan niet in wetten beschreven. Het zijn rechten waarvan mensen vinden dat ze daar aanspraak op kunnen maken. Het gaat om ongeschreven wetten. Je noemt dit ook wel gewoonterecht. Bijvoorbeeld: hulp van je buren.

rechtsgelijkheid
Iedereen is gelijk voor de wet. Iedereen krijgt in een rechtsstaat dezelfde behandeling. Er wordt niet gekeken naar je afkomst, geloof, mening of seksuele geaardheid.

rechtshandhaving
De politie handhaaft de wet door bijvoorbeeld mensen staande te houden als ze een wet overtreden. Denk hierbij aan de politie die mensen staande houdt als ze een verkeersovertreding begaan.

rechtspraak
Iedereen die een probleem heeft met een andere burger met een ander bedrijf of met de overheid kan naar de rechter stappen. De rechter bepaalt hoe de zaak opgelost wordt. Dat is een bindende uitspraak. Bindend omdat beide partijen zich er aan moeten houden.

rechtsstaat
Nederland is een rechtsstaat. Dit betekent dat de burgers **en** de overheid zich aan de wet moeten houden. De burgers worden beschermd tegen machtsmisbruik en willekeur door de overheid omdat burgers rechten hebben die in de grondwet staan. De grondwet kan niet zomaar veranderd worden. Elke burger heeft rechtszekerheid (er staat precies omschreven wat er gebeurt als je een wet overtreedt) en iedereen is gelijk voor de wet (rechtsgelijkheid). Ook heeft een rechtsstaat een democratisch gekozen parlement en is er scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechtelijke macht. De rechtspraak is onafhankelijk van de overheid.

rechtszekerheid
Elke burger weet wat hem of haar te wachten staat bij overtreding van de wet. In de wet staat namelijk precies omschreven wat er gebeurt als je een delict pleegt.

recidive
Recidive is herhaling van strafbaar gedrag.

recidivist
Een recidivist is een persoon die hetzelfde soort misdrijf opnieuw pleegt. Meer dan de helft van de ex-gevangenen pleegt opnieuw een misdrijf.

© ThiemeMeulenhoff

reclassering
De reclassering is een instantie die verdachten en veroordeelden helpt en begeleidt. Het is een soort maatschappelijk werk. Doel van de reclassering is herhaling van strafbaar gedrag voorkomen en ex-gevangenen helpen weer een plek in de maatschappij te vinden.

repressie
De bestrijding en bestraffing van misdrijven door politie en justitie.

repressieve maatregel
Maatregelen om de criminaliteit streng aan te pakken door te straffen.

requisitoir
De toespraak van de officier van justitie tijdens een rechtszaak waarin hij de feiten op een rij zet. Hij geeft dan zijn mening over het bewijs en eist op grond daarvan een bepaalde straf. De officier van justitie kan ook vrijspraak vragen.

resocialisatie
Resocialisatie (heropvoeding) gebeurt vaak bij de terugkeer van gevangenen in de samenleving. Een gevangene kan dan bijvoorbeeld onder begeleiding leren zich aan te passen aan de normen van de samenleving.

sanctie
Straf.

schikking
Zie transactie.

seponeren
Een officier van justitie kan besluiten een bepaalde strafzaak niet voor de rechter te brengen. Seponeren is niet hetzelfde als vrijspraak. De zaak kan alsnog voor de rechter gebracht worden.

slachtofferonderzoek
Een anoniem onderzoek (slachtofferenquête) onder gewone burgers om te kijken of zij ooit slachtoffer zijn geweest van een misdrijf. Het voordeel is dat misdrijven waar mensen niet snel aangifte van doen kunnen worden ontdekt. Nadelen zijn dat sommige misdrijven worden verzwegen en dat mensen kunnen liegen. Uit slachtofferonderzoek blijkt dat er meer delicten zijn geweest dan de politie heeft geregistreerd.

slachtofferhulp
Slachtofferhulp is de hulpverlening aan slachtoffers van misdrijven, ongelukken en rampen. In Nederland hebben we het Bureau Slachtofferhulp. Het helpt slachtoffers gratis, bijvoorbeeld bij het uitzoeken voor mogelijkheden van schadevergoeding.

snelrecht
Bij snelrecht vindt de rechtszaak tegen een verdachte binnen 14 dagen plaats. Je noemt het ook wel lik-op-stukbeleid. Justitie past het bijvoorbeeld toe bij problemen rondom voetbalwedstrijden en bij problemen rondom de jaarwisseling.

sociaal probleem
Je noemt iets een sociaal probleem als veel mensen in de samenleving ermee te maken hebben. Criminaliteit is een sociaal probleem, omdat de hele samenleving er last van heeft.

© ThiemeMeulenhoff

sociale controle
Mensen letten op elkaar. Mensen kunnen sociale controle als positief, maar ook als negatief ervaren.

staande houden
Een politieagent mag je staande houden op straat als hij een redelijk vermoeden heeft dat je een strafbaar feit hebt begaan. Hij mag je dan naar je persoonsgegevens vragen. Je hoeft daar geen antwoord op te geven.

stereotype
Een vastgeroest beeld van een groep mensen dat niet klopt met de werkelijkheid. Bijvoorbeeld: alle Duitsers houden van bier.

strafblad
Vermelding in het strafregister.

strafmaat
De hoogte van een straf die een rechter kan geven.

strafproces
Een strafproces is een rechtszaak tegen iemand die verdacht wordt van een strafbaar feit. Het strafproces verloopt via een vaste procedure.

taakstraf
Taakstraf bestaat uit een werkstraf of een leerstraf. Een rechter kan alleen taakstraffen opleggen bij delicten met een maximumstraf van zes maanden. Bij een werkstraf gaat het om onbetaald, nuttig werk. Bij een leerstraf gaat het vooral om heropvoeding.

tenlastelegging
Tenlastelegging is het deel van de dagvaarding waarin precies staat van welk strafbaar feit iemand wordt verdacht. Je noemt dit ook wel aanklacht.

terbeschikkingstelling (tbs)
Een maatregel die de rechter kan opleggen aan een misdadiger die geheel of gedeeltelijk ontoerekeningsvatbaar is. Hij krijgt dan een behandeling in een speciale kliniek totdat hij genezen is.

terreurbestrijding
Terreurbestrijding gaat over het opsporen van terroristen en is veelal preventief. Een voorbeeld van terreurbestrijding is de regel dat je geen scherpe dingen mee mag nemen het vliegtuig in.

toerekeningsvatbaar
Verantwoordelijk.

transactie
Een transactie (schikking) betekent dat de verdachte een boete betaalt. De officier van justitie stelt een schikking voor. In ruil voor het geldbedrag gaat de officier van justitie niet over tot vervolging.

trias politica
De scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht. De machten zijn in Nederland niet helemaal strikt gescheiden: De regering, de provincie en de gemeente voeren de regels ook uit.

© ThiemeMeulenhoff

uitvoerende macht
In Nederland zijn de ministers en staatssecretarissen de uitvoerende macht. Zij moeten zorgen voor de uitvoering van de wetten. De wetgevende macht kan de uitvoerende macht naar huis sturen als die haar werk niet goed doet.

vasthouden
De politie stopt een verdachte tijdelijk in een politiecel. Dit gebeurt als de kans bestaat dat de zaak anders niet wordt opgelost of als er kans is op herhaling van het delict. Je mag maximaal 6 uur worden vastgehouden (de nacht van 24.00 tot 9 uur telt niet mee).

veelvoorkomende criminaliteit
Minder ernstige misdrijven. Voorbeelden: winkeldiefstal, zakkenrollerij, voetbalvandalisme, fietsendiefstal, vernielingen, graffiti en zwartrijden. Veel voorkomende criminaliteit noem je ook wel kleine criminaliteit.

verdachte
Iemand die wordt verdacht van het plegen van een strafbaar feit. De wet spreekt over "een redelijk vermoeden van schuld". Een verdachte wordt pas dader genoemd nadat hij is veroordeeld.

vergelding
Een van de doelstellingen van het strafrecht. Bestraffing om een misdaad te vereffenen.

verhoor
Ondervraging van een verdachte op het politiebureau.

verjaring
Een strafbaar feit kan verjaren. In het strafrecht betekent dit dat je voor een daad geen straf meer kunt krijgen. De verjaringstermijn bedraagt bijvoorbeeld voor overtredingen drie jaar.

vermogensdelict
Een misdrijf tegen iemands eigendom of bezit. Bijvoorbeeld diefstal of inbraak, maar ook fraude en oplichting.

veroordeling bij verstek
Iemand veroordelen die niet bij de rechtszitting aanwezig is.

vervolgen
Vervolgen betekent dat er een rechtszaak komt. De officier van justitie geeft aan of hij wil overgaan tot vervolgen.

vervolgingsbeleid
Vervolgingsbeleid gaat over de manier waarop de overheid misdrijven wil bestraffen.

vonnis
Vonnis is de uitspraak, de beslissing van de rechter bij de rechtbank.

vooroordeel
Een vooroordeel is een mening die niet op feiten is gebaseerd.

voorwaardelijke straf
Een veroordeelde kan een voorwaardelijke straf krijgen. Hij krijgt die pas als hij zich niet aan bepaalde voorwaarden houdt. Als voorwaarde geldt altijd dat de verdachte zich niet binnen de proeftijd opnieuw aan een strafbaar feit schuldig mag maken. De proeftijd

bedraagt meestal twee jaar. Als bijzondere voorwaarde kan de rechter bepalen dat de veroordeelde contact moet houden met de reclassering.

voorwaardelijke veroordeling
Zie voorwaardelijke straf.

waarden
Wat mensen in de samenleving belangrijk vinden. Voorbeelden: eerlijkheid, zelfstandigheid, trouw, gezondheid.

Wetboek van Strafrecht
In dit wetboek staan veel strafbare feiten omschreven en de straffen en maatregelen die bij het strafbare feit maximaal opgelegd kunnen worden. Niet alle strafbare feiten staan in dit boek, want ook in bijvoorbeeld de Wegenverkeerswet staan strafbare feiten vermeld.

Wetboek van Strafvordering
In dit wetboek staan de regels voor het strafproces: het strafprocesrecht.

wetgevende macht
De wetgevende macht in Nederland is de regering (koning + ministers) en het gekozen parlement (Tweede en Eerste Kamer). Zij maken de regels waaraan iedereen zich moet houden.

witteboordencriminaliteit
Criminaliteit die is gepleegd door een persoon met een hoge sociale status. Het gaat om delicten als fraude en verduistering van geld.

wraak
Vergelding van onrecht of leed.

zware criminaliteit
Ernstige vormen van criminaliteit, zoals moord, inbraak, verkrachting, overvallen. De georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugshandel) is ook een vorm van zware criminaliteit.

4 Analyse van een maatschappelijk vraagstuk

Bij het schriftelijke eindexamen maatschappijkunde wordt verwacht dat je problemen die zich voordoen in de maatschappij, kunt analyseren. De onderwerpen hebben betrekking op de examenthema's over politiek, massamedia, criminaliteit, werk en de multiculturele samenleving.

De meeste vragen bij het onderdeel analyse maatschappelijk vraagstuk hebben betrekking op:
- de kenmerken van een maatschappelijk probleem;
- de basisbegrippen die horen bij de analyse van maatschappelijke problemen;
- hoe betrouwbaar/objectief de informatie is.

Een maatschappelijk probleem heeft de volgende kenmerken:
- Het gaat om een sociaal probleem. De situatie of gebeurtenis wordt door veel mensen afgekeurd of als hinderlijk ervaren.
- Er zijn verschillende meningen over de oorzaken en de oplossing.
- Het maatschappelijk probleem kan het beste worden opgelost door de overheid in samenwerking met burgers en maatschappelijke organisaties. De burgers verwachten een oplossing van de overheid.
- Het maatschappelijk probleem krijgt de aandacht van de media.

De belangrijkste kernbegrippen (de betekenis is ook terug te vinden in de verschillende begrippenlijsten):
- Waarden zijn uitgangspunten of principes die we belangrijk vinden om na te streven.
- Normen zijn opvattingen over hoe je volgens een bepaalde waarde behoort te gedragen.
- Belang is het voor- en nadeel dat iemand ergens bij heeft.
- Macht betekent dat je een dwingende invloed hebt op anderen. Het vermogen om je wil op te leggen aan anderen
- Gezag is macht die officieel is vastgelegd in de wet of regels.
- Machtsmiddel zijn middelen waarmee je het gedrag van anderen kunt beïnvloeden.

Je kunt controleren of informatie betrouwbaar door:
- te kijken of er hoor en wederhoor is toegepast.
- te kijken of in de informatie een bron wordt vermeld en of deze bron betrouwbaar is.
- te kijken of er in de tekst een duidelijke scheiding is van feiten en meningen (Deze grens is lastig te bepalen).

Voordat je begint aan het beantwoorden van de vragen, moet je eerst de tekst goed lezen. Eventueel met een markeerstift zinnen markeren die betrekking hebben op of aansluiten bij een van de examenthema's.
Na het lezen van de tekst lees je de vraag en daarna lees je de tekst weer scannend. Dan kun je de vraag beantwoorden.
Let op: citeren betekent dat je een stuk tekst letterlijk moet overnemen in het antwoord. Vermeld in je antwoord het regelnummer en de eerste twee en de laatste twee woorden van de zin.

© ThiemeMeulenhoff

Analyse maatschappelijk vraagstuk: Nepnieuws

Bij de beantwoording van de vragen 1 tot en met 12 maak je gebruik van de teksten 1 tot en met 5.

tekst 1

Nepnieuws
Nepnieuws is misleidende informatie die wordt verspreid om geld te verdienen of om de publieke opinie te beïnvloeden. Nepnieuws (ook wel fake berichten of hoaxes genoemd) bestaat al heel lang, maar de verspreiding ervan gaat heel snel sinds de opkomst van sociale media.
Iedereen kan tegenwoordig berichten plaatsen op internet. Daardoor lijken de grenzen tussen nieuws, nepnieuws en advertenties te vervagen. Het wordt steeds moeilijker om ze van elkaar te onderscheiden en een op feiten gebaseerde mening te kunnen vormen.
Waarom maken mensen nepnieuws?
Omdat ze er geld mee verdienen: hoe meer mensen op een artikel klikken, hoe meer geld ze krijgen vanwege de getoonde advertenties. Ook maken mensen bewust nepnieuws om meningen te beïnvloeden, bijvoorbeeld in de aanloop naar verkiezingen.
Wat is het gevaar van nepnieuws?
Als we onwaarheden als waarheid aannemen, is het erg moeilijk om een op feiten gebaseerde mening te vormen.
De Britse wetenschapper David Buckingham zegt hierover: “Het democratische politieke proces is volledig gebaseerd op het verspreiden van betrouwbare informatie. Als dat wegvalt, kunnen burgers bijna onmogelijk correcte politieke beslissingen nemen.”
naar: www.mediawijsheid.nl van april 2017

Lees tekst 1.

1 In tekst 1 doet de Britse wetenschapper David Buckingham een uitspraak over het democratische proces en de rol van burgers daarin.
De media hebben verschillende functies.
Welke functie van de media schiet volgens David Buckingham tekort als de burgers geen politieke beslissingen meer kunnen nemen omdat de informatie niet betrouwbaar is?
A de amusementsfunctie
B de controlerende functie
C de informatieve functie
D de opiniërende functie

2 In tekst 1 gaat het over de belangen die mensen bij het verspreiden van nepnieuws hebben.
→ Geef twee zinnen uit de tekst waaruit blijkt dat mensen belangen hebben bij het verspreiden van nepnieuws.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
zin 1: …
zin 2: …

Zie tekst 1.

3 De Nederlandse democratische rechtsstaat is gebaseerd op een aantal waarden. Nepnieuws tast een aantal belangrijke waarden aan van de Nederlandse democratische rechtsstaat.
→ Noem naar aanleiding van tekst 1 één van die waarden.
Let op: formuleer je waarde in één woord.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Een belangrijke waarde van de Nederlandse democratische rechtsstaat die wordt aangetast, is …

© ThiemeMeulenhoff

tekst 2

Duitsland wil nepnieuws aanpakken
Sociale media die te langzaam zijn bij het verwijderen van nepnieuws en haatberichten kunnen in Duitsland boetes tot €50 miljoen krijgen als dit wetsvoorstel van de Duitse regering wordt goedgekeurd. In Duitsland moet het parlement het wetsvoorstel nog aannemen. Weliswaar hebben Facebook en Twitter vrijwillig stappen gezet die tot verbetering hebben geleid, maar het is niet genoeg, volgens minister van justitie Heiko Maas tegenover journalisten van diverse media.
“Er wordt te weinig illegale inhoud verwijderd en als het al gebeurt, gaat het zelden snel genoeg”, stelt Maas. “Het grootste probleem is en blijft dat de netwerken de klachten van hun eigen gebruikers niet serieus genoeg nemen.”
De wet geeft de groeiende zorgen aan in de Duitse politiek over de mogelijke invloed van nepnieuws, met name tijdens verkiezingscampagnes. De angst is dat internet hoaxes (broodje-aapverhalen) en regelrechte leugens in Duitsland net zo’n rol gaan spelen als tijdens de verkiezingen in de Verenigde Staten. Zo werd het bericht dat paus Franciscus Donald Trump steunde, razendsnel verspreid via de sociale media.
naar: www.fd.nl van 14 maart 2017

Lees tekst 2.

4 Nepnieuws heeft gevolgen voor de democratische rechtsstaat. Een probleem wordt een maatschappelijk vraagstuk als het voldoet aan een aantal kenmerken. Eén van die kenmerken is dat het vraagstuk veel aandacht van de media krijgt.
→ Noem **twee andere** kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk.
Geef bij elk kenmerk aan waarom uit tekst 2 blijkt dat dit kenmerk van toepassing is.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk 1: …
Dat blijkt uit tekst 2, want …
Kenmerk 2: …
Dat blijkt uit tekst 2, want …

Zie tekst 2.

5 Er kan met verschillende invalshoeken naar een maatschappelijk vraagstuk gekeken worden.
→ Welke invalshoek van maatschappijkunde is te herkennen in de aanpak van de Duitse regering in tekst 2? Geef ook een zin uit tekst 2 waaruit dat blijkt.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De ... invalshoek is in de tekst te herkennen en een zin waaruit dat blijkt is …

tekst 3

Europese Commissie dreigt met maatregelen tegen nepnieuws
De Europese Commissie dreigt maatregelen te nemen, als sociale media zoals Facebook niks doen tegen nepnieuws.
Dat zegt Eurocommissaris Andrus Ansip (Digitale interne markt) tegen de Financial Times.
“Ik maak me net als veel andere mensen zorgen over nepnieuws, vooral na de verkiezingen in de Verenigde Staten”, volgens Ansip.
Volgens critici hadden nepnieuwsberichten op Facebook mogelijk invloed op de Amerikaanse verkiezingen. In deze artikelen werden bijvoorbeeld presidentskandidaten zwartgemaakt.
Ansip: “Ik denk dat het internet zichzelf moet reguleren. Maar als bepaalde dingen duidelijk gemaakt moeten worden, zullen we ons daarop voorbereiden.”

Facebook werkt inmiddels aan maatregelen tegen nepnieuws. In Duitsland kunnen gebruikers nepnieuws melden bij het bedrijf, waarna een onafhankelijke partij onderzoek doet. Een nepbericht wordt vervolgens op een specifieke manier aangegeven, zodat lezers vooraf een waarschuwing zien.
EU-voorzitter Jean-Claude Juncker sprak zich eind december 2016 kritisch uit over nepnieuws. Hij wil dat de berichten strenger worden aangepakt.
naar: www.nu.nl van 30 januari 2017

Lees tekst 3.

6 Politieke stromingen hebben een aantal uitgangspunten. Ook hoe met maatschappelijke vraagstukken omgegaan moet worden. In tekst 3 geeft Eurocommissaris Andrus Ansip aan hoe hij het liefste wil dat het vraagstuk over nepnieuws aangepakt zou moeten worden.
→ Bij welke politieke stroming past de opvatting van Andrus Ansip in tekst 3? Geef de zin uit tekst 3 aan die past bij deze politieke stroming.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De opvatting van Andrus Ansip is afkomstig uit de … stroming en de zin waaruit dat blijkt is …

Zie tekst 3.

7 In tekst 3 staat dat de Europese Commissie maatregelen dreigt te nemen tegen de verspreiders van nepnieuws. Een mogelijke maatregel is het maken van nieuwe wetgeving.
Hieronder staan vier beweringen naar aanleiding van tekst 3.
→ Geef bij elke bewering aan of deze juist of onjuist is.
1 Als lid van de EU mag Nederland de nieuwe wetgeving omzetten in nationale wetgeving, maar het is niet verplicht.
2 De Europese Commissie heeft als taak om toe te zien of de nieuwe wetgeving in de lidstaten goed wordt toegepast.
3 Het Europese Parlement beslist als enige Europese instantie of de nieuwe wetgeving er komt.
4 Lobbyen om het Nederlandse politieke besluitvormingsproces te beïnvloeden is een mogelijk machtsmiddel van personen en of belanghebbenden, maar het is verboden om dit in de Europese politiek te doen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord met juist of onjuist aan.
1 = …
2 = …
3 = …
4 = …

tekst 4

‘Geen rare kronkel in je hoofd als je nepnieuws gelooft’
Een man in de Verenigde Staten trok zondag zijn geweer in een pizzeria, omdat oud-presidentskandidaat Hillary Clinton daar een kinderpornonetwerk zou runnen. Het motief klinkt vergezocht, en dat was het ook. Het misbruik was verzonnen, nepnieuws, verspreid via sociale media. Wie gelooft nu zoiets?
“Dat zijn mensen zoals u en ik”, zegt Mark Deuze. Hij is hoogleraar mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam. “Personen die nepnieuws op internet geloven, zijn geen mensen met een rare kronkel in hun hoofd. Hoe graag we ze ook in deze categorie proberen te stoppen”, legt hij uit in het NPO Radio 1-programma Nieuws en Co.
De kern van het verhaal volgens Deuze: wij doen allemaal aannames over de betrouwbaarheid van informatie en dat kan altijd tot problemen leiden. Dat mensen in nepberichten op internet trappen, komt volgens hem vooral door de heersende mediacultuur.

Internetbezoekers komen steeds vaker met ‘ongefilterde informatie’ in aanraking. “Het risico is groot dat we daardoor blijven steken bij de bronnen en info die onze gedachten bevestigen”, zegt Deuze.
Het is niet vreemd dat een gerucht grootschalige gevolgen heeft. Dat is van alle tijden. Traditioneel gezien is het checken van bronnen en het zo objectief mogelijk weergeven van de werkelijkheid een taak van de journalistiek. “Journalisten laten ons zien dat mensen en instanties op verschillende manieren naar dezelfde feiten kunnen kijken”, legt Mark Deuze uit. “Als dat opeens onze eigen verantwoordelijkheid wordt (zoals op sociale media), dan blijkt dat verdraaid lastig. Sterker nog: dat is vrijwel onmogelijk.”

Het ene voorbeeld van nepnieuws is extremer dan het andere. In het geval van de schietpartij in de pizzeria in Washington had de schutter volgens Deuze de moeite moeten nemen om het nieuws te checken.
“Het is niet vreemd dat een gerucht grootschalige gevolgen kan hebben. Dat is van alle tijden. Het is wel bijzonder dat deze man voor zijn theorie genoeg bewijzen had kunnen vinden waaruit bleek dat het niet waar was. Met een paar klikken op het internet was hij daar snel achter gekomen.
Die moeite heeft deze man kennelijk niet genomen.”
Het punt is dat, als we niet naar de journalistiek luisteren, we zelf moeite moeten doen om ook een andere werkelijkheid te kunnen zien.
Rond de Amerikaanse presidentsverkiezingen werd door ruim honderd websites nepnieuws de wereld ingestuurd. In een van de artikelen zou de populaire paus Franciscus de kandidatuur van Donald Trump hebben gesteund. De paus heeft inmiddels uitzonderlijk hard uitgehaald naar het verspreiden en consumeren van nepnieuws.
Volgens onderzoek van Trouw en NRC zijn ook in Nederland tientallen websites actief die verzonnen of dubieus nieuws verspreiden. Het doel van deze nieuwsaanbieders: geld verdienen door de vele mensen die op sensationele koppen klikken.
Mark Deuze hamert erop dat mensen niet de ogen moeten sluiten voor andersdenkende instanties of personen. “Iedereen creëert zijn eigen werkelijkheid en de media helpen daar goed bij. Het punt is dat, als we niet naar de journalistiek luisteren, we zelf moeite moeten doen om ook een andere werkelijkheid te kunnen zien.”
naar: het radioprogramma Nieuws en Co van 7 december 2016

Lees tekst 4.

8 Een theorie over de beïnvloeding door de media is de selectieve- perceptietheorie.
Welk citaat uit tekst 4 past bij de selectieve-perceptietheorie?
A “Geen rare kronkel in je hoofd als je nepnieuws gelooft”
B “Internetbezoekers komen steeds vaker met ‘ongefilterde informatie’ in aanraking. ‘Het risico is groot dat we daardoor blijven steken bij de bronnen en info die onze gedachten bevestigen …’”
C “Traditioneel gezien is het checken van bronnen en het zo objectief mogelijk weergeven van de werkelijkheid een taak van de journalistiek.”
D “De paus heeft inmiddels uitzonderlijk hard uitgehaald naar het verspreiden en consumeren van nepnieuws.”

9 In tekst 4 staat een voorbeeld van nepnieuws: paus Franciscus zou de kandidatuur van Donald Trump steunen. Via de media werd verspreid dat de paus vond dat Donald Trump president moest worden.
Op grond van welk machtsmiddel heeft men het nepnieuws verspreid dat juist de paus Donald Trump zou steunen?
vanwege
A de grote deskundigheid van de paus op het gebied van de Amerikaanse politiek
B de wettelijke bevoegdheden van de paus
C het charisma van de paus

 © ThiemeMeulenhoff

10 In tekst 4 staat: “Iedereen creëert zijn eigen werkelijkheid en de media helpen daar goed bij.”
Welk begrip past het beste bij dit citaat?
A actualiteit
B censuurverbod
C pluriformiteit
D referentiekader

Zie tekst 4.

11 Bij het verspreiden van nepnieuws is er geen sprake van objectiviteit.
Zo objectief mogelijke nieuwsverstrekking moet voldoen aan drie criteria.
Een van die criteria is te vinden in tekst 4: “Traditioneel gezien is het checken van bronnen en het zo objectief mogelijk weergeven van de werkelijkheid een taak van de journalistiek.”
→ Noem **twee andere** criteria van objectieve nieuwsverstrekking. *Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.*
1 …
2 …

tekst 5

Auteur nepnieuws verdient 10.000 dollar per maand en heeft spijt
Paul Horner denkt dat zijn berichten eraan hebben bijgedragen dat Trump straks in het Witte Huis zit. “Ik dacht dat ze mijn berichten wel zouden controleren, maar ze namen alles over.” Dat zegt Paul Horner in gesprek met The Washington Post. Hij leeft al enkele jaren van nepnieuws, en schreef tijdens de verkiezingscampagne veel berichten die door het Trump-kamp gretig werden overgenomen.
Zo deelde Trumps toenmalige campagneleider, Corey Lewandowski, in maart een bericht dat door Horner was geschreven. Daarin claimde een demonstrant 3500 dollar betaald te hebben gekregen om te demonstreren bij een evenement van Trump. “Dat heb ik bedacht, compleet met een nepadvertentie waarin een oproep stond.”
Sinds de uitslag van de Amerikaanse verkiezingen is er discussie over de rol van nepnieuws tijdens de campagne op online platformen. Vooral op Facebook gingen berichten over bijvoorbeeld steun van de paus aan Trump viral, terwijl deze berichten niet klopten.
Volgens BuzzFeed News deden nepberichten het uiteindelijk zelfs beter op Facebook dan campagne-artikelen van bijvoorbeeld The New York Times.
“Normaal gesproken checken mensen iets als ze het lezen”, zegt Horner, “Maar Trump-fans deden dat niet. Ze gingen er gewoon mee aan de haal.
Nu zit Trump in het Witte Huis. In plaats van dat ik de campagne beschadigde, heb ik die geholpen. Dat voelt slecht.” Een topman van Google gaf onlangs al toe dat het nep-nieuws een rol kan hebben gespeeld in de Amerikaanse campagne.
De 38-jarige auteur van nepnieuws zegt veel geld te verdienen aan de publicaties. “Ik verdien het meeste aan Google advertenties, per maand zo’n 10.000 dollar.” Hij is niet de enige; ook tieners in Macedonië verdienen duizenden euro’s aan de nepberichten.
Google en Facebook zijn van plan het moeilijker te maken om geld te verdienen aan nepnieuws. Horner zegt daar nog niet zo bang voor te zijn. “Ik heb nu zo’n tien sites. Als ze die sluiten, gebruik ik gewoon weer een andere.”
naar: www.nos.nl van 17 november 2016

© ThiemeMeulenhoff

Lees tekst 5.

12 Paul Horner geeft aan waarom nepnieuws zich zo snel als betrouwbaar nieuws verspreidt. Hij had dit zelf niet verwacht.

→ Geef door middel van een zin uit tekst 5 aan waaruit blijkt dat nepnieuws via de sociale media als betrouwbaar wordt gezien.

Geef vervolgens je eigen oplossing wat je daar tegen zou kunnen doen en gebruik daarbij de sociaal-culturele invalshoek. Gebruik minimaal 10 en maximaal 50 woorden voor je oplossing.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Een zin waaruit blijkt dat nepnieuws zich snel als betrouwbaar nieuws verspreidt is … en mijn oplossing is …

Analyse maatschappelijk vraagstuk: Werkstress

Bij de beantwoording van de vragen 13 tot en met 23 maak je gebruik van de teksten 1 tot en met 6.

tekst 1

Beroepsrisico nummer 1: werkstress

Stress op de werkvloer is het grootste beroepsrisico in ons land. Van het ziekteverzuim dat te maken heeft met het werk, wordt een derde veroorzaakt door werkstress.

Minister Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gaat daarom de komende vier jaar samen met werkgevers en werknemers werkstress verder bespreekbaar maken en aanpakken. Zijn ministerie gaat de komende jaren extra controleren op gezonde werktijden, werkdruk en agressie op de werkvloer. Asscher heeft dat aan de Tweede Kamer geschreven.

Minister Asscher geeft vandaag in Den Haag in het bijzijn van werkgevers en werknemers het startsein voor een plan om stress door of op het werk aan te pakken. Op deze bijeenkomst lanceert Asscher ook de campagne Check je Werkstress.

Deze campagne is bedoeld om werkgevers en werknemers te wijzen op de risico's van te veel werkstress en moet ervoor zorgen dat het onderwerp bespreekbaar wordt op de werkvloer.

In de campagne staan ervaringsverhalen van bekende en onbekende Nederlanders centraal. Onder anderen bekende Nederlanders Hugo Borst en Leontien van Moorsel vertellen over hun ervaringen met werkstress.

naar: www.rijksoverheid.nl van 13 mei 2014

Lees tekst 1.

13 Minister Asscher heeft de campagne Check je Werkstress gestart.

Er zijn verschillende theorieën over de beïnvloeding van mensen door de massamedia. Stel dat bij het opzetten van de campagne is uitgegaan van de multi-step-flow theorie. Uit welke regels van tekst 1 blijkt dit dan?

A regels 8-9 ("Asscher … geschreven.")
B regels 10-12 ("Minister Asscher … aan te pakken.")
C regels 14-16 ("Deze campagne … werkvloer.")
D regels 18-19 ("Onder anderen … werkstress.")

tekst 2

Fragment uit een interview met minister Asscher

Praten over stress is volgens u taboe, maar het is toch al lang geen schande meer om te zeggen dat je een burn-out[1)] hebt?

"Toegeven dat je een burn-out hebt gehad, is inderdaad niet meer iets waar mensen zich voor schamen. Maar als je een burn-out hebt, is het al te laat. Dat mensen daarvóór op het werk niet durven zeggen 'ik kan het niet meer aan', dat is het taboe."

Bijna 1 miljoen Nederlanders lijden onder dat taboe. Ziek worden door de werkdruk is inmiddels uitgegroeid tot beroepsziekte nummer 1. En hoewel harde cijfers ontbreken, kost dat waarschijnlijk miljarden euro's per jaar. Dat moet veranderen vindt minister Asscher, die van het bestrijden van werkstress de afgelopen maanden een speerpunt heeft gemaakt. "Niet alleen omdat het geld kost, maar omdat mensen echt kapot gaan aan hun werk."

noot 1 burn-out = geheel van klachten, waaronder emotionele uitputting, als gevolg van langdurig te hoge werkdruk

naar: www.metronieuws.nl van 3 november 2014

Lees tekst 2.

14 Uit tekst 2 zijn waarden af te leiden op basis waarvan minister Asscher werkstress wil aanpakken.

→ Welke waarden blijken uit tekst 2? Noem **twee** waarden.

Zie tekst 2.

15 Een maatschappelijk vraagstuk kun je vanuit verschillende invalshoeken bekijken, waaronder de politiek-juridische invalshoek en de veranderings- en vergelijkende invalshoek. In tekst 2 zijn twee andere invalshoeken te herkennen.

→ Welke **andere** invalshoek komt vooral naar voren in de regels 1-6 en welke vooral in de regels 8-11?

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Regels 1-6: de … invalshoek
Regels 8-11: de … invalshoek

Zie tekst 1 en tekst 2.

16 Werkstress is een maatschappelijk vraagstuk. Een maatschappelijk vraagstuk heeft een aantal kenmerken. Een kenmerk is dat het vraagstuk de aandacht krijgt van de media.

→ Noem **twee andere** kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk die in tekst 1 of 2 naar voren komen en geef bij elk kenmerk een citaat uit tekst 1 of 2 dat betrekking heeft op het kenmerk.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Kenmerk 1: …
Citaat uit tekst … bij dit kenmerk: …
Kenmerk 2: …
Citaat uit tekst … bij dit kenmerk: …

Zie tekst 2.

17 Kun je uit tekst 2 afleiden of Asscher, toen hij het interview gaf, lid was van een coalitiepartij of van een oppositiepartij? Geef een verklaring voor je antwoord.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Ja, Asscher was lid van een … (kies uit: coalitiepartij/oppositiepartij), want uit tekst 2 blijkt …
of
Nee, dat kun je niet weten, want …

---

tekst 3

Leraren protesteren tegen werkdruk
De leraren hebben er genoeg van. Veel Nederlandse leraren hebben het gevoel dat de politiek niet naar hen luistert. Ze klagen al jaren dat hun werkdruk te hoog is en dat de klassen te vol zitten.
Daarom zijn een stel leraren vandaag naar Den Haag gegaan waar ze vanmorgen om 9.00 uur de ingang van het ministerie van Onderwijs blokkeerden. Honderden leraren deden mee aan de protestactie die georganiseerd werd door belangenvereniging LIA (Leraren in Actie). Een aantal leraren had vervolgens om 11.00 uur een vergadering met minister Jet Bussemaker van Onderwijs.
naar: www.dagelijksestandaard.nl van 5 oktober 2015

Lees tekst 3.

18 LIA is een belangengroep. Een kenmerk van belangengroepen is dat ze bepaalde belangen nastreven.
→ Noem een **ander** kenmerk van belangengroepen en geef aan waarom LIA in tekst 3 daaraan voldoet.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk: …
LIA in tekst 3 voldoet daaraan, omdat …

Zie tekst 3.

19 Uit tekst 3 blijkt dat belangengroep LIA de beschikking heeft over een aantal machtsmiddelen om haar doel te bereiken.
→ Noem **twee** van deze machtsmiddelen.

© ThiemeMeulenhoff

---

tekst 4

Reacties op de stelling 'Mijn werkstress is het afgelopen jaar gestegen!'
Benno:
Uit onderzoek blijkt dat een op de zeven werknemers te maken krijgt met burn-outklachten. En het zijn niet meer alleen de ouderen. Steeds meer jongeren zitten ziek thuis omdat ze opgebrand zijn.

François:
Wij hebben meer stress over hoe we de rekeningen moeten betalen met dat zielige salaris dat de bazen nog maar geven tegenwoordig.

Huub:
Wat zijn Nederlanders toch een stelletje verwende mensen. Ik heb drie jaar in Japan voor een firma gewerkt. Dat is wel even anders. Daar werken ze echt hard. Heerlijk was dat. Ophouden met zielig doen en aan de slag.

Paul:
Er wordt veel te veel van mensen gevraagd en als je het niet aankunt, moet je vertrekken. Het is een serieus verschijnsel, dat de volksgezondheid ernstig bedreigt.
naar: www.facebook.com/L1mburg

Lees tekst 4.

20 Teksten kunnen in meer of mindere mate objectief of subjectief zijn. In tekst 4 lees je reacties van vier personen op de stelling 'Mijn werkstress is het afgelopen jaar gestegen!'. Wie is in zijn reactie het meest objectief?
A Benno
B François
C Huub
D Paul

---

tekst 5

Wat kan je doen tegen stress?
Negeer of ontken de stress-signalen niet! Ze gaan niet weg door niets te doen. Enkele tips om je werkstress te verminderen:
- Praat erover met collega's, vrienden en familie.
- Ga op zoek naar taken die je plezier geven. Je kan meer aan als je je werk leuker vindt.
- Ga erover in gesprek met je leidinggevende.
- Bewegen helpt om stress tegen te gaan.
- Probeer heel bewust te ontspannen. Neem bijvoorbeeld korte pauzes op het werk.

Kijk voor meer informatie op www.checkjewerkstress.nl
bron: Metro van 16 november 2015

Lees tekst 5.

21 Tekst 5 stond in het dagblad Metro als onderdeel van de campagne Check je Werkstress. Massamedia kunnen verschillende functies hebben, waaronder de amuserende functie.
→ Leg uit welke **twee andere** functies van de massamedia tekst 5 kan vervullen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 De … functie, want …
2 De … functie, want …

© ThiemeMeulenhoff

tekst 6

Mail jij nog na zes uur?
Nog even snel een mailtje openen op de bank en beantwoorden in bed. Zeker met een smartphone is zo'n 'overwerkmail' zo gestuurd.
In België wordt momenteel onderzocht of de uitwisseling van werkmail tussen ambtenaren na zes uur 's avonds kan worden stilgelegd. Als deze proef doorgaat, zal een groep van ruim tweeduizend werknemers 's avonds geen toegang meer hebben tot de bedrijfsmail. Hiermee hoopt de overheid een einde te maken aan het hoge aantal burn-outs onder ambtenaren, dat de laatste jaren alleen maar is toegenomen.

Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat overwerken slecht kan zijn voor de gezondheid. Zo publiceerden onderzoekers van de universiteit van Hamburg afgelopen zomer een studie waaruit bleek dat mensen die langer bereikbaar moeten zijn voor werk, meer stress ervaren.

Moeten Nederlandse werkgevers het e-mailverkeer ook stilleggen in de avonduren? Ton Wilthagen, hoogleraar arbeidsmarkt aan Tilburg University, denkt van niet. Het heeft iets ouderwets om e-mail na zes uur te verbieden. Alsof mensen tegenwoordig niet ook via andere kanalen communiceren.
Bovendien past het niet in de Nederlandse arbeidscultuur, waar werknemers juist steeds meer zelf willen bepalen. "In januari 2016 gaat de Wet Flexibel Werken in, een nieuwe wet die juist hamert op meer vrijheid voor de werknemer, ook als het gaat om werktijden."
naar: www.nrc.nl van 7 november 2015

Lees tekst 6.

22 Maatschappelijke vraagstukken kun je vanuit verschillende invalshoeken bekijken.
→ Formuleer vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek een vraag waarop het antwoord in tekst 6 staat.

23 Stel, je hebt een eigen bedrijf en bent dus werkgever. Als werkgever heb je bepaalde belangen.
→ Ben jij als werkgever voor het verbieden of voor het toestaan van werkmail na zes uur? Geef een argument voor je mening en verwijs daarbij naar een gegeven uit het bronnenboekje. Geef daarnaast aan welk belang jij als werkgever bij jouw keuze hebt.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Ik ben voor het **verbieden** van werkmail na zes uur, want … (geef argument en tekstverwijzing)
Het verbieden is in mijn belang, want …

of

Ik ben voor het **toestaan** van werkmail na zes uur, want … (geef argument en tekstverwijzing)
Het toestaan is in mijn belang, want …

© ThiemeMeulenhoff

Uitwerkingen bij hoofdstuk 4

Analyse maatschappelijk vraagstuk: Nepnieuws

1 Het juiste antwoord is B.
De Britse wetenschapper David Buckingham zegt iets over politieke besluitvorming van burgers. Dan heeft hij het over de controle- of waakhondfunctie, waarbij de media controleren wat politici doen.

2 De juiste antwoorden zijn:
Zin 1: Omdat ze er geld mee verdienen: hoe meer mensen op een artikel klikken, hoe meer geld ze krijgen vanwege de getoonde advertenties.
Zin 2: Ook maken mensen bewust nepnieuws om meningen te beïnvloeden, bijvoorbeeld in de aanloop naar verkiezingen.
Lees tekst 1 en zoek daarin naar groepen die er belang bij hebben om nepnieuws te verspreiden. Ze hebben dus een goede reden om het nepnieuws te verspreiden. Dat staat onder het kopje 'Waarom maken mensen nepnieuws?'

3 Juiste antwoorden zijn (een van de volgende):
- betrouwbaarheid
- eerlijkheid
- vertrouwen

Bij deze vraag is het belangrijk dat je één woord gebruikt en niet een zin opschrijft. Als je er een zin van maakt, wordt het antwoord niet goed gerekend.

4 Kenmerk 1: Er moet sprake zijn van een sociaal probleem; het gaat om een situatie die veel mensen onwenselijk vinden en/of die in strijd is met bepaalde wensen of normen.
- Dat blijkt uit tekst 2, want (een van de volgende):
  - het gaat in tegen normen en waarden;
  - leugens en angst zijn onwenselijk;
  - de Duitse regering heeft een wetsvoorstel gemaakt.

Kenmerk 2: Er bestaan verschillende meningen over de oplossing van het probleem.
- Dat blijkt uit tekst 2, want
  de Duitse regering wil een wet invoeren om het aan te pakken, sociale media (Facebook en Twitter) willen op vrijwillige basis het probleem aanpakken.

Voor het beantwoorden van deze vraag moet je de vier kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk goed uit je hoofd kennen.
In de vraag is al een van de vier kenmerken gegeven, namelijk dat het aandacht krijgt van de media. Deze mag je dus niet gebruiken. Je moet op zoek naar twee andere kenmerken en je moet er citaten bij zoeken die deze kenmerken aantonen.

5 Juiste antwoorden zijn:
- De politiek-juridische invalshoek is in de tekst te herkennen
- en een zin waaruit dat blijkt is (een van de volgende):
  - Sociale media die te langzaam zijn bij het verwijderen van nepnieuws en haatberichten kunnen in Duitsland boetes tot € 50 miljoen krijgen als dit wetsvoorstel van de Duitse regering wordt goedgekeurd.
  - In Duitsland moet het parlement het wetsvoorstel nog aannemen.
  - De wet geeft de groeiende zorgen aan in de Duitse politiek over de mogelijke invloed van nepnieuws, met name tijdens verkiezingscampagnes.

Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden, moet je de vier invalshoeken van een maatschappelijk vraagstuk goed bestuderen. De belangrijke begrippen die horen bij de invalshoeken zijn te herkennen in de tekst. Zo kun je de politiek-juridische invalshoek herkennen in de tekst als het gaat over wetten en als politieke organen worden genoemd.

© ThiemeMeulenhoff

6 • De opvatting van Andrus Ansip is afkomstig uit de liberale stroming
• en de zin waaruit dat blijkt is: Ik denk dat het internet zichzelf moet reguleren.
Voor het juist beantwoorden van deze vraag zul je de kernwaarden van de belangrijkste politieke stromingen goed moeten leren. Een van de kernwaarden van de liberale stroming is deregulering. Dat wil zeggen dat de overheid zo min mogelijk regels en wetten moet maken. Dat is precies wat wordt bedoeld met de zin waarin staat dat het internet zichzelf moet reguleren. De overheid moet zich dus niet bemoeien met regels over het internet.

7 1 = onjuist, want Nederland moet wetten die de EU vaststelt, altijd invoeren.
2 = juist
3 = onjuist , want de Raad van de Europese Unie (de Raad van ministers) bepaalt ook mee over het aannemen van nieuwe wetten in de EU.
4 = onjuist, want lobbyen gebeurt in alle bestuurslagen, dus ook op Europees niveau.

8 Het juiste antwoord is B.
Volgens deze theorie worden mensen soms beïnvloed door de media, maar soms ook niet. Dit is afhankelijk van hun referentiekader. Het referentiekader is de manier waarop je naar de wereld kijkt of hoe je over dingen denkt. Mensen vinden het prettig berichten in de media te zien waarin zij hun eigen ideeën herkennen. In antwoord B gaat het erover dat mensen blijven hangen bij informatie die hun eigen gedachten bevestigen.

9 Het juiste antwoord is C.
Antwoord A is onjuist, omdat de paus niet als een deskundige wordt gezien op het gebied van Amerikaanse politiek. Antwoord B is onjuist, omdat de paus geen wettelijke bevoegdheden heeft.

10 Het juiste antwoord is D.
Actualiteit gaat over het hier en nu. Censuurverbod gaat over een verbod op het controleren van de pers door de overheid. Pluriformiteit gaat over het aanbod van uiteenlopende meningen in de media. Antwoord D is juist, omdat het scheppen van je eigen werkelijkheid gebeurt op basis van je referentiekader.

11 Juiste antwoorden zijn (twee van de volgende):
- er moet sprake zijn van hoor en wederhoor;
- het controleren van feiten via een andere bron;
- het scheiden van feiten en meningen.

Voor het juist beantwoorden van deze vraag moet je de criteria van objectieve nieuwsverstrekking goed uit je hoofd kennen. Er wordt er al eentje gegeven in de vraag, namelijk het checken van bronnen. Je moet dus twee andere criteria noemen.

12 Een zin waaruit blijkt dat nepnieuws zich snel als betrouwbaar nieuws verspreidt, is (een van de volgende):
- “Ik dacht dat ze mijn berichten wel zouden controleren, maar ze namen alles over.”
- “Hij leeft al enkele jaren van nepnieuws en schreef tijdens de verkiezingscampagne veel berichten die door het Trump-kamp gretig werden overgenomen.”
- “Normaal gesproken checken mensen iets als ze het lezen,” zegt Horner, “Maar Trump-fans deden dat niet. Ze gingen er gewoon mee aan de haal.”

• Voorbeelden van juiste oplossingen zijn (een van de volgende):
- Nieuws moet altijd gecheckt worden op waarheid door het platform waarop het geplaatst wordt.
- Mensen moet geleerd worden het nieuws zelf eerst te checken.
- Leerlingen moeten les krijgen op school hoe ze nepnieuws kunnen herkennen.
- De pluriformiteit van de media moet worden verstevigd.
- De journalistiek moet zich beter houden aan haar eigen regels van objectiviteit en hoe nieuws geselecteerd moet worden.
- Het belang van bepaalde waarden in onze samenleving (eerlijkheid, betrouwbaar zijn) moet benadrukt worden.

Om deze vraag goed te beantwoorden, moet je eerst een zin uit tekst 5 halen waarin duidelijk wordt dat nepnieuws te snel voor waar wordt aangenomen. Dat is het eerste deel van je antwoord.
Vervolgens moet je weten wat de sociaal-culturele invalshoek is. Je moet een oplossing voor het bovenstaande probleem schrijven op basis van de sociaal-culturele invalshoek. Deze invalshoek gaat vooral over het gedrag van mensen, dus over normen en waarden. Je oplossing voor het probleem dat nepnieuws snel voor waar wordt aangenomen, moet dus gaan over het aanpassen van het gedrag van mensen. Dit moet je zelf kunnen verzinnen. Dit mag je opschrijven in 10 tot maximaal 50 woorden.

Analyse maatschappelijk vraagstuk: werkstress

13 D
Volgens de multi-step-flow theorie verloopt communicatie en informatie in stappen. Eerst is er een kleine groep bekende opinieleiders. Bekende Nederlanders zijn voorbeelden van opinieleiders. De opinieleiders in tekst 1 zijn Hugo Borst en Leontien van Moorsel. Deze twee bekende Nederlanders vertellen over hun ervaring met werkstress. Deze ervaringen worden overgenomen door een iets grotere groep en tot slot door het grote publiek.

14 Voor elke juiste waarde krijg je 1 punt (met een maximum van 2 punten). Een waarde is een principe dat mensen belangrijk vinden in hun leven.
De volgende waarden zijn te herkennen in tekst 2:
- gezondheid
- welzijn of geluk
- welvaart of rijkdom
- openheid of eerlijkheid

15 In de regels 1-6 van tekst 2 herkennen we de sociaal-culturele invalshoek. Het citaat gaat voornamelijk over waarden en normen met betrekking tot werkstress. 1 punt.
In de regels 8-11 van tekst 2 herkennen we de sociaaleconomische invalshoek. In het citaat geeft minister Asscher aan dat werkstress de samenleving geld kost (in regel 9 staat werkstress kost miljarden euro’s). 1 punt.

16 Het eerste kenmerk van een maatschappelijk vraagstuk dat te herkennen is in tekst 1 en 2 is dat er sprake is van een situatie die veel mensen onwenselijk vinden. Veel mensen vinden dat de werkstress in strijd is met bepaalde waarden en/of normen. Bij vraag 36 heb je de waarden aangegeven die betrekking hebben op werkstress.
Citaat uit tekst 1 bij het eerste kenmerk (één van de volgende):
- “Van het ziekteverzuim dat te maken heeft met het werk, wordt een derde veroorzaakt door werkstress.” (r. 1-3)
- “Stress op de werkvloer is het grootste beroepsrisico in ons land.” (r. 1)
- “Beroepsrisico nummer 1: werkstress.” (kop tekst 1)

OF
Citaat uit tekst 2 bij het eerste kenmerk (één van de volgende):
- “Bijna 1 miljoen Nederlanders lijden onder dat taboe.” (r. 7)
- “Ziek worden door de werkdruk is inmiddels uitgegroeid tot beroepsziekte nummer 1.” (r. 7-8)
- “En hoewel harde cijfers ontbreken, kost dat waarschijnlijk miljarden euro’s per jaar.” (r. 8-9)

© ThiemeMeulenhoff

© ThiemeMeulenhoff

Het tweede kenmerk van een maatschappelijk vraagstuk dat te herkennen is in tekst 1 en tekst 2 is dat werkstress een probleem is dat door middel van gezamenlijke actie (overheid, werkgevers en werknemers) of door de politiek (minister Asscher) kan worden opgelost.
Citaat uit tekst 1 bij het tweede kenmerk (één van de volgende):
- "Minister Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gaat daarom de komende vier jaar samen met werkgevers en werknemers werkstress verder bespreekbaar maken en aanpakken." (r. 4-6)
- "Zijn ministerie gaat de komende jaren extra controleren op gezonde werktijden, werkdruk en agressie op de werkvloer." (r. 6-8)
- "Minister Asscher geeft vandaag in Den Haag in het bijzijn van werkgevers en werknemers het startsein voor een plan om stress door of op het werk aan te pakken." (r. 10-12)
- "Op deze bijeenkomst lanceert Asscher ook de campagne Check je Werkstress." (r. 12-13)

OF
Citaat uit tekst 2 bij het tweede kenmerk:
- "Dat moet veranderen vindt minister Asscher, die van het bestrijden van werkstress de afgelopen maanden een speerpunt heeft gemaakt." (r. 10-11)

Voor elk juist kenmerk krijg je 1 punt. Twee kenmerken juist is 2 punten. Eén kenmerk juist is 1 punt.
Bij elk kenmerk moet één juist bijbehorend citaat worden geven. Twee citaten juist is 2 punten. Eén citaat juist is 1 punt.
Let op: je moet bij het kenmerk het juiste citaat hebben geschreven!
Zie p. 1.b Syllabus Maatschappijkunde vmbo 2018

17 Ja, Asscher was lid van een coalitiepartij, want uit tekst 2 blijkt dat hij minister is en ministers maken deel uit van de regering. Coalitiepartijen worden ook wel regeringspartijen genoemd. Een coalitie is een samenwerkingsverband tussen twee of meer partijen die de regering vormen.

Opmerking: het scorepunt alleen toekennen als beide antwoordelementen juist zijn. Antwoordelement 1 is coalitiepartij, en antwoordelement 2 is de verklaring.

18 Een ander kenmerk van belangengroepen dat te herkennen is in tekst 3 is dat ze (LIA) proberen druk uit te oefenen op de politieke besluitvorming. 1 punt
LIA voldoet aan dit kenmerk omdat in tekst 3 staat:
- dat LIA door middel van de blokkade van de ingang van het ministerie van Onderwijs aandacht wil vragen voor de werkdruk in het onderwijs. 1 punt

of
- (een aantal leraren van) LIA een vergadering met Jet Bussemaker van Onderwijs had. 1 punt

19 Voorbeelden van machtsmiddelen waar LIA volgens tekst 3 over beschikt zijn:
- de omvang van de groep die zij vertegenwoordigt of
- de toegang tot (belangrijke) politici (bijeenkomst met de minister om 11.00) of
- toegang tot de media of
- kennis (over het onderwerp werkstress)

Per juist antwoord 1 punt. Je moet twee machtsmiddelen noemen, maximaal 2 punten.

20 A
Benno geeft een voorbeeld van een onderzoek naar burn-outklachten. Een onderzoek is objectief en vaak op feiten gebaseerd. Feiten zijn objectief en geven aan of iets werkelijk (= waar) is.

© ThiemeMeulenhoff

21 Twee van de volgende functies van massamedia vervult tekst 5:
- De informatieve functie, want tekst 5 geeft informatie over wat je tegen stress kunt doen.
- De socialiserende functie, want in tekst 5 worden normen en waarden overgebracht en wordt kennis overgebracht met als doel om mensen hun gedrag te laten aanpassen (bijvoorbeeld dat mensen gaan ontspannen, pauzes nemen, gaan bewegen, erover gaan praten en op zoek gaan naar taken die plezier geven).
- De opiniërende functie, want door tekst 5 te lezen, kun je, als lezer, gaan nadenken over de manier waarop je zelf met stress omgaat. Tekst 5 kan je als lezer ook laten nadenken over wat je zelf kan doen om de stress te verminderen.

Je krijgt per functie alleen 1 punt als je een juiste functie hebt opgenoemd met de juiste uitleg erbij.

22 Voorbeelden van vragen die vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek zijn te formuleren zijn:
- Hoe wordt er (door mensen / de overheid) in België tegen e-mailen na zes uur 's avonds aangekeken?
- Welke maatregel tegen burn-outs onderzoekt de Belgische overheid?
- Is het aantal burn-outs onder ambtenaren in België de laatste jaren toe- of afgenomen?

Bij de veranderings- en vergelijkende invalshoek is één van de hoofdvragen "Hoe kijkt men in andere samenlevingen tegen het vraagstuk (werkstress) aan?" Alle voorbeelden van juiste antwoorden zijn op deze hoofdvraag te herleiden.

23 Voorbeelden van juiste antwoorden:
Ik ben voor het verbieden van werkmail na zes uur, want van het ziekteverzuim dat te maken heeft met het werk, wordt een derde veroorzaakt door werkstress (zie tekst 1). Als mensen ook na zes uur nog werkmail krijgen, kan de werkstress nog verder toenemen voor mijn werknemers. Het verbieden is in mijn belang, want (één van de volgende):
- dan zal ik minder last hebben van ziekteverzuim en van burn-outs van mijn personeel of werknemers.
- dit zal mij (ziekte)kosten schelen.
- dan zal ik minder nieuw of vervangend personeel hoeven aan te nemen omdat mijn personeel of werknemers minder vaak ziek zijn of een burnout hebben. Ik ben dan ook minder tijd kwijt met het inwerken van nieuwe mensen omdat het ziekteverzuim daalt.
- dan zal ik gezonder(e) personeel of werknemers hebben. Gezonder(e) personeel of werknemers presteren beter en produceren meer.
- minder werkstress zal de tevredenheid onder mijn personeel of werknemers verhogen. Tevreden personeel kan zorgen voor een betere werksfeer en tevreden mensen presteren beter op hun werk.

OF
Ik ben voor het toestaan van werkmail na zes uur, want verbieden past niet in de Nederlandse (arbeids)cultuur, waar mensen (bijvoorbeeld werknemers) juist steeds meer zelf willen bepalen. De Nederlandse werknemers willen juist meer vrijheid, ook als het gaat om werktijden (zie tekst 6).
Het toestaan is in mijn belang, want (één van de volgende):
- als mijn personeel of werknemers meer vrijheid hebben (bijvoorbeeld betreffende hun werktijden) zal mijn personeel of zullen mijn werknemers gezonder, gelukkiger, meer ontspannen en tevreden zijn en dat is goed voor de prestaties en de productie binnen mijn bedrijf.

© ThiemeMeulenhoff

– als mijn personeel of werknemers meer vrijheid hebben, (bijvoorbeeld betreffende hun werktijden) kan mijn bedrijf beter inspelen op de vraag van de klanten en deze beter bedienen.
– daarmee wordt de eigen verantwoordelijkheid van mijn personeel of werknemers bevorderd en dat is goed voor de productie en prestaties van mijn personeel of werknemers. Door de eigen verantwoordelijkheid neemt de werksfeer en tevredenheid van mijn personeel of werknemers toe.

Je krijgt per juist argument met tekstverwijzing maximaal 1 punt.
Je krijgt per juist bijpassend belang als werkgever maximaal 1 punt.

© ThiemeMeulenhoff

Begrippenlijst Analyse maatschappelijk vraagstuk

agendafunctie
Maatschappelijke problemen onder de aandacht brengen.

belang
Belang is het voor- en nadeel dat iemand ergens bij heeft.

controlerende- of waakhondfunctie
Het controleren van de overheid. Doen zij hun werk wel goed?

emancipatie
Emancipatie is het streven naar gelijke rechten en zelfstandigheid. Bijvoorbeeld: de emancipatie van de vrouw. Emancipatiebeleid is het beleid van de overheid om ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld vrouwen gelijke rechten krijgen. Dit beleid is vastgelegd in de emancipatienota.

gezag
Gezag is macht die officieel is vastgelegd in de wet of in regels.

indoctrinatie
Iemand constant hetzelfde laten zien / lezen / horen en zo hun mening beïnvloeden (brainwashing).

macht
Macht betekent dat je een dwingende invloed hebt op anderen. Het vermogen om je wil op te leggen aan anderen.

machtsmiddelen
Machtsmiddelen zijn middelen waarmee je het gedrag van anderen kunt beïnvloeden.

normen
Normen zijn opvattingen over hoe je je volgens een bepaalde waarde behoort te gedragen.

politiek probleem
Een probleem waarvoor de overheid nodig is om het op te lossen.

politiek-juridische invalshoek
Bij de politiek-juridische invalshoek wordt gekeken hoe de politiek (bijvoorbeeld politieke partijen) tegen het maatschappelijk probleem aankijkt of ze vinden hoe het maatschappelijk probleem zou kunnen worden opgelost/geregeld.

sociaal-culturele invalshoek
Bij de sociaal-culturele invalshoek wordt gekeken naar de verschillende waarden en normen van mensen en groepen die met het maatschappelijk probleem te maken hebben.

sociaaleconomische invalshoek
Bij de sociaaleconomische invalshoek wordt gekeken naar de sociaaleconomische positie van mensen en groepen die met het maatschappelijk probleem te maken hebben. Je kijkt naar welke rol de economische situatie speelt bij het maatschappelijk probleem.

stereotype
Stereotype is een vastgeroest beeld van een groep mensen dat niet klopt met de werkelijkheid.

© ThiemeMeulenhoff

veranderings- en vergelijkende invalshoek
Bij de veranderings- en vergelijkende invalshoek wordt ervan uitgegaan dat normen en waarden kunnen verschillen per plaats, tijd en groep. Bijvoorbeeld hoe kijkt men in andere samenlevingen tegen het maatschappelijk probleem aan of hoe keek men in het verleden tegen het maatschappelijk probleem aan.

vooroordeel
Vooroordeel is een mening die niet op feiten is gebaseerd.

waarden
Waarden zijn uitgangspunten of principes die we belangrijk vinden om na te streven.

© ThiemeMeulenhoff

Oefenen met hele examens en uitleg bij de goede antwoorden.

Deel 2a Examens met uitwerkingen

Bronvermelding
Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift op mijn.examenbundel.nl.

Examen 2018-I

Meerkeuzevragen
Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Criminaliteit en rechtsstaat

tekst 1

> **1671 mensen opgepakt na anonieme tips in 2016**
>
> Zo'n 16.900 meldingen die in 2016 zijn gedaan bij Meld Misdaad Anoniem, zijn doorgespeeld naar de politie. Dankzij deze anonieme tips konden 1671 verdachten worden aangehouden en ruim 1100 misdrijven worden opgelost.

naar: www.telegraaf.nl van 7 februari 2017

Lees tekst 1.

1p **1** Voor welke taak van de politie zijn de anonieme tips in tekst 1 van belang geweest?
- **A** dienstverlening
- **B** handhaving openbare orde
- **C** opsporing
- **D** preventie

1p **2** Waarvan is sprake bij het geven van een anonieme tip?
- **A** eigenrichting
- **B** klassenjustitie
- **C** rechtsregel
- **D** sociale controle

tekst 2

Deventer stelt noodverordening in rond wedstrijd

… heeft een noodverordening afgekondigd rond de voetbalwedstrijd Go Ahead Eagles - Ajax, die zondag wordt gespeeld. Er zijn volgens de gemeente signalen dat een groot aantal supporters van Ajax zonder kaartjes naar de wedstrijd komt, of al eerder dan zondagmiddag naar Deventer afreist.
De politie heeft aangegeven dat zij daardoor de veiligheid in de stad niet kan garanderen.

naar: www.rtvoost.nl van 27 augustus 2016

1p **3** Wat moet er op de puntjes in tekst 2 worden ingevuld?
A De burgemeester van Deventer
B De gemeenteraad van Deventer
C De officier van justitie in Deventer
D De politie in Deventer
E De rechtbank in Deventer
F Het college van B en W van Deventer

3p **4** Jongeren tot achttien jaar kunnen een HALT-afdoening krijgen.
→ Leg uit met een voorbeeld van een HALT-afdoening waarom een HALT-afdoening zowel een preventieve als een repressieve werking heeft.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Een voorbeeld van een HALT-afdoening is …
Dit heeft een preventieve werking, omdat …
Dit heeft een repressieve werking, omdat …

2p **5** Strafbaar gedrag kan onder andere staan in:
a de Opiumwet
b de Wegenverkeerswet
c de Wet op de economische delicten
d het Wetboek van Strafrecht
Hieronder staan vier strafbare feiten.
1 joyriding
2 openbare dronkenschap
3 rijden onder invloed
4 xtc-productie
→ Geef van elk strafbaar feit aan in welke wet of wetboek het strafbare feit staat.
Let op: niet elke wet of wetboek hoeft in je antwoord voor te komen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 Joyriding staat in …
2 Openbare dronkenschap staat in …
3 Rijden onder invloed staat in …
4 Xtc-productie staat in …

tekst 3

In steden meer risico om slachtoffer te worden van criminaliteit

Over het algemeen vindt er op het platteland veel minder criminaliteit plaats dan in stedelijke regio’s. Mensen in steden lopen meer risico slachtoffer te worden van criminaliteit. Een reden die gegeven wordt, is dat het in de stad voor criminelen makkelijker is om zich te verbergen.

2p **6** Er zijn verschillende maatschappelijke verklaringen voor criminaliteit. Een verklaring is bijvoorbeeld ‘de gelegenheid maakt de dief’.
→ Leg uit welke **andere** maatschappelijke verklaring op basis van tekst 3 te geven is voor het feit dat in steden meer criminaliteit plaatsvindt dan op het platteland.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Verklaring: … , want …

tekst 4

Boeven vangen per verkeerscontrole?

Een verkeerscontrole houden als je criminaliteit vermoedt? Het gerechtshof zei nee, de hoogste rechter oordeelt anders.
De politie mag doorgaan met de opsporing van criminelen door middel van de 'dynamische verkeerscontrole'. Dat heeft **…** dinsdag bepaald.
Het gerechtshof had in december 2015 de bestuurder van een auto met daarin één kilo wiet[1] vrijgesproken, omdat de aanhouding bij deze verkeerscontrole volgens het hof niet terecht was.

noot 1 wiet = een soort softdrug

naar: www.nrc.nl van 2 november 2016

1p **7** Welke rechterlijke instantie moet op de puntjes in tekst 4 worden ingevuld?

tekst 5

Twitterbericht van de politieke partij DENK

DENK@DenkNL
#DENK is voor een #Contacttaakstraf zodat mensen die discrimineren, moeten praten met en leren van hun slachtoffer. #Pauw

naar: www.twitter.com van 6 oktober 2016

Lees tekst 5.

1p **8** Op welk doel van straffen legt de politieke partij DENK de nadruk met deze straf?
A afschrikking
B beveiliging van de maatschappij
C resocialisatie
D voorkomen van eigenrichting

2p **9** De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor de positie van het slachtoffer in het strafrecht.
Hieronder staan vier beweringen over de positie van het slachtoffer in het strafrecht.
→ Geef van elke bewering aan of deze juist of onjuist is.
1 Slachtoffers hebben het recht om in de rechtszaal te spreken.
2 Slachtoffers hebben recht op slachtofferhulp.
3 Slachtoffers kunnen ondersteuning van de reclassering krijgen.
4 Slachtoffers kunnen via de officier van justitie vragen om een schadevergoeding.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 = …
2 = …
3 = …
4 = …

tekst 6

Strengere regels voor drones[1]

De overheid stelt een aantal strengere regels in voor drone-eigenaren die hun toestel professioneel gebruiken: drones mogen minder hoog en minder ver van de bestuurder af, en moeten ver van vliegzones als Schiphol blijven.
De regels komen na een incident bij Schiphol, waar een drone vlak langs een landend vliegtuig vloog.
De voorzitter van de vereniging van professionele dronevliegers betwijfelt of strenge regels de gevaren van drones zullen wegnemen.

noot 1 drone = op afstand bestuurd, onbemand vliegtuig

naar: www.deingenieur.nl van 2 juni 2016

Lees tekst 6.

1p **10** Normen komen voort uit waarden.
→ Uit welke waarde komen de strengere regels in tekst 6 voort? **Let op**: formuleer je antwoord als een waarde.

tekst 7

Boete voor weigeren homoseksuele stagiair

De eigenaar van een tuincentrum die vorig jaar een stagiair weigerde omdat hij homo is, is door de rechtbank in Leeuwarden veroordeeld tot een boete van 1.600 euro, waarvan 800 euro voorwaardelijk. De rechtbank acht bewezen dat de christelijke eigenaar de stagiair weigerde vanwege zijn geaardheid.
“Wij hebben iets gezien op je Facebookpagina, en dat is je seksuele geaardheid en vooral het uitleven van die geaardheid (je hebt een vriend). Dat je die geaardheid hebt is niet het punt, maar het uitleven daarvan wel. Wij zijn een christelijk bedrijf en voor ons is dit een punt waar we ons niet mee mogen verenigen”, schreef de eigenaar van het tuincentrum aan de geweigerde stagiair.

naar: www.volkskrant.nl van 25 april 2016

Lees tekst 7.

2p **11** In deze zaak botsen twee grondrechten met elkaar.
→ Leg uit welke twee grondrechten in deze zaak met elkaar botsen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
In deze zaak botsen … en … met elkaar, want uit tekst 7 blijkt …

1p **12** De rechtbank heeft de eigenaar in tekst 7 veroordeeld tot een boete van 1.600 euro, waarvan 800 euro voorwaardelijk.
→ Geef zo precies mogelijk aan wat deze straf betekent.

1p **13** Een rechter kan hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen opleggen.
Wat voor een soort straf of straffen heeft de rechter in tekst 7 gegeven?
A een bijkomende straf
B een hoofdstraf
C een hoofdstraf en een bijkomende straf
D een maatregel en een bijkomende straf

Politiek en beleid

tekst 8

Huwelijk en gezin

Het huwelijk van man en vrouw is in alle tijden een vanzelfsprekende leefvorm geweest. Dat is begrijpelijk, want juist man en vrouw vullen elkaar in het huwelijk goed aan.
De mogelijkheid van het zogeheten ‘homohuwelijk’ moet ongedaan gemaakt worden.

naar: de website van een politieke partij van maart 2017

1p **14** Op de website van welke politieke partij stond tekst 8?
op de website van
A D66
B de PvdA
C de SGP
D de SP
E de VVD

afbeelding 1

Ahmed Aboutaleb, burgemeester

afbeelding 2

Ankie Broekers-Knol,
voorzitter van de Eerste Kamer

afbeelding 3

Margreet de Leeuw, wethouder in Helmond

afbeelding 4

Marianne Thieme, fractievoorzitter in de Tweede Kamer

1p **15** Afbeelding 1 tot en met 4 zijn afbeeldingen van politici. In juli 2017 hadden deze politici de functies die onder de afbeeldingen staan. Op een van de afbeeldingen staat een voorzitter van een dagelijks bestuur van een overheidsorgaan.
Welke afbeelding is dit?
A afbeelding 1
B afbeelding 2
C afbeelding 3
D afbeelding 4

tekst 9

Milieubeleid

Vervuiling trekt zich niets aan van landsgrenzen. Daarom is de bestrijding van problemen zoals water- en luchtverontreiniging alleen mogelijk als landen samenwerken. In Europa wordt dan ook steeds meer samengewerkt op dit gebied.
In 1972 stelde de Europese Commissie het eerste Milieu Actieprogramma op. Inmiddels wordt een belangrijk deel van de Nederlandse milieuwetgeving bepaald door Europese milieurichtlijnen.
Een Europese aanpak van milieuproblemen ligt niet alleen voor de hand omdat veel van die problemen grensoverschrijdend zijn; het is ook in het belang van **…** .
Als in één land veel strengere milieu-eisen zouden gelden dan in andere lidstaten, zouden bedrijven in dat 'strenge' land benadeeld worden ten opzichte van bedrijven in het buitenland.

naar: www.europa-nu.nl van 25 april 2017

1p **16** Welk kenmerk van Europese samenwerking moet op de puntjes in tekst 9 worden ingevuld?
A het beschermen van de rechten van de consument
B het bevorderen van vrij verkeer van goederen
C het garanderen van eerlijke concurrentie
D het verbeteren van stabiliteit en veiligheid in Europa

1p **17** Op welke wijze kan Nederland invloed uitoefenen op het Europese klimaatbeleid?
A De Nederlandse minister van Infrastructuur en Milieu overlegt en beslist samen met de milieu-ministers van andere lidstaten over voorstellen van de Europese Commissie.
B De Nederlandse regering kan een Europees referendum indienen over het Europese klimaatbeleid.
C De Nederlandse regering kan gebruikmaken van het recht om een pleidooi te houden in de Europese Commissie.
D De verschillende Nederlandse ministers in de Europese Raad kunnen invloed uitoefenen op het klimaatbeleid van de Europese Commissie.

Voor de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 konden mensen op www.stemwijzer.nl hun politieke voorkeur testen door 30 stellingen te beantwoorden. Bij elke stelling is te zien wat de verschillende politieke partijen van de stelling vinden.
Vraag 18 gaat over een stelling uit deze stemwijzer.

1p **18** Stelling: Ouderen die vinden dat hun leven voltooid is, moeten hulp kunnen krijgen om een einde aan hun leven te maken.
Van welke politieke stroming zullen de partijen het **oneens** zijn met bovenstaande stelling?
A de christendemocratische stroming
B de liberale stroming
C de sociaaldemocratische stroming

3p **19** Er zijn bijna verkiezingen in Nederland en twee vriendinnen hebben een gesprek hierover.
Maaike zegt: "Als partijen in de regering zitten, doen de partijen nooit precies wat ze voor de verkiezingen zeiden te willen gaan doen."
Romy zegt: "Dat is logisch, want om te regeren moeten partijen compromissen sluiten."
→ Geef een uitleg die de bewering van Romy ondersteunt.
Gebruik in je uitleg de volgende begrippen:
- meerderheidskabinet
- regeerakkoord
- compromissen

Let op: Maak in je uitleg ook duidelijk wat met deze begrippen bedoeld wordt.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Als partijen in de regering zitten, kunnen ze niet precies doen wat ze voor de verkiezingen zeiden te willen doen, want … (Gebruik in je uitleg de begrippen meerderheidskabinet, regeerakkoord en compromissen.)

tabel 1

Uitslagen Tweede Kamerverkiezingen 2012 en 2017

partij	aantal zetels in 2012	aantal zetels in 2017	verschil
VVD	41	33	-8
PVV	15	20	+5
CDA	13	19	+6
D66	12	19	+7
GroenLinks	4	14	+10
SP	15	14	-1
PvdA	38	9	-29
ChristenUnie	5	5	0
Partij voor de Dieren	2	5	+3
50PLUS	2	4	+2
SGP	3	3	0
DENK	-	3	+3
Forum voor Democratie	-	2	+2
totaal	150	150	

naar: www.parlement.com

Bekijk tabel 1.

1p **20** In september 2012 en maart 2017 zijn er verkiezingen gehouden.
In tabel 1 staan de samenstellingen van de Tweede Kamer na deze twee verkiezingen.
Welke bewering naar aanleiding van tabel 1 is waar?
A De partijen die tot de liberale stroming behoren, hebben bij de verkiezingen in 2017 samen 61 zetels behaald.
B De sociaaldemocratische partijen hebben in 2017 samen meer zetels in de Tweede Kamer dan in 2012.
C Na de verkiezingen in 2017 is de ecologische stroming beter vertegenwoordigd in de Tweede Kamer dan na de verkiezingen in 2012.
D Uit tabel 1 blijkt dat de meeste zwevende kiezers in 2017 op GroenLinks hebben gestemd.

tekst 10

Opdracht aan Edith Schippers

Kamervoorzitter Khadija Arib overhandigde **...** Edith Schippers op 28 maart 2017 haar opdracht. De opdracht bestaat eruit te onderzoeken of het mogelijk is om een stabiel kabinet te vormen met VVD, CDA, D66 en GroenLinks.

naar: www.tweedekamer.nl van 28 maart 2017

1p **21** Wat moet op de puntjes in tekst 10 worden ingevuld?
A formateur
B fractievoorzitter
C informateur
D lijsttrekker

tekst 11

Droomcoalitie Roemer

Als het aan Emile Roemer van de SP ligt, wordt de coalitie na de verkiezingen zo links en rood mogelijk.
“Als je het reëel beschouwt en je weet dat er meer partijen nodig zijn, dan zullen wij na de verkiezingen – en ik hoop dat we de kans krijgen – als eerste kijken naar partijen als **...(1)...** en **...(2)...** En als er meer nodig zijn, schuiven we meer op naar het midden. Dan kom je bij **...(3)...** en **...(4)...** uit.”

naar: www.metronieuws.nl van 22 februari 2017

Lees tekst 11.

2p **22** Welke vier verschillende partijen moeten op de puntjes bij (1), (2), (3) en (4) worden ingevuld?
Kies uit: CDA, D66, GroenLinks, PvdA, VVD, SGP. **Let op**: er blijven twee partijen over.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
bij (1): ...
bij (2): ...
bij (3): ...
bij (4): ...

tekst 12

Lachgas wordt niet strafbaar gesteld

Eind 2015 stelde het Tweede Kamerlid Volp van de PvdA vragen over het gebruik van lachgas als partydrug bij minderjarigen. In antwoord op een van deze vragen schrijft de minister van Veiligheid en Justitie, dat het niet wenselijk is het gebruik van lachgas strafbaar te stellen.

1p **23** Van welke taak van het parlement heeft de PvdA in tekst 12 gebruikgemaakt?
A van de controlerende taak
B van de rechterlijke taak
C van de uitvoerende taak
D van de wetgevende taak

2p **24** Het parlement heeft verschillende rechten om zijn taken uit te voeren. In tekst 12 heeft de PvdA gebruikgemaakt van het recht op het stellen van vragen.
→ Noem **twee andere** rechten waarvan de PvdA gebruik kan maken als de PvdA zou willen dat er wel een verbod op het gebruik van lachgas moet komen.

tekst 13

Een deel van een brief aan de gemeenteraad van Den Haag

Geachte dames en heren van de gemeenteraad van Den Haag,

Hierbij maken wij namens de omwonenden bezwaar tegen de gang van zaken rond de plaatsing van de windturbine in de Vlietzone.

De omwonenden zijn ernstig gedupeerd door de enorme invloed van de windturbine op hun leefomgeving. Het uitzicht en woongenot zijn sterk verminderd en de waarde (en eventuele verkoopbaarheid) van hun woning is sterk gedaald.
De omwonenden ondervinden hinder en schade van de windturbine. Daarom willen de omwonenden dat de gemeenteraad zo snel mogelijk actie onderneemt om deze windturbine naar elders te verplaatsen.

Met vriendelijke groeten,

Bewonersgroep Windturbine Vlietzone

naar: windturbinevlietzone.nl

Lees tekst 13.

2p **25** De Bewonersgroep Windturbine Vlietzone is een belangengroep. Een kenmerk van belangengroepen is dat ze bepaalde belangen nastreven.
→ Noem een **ander** kenmerk van belangengroepen en geef aan waarom uit tekst 13 blijkt dat de bewonersgroep daaraan voldoet.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk: …
De bewonersgroep voldoet daaraan, want uit tekst 13 blijkt …

2p **26** Elke gemeente heeft een college van burgemeester en wethouders (B en W). Hieronder staan vier beweringen over het college van B en W.
→ Geef van elke bewering aan of deze juist of onjuist is.
1 De leden van het college van B en W houden zich bezig met de voorbereiding van plannen waarover de gemeenteraad een besluit moet nemen.
2 De leden van het college van B en W zijn ook lid van de gemeenteraad.
3 Het college van B en W controleert de gemeenteraad.
4 Het college van B en W voert de besluiten van de gemeenteraad uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 = …
2 = …
3 = …
4 = …

1p **27** Nederland is een constitutionele monarchie. Dat betekent onder andere dat Nederland een koning als staatshoofd heeft.
Welk van de onderstaande uitspraken over de koning in Nederland is juist?
A De koning heeft samen met de ministers de ministeriële verantwoordelijkheid voor het overheidsbeleid.
B De koning is lid van de regering, maar de ministers zijn verantwoordelijk voor zijn daden en uitspraken.
C De koning mag de grondwet overtreden, want hij is onschendbaar.
D Volgens de grondwet benoemt de koning de ministers en deze zijn hem daarom verantwoording schuldig.

Analyse maatschappelijk vraagstuk: cybercrime

Bij de beantwoording van de vragen 28 tot en met 41 maak je gebruik van de teksten 1 tot en met 6 en tabel 1.

tekst 1

Nederlanders niet voorbereid op cybercrime

Nederlanders weten te weinig over online gevaren en hoe zij zich daartegen kunnen beschermen. Ook onderschatten zij de kans dat zij slachtoffer worden. Dit blijkt uit onderzoek van Alert Online. Ruim de helft van de Nederlanders heeft nog nooit van ransomware gehoord, terwijl dit de snelst groeiende dreiging op internet is. Daarom geeft staatssecretaris Dijkhoff van Veiligheid en Justitie vandaag het startschot voor de campagne Alert Online.

Ransomware is de laatste paar jaar enorm populair geworden onder cybercriminelen. Het virus gijzelt je computer door bestanden ontoegankelijk te maken en geeft deze pas vrij als je losgeld hebt betaald. In 2015 had 65% van de Nederlanders nog nooit van ransomware gehoord. Inmiddels is dit gedaald naar 53%.

Staatssecretaris Dijkhoff van Veiligheid en Justitie: “Internetcriminelen weten steeds weer nieuwe vormen te vinden ons te verleiden om bijvoorbeeld hun vervalste mails te openen, in te gaan op verzoeken of om op malafide advertenties te klikken. Wij moeten daarom ook steeds slimmer worden door onze cyberskills te verbeteren. Dit onderzoek laat zien dat we hier nog flinke stappen moeten zetten. Daarom starten tweehonderd partijen vandaag gezamenlijk de campagne Alert Online om de cyberskills van burgers en bedrijven te verbeteren.”

Over Alert Online
Alert Online is de jaarlijkse bewustwordingscampagne die dit jaar plaatsvindt van 3 tot en met 14 oktober 2016. Alert Online is een initiatief van de overheid, het bedrijfsleven, het onderwijs en de wetenschap. Tweehonderd partijen zetten zich in om de bewustwording en kennis over online veiligheid te vergroten en digitaal veilig gedrag te stimuleren.

tekst 2

Afleveringen van programma Opgelicht?! over cybercrime

Opgelicht?! Cybercrime duikt in drie speciale afleveringen onder in de wereld van de cybercrime. Van ID-fraude tot ransomware, en van Microsoft-scam tot phishing. Opgelicht?! Cybercrime speurt cybercriminelen op en ontmaskert ze. En laat zien hoe je jezelf kunt beschermen tegen deze sterk toenemende vorm van criminaliteit.

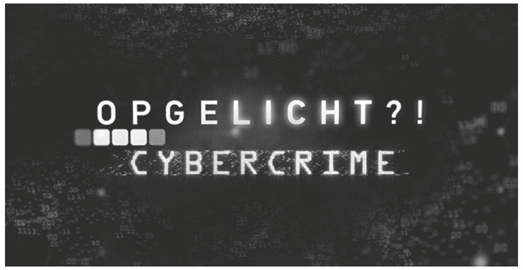

naar: www.npo.nl van 13 december 2016

tekst 3

Marleen Weulen Kranenbarg is criminoloog, gespecialiseerd in cybercriminelen. In haar promotieonderzoek vergelijkt ze online criminelen met hun offline variant. “Er is zo goed als niets bekend over daders van cybercriminaliteit. Tijdens mijn studie ontdekte ik dat bijvoorbeeld hackers totaal niet voldoen aan het profiel van de “standaard” crimineel, namelijk een laag opgeleid, impulsief persoon met een ongestructureerd leven en weinig bindingen.” Maar ook het beeld van de cybercrimineel – een slimme, puisterige jongen die in zijn eentje dagenlang op zolder achter zijn computer zit – is niet correct. “Je hebt lang niet altijd meer veel computerkennis nodig om cyberdelicten te kunnen plegen”, zegt Weulen Kranenbarg.

naar: Hypothese van december 2015

tekst 4

Over Alert Online

Op het werk, op school, thuis of onderweg. Met onze telefoon, tablet of computer. Gelukkig zijn we ons er ook steeds meer van bewust dat dit risico's met zich meebrengt. Maar weten we ook wat we kunnen doen om risico's te voorkomen? Continu bewustzijn over online veiligheid is een aandachtspunt, maar daarmee zijn we er nog niet. We moeten ook weten wat we kunnen doen en hoe dat moet.
Daarom vraagt de campagne Alert Online één keer per jaar, twee weken lang, aandacht voor online veiligheid. Alert Online heeft als doel het vergroten van de kennis over en bewustwording rond online veiligheid en het stimuleren van mensen om daarnaar te handelen door maatregelen te nemen.
Onze economie en samenleving moeten beschermd worden tegen online gevaren. Een zwakke cybersecurity[1)] heeft namelijk mogelijk grote financiële en maatschappelijke gevolgen. Kennis en kunde leiden niet direct tot veilig internetgedrag. Daar is echte gedragsverandering voor nodig.

Deze website www.alertonline.nl is het centrale punt in de Alert Online-campagne.

noot 1 cybersecurity = digitale veiligheid, internetveiligheid

naar: www.alertonline.nl van 1 maart 2017

tabel 1

Gegevens over slachtofferschap hacken, afkomstig uit de Veiligheidsmonitor

Slachtofferschap hacken - naar delictsoort, bevolking van 15 jaar en ouder

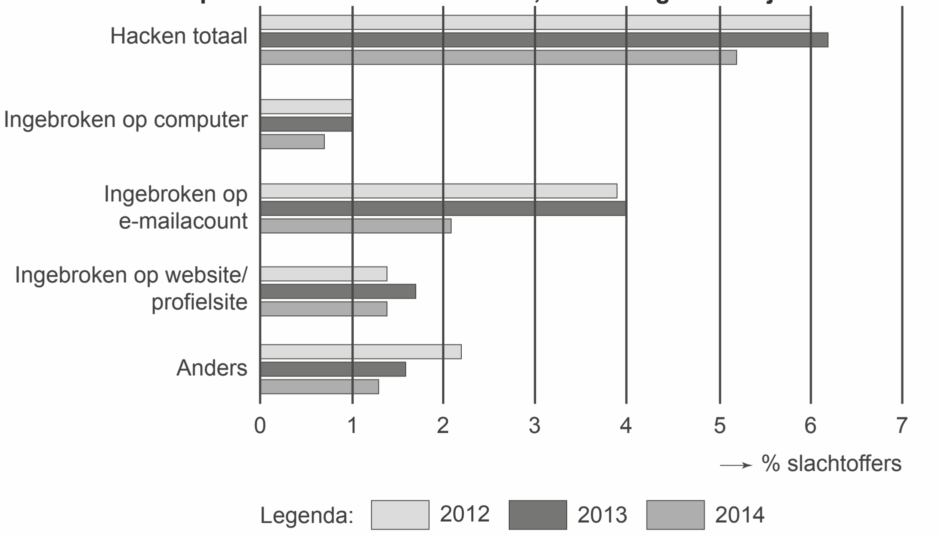

Toelichting: In de tabel staat hoeveel procent van de Nederlandse bevolking aangaf slachtoffer te zijn geweest van hacken.
In 2014 werd bijvoorbeeld 5,2 procent van de Nederlandse bevolking hiermee geconfronteerd. Dit zijn ruim 700 duizend personen.

bron: CBS / veiligheidsmonitor (opvolger van de Politiemonitor)

tekst 5

Forse kritiek op hackbevoegdheid politie

Tijdens een gesprek in de Tweede Kamer vanmorgen klonk forse kritiek op de hackbevoegdheid van de politie. De voorgestelde wet gaat veel te ver, vinden meerdere deskundigen die door de Tweede Kamer waren uitgenodigd om hun mening te geven over het voorstel van het kabinet. Het kabinet wil dat de politie op afstand computers, telefoons en andere apparatuur kan hacken.

De Nederlandse Orde van Advocaten is kritisch: volgens een woordvoerder van die organisatie kan de politie straks veel te makkelijk hacken. “Mijn pacemaker[1)] kan straks worden gehackt als ik mijn buurman een klap op zijn gezicht geef”, zegt hij.

Burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom is eveneens niet tevreden. Volgens jurist Ton Siedsma van die organisatie komt de politie “wel erg dicht op het menselijk lichaam”, nu steeds meer mensen draagbare elektronische apparatuur bij zich hebben.

Het Openbaar Ministerie en de politie, die ook mochten spreken in de Tweede Kamer, zijn het niet eens met de kritiek. Volgens Inge Philips, afdelingshoofd bij de politie, is het hacken van een telefoon of computer veel minder erg dan een huiszoeking. “Als we ergens binnenvallen, soms met honden erbij, en je zit met de familie op de bank, is dat geen fijne ervaring”, zegt Philips. “En dan zien we alles in een huis. Als we hacken, kunnen we dat veel beter afbakenen.”

Volgens Philips is het “zeer onwaarschijnlijk” dat de politie in computers van onschuldige burgers gaat kijken. “Er worden wel eens fouten gemaakt, want politiewerk blijft mensenwerk”, aldus Philips. “Maar dat betekent niet dat we gaan rondneuzen in computers. Dat willen we helemaal niet.”

noot 1 De pacemaker is een apparaatje dat ervoor zorgt dat het hart in het juiste ritme blijft kloppen.

naar: www.nos.nl van 11 februari 2016

tekst 6

Meer mogelijkheden aanpak computercriminaliteit

De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie krijgt in de Tweede Kamer steun voor het wetsvoorstel voor het vergroten van de politiebevoegdheden bij het bestrijden van computercriminaliteit. Maar er zijn ook kritische geluiden: wordt het internet er echt veiliger door? Het hacken van apparaten van verdachten door de politie roept veel vragen en discussie op.
Een aantal woordvoerders van politieke partijen benadrukt het belang van het uitbreiden van de digitale opsporingsbevoegdheden.

- Mevrouw Tellegen **…(1)…**: die opsporingsbevoegdheden zijn nodig om burgers en bedrijven te beschermen tegen cybercriminaliteit.

Niet alle woordvoerders zijn positief over de uitbreiding van de digitale opsporingsmogelijkheden voor politie en justitie.

- Mevrouw Van Tongeren **…(2)…**: we moeten niet te losjes omgaan met grondrechten zoals het briefgeheim.

De Tweede Kamer stemt 20 december 2016 over het wetsvoorstel en de ingediende moties.

naar: www.tweedekamer.nl van 13 december 2016

Inleiding
Cybercrime is criminaliteit met ICT als middel én doelwit. Je hoeft geen computer of internetaansluiting te hebben om er slachtoffer van te worden. De meeste telefoons en bankpassen bevatten bijvoorbeeld computerchips, die kunnen worden misbruikt door criminelen.
Voorbeelden van cybercrime zijn het ‘gijzelen’ van gegevens op een computer (ransomware), via vervalste websites of e-mails gegevens van mensen krijgen (phishing), het kopiëren van de chip op een bankpas (skimming) en het zonder toestemming binnendringen in de computer van een ander (hacken).

Lees tekst 1.

1p **28** Een maatschappelijk vraagstuk kun je vanuit verschillende invalshoeken bekijken.
In welk citaat uit tekst 1 is de veranderings- en vergelijkende invalshoek te herkennen?
A “Ruim de helft van de Nederlanders heeft nog nooit van ransomware gehoord” (r. 3-4)
B “Het virus gijzelt je computer door bestanden ontoegankelijk te maken en geeft deze pas vrij als je losgeld hebt betaald.” (r. 9-10)
C “In 2015 had 65% van de Nederlanders nog nooit van ransomware gehoord. Inmiddels is dit gedaald naar 53%.” (r. 11-12)
D “Alert Online is de jaarlijkse bewustwordingscampagne die dit jaar plaatsvindt van 3 tot en met 14 oktober 2016.” (r. 22-23)

Lees tekst 2 en zie tekst 1.

4p **29** Cybercrime is een maatschappelijk vraagstuk. Een maatschappelijk vraagstuk heeft een aantal kenmerken. Eén kenmerk is dat het gaat om een situatie die veel mensen onwenselijk vinden.
→ Noem **twee andere** kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk en geef voor elk kenmerk aan waarom uit tekst 1 en/of 2 blijkt dat dit kenmerk van toepassing is.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk 1: …
Dit blijkt uit tekst … (vul tekstnummer in), want …
Kenmerk 2: …
Dit blijkt uit tekst … (vul tekstnummer in), want …

Lees tekst 3.

1p **30** Welk verschijnsel komt aan de orde in tekst 3?
A manipulatie
B pluriformiteit
C sociale mobiliteit
D stereotypering
E witteboordencriminaliteit

Zie tekst 3.

1p **31** Vanuit welke invalshoek heeft Marleen Weulen Kranenbarg zich voor haar onderzoek beziggehouden met cybercrime?
A vanuit de politiek-juridische invalshoek
B vanuit de sociaal-culturele invalshoek
C vanuit de sociaal-economische invalshoek
D vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek

Lees tekst 4.

1p **32** Massamedia hebben verschillende functies.
Waarom heeft de website www.alertonline.nl een socialiserende functie? omdat
A de website laat zien dat cybercrime een groot sociaal probleem is
B de website een initiatief is van onder andere de overheid
C de website veilig internetgedrag stimuleert
D de website voor iedereen bedoeld en toegankelijk is

Zie tekst 4.

1p **33** Behalve de socialiserende functie vervult Alert Online volgens tekst 4 nog een andere functie van de massamedia.
→ Leg uit welke **andere** functie Alert Online volgens tekst 4 nog meer vervult.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De ... functie, want …

Zie tekst 4.

2p **34** Hieronder staan twee manieren waarop de campagne van Alert Online invloed zou kunnen hebben op het gedrag van mensen.
a Als de campagne van Alert Online veel in de aandacht komt en als ook andere media veel aandacht geven aan de campagne en de inhoud ervan, gaan mensen praten over online gevaren en de mogelijke maatregelen ertegen. Ze kunnen deze maatregelen tegen online gevaren vervolgens ook gaan nemen.
b Niet alle mensen zullen door de campagne van Alert Online beïnvloed worden en maatregelen gaan nemen. Het zal afhangen van het referentiekader van iemand of hij of zij beïnvloed zal worden door de campagne.

Er zijn verschillende theorieën over de beïnvloeding van mensen door de massamedia, zoals:
1 de agendatheorie
2 de injectienaaldtheorie
3 de multi-step-flow-theorie
4 de theorie van de selectieve perceptie

→ Bij welke theorie past de eerste manier van beïnvloeding (a) en bij welke theorie past de tweede manier van beïnvloeding (b)? Kies **twee** nummers uit bovenstaand rijtje.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
a past bij …
b past bij …

Bekijk tabel 1.

1p **35** Hieronder staan drie beweringen naar aanleiding van tabel 1.
Welke bewering is juist?
A De cijfers over hacken in tabel 1 zijn de cijfers in de politiestatistieken in die periode.
B De cijfers over hacken in tabel 1 zijn hoger dan de cijfers in de politiestatistieken in dezelfde periode.
C De cijfers over hacken in tabel 1 zijn lager dan de cijfers in de politiestatistieken in dezelfde periode.

Inleiding op tekst 5 en 6

In december 2015 heeft het kabinet het wetsvoorstel
Computercriminaliteit III bij de Tweede Kamer ingediend. Doel van het wetsvoorstel is dat de opsporing en vervolging van computercriminaliteit verbeterd en versterkt wordt.
In het wetsvoorstel mogen politie en justitie heimelijk en op afstand (‘online’) onderzoek doen in computers. Dat kan een personal computer zijn, een mobiele telefoon of een server. Het geeft opsporingsambtenaren ruimte om verschillende onderzoekshandelingen toe te passen bij de opsporing van ernstige delicten. Zij kunnen gegevens ontoegankelijk maken of kopiëren, maar ook communicatie aftappen of observeren. Tekst 5 en 6 gaan over dit wetsvoorstel.

Lees tekst 5.

1p **36** De Tweede Kamer heeft onder andere burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom en de Nederlandse Orde van Advocaten uitgenodigd om hun mening te geven. Deze organisaties hebben machtsmiddelen.
Welk machtsmiddel is te herkennen in tekst 5?
A beschikken over geld
B bezitten van wettelijke bevoegdheden
C hebben van kennis
D inzetten van personen met charisma

Zie tekst 5.

3p **37** Zo objectief mogelijke nieuwsverstrekking moet voldoen aan drie criteria.
Een criterium is het scheiden van feiten en meningen.
→ Leg uit dat in tekst 5 aan dit criterium is voldaan.
→ Noem nog **twee andere** criteria waaraan zo objectief mogelijke nieuwsverstrekking moet voldoen.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
In tekst 5 is sprake van scheiding van feiten en meningen, want …
Twee andere criteria: …

Zie tekst 5.

1p **38** Het proces van politieke besluitvorming bestaat uit een aantal fasen.
Over welke fase gaat tekst 5?
A fase 1: noemen van wensen / het (h)erkennen van het probleem als politiek probleem
B fase 2: vergelijken of afwegen van politieke problemen
C fase 3: beslissen over problemen
D fase 4: uitvoeren van besluiten

Lees tekst 6.

1p **39** In tekst 6 is op de puntjes achter de woordvoeders Tellegen en Van Tongeren de politieke partij waartoe zij behoren, weggelaten.
Welke twee politieke partijen zijn op de puntjes bij (1) en bij (2) weggelaten?
A bij (1) de SP en bij (2) de VVD
B bij (1) de VVD en bij (2) GroenLinks
C bij (1) GroenLinks en bij (2) het CDA
D bij (1) het CDA en bij (2) de PVV

Zie tekst 6.

3p **40** In tekst 6 komt een bepaald dilemma van de rechtsstaat aan de orde.
→ Welk dilemma is dit? Leg je antwoord uit met twee voorbeelden uit tekst 6.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Het dilemma tussen … en … , want in tekst 6 staat dat … maar ook dat …

Zie tekst 6.

1p **41** De wet is 20 december 2016 aangenomen door de Tweede Kamer.
→ Wat is na 20 december de volgende stap in het proces van dit wetsvoorstel?

Uitwerkingen bij examen 2018-I

Criminaliteit en rechtsstaat

1p **1** C
Het juiste antwoord is C. In een opsporingsonderzoek zoekt de politie naar bewijzen van een criminele daad. De politie voert het onderzoek uit in opdracht van de Officier van Justitie. De Officier van Justitie leidt het onderzoek.

1p **2** D
In de tekst hebben mensen de politie gebeld om een misdaad van iemand te melden. Mensen letten dus op elkaar. Dat is sociale controle, antwoord D dus.

1p **3** A
Het juiste antwoord is A. De burgemeester is verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid in een gemeente.

3p **4** Een voorbeeld van een HALT-afdoening is een leeropdracht, leerstraf, werkopdracht of werkstraf. Je mag ook een voorbeeld noemen zoals: het schoonmaken van muren in de openbare ruimte of het werken in een verzorgingshuis. [1p]
Dit heeft een preventieve werking, omdat (een van de volgende):
- als jongeren weten dat ze een leeropdracht/leerstraf/werkopdracht/werkstraf kunnen krijgen, dan zullen ze zich minder snel schuldig maken aan een strafbaar feit.
- met een leeropdracht/leerstraf/werkopdracht/werkstraf geprobeerd wordt om te voorkomen dat jongeren doorgaan met hun strafbare gedrag / om te voorkomen dat het gedrag van jongeren van kwaad tot erger wordt. [1p]
- (de bedoeling van de leeropdracht/leerstraf/werkopdracht/werkstraf is dat) jongeren door middel van de leeropdracht/leerstraf/werkopdracht/werkstraf leren dat hun strafbare gedrag niet goed is en zij het in het vervolg niet meer doen.

Dit heeft een repressieve (onderdrukkende) werking, omdat jongeren met een leeropdracht/leerstraf/werkopdracht/werkstraf wel gestraft worden voor hun daad. Straf dient hier als vergelding. [1p]
Je krijgt voor een goed voorbeeld van een HALT-afdoening 1 punt. Voor een goede uitleg van de preventieve werking ervan krijg je 1 punt. Voor een goede uitleg van de repressieve werking krijg je 1 punt. Wanneer je een concreet voorbeeld van een HALT-afdoening noemt (bijvoorbeeld het schoonmaken van muren die vol met graffiti zitten), mag je dit ook goed rekenen.

2p **5**
1 Joyriding staat in b: de Wegenverkeerswet.
2 Openbare dronkenschap staat in d : het Wetboek van Strafrecht.
3 Rijden onder invloed staat in b : de Wegenverkeerswet.
4 Xtc-productie staat in a : de Opiumwet

Bij vier antwoorden goed: 2 punten. Bij drie of twee antwoorden goed: 1 punt. Bij minder dan twee antwoorden goed 0 punten.

2p **6** Verklaring: de samenleving wordt steeds anoniemer en er is een gebrek aan sociale controle,
- want als het gemakkelijker is om je als crimineel te verbergen in de stad, betekent dat dat er in de stad sprake is van meer anonimiteit. Mensen kennen elkaar niet meer. In de stad is minder sociale controle dan op het platteland.

of
Verklaring: er is een verband tussen criminaliteit en het ongestraft laten van delicten / tussen criminaliteit en de pak- en strafkans,
- want als het gemakkelijker is om je als crimineel te verbergen in de stad, betekent dat dat de pakkans (en strafkans) in steden kleiner is dan op het platteland. Bovendien is er in een stad veel meer criminaliteit en ook zwaardere criminaliteit.

Voor een goede verklaring 1 punt, voor een goede uitleg daarbij 1 punt.

1p **7** Het juiste antwoord is de Hoge Raad. In de bron wordt gezegd dat de hoogste rechter anders oordeelt dan het Gerechtshof. De hoogste rechterlijke instantie in Nederland is de Hoge Raad.

1p **8** C
Het juiste antwoord is C. De partij *Denk* wil met de contacttaakstraf bereiken dat mensen leren van hun fouten en hun gedrag aanpassen. Dat is resocialiseren. Mensen leren zich te gedragen in de maatschappij.

2p **9** 1 = juist
2 = juist
3 = onjuist
De reclassering is een instantie die verdachten en veroordeelden helpt en begeleidt, niet de slachtoffers.
Slachtoffers kunnen terecht bij Slachtofferhulp.
4 = juist
Bij vier antwoorden goed: 2 punten. Bij drie of twee antwoorden goed: 1 punt. Bij minder dan twee antwoorden goed: 0 punten.

1p **10** (uit de waarde) veiligheid
Opmerking: je krijgt geen punt als je de waarde omschrijft als een norm of een rechtsregel.

2p **11**
- In deze zaak botsen het recht op gelijke behandeling en vrijheid van godsdienst met elkaar,
- want uit tekst 7 blijkt (voorbeeld van een juist antwoord): dat de eigenaar van het tuincentrum de homoseksuele stagiair weigerde op basis van zijn geloofsovertuiging. Bovendien veroordeelde de rechter de eigenaar van het tuincentrum omdat hij de stagiair weigerde vanwege zijn geaardheid. Hieruit blijkt dus dat de eigenaar de stagiair niet gelijk behandelde, maar discrimineerde op basis van zijn geaardheid.

Voor het noemen van de juiste grondrechten die met elkaar botsen krijg je 1 punt. Voor een goede uitleg krijg je 1 punt. Het grondrecht `vrijheid van meningsuiting' mag niet goed gerekend worden.

1p **12** De eigenaar moet 800 euro boete betalen. Als hij zich (binnen een proeftijd) opnieuw schuldig maakt aan een soortgelijk delict(discriminatie), moet hij alsnog de 800 euro voorwaardelijke boete betalen (naast een eventuele nieuwe boete).
Een antwoord waarin staat dat de boete aan het slachtoffer betaald moet worden, mag niet goed gerekend worden.

1p **13** Het juiste antwoord is B. De rechter heeft een boete gegeven en dat is een hoofdstraf. Andere hoofdstraffen zijn een gevangenisstraf, een hechtenis en taakstraf.

© ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

Politiek en beleid

1p **14** Het juiste antwoord is C. De SGP is tegen het homohuwelijk. Dit is in strijd met de Bijbel zeggen zij. De overige partijen in de vraag zijn allemaal voor het homohuwelijk.

1p **15** Het juiste antwoord is A. De burgemeester is voorzitter van Het College van B&W. Zij zijn het dagelijks bestuur in een gemeente. Een wethouder is wel lid van het College van B&W, maar geen voorzitter. De Eerste en Tweede Kamer vormen samen het algemeen bestuur op landelijk niveau.

1p **16** Het juiste antwoord is C. De EU regelt dat in elk land dezelfde milieueisen gelden. Zo wordt voorkomen dat lidstaten waar milieueisen streng zouden zijn, minder geld verdienen, dan landen waar de milieueisen minder streng zijn.

1p **17** Het juiste antwoord is A. In de Raad van Ministers, ook wel de Raad van de Europese Unie genoemd, zijn de regeringen van alle EU-lidstaten vertegenwoordigd. Welke ministers in de Raad zitten, is afhankelijk van het onderwerp dat behandeld wordt.

1p **18** Het juiste antwoord is A. Partijen die horen bij de christendemocratische stroming zijn tegen euthanasie. Zij vinden dat alleen God een beslissing mag nemen over leven of dood.

3p **19**
- Als partijen in de regering zitten, kunnen ze niet precies doen wat ze voor de verkiezingen beweerden te willen doen, want de regering moet (bij voorkeur) de steun van de meerderheid in de Tweede Kamer hebben. Geen enkele partij heeft (in zijn eentje) de meerderheid en kan dus alleen regeren. Daarom gaan partijen na de verkiezingen samenwerken om tot die meerderheid in de Tweede Kamer te komen. Allen dan kunnen zij een meerderheidskabinet vormen.
- Als partijen samen gaan regeren, stellen ze samen een regeerakkoord op waarin staat wat ze de komende vier jaar willen doen.
- Om tot een gezamenlijk regeerakkoord te komen, waar alle regeringspartijen het mee eens zijn, moeten ze compromissen sluiten. Dat betekent dat ze tot afspraken moeten komen over een onderwerp. Partijen krijgen dan allemaal op sommige onderwerpen hun zin, maar op andere onderwerpen moeten ze toegeven en krijgen ze dus niet hun zin.

Je krijgt voor elke goede uitleg van een begrip 1 punt.

1p **20** Het juiste antwoord is C. De partijen die tot de liberale stroming behoren zijn de VVD en D66. Zij hebben in 2017 geen 63 zetels behaald, maar 52. De sociaaldemocratische partijen, dus de PvdA en de SP, hebben in 2017 samen minder zetels in de kamer dan in 2012. Uit tabel 1 kunnen geen conclusies worden getrokken over zwevende kiezers. De tabel geeft daarover geen informatie. Het goede antwoord is dat de partijen die behoren tot de ecologische stroming (Groenlinks en Partij voor de Dieren) beter vertegenwoordigd zijn in 2017, namelijk met 13 zetels meer dan in 2012. De ecologische stroming heeft als uitgangspunten dat de natuur en het milieu zo min mogelijk aangetast mogen worden door de mens.

1p **21** Het juiste antwoord is C. De informateur onderzoekt de verschillende mogelijkheden als het gaat om de vorming van een nieuw kabinet. Hij/zij gaat in gesprek met verschillende partijen over wat zij willen. De formateur vormt het kabinet, hij/zij kiest dus wie de ministers en staatssecretarissen gaan worden. Een lijsttrekker en een fractievoorzitter zijn niet betrokken bij het vormen van een nieuw kabinet, de formatie dus.

2p **22** Bij (1) en (2): GroenLinks en de PvdA (De volgorde maakt niet uit.)
Bij (3) en (4): CDA en D66 (De volgorde maakt niet uit.)
De SGP en de VVD zijn de meest rechtse partijen in deze vraag en blijven dus over.
Bij vier partijen op de juiste plaats: 2 punten. Bij drie of twee partijen op de juiste plaats: 1 punt. Bij minder dan twee partijen op de juiste plaats: 0 punten.

© ThiemeMeulenhoff

1p **23** Het juiste antwoord is A. De Tweede Kamer controleert wat ministers en hun staatssecretarissen doen. Dit doet de Kamer onder andere door van de minister te eisen dat zij uitleg komt geven in de Tweede Kamer over een bepaald onderwerp.

2p **24**
- Het recht van initiatief. De PvdA kan een wetsvoorstel indienen waarin het gaat om een verbod op het gebruik van lachgas.
- Het recht van motie. De PvdA kan bij de minister schriftelijk aandringen om een verbod op het gebruik van lachgas. Als de minster daar niks mee doet, kan de PvdA een motie van afkeuring of een motie van wantrouwen indienen. Als de meerderheid in de Kamer het hiermee eens is, zal de minister of het gehele kabinet aftreden. Bij een motie van afkeuring hoeft dat niet perse.

Voor elk juist genoemd recht krijg je 1 punt.
Ook een goed antwoord is: het recht om een debat aan te vragen.

2p **25** Een ander kenmerk van belangengroepen dat te herkennen is in tekst 13 is dat een belangengroep druk uitoefent op de politieke besluitvorming / probeert de politieke besluitvorming te beïnvloeden.
De bewonersgroep voldoet aan dit kenmerk, omdat in tekst 13 staat dat de groep een brief heeft geschreven aan de gemeenteraad van Den Haag waarin zij de gemeenteraad vraagt actie te ondernemen om de windturbine te verwijderen of te verplaatsen.
Voor het noemen van het juiste kenmerk van een belangengroep krijg je 1 punt. Als je goed uitlegt hoe de bewonersgroep voldoet aan het kenmerk van een belangengroep krijg je 1 punt.

2p **26** 1 = juist, want de gemeenteraad is de wetgevende macht, gekozen door het volk. Zij nemen uiteindelijk de besluiten.
2 = onjuist . De leden van het college van B&W zijn de burgemeester en de wethouders. Zij zijn geen lid van de gemeenteraad. Hierin zitten namelijk alleen volksvertegenwoordigers, gekozen door het volk. Burgemeester en wethouders worden niet gekozen door het volk.
3 = onjuist, omdat de gemeenteraad het College controleert en niet andersom.
4 = juist, want het College van B&W is de uitvoerende macht. De gemeenteraad is de wetgevende macht. De gemeenteraad stelt de regels en wetten vast, de burgemeester en wethouders moeten zorgen dat ze uitgevoerd worden.
Indien vier antwoorden goed 2 punten, indien drie of twee antwoorden goed 1 punt, indien minder dan twee antwoorden goed 0 punten.

1p **27** Het juiste antwoord is B. Dit is de ministeriële verantwoordelijkheid, waarbij de ministers, niet het staatshoofd, verantwoordelijk zijn voor de daden van de regering en van het staatshoofd.

Analyse maatschappelijk vraagstuk: cybercrime

1p **28** Het juiste antwoord is C. In de veranderings- en vergelijkende invalshoek gaat het om een vergelijking tussen plaatsen of vergelijking in de tijd. Je kijkt naar de invloed van bepaalde veranderingen. Hoe is het daar en hoe is het hier? (vergelijking van plaatsen) Hoe was het vroeger en hoe is het nu? (vergelijking in de tijd) Dit wordt alleen in antwoord C gedaan.

© ThiemeMeulenhoff

4p **29** Het eerste kenmerk van een maatschappelijk vraagstuk dat te herkennen is in tekst 1 of tekst 2 is dat het gaat om een probleem dat door gezamenlijke actie of door de politiek kan worden opgelost. Dit blijkt uit tekst 1, want (één van de volgende):
- de overheid/politiek heeft (mede) het initiatief genomen tot de campagne *Alert Online* die als doel heeft de bewustwording en kennis van burgers (en bedrijven) over cybercrime te vergroten / veilig gedrag op internet te stimuleren. (Dit is een manier waarop de overheid/politiek cybercrime probeert aan te pakken / op te lossen.)
- de campagne *Alert Online* is een gezamenlijk initiatief van overheid, bedrijfsleven en onderwijs / tweehonderd partijen die zich inzetten (om de bewustwording en kennis over cybercrime en digitaal veilig gedrag te stimuleren).

Het tweede kenmerk van een maatschappelijk vraagstuk dat te herkennen is in tekst 1 of tekst 2 is dat het vraagstuk de aandacht krijgt van de media. Dit blijkt uit tekst 2, want het programma *Opgelicht?! Cybercrime* besteedt drie speciale afleveringen aan cybercrime.
Ook goed rekenen: Dit blijkt uit tekst 1, want aan het onderwerp cybercrime wordt aandacht besteed op het internet / de website van de rijksoverheid.
Voor elk juist kenmerk krijg je 1 punt. Twee kenmerken juist is 2 punten. Een kenmerk juist is 1 punt. Bij elk kenmerk moet de juist bijpassende tekst genoemd worden en dat moet je ook goed uitleggen. Per juiste tekstverwijzing met uitleg 1 punt. Eén juiste tekstverwijzing met goede uitleg is 1 punt. Twee juiste tekstverwijzingen met goede uitleg is 2 punten.

1p **30** Het juiste antwoord is D. In de bron wordt gesproken over het profiel van de ‘standaard’crimineel. Of over het beeld van de cybercrimineel. Het beeld van een groep mensen noemen we een stereotype. Voorbeelden van stereotypen zijn: Belgen zijn dom, meisjes zijn gevoeliger dan jongens.

1p **31** Het juiste antwoord is B. In het onderzoek van Marleen Weulen Kranenbarg kijkt ze naar gedrag van mensen, namelijk van daders van cybercriminaliteit. Als naar gedrag van mensen wordt gekeken, benader je een maatschappelijk probleem vanuit de sociaal-culturele invalshoek. Ook gaat het daarbij vaak om meningen en oorzaken van gedrag.

1p **32** Het antwoord is C. Socialiseren is opvoeden, dus gedrag aanleren of afleren. In de bron staat dat *Alert Online* is bedoeld om de cyberskills van burgers en bedrijven te verbeteren. Met de campagne willen de makers ervan bepaald gedrag veranderen.

1p **33** De andere functie die *Alert Online* volgens tekst 4 nog meer vervult, is de informatieve functie. In tekst 4 staat namelijk dat *Alert Online* als doel heeft om de kennis over online veiligheid te vergroten. (r. 89)

2p **34**
- a past bij 1 / de agendatheorie, die zegt dat de media vooral bepalen wáár mensen over praten, dus over welke onderwerpen.
- b past bij 4 / de theorie van de selectieve perceptie, die zegt dat mensen zelf kiezen hoe en wanneer ze worden beïnvloed door de media. Het referentiekader bepaalt hoe mensen een keuze maken uit de aangeboden informatie. Sommige informatie wordt wel toegelaten en andere niet.

Voor het noemen van de juiste theorie krijg je steeds 1 punt.

1p **35** Het juiste antwoord is B. Mensen geven aan dat ze slachtoffer zijn van hacken, maar ze doen vaak geen aangifte omdat ze denken de daders toch niet worden opgespoord. Dus dat het geen zin heeft. Politiestatistieken worden gemaakt op basis van het aantal aangiften. Deze zullen dus lagere aantallen laten zien.

© ThiemeMeulenhoff

1p **36** Het juiste antwoord is C. De Tweede Kamer heeft een aantal deskundigen gevraagd hun mening te geven over het onderwerp. De Nederlandse Orde van Advocaten en Bits of Freedom hebben kennis over het onderwerp en komen hun mening geven in de Tweede Kamer.

3p **37** In tekst 5 is sprake van scheiding van feiten en meningen, want (één van de volgende):
- in tekst 5 staat geen eigen mening van de journalist.
- in tekst 5 zijn meningen duidelijk aangegeven doordat de schrijver werkt met aanhalingstekens of bijvoorbeeld door het gebruik van het woord ‘volgens’.

Twee andere criteria waaraan objectief nieuws moet voldoen zijn:
- het toepassen van hoor en wederhoor
- het controleren van feiten aan de hand van andere bronnen, bijvoorbeeld onderzoeken of wetenschappers

Voor een juiste uitleg van het scheiden van feiten en meningen in deze tekst krijg je 1 punt. Voor het noemen van andere, juiste criteria voor objectief nieuws krijg je per juist criterium 1 punt.

1p **38** Het juiste antwoord is B. Verschillende groepen worden om hun mening gevraagd over het onderwerp. Hierna kunnen de politici deze meningen meewegen als zij beslissen of ze voor of tegen het wetsvoorstel gaan stemmen.

1p **39** Het juiste antwoord is B. Rechtse partijen leggen nadruk op beveiliging van de samenleving. Op plek (1) kan dus alleen een rechtse partij staan. Linkse partijen vinden bescherming van grondrechten van burgers belangrijk. Op plek (2) kan dus alleen een linkse partij staan. Alleen bij antwoord B is dit het geval.

3p **40** **Het dilemma tussen** (de belangen van) rechtshandhaving **en** rechtsbescherming,
want in tekst 6 staat dat de (uitgebreide) opsporingsbevoegdheden nodig zijn om burgers en bedrijven te beschermen tegen cybercriminaliteit, (r. 9-10).
maar ook dat we niet te losjes moeten omgaan met grondrechten zoals het briefgeheim (r. 13-14)
Opsporing van stafbare feiten en bescherming bieden tegen criminaliteit horen bij rechtshandhaving. Het feit dat we grondrechten hebben en dat de overheid zich daar ook aan moet houden is rechtsbescherming.
Voor het noemen van het juiste dilemma krijg je 1 punt. Voor het noemen van een juist voorbeeld uit de tekst als uitleg van het dilemma krijg je per voorbeeld 1 punt.

1p **41** Het wetsvoorstel gaat naar de Eerste Kamer. / Het wetsvoorstel wordt besproken in de Eerste Kamer. / De Eerste Kamer moet beslissen over het wetsvoorstel.
Voor het noemen van het juiste dilemma krijg je 1 punt. Voor het noemen van een juist voorbeeld uit de tekst als uitleg van het dilemma krijg je per voorbeeld 1 punt.

© ThiemeMeulenhoff

Examen 2019-I

Meerkeuzevragen
Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Politiek en beleid

tekst 1

Maatschappelijke dienstplicht

De maatschappelijke dienstplicht die CDA en ChristenUnie graag willen, is nog onderwerp van onderhandeling. Het CDA wil dat jongeren die vervullen bij Defensie, de politie of andere maatschappelijke organisaties. De ChristenUnie wil dat die dienstplicht een half jaar duurt en jongeren die vervullen tussen hun 18e en 28e jaar. De vergoeding die ze krijgen moet worden afgetrokken van de studieschuld.
De VVD is overigens tegen de maatschappelijke dienstplicht, omdat dit te duur zou zijn. D66 wil wel maatschappelijke stages.

naar: Het Parool van 16 augustus 2017

Lees tekst 1.

1p **1** Na onderhandelingen is de maatschappelijke dienstplicht in het regeerakkoord gekomen. Het kabinet gaat gedurende een jaar bekijken hoe het voorstel het beste uitgewerkt kan worden.
Welk begrip past bij tekst 1 over de invoering van de maatschappelijke dienstplicht?
A compromis
B constitutie
C deregulering
D particulier initiatief

afbeelding 1

bron: www.wielerrevue.nl van 30 mei 2017

tekst 2

Koning en premier feliciteren Dumoulin

Koning Willem-Alexander en premier Mark Rutte hebben Tom Dumoulin gefeliciteerd met zijn overwinning in de ronde van Italië. Via het twitteraccount van het Koninklijk Huis stuurde de koning: “Wat een fantastische prestatie van Tom Dumoulin tijdens de laatste tijdrit! Bijzonder trots op zijn overwinning in de Giro d’Italia”.

naar: Limburg1 van 28 mei 2017

Lees tekst 2.

1p **2** Tom Dumoulin won in mei 2017 de Giro d’Italia, één van de drie grootste wielerrondes van de wereld.
De koning heeft symbolische, ceremoniële en representatieve taken. De felicitaties van de koning zijn persoonlijk, want de koning is een liefhebber van sport, maar ook symbolisch.
Waarom zijn de felicitaties van de koning uit tekst 2 ook symbolisch bedoeld?
A De koning spreekt namens de Nederlandse regering zijn felicitaties aan de sporter uit.
B De koning vertegenwoordigt Nederland in het buitenland.
C De koning vertegenwoordigt Nederland met zijn felicitaties aan de sporter.
D De koning voert hier taken uit die in de Nederlandse grondwet staan.

Zie tekst 2.

2p **3** Stel dat minister-president Rutte Tom Dumoulin niet alleen feliciteert met zijn overwinning, maar dat hij ook zegt dat de politiek meer geld moet uittrekken om de sport in het algemeen te bevorderen.
→ Waarom mag minister-president Rutte deze uitspraak om meer geld voor sport uit te trekken wel doen en Koning Willem-Alexander niet?

tekst 3

Bestraf school zonder homovoorlichting

De Tweede Kamer wil dat het kabinet scholen bestraft als die hun leerlingen niet voorlichten over verschillen in seksuele voorkeur. Ook moet het kabinet lessen over homo-acceptatie in het mbo verplichten. Een op de vijf basis- en middelbare scholen besteedt nu nog geen aandacht aan seksuele diversiteit, terwijl dat sinds 2012 verplicht is.

naar: de Volkskrant van 12 april 2017

Lees tekst 3.

1p **4** Een meerderheid van de Tweede Kamer heeft vragen over een al bestaande wet.
Welke taak van de Tweede Kamer is te herkennen in tekst 3?
A de controlerende taak
B de rechterlijke taak
C de uitvoerende taak
D de wetgevende taak

Zie tekst 3.

1p **5** Tekst 3 is verschenen in de Volkskrant.
Welke functie van de massamedia is te herkennen naar aanleiding van tekst 3?
A het aandragen van onderwerpen voor de politieke agenda
B het aanzetten tot meningsvorming bij de burgers
C het controleren van politici
D het informeren van burgers over het overheidsbeleid

tekst 4

Brief over Lelystad Airport:
Naar échte milieuschade is niet gekeken

De berekening van de klimaatschade door de uitbreiding van Lelystad en Schiphol is onvolledig. Daardoor is het niet duidelijk welke gezondheidsrisico's omwonenden gaan lopen. Dat stellen de ondertekenaars vandaag in een brief aan het kabinet.
"Terwijl de uitbreiding een enorme klimaatschade met zich meebrengt, aldus de ondertekenaars, waaronder Natuur en Milieu, Milieudefensie, Natuurmonumenten en Greenpeace. Ook het Longfonds, de MVO (een instelling voor maatschappelijk verantwoord ondernemen), de stichting Red de Veluwe, Urgenda (voor duurzame innovatie in het land) en diverse hoogleraren met logistiek en transport als vakgebied ondertekenden de open brief."
De ondertekenaars roepen het kabinet op alle dreigende milieuschade zorgvuldiger mee te wegen bij de uitbreidingsplannen voor het vliegverkeer. In de Milieu Effect Rapportage (MER) werd deze week groen licht gegeven voor de uitbreiding in Lelystad en Schiphol.

naar: www.ad.nl van 19 april 2018

Lees tekst 4.

1p **6** Maatschappelijke organisaties en diverse hoogleraren hebben de brief over Lelystad Airport aan het kabinet geschreven over de effecten van het toe te nemen vliegverkeer. Zij willen dat er beter gekeken wordt naar de effecten op het klimaat.
Wat is het belangrijkste machtsmiddel van de hoogleraren in tekst 4 om de politieke besluitvorming te beïnvloeden?
A de deskundigheid
B de financiële middelen
C de omvang
D het charisma

tekst 5

Minister: Dit voorjaar besluit over vuurwerkverbod

Nog dit voorjaar komt er duidelijkheid over een mogelijk verbod op bepaald vuurwerk. Dat heeft de minister van Justitie en Veiligheid gezegd. De Onderzoeksraad voor Veiligheid heeft eerder geadviseerd vuurpijlen en knalvuurwerk voor consumenten te verbieden, om letsel te voorkomen. Burgemeesters hebben zich hierbij aangesloten.

naar: www.ad.nl van 16 februari 2018

Lees tekst 5.

1p **7** Het politieke besluitvormingsproces verloopt in een aantal fasen. In welke fase van de politieke besluitvormingsproces is sprake op 16 februari 2018?
A fase 1: noemen van wensen/het (h)erkennen van het probleem als politiek probleem
B fase 2: vergelijken of afwegen van wensen of behoeften: de politiek komt met oplossingen
C fase 3: het nemen van besluiten
D fase 4: het uitvoeren van besluiten

tekst 6

‘Poolse omroep is propagandazender geworden’

Sinds de regeringspartij Recht en Rechtvaardigheid de absolute macht in Polen heeft, wordt de ene na de andere wet aangenomen. “De goede verandering”, noemen ze het. Rechtbanken komen meer onder invloed van de politiek.
Na de verkiezingen, ruim twee jaar geleden, heeft de partij de hoofdredacteur van de Poolse staatsomroep vervangen en veel kritische journalisten zijn - vaak gedwongen - vertrokken. Langzaam maar zeker is het nieuws een grote reclamespot voor de Poolse regering geworden. “De regering gebruikt de omroep als propagandazender”, zegt Jacek Zakwoski, een bekende Poolse politieke journalist. Hij heeft een talkshow op een kleine commerciële omroep en ergert zich aan de berichtgeving van de Poolse staatsomroep. “Ministers bellen op wat ze moeten doen, het is gewoon propaganda”, zegt hij.

Vanuit Brussel is er geregeld kritiek op de nieuwe Poolse maatregelen. Die kritiek gaat inmiddels zover dat een procedure is begonnen om Polen het stemrecht in de EU te ontnemen.

naar: www.nos.nl van 16 februari 2018

Lees tekst 6.

1p **8** Polen is lid van de Europese Unie. In de Europese Unie is niet iedereen het eens met de besluiten die de Poolse regering heeft genomen.
Welke Europese instantie heeft de bevoegdheid om Polen te controleren of de wetgeving van de Europese Unie wordt nageleefd?
A de Europese Commissie
B de Eurozone
C de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties
D het Europese ministerie van Binnenlandse Zaken

Zie tekst 6.

2p **9** Binnen de Europese Unie zijn er zorgen over dat Poolse democratische rechtsstaat die wordt aangetast.
Een democratische rechtsstaat heeft verschillende kenmerken.
→ Noem twee kenmerken van een rechtsstaat waar de Europese Unie zich bij Polen zorgen over maakt. Verklaar je antwoord.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk 1 … , want …
Kenmerk 2 … , want …

tekst 7

200 ton gehakt van de markt wegens sulfiet

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) heeft 200 ton gehakt van de markt gehaald, omdat er sulfiet aan was toegevoegd. Sulfiet is verboden als toevoegmiddel. Het sulfietgebruik werd ontdekt bij een inspectie bij een producent van diepvriesgehakt. Bij inspectie bleek dat bij 13 vleesverwerkers sulfiet in vlees was aangetroffen. De bedrijven hebben een boete opgelegd gekregen.

naar: www.boerderij.nl van 8 mei 2018

1p **10** Welke invalshoek van maatschappijkunde is te herkennen in tekst 7?
A de politiek-juridische invalshoek
B de sociaal-culturele invalshoek
C de sociaal-economische invalshoek
D de vergelijkende invalshoek

tekst 8

Politici bemoeien zich steeds vaker met lopende rechtszaken

Geen commentaar zolang de zaak onder de rechter is. Dat zou de normale reactie geweest zijn van de voormalig korpschef van de Nationale Politie en de toenmalig minister van Justitie en Veiligheid toen hen werd gevraagd naar politiemol M.M. Maar ze kozen andere woorden. “De rotste appel aller tijden”, zei korpschef Gerard Bouman.
M.M. verdiende een zeer hoge straf, vond minister Ard van der Steur.
M.M. kreeg straf. Hij werd veroordeeld tot vijf jaar cel voor het doorspelen van geheime politiedossiers aan criminelen. De rechtbank Den Bosch maakte direct van de gelegenheid gebruik om de korpschef en de minister duidelijk te maken dat hun inmenging niet gewenst was. De vrees is dat al die negatieve uitlatingen gevolgen hebben voor het vertrouwen in de rechtsstaat.

naar: Trouw van 21 februari 2018

Lees tekst 8.

1p **11** Op basis van welk kenmerk van de rechtsstaat stelt de rechtbank Den Bosch in tekst 8 dat bemoeienis in de zaak door de korpschef en de minister niet gewenst was?

tekst 9

Initiatiefwetsvoorstel klimaatwet

Woensdag werd de langverwachte klimaatwet gepresenteerd. Ooit was dit een initiatiefwetsvoorstel van GroenLinks en PvdA, maar de wet is nu ondertekend door maar liefst zeven partijen.

naar: Trouw van 29 juni 2018

1p **12** De initiatiefwet uit tekst 9 werd ingediend door leden van GroenLinks en de PvdA.
→ In welke Kamer zaten deze leden? Leg je antwoord uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De leden zaten in de … Kamer, omdat …

afbeelding 2

bron: www.telegraaf.nl van 19 augustus 2017

tekst 10

In Rotterdam zijn woensdag elf 'Skaeve Huse' geopend, huisjes voor mensen die zo veel overlast veroorzaken dat ze niet te handhaven zijn in een woonwijk.
Leefbaar-wethouder Joost Eerdmans (zie afbeelding 2) verrichtte de opening. 'In Rotterdam verhuizen de daders, niet de slachtoffers', zei hij. Het idee komt uit Denemarken.

naar: de Volkskrant van 29 juni 2017

Lees tekst 10.
1p **13** Stel, een gezin woont in Rotterdam. De gemeente beslist dat het gezin hoort bij de genoemde groep overlast gevende mensen en dat het moet verhuizen naar zo'n huisje.

Welke mogelijkheid heeft het gezin als het bezwaar wil maken tegen de gedwongen verhuizing?
A Het naar de rechter stappen en verzoeken het besluit ongedaan te maken.
B Het opeisen van hun stemrecht in de gemeenteraad en tegen het besluit stemmen.
C Het oprichten van de Actiegroep van Asocialen en zo het besluit ongedaan maken.
D Het schrijven van een brief aan de minister en hem vragen om het besluit te vernietigen.

tekst 11

Meerderheid Nederlanders staat achter statiegeld op blikjes en flesjes

De meeste Nederlanders (78 procent) vinden het een goed idee als er statiegeld komt op kleine plastic flesjes en blikjes. Dat blijkt uit onderzoek van Een Vandaag onder ruim 33.000 leden van het eigen opiniepanel.
De nieuwe maatregel, waar de Tweede Kamer volgende week donderdag over spreekt, moet uiteindelijk leiden tot vermindering van de hoeveelheid zwerfafval. Statiegeld zorgt ervoor dat afval wordt ingeleverd en niet op straat wordt gegooid, is de redenering.
De stemmers op de vier coalitiepartijen zijn in ruime meerderheid voor, variërend van 72 procent van de VVD-stemmers tot 89 procent van de D66-kiezers. Ook kiezers van oppositiepartijen zijn in meerderheid voor de invoering van statiegeld op kleine plastic flesjes en blik.

naar: www.ad.nl van 9 maart 2018

Lees tekst 11.
1p **14** Welke twee partijen zullen vanwege hun uitgangspunten op het gebied van milieu een groot voorstander zijn van het plan uit tekst 11?
A ChristenUnie en 50PLUS
B Partij voor de Dieren en GroenLinks
C SGP en PVV
D SP en CDA

afbeelding 3

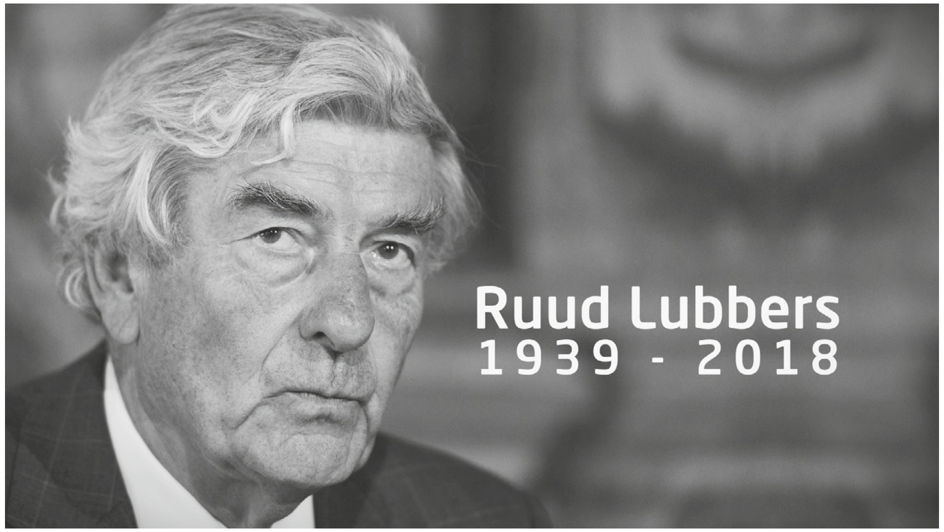

bron: www.hartvannederland.nl van 14 februari 2018

tekst 12

Ruud Lubbers overleden

Bijna twaalf jaar, van 1982 tot 1994, was Ruud Lubbers Minister-president, de langst zittende ooit. Op 14 februari 2018 overleed hij op 78-jarige leeftijd in zijn woonplaats Rotterdam.
Uitgangspunten als 'zorgzame samenleving' en later 'verantwoordelijke samenleving' stonden centraal bij het beleid van zijn kabinetten. Van verzorging van wieg tot graf door de staat kon geen sprake meer zijn. Maatschappelijke organisaties en de burgers moesten meer voor eigen rekening nemen. Dit moest van Lubbers ook weer niet te ver gaan. Een markteconomie met een sociaal gezicht, daar ging het hem om.

naar: www.trouw.nl van 14 februari 2018

Lees tekst 12.

1p **15** Bij welke politieke stroming passen de in de tekst genoemde uitgangspunten?
- **A** de ecologische stroming
- **B** de liberale stroming
- **C** de rechtsextremistische stroming
- **D** de sociaaldemocratische stroming

tekst 13

Kabinet wil toets voor nieuwe bestuurders

Kandidaat-wethouders moeten in de toekomst verplicht een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) overleggen. Ook moeten de kandidaat-wethouders getoetst worden of ze betrouwbaar zijn. Dat staat in een brief de minister van Binnenlandse Zaken naar de Kamer stuurt.

naar: www.nu.nl van 19 maart 2018

Leest tekst 13.

2p **16** Welke twee bestuurslagen zijn in tekst 13 te herkennen?

Criminaliteit en rechtsstaat

cartoon

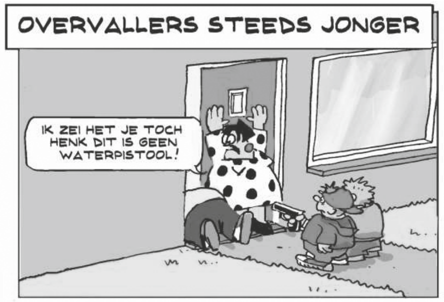

bron: Noordhollands Dagblad van 4 april 2017

1p **17** De cartoon is gemaakt naar aanleiding van een overval die echt heeft plaatsgevonden. De overval werd gepleegd door twee bewapende jongens van 10 jaar oud.
Welke bewering over de twee jongens is juist?
- **A** Bureau HALT gaat deze twee jongens na hun veroordeling begeleiden.
- **B** De jongens worden strafrechtelijk vervolgd en komen bij Bureau Jeugdzorg.
- **C** De kinderrechter kan de jongens in een tuchtschool plaatsen.
- **D** Het strafrecht is niet op de jongens van toepassing.

tabel 1

Halt-straffen aantal 2016	aantal meldingen	per 1000 jongeren	ten opzicht van vorig jaar in procenten
Den Helder	130	35,4	62,5
Schagen	14	3,9	-66,7
Beverwijk	73	10,2	-21,5
Heemskerk	31	10,7	-8,8
Enkhuizen	24	19,6	14,3
Hoorn	78	14,2	-33,3
Purmerend	133	22,5	17,7
Zaanstad	176	16	18,1
Haarlem	172	17,7	-14,4
Haarlemmermeer	274	22,9	140,4
Velsen	113	21,2	32,9
Leiden	129	19,3	11,2
Alphen aan de Rijn	122	14,6	-10,9
Katwijk	111	21,7	-57,3
Kaag en Braasem	69	33,9	200
Hilversum	44	7,1	-25,4
Huizen	32	10,2	77,8
Baarn	15	8,6	-31,8

bron: Noordhollands Dagblad van 14 april 2017

2p **18** In de tweede kolom van tabel 1 staan de aantallen Halt-straffen die in een aantal gemeenten in 2016 zijn gemeld.
Hieronder volgen vier uitspraken naar aanleiding van tabel 1.
1 In Den Helder is de toename van Halt-straffen het grootst.
2 In Schagen is de afname van het aantal Halt-straffen het grootst.
3 In Haarlem zijn de meeste Halt-straffen gegeven.
4 In Baarn wonen de minste jongeren die een Halt-straf hebben gekregen.
Geef bij elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 = ...
2 = ...
3 = ...
4 = ...

tekst 14

Politicus veroordeeld

Een politicus heeft in hoger beroep een voorwaardelijke gevangenisstraf van twaalf maanden opgelegd gekregen. Hij krijgt een proeftijd van twee jaar.
Het hof acht bewezen dat de ex-wethouder heeft gesjoemeld tijdens zijn wethouderschap. Hij is veroordeeld wegens corruptie, stembusfraude, lekken van vertrouwelijke informatie en witwassen.

naar: www.nos.nl van 20 december 2017

1p **19** Welk begrip is het meest van toepassing op tekst 14?
A georganiseerde misdaad
B heling
C veelvoorkomende criminaliteit
D witteboordencriminaliteit

tekst 15

Veiligheidsbeleving in Berkelland

Voelt u zich ‘s avonds wel eens onveilig op straat of heeft u wel eens nagedacht over wat er gebeurt als er brand ontstaat in uw woning? De vier gemeenten in Achterhoek Oost hebben in samenwerking met de politie opdracht gegeven voor een onderzoek naar gevoelens van onveiligheid bij haar inwoners.

naar: gemeenteberkelland.nl van januari 2018

Lees tekst 15.

1p **20** Criminaliteit heeft twee soorten gevolgen: materiële en immateriële.
→ Naar welke gevolgen van criminaliteit doen de gemeenten in Achterhoek Oost onderzoek? Leg je antwoord uit.

tekst 16

Inzetten van lokfiets leidt tot flinke daling fietsendiefstallen

Het inzetten van lokfietsen tegen fietsendiefstal blijkt goed te werken. In plaatsen waar lokfietsen worden ingezet, daalt het aantal diefstallen met de helft.
Lokfietsen zijn normale fietsen die zijn uitgerust met een gps-volgsysteem. De politie stalt deze fietsen vaak op plaatsen waar veel fietsen worden gestolen, in een poging om veelplegers en professionele fietsendieven op te pakken.
De politie bepaalt uiteindelijk de timing om in te grijpen. Soms laten zij bewust een dief even lopen zodat ook de heler opgepakt kan worden.

naar: www.rtlnieuws.nl van 23 januari 2018

Lees tekst 16.

2p **21** Hieronder volgen zes soorten beleid.
1 opsporingsbeleid
2 vervolgingsbeleid
3 gevangenisbeleid
4 jeugdbeleid
5 preventief beleid
6 repressief beleid
→ Welke twee soorten overheidsbeleid zijn van toepassing op de tekst?
Schrijf de juiste nummers op.

tekst 17

Aftapwet

De veelbesproken ‘aftapwet’ waarmee de inlichtingendiensten ruimere toegang krijgen tot de kabel is nu een feit. De Eerste Kamer stemde er dinsdag mee in. Het maakt het voor de AIVD[1] en MIVD[2] straks mogelijk om grote hoeveelheden internetverkeer via de kabel af te tappen.

noot 1 AIVD = Algemene Inlichtingen- en VeiligheidsDienst
noot 2 MIVD = Militaire Inlichtingen- en VeiligheidsDienst

naar: Noordhollands Dagblad van 12 juli 2017

Lees tekst 17.

2p **22** Voor en na het aannemen van de wet uit tekst 17 is lang gesproken of het wel wenselijk was extra bevoegdheden aan de inlichtingendiensten te geven. Voor- en tegenstanders van de wet verwezen naar het dilemma van de rechtsstaat.
→ Welk dilemma is dit?
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Het dilemma tussen … en …

tekst 18

Steeds minder slachtoffers criminaliteit doen aangifte: ‘Ik ga er liever zelf op af’

Het aantal woninginbraken, geweldsdelicten en diefstallen nam in 2017 opnieuw af, maar de bereidheid om daar aangifte van te doen blijft heel laag. Afgelopen jaar zei maar een kwart van de gedupeerden daadwerkelijk aangifte te hebben gedaan. Ondernemer Roel Mulder herkent dat: “Ik begin er niet meer aan, er gebeurt toch niets mee.” Dus doet de ondernemer geen aangifte meer. Het heeft toch geen zin, vindt hij. “Ik ga er liever zelf op af, want een ander doet het niet meer voor me.”

grafiek

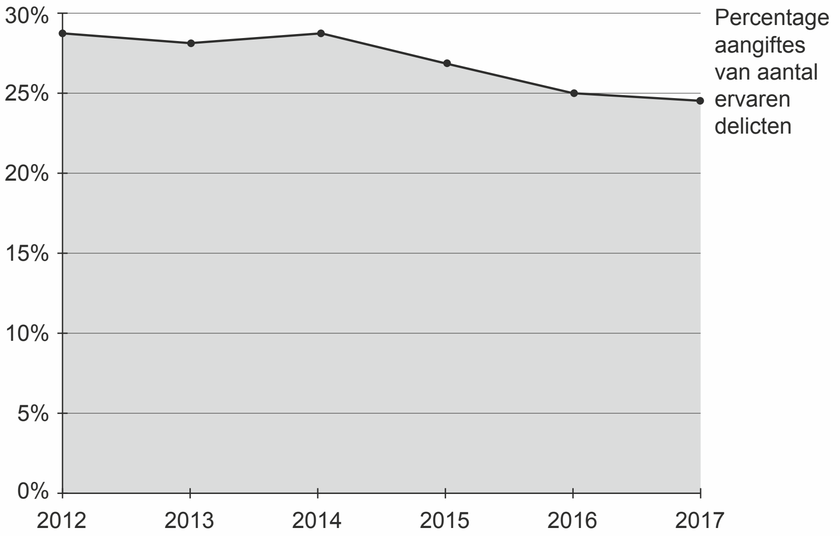

naar: www.rtlnieuws.nl van 1 maart 2018

Lees tekst 18 en bekijk de grafiek.

1p **23** Welk soort onderzoek ligt aan de basis van de cijfers uit de grafiek?
A daderonderzoek
B onderzoek op basis van politiestatistieken
C onderzoek van de Nationale ombudsman
D slachtofferonderzoek

tekst 19

30 jaar cel en tbs

Een ontsnapte tbs'er die vorig jaar in Arnhem twee mensen doodstak, is veroordeeld tot 30 jaar cel en tbs met dwangverpleging. De 48-jarige R. de L. keerde niet terug naar de tbs-kliniek waar hij werd behandeld. Hij kampte al jaren met problemen die hij verborgen hield voor zijn behandelaars.
De rechtbank wil net als de officier van justitie niet dat de man ooit weer zonder behandeling op vrije voeten kan komen. Omdat de kans bestaat dat de man bij levenslang zonder behandeling door een toetsingscommissie na 25 jaar wordt vrijgelaten, koos de rechter voor een straf van 30 jaar in combinatie met tbs.

naar: www.nos.nl van 14 februari 2018

Lees tekst 19.

2p **24** Hieronder volgen vier uitspraken naar aanleiding van tekst 19.
1 De veroordeelde weet nog niet hoe lang de tbs gaat duren.
2 De veroordeelde kan nog in hoger beroep.
3 Een doel van de rechter bij deze straf is het beveiligen van de maatschappij en burgers.
4 De rechter heeft een hoofdstraf en een bijkomende straf opgelegd.
→ Geef van elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
1 = …
2 = …
3 = …
4 = …

Zie tekst 19.

2p **25** Er is veel onderzoek gedaan om crimineel gedrag te verklaren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten verklaringen:
1 individuele verklaringen van crimineel gedrag
2 maatschappelijke verklaringen van crimineel gedrag
→ Noem **drie individuele** verklaringen van crimineel gedrag die van toepassing kunnen zijn op de veroordeelde uit tekst 19.

afbeelding 4

de Hoge Raad

bron: www.bvcm.nl van januari 2018

2p **26** Op de afbeelding zie je het oude gebouw van de Hoge Raad. De Hoge Raad speelt een belangrijke rol in het Nederlandse rechtssysteem en wetgeving.
→ Noem de twee taken van de Hoge Raad die passen in het Nederlandse rechtssysteem en de wetgeving.

tekst 20

Voor de justitie zijn er twee soorten burgers: de beklaagden en de onderhandelaars

Allerlei bedrijven en ook rijke mensen hoeven in Nederland niet voor de rechter te verschijnen, maar mogen met het openbaar ministerie onderhandelen over hun straf. Dat is pure **…**

naar: sypwynia.nl 12 september 2018

1p **27** Welk begrip moet op de puntjes in tekst 20 worden ingevuld?
A heling
B klassenjustitie
C rechtszekerheid
D recidive

tekst 21

Steekpartij was …

De rechtbank heeft besloten een verdachte niet meer te vervolgen. Hij werd verdacht van een poging tot doodslag. De verdachte zou het slachtoffer hebben gestoken of geslagen en daar is ook voldoende bewijs voor, vindt de rechtbank. Maar tijdens de rechtszaak bleek dat de verdachte zélf met een vuurwapen werd bedreigd door het slachtoffer. De rechter vond dat er sprake was van **…**

naar: regiopurmerend.nl van 27 februari 2018

1p **28** Welk begrip moet twee keer op de puntjes in tekst 21 worden ingevuld?
A eigenrichting
B noodweer
C ontoerekeningsvatbaarheid
D overmacht

tekst 22

Rechten van verdachten

De minister voor Rechtsbescherming wil dat verdachten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven aanwezig zijn in de rechtszaal als het slachtoffer gebruik maakt van het spreekrecht.
De inzet van de minister voor slachtoffers valt te prijzen maar die mag de rechtsbescherming van verdachten niet beperken.

bron: NRC 27 februari 2018

2p **29** Advocaat Gerard Spong vindt dit in strijd met een bepaald recht van de verdachten.
→ Welk recht van de verdachte is dat? Leg uit waarom dat botst met het spreekrecht van het slachtoffer.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Het recht van de verdachte is … en het spreekrecht kan daarmee botsen omdat …

tekst 23

‘Ontroerende documentaire’

Zijn documentaire ging in première, hij kreeg een jeugdlintje en hij hield een praatje voor honderden mensen. Het was een ‘druk en leuk’ jaar voor de 12-jarige Mohammed Mkadmi uit Leiden.

Mohammed dacht dat hij als Marokkaan niets anders kon worden dan een crimineel. “Je krijgt niet veel positieve hoop als je in de media steeds hoort over Marokkanen en criminaliteit”, zegt Mo. Ook al kent hij zelf geen Marokkaanse criminelen, toch dacht hij het.

naar: www.leidschdagblad.nl van 27 december 2017

Lees tekst 23.
1p **30** Mohammeds beeld over Marokkanen is negatief gevormd door de media, zegt hij.
Media kunnen bepaalde opvattingen over oorzaken van criminaliteit en kenmerken van criminelen versterken.
Hoe heet dit verschijnsel?
A fraude
B klassenjustitie
C stereotypering
D veroordeling

Analyse maatschappelijk vraagstuk: laaggeletterdheid

Bij de beantwoording van de vragen 31 tot en met 41 maak je gebruik van de teksten 1 tot en met 5 en tabel 1.

tekst 1

Mensen met lees- en schrijfproblemen nauwelijks herkend

Twee van de drie Nederlanders zeggen niemand in hun omgeving te kennen die moeite heeft met lezen, schrijven, rekenen en/of computeren, terwijl Nederland in totaal 2,5 miljoen laaggeletterden telt, zegt de Stichting Lezen & Schrijven.
Het probleem van laaggeletterdheid wordt onderschat, concludeert de stichting aan het begin van de Week van de Alfabetisering. Die week is bedoeld om meer bekendheid te geven aan het probleem.
Dat komt deels doordat laaggeletterdheid voor meer staat dan veel mensen denken; het is van toepassing op iedereen boven de 16 jaar die onvoldoende kan lezen, schrijven, rekenen of met computers kan omgaan om goed mee te komen in de Nederlandse samenleving. Mensen verwarren het vaak met analfabetisme en dyslexie. Ook is het zo dat laaggeletterden hun problemen heel goed weten te maskeren.
Laaggeletterden komen vaak in de problemen bij alledaagse zaken als formulieren invullen, pinnen, digitaal betalen en reizen met het openbaar vervoer. Hun aantal blijft stijgen, meldt de Stichting Lezen & Schrijven. De meerderheid van deze groep heeft een Nederlandse afkomst.

naar: www.nos.nl van 4 september 2017

tekst 2

Stichting Lezen & Schrijven / Week van de Alfabetisering

Stichting Lezen & Schrijven is op 27 mei 2004 opgericht door H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden. Hoewel laaggeletterdheid voorkomt bij meer dan 10% van de volwassen bevolking, stond het als maatschappelijk probleem eigenlijk niet op de kaart.
Tijdens de Week van de Alfabetisering organiseert Stichting Lezen & Schrijven samen met honderden lokale partners door het hele land meer dan 3.000 activiteiten rondom laaggeletterdheid.
Om een grotere bekendheid rondom het probleem te generen worden er verschillende media benaderd. En door meerdere landelijke bijeenkomsten te organiseren hopen we ook het breder publiek in beweging te krijgen. Zodat armoede afneemt, meer mensen een baan vinden en gezonder leven. Zodat kinderen opgroeien met aandacht voor taal en iedereen gelijke kansen krijgt. Want onze samenleving wordt sterker als iedereen kan meedoen.

naar: www.lezenenschrijven.nl van september 2017

tekst 3

Laaggeletterden lopen jaarlijks ruim half miljard aan inkomsten mis

Uit onderzoek van PricewaterhouseCoopers (PwC) in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven blijkt dat laaggeletterden jaarlijks € 572 miljoen aan inkomsten mislopen. In de huidige Nederlandse kenniseconomie raakt het onvermogen om niet goed te kunnen lezen, schrijven en/of rekenen direct aan de welvaart van mensen. Dit resulteert in minder inkomsten uit werk en hogere zorgkosten voor laaggeletterden.

Verminderde inkomsten uit werk
Mensen die laaggeletterd zijn hebben minder kansen op de arbeidsmarkt en zijn vaker werkloos. Hierdoor hebben ze een lager inkomen dan wanneer ze zouden werken. Wanneer laaggeletterden wel een baan hebben, hebben zij gemiddeld gezien lagere salarissen. Naast de effecten op de arbeidsmarktstatus, hebben taal- en rekenvaardigheden impact op de hoogte van het brutoloon dat iemand verdient.

Laaggeletterden zijn vaker werkloos. De overheid moet hen dan beschermen tegen verlies van inkomen.
of
Laaggeletterden hebben minder kansen op de arbeidsmarkt. De overheid moet voldoende werkgelegenheid voor hen bevorderen.

naar: www.lezenenschrijven.nl van 4 april 2018

tabel 1

geslacht	57% vrouw 43% man
afkomst	65% autochtoon 35% allochtoon
werk	57% werkt 43% werkt niet
hoogste onderwijsniveau	42% alleen basisonderwijs 58% minimaal vmbo

bron: www.rotterdam.nl van maart 2017

tekst 4

Gemeente moet begrijpelijke taal gaan schrijven

De gemeente Almere moet begrijpelijker taal schrijven in haar brieven aan de inwoners. Nu zijn die brieven vaak slecht te begrijpen, vooral voor laaggeletterden en mensen met een beperking. Dat vindt de Almeerse gemeenteraad.

De raad nam donderdagavond een motie van PvdA en GroenLinks aan, waarin het college van B en W wordt opgeroepen om samen met een panel van ervaringsdeskundigen de correspondentie nog eens onder de loep te nemen. Veel mensen met een beperking begrijpen de communicatie van de gemeente niet. Ze kunnen daardoor in de problemen komen, omdat ze niet weten hoe ze moeten reageren.

Uit onderzoek is gebleken dat er in Almere bijna 20.000 laaggeletterden wonen en 1.200 mensen met niet-aangeboren hersenletsel die moeite hebben met lezen.

naar: www.omroepflevoland.nl van 15 december 2017

tekst 5

Kritiek

De overheid stopt miljoenen in de aanpak van laaggeletterdheid. Maar niet op de juiste manier, vindt Marian Janssen-de Goede uit Schijndel. Met haar eigen bedrijf *Zet een punt* probeert ze laaggeletterdheid terug te dringen. Nou, fijn dan toch, al dat overheidsgeld? “Nou nee, feitelijk worden er vooral onderzoeken gefinancierd en overeenkomsten gesloten. Aan het eind van de rit blijft er te weinig geld over om deze mensen daadwerkelijk bij te spijkeren.”
Ook de algemene rekenkamer heeft zich kritisch uitgelaten. In april 2016 concludeerde de Rekenkamer dat de overheid te weinig doet en onvoldoende duidelijk maakt hoe we ervoor kunnen zorgen dat er minder laaggeletterden komen.

naar: www.bd.nl van 3 februari 2018

Inleiding

Het onderwerp van dit maatschappelijk vraagstuk is laaggeletterdheid. Op de website van de Stichting Lezen & Schrijven wordt de volgende omschrijving gegeven:
Laaggeletterdheid is een term die gebruikt wordt voor mensen die grote moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen.
Mensen die laaggeletterd zijn, zijn geen analfabeten. Ze kunnen wel lezen en schrijven, maar beheersen niet het eindniveau mbo-2.

Mensen die laaggeletterd zijn, hebben onder andere meer moeite met:
- formulieren invullen (zorgtoeslag, belasting, etc.)
- straatnaamborden lezen, reizen met openbaar vervoer
- voorlezen aan (klein)kinderen
- pinnen en digitaal betalen
- werken met de computer, solliciteren
- begrijpen van informatie over gezondheid en zorg

Lees tekst 1 en 2.

4p **31** Laaggeletterdheid is een maatschappelijk vraagstuk. Een maatschappelijk vraagstuk heeft een aantal kenmerken. Twee kenmerken zijn dat er verschillende meningen bestaan over de oplossing van het vraagstuk en dat de overheid erbij betrokken is.
→ Noem twee **andere** kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk die in tekst 1 of 2 naar voren komen. Geef voor elk kenmerk aan waarom uit tekst 1 of 2 blijkt dat dit kenmerk van toepassing is op laaggeletterdheid.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Kenmerk 1: … , want in tekst … staat …
Kenmerk 2: … , want in tekst … staat …

Zie tekst 2.

2p **32** Stichting Lezen & Schrijven wil laaggeletterdheid onderwerp van gesprek maken bij publiek en politiek. Ze hebben daartoe machtsmiddelen.
→ Welke twee machtsmiddelen die de Stichting Lezen & Schrijven heeft, zijn in tekst 2 te herkennen?

Zie tekst 2.

1p **33** De media hebben verschillende functies.
Welke twee functies van de media zijn te herkennen in tekst 2?
A de controlerende functie en de socialiserende functie
B de informatieve functie en de amusementsfunctie
C de opiniërende functie en de controlerende functie
D de socialiserende functie en de informatieve functie

Zie tekst 2.

2p **34** De Stichting Lezen & Schrijven benadert verschillende media, zodat de media het probleem van laaggeletterdheid onder de aandacht kunnen brengen bij het publiek. De media hebben ervoor gekozen om veel aandacht te geven aan laaggeletterdheid en de Week van de Alfabetisering.
De injectienaaldtheorie en de selectieve-perceptietheorie geven een verschillende uitleg over wat het effect is op de mening van de burgers over laaggeletterdheid.
→ Leg voor beide theorieën uit welk gevolg de aandacht van de media zou kunnen hebben op de mening van burgers over laaggeletterdheid.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Injectienaaldtheorie: …
Selectieve-perceptietheorie: …

Lees tekst 3.
Zie tekst 1 en 2.

3p **35** Een mogelijk gevolg van laaggeletterdheid is het ontstaan van maatschappelijke ongelijkheid.
In tekst 1, 2 en 3 staan voorbeelden genoemd dat laaggeletterdheid kan leiden tot maatschappelijke ongelijkheid.
→ Geef een voorbeeld uit tekst 1, 2 en 3 waaruit dit blijkt.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Een voorbeeld uit tekst 1 is: …
Een voorbeeld uit tekst 2 is: …
Een voorbeeld uit tekst 3 is: …

Zie tekst 3.

1p **36** Een maatschappelijk vraagstuk kan vanuit vier verschillende invalshoeken bekeken worden.

→ Vanuit welke invalshoek is tekst 3 geschreven?

Bekijk tabel 1.

1p **37** Verschillende media worden door de overheid ingezet om laaggeletterden te beïnvloeden. Zo willen gemeentes zoals Rotterdam en Schiedam laaggeletterden overhalen om hulp te zoeken om beter te leren lezen en schrijven.
Welke uitspraak past bij de tabel?
De meeste laaggeletterden

A hebben een baan.
B hebben geen voortgezet onderwijs gevolgd.
C zijn man.
D zijn niet in Nederland geboren.

Lees tekst 4.

1p **38** De fracties van GroenLinks en PvdA in Almere hebben in tekst 4 via een motie het College van burgemeester en wethouders opgeroepen om te kijken naar de informatie die van de gemeente naar de burgers gaat.
Vaak is die te moeilijk voor laaggeletterde mensen.
GroenLinks en de PvdA behoren bij dezelfde politieke stroming.
Welk uitgangspunt van deze politieke stroming past het best bij de reden waarom deze twee partijen een motie hebben ingediend?
De twee partijen willen

A burgers zelf zoveel mogelijk verantwoordelijkheid geven bij het oplossen van hun problemen.
B een kleine rol voor de overheid.
C nationalisme stimuleren.
D opkomen voor de zwakkeren in de samenleving.

1p **39** Verschillende taken van de overheid in een verzorgingsstaat zijn in de Grondwet vastgelegd. Een voorbeeld van een taak van de overheid in een verzorgingsstaat is dat de overheid moet zorgen voor onderwijs.

→ Noem een **andere** taak uit de Grondwet die de overheid moet vervullen om laaggeletterden te helpen.

4p **40** Het maatschappelijke vraagstuk van laaggeletterdheid kan op verschillende manieren aangepakt worden. In deze maatschappelijke analyse staat vooral de manier beschreven hoe de Stichting Lezen & Schrijven het probleem probeert aan te pakken.
Bij een maatschappelijk probleem is de overheid ook vaak betrokken. Politieke partijen hebben uitgangspunten. Vanuit die uitgangspunten komen zij met oplossingen voor problemen. In tekst 4 en 5 is een mogelijke aanpak vanuit de politiek te herkennen.
Politieke partijen zijn vaak in te delen bij politieke stromingen. Drie daarvan zijn:
de liberale stroming, de christendemocratische stroming en de sociaaldemocratische stroming.

→ Kies twee verschillende politieke stromingen uit. Bedenk per gekozen politieke stroming een aanpak van laaggeletterdheid die past bij de uitgangspunten van deze twee politieke stromingen.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

1. De politieke stroming is … en een uitgangspunt daarvan is … en de aanpak die hierbij past is …
2. De politieke stroming is … en een uitgangspunt daarvan is … en de aanpak die hierbij past is …

Lees tekst 5.

1p **41** In een democratie moeten de burgers kunnen beschikken over goede informatie vanuit meerdere gezichtspunten. Een voorbeeld daarvan is invloed uitoefenen op de politieke agenda.

→ Welke **andere** rol van de media is te herkennen in tekst 5 op het gebied van de democratische besluitvorming?

Uitwerkingen bij examen 2019-I

Politiek en beleid

1p **1** Het juiste antwoord is A

Toelichting
De verschillende partijen die de regering vormen hebben met elkaar overeenstemming bereikt over het invoeren van de maatschappelijke dienstplicht. Dat is een compromis.

1p **2** Het juiste antwoord is C

Toelichting
De premier of de minister-president feliciteert Tom Dumoulin namens de regering, maar de Koning feliciteert hem namens het Nederlandse volk.

2p **3** Minister-president Mark Rutte mag deze uitspraak wel doen [1p], omdat hij verantwoordelijk is voor besluiten die in de politiek genomen moeten worden. [1p]

Toelichting
De koning mag deze uitspraak niet doen, omdat hij geen politieke macht heeft. Hij mag dus geen besluiten nemen in politieke kwesties. De ministers zijn verantwoordelijk voor wat de Koning zegt als het om politieke kwesties gaat.
Voor een juiste reden met goede uitleg waarom de minister-president dat wel mag doen krijg je een punt. Voor een juiste reden met goede uitleg waarom de Koning dat niet mag doen krijg je ook een punt.

1p **4** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
De Tweede Kamer controleert het kabinet. De Kamerleden beoordelen of het kabinet de wet, die sinds 2012 van kracht is, goed uitvoert.

1p **5** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
De functies van de media moet je goed leren. Zowel de functies voor het individu, als de functies voor de samenleving. In de Volkskrant staat dat de Tweede Kamer controleert of het kabinet de wet goed uitvoert. Uit het bericht blijkt, dat de wet niet goed wordt uitgevoerd. Via dit bericht krijgen burgers informatie over het overheidsbeleid en inzicht in de controlerende taak van de Tweede Kamer.

1p **6** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
Hoogleraren hebben veel kennis over het onderwerp. Met deze kennis kunnen ze proberen politici ervan te overtuigen een andere beslissing te nemen. Hun belangrijkste machtsmiddel is dus hun deskundigheid.

1p **7** Het juiste antwoord is B.

Toelichting
De minister bedenkt samen met zijn ambtenaren wetsvoorstellen om de problemen met vuurwerk aan te pakken. Hij wil namelijk een voorstel doen voor een mogelijk verbod op bepaald vuurwerk. Het is dus fase 2: zij bedenken oplossingen.

© ThiemeMeulenhoff

1p **8** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
De Europese Commissie controleert of lidstaten de genomen besluiten goed uitvoeren.

2p **9** Kenmerk 1 is minder persvrijheid en/ of minder grondrechten, want in de tekst staat
- dat kritische journalisten moesten vertrekken
- dat de publieke omroep alleen positieve berichten verspreid

Kenmerk 2 is *minder onafhankelijke rechterlijke macht, want in de tekst staat dat de rechtbanken steeds meer onder de invloed komen van de politiek.*

Voor het noemen van een kenmerk met de juiste verklaring krijg je 1 punt.
Ook een goed antwoord bij Kenmerk 2 is: geen Trias Politica

Toelichting
De kenmerken van de rechtsstaat moet je goed kennen. In de vraag wordt van je verwacht dat je de kenmerken van een rechtsstaat herkent, omdat je moet snappen waar de EU zich in Polen zorgen over maakt. Bovendien moet je aangeven wat er precies in de tekst staat, dus waaraan je het kenmerk herkent.
Als je de tekst gaat lezen, zie je in de eerste alinea al staan dat rechtbanken steeds meer onder invloed van de politiek zijn gekomen. Dat wijst erop dat er geen onafhankelijke rechterlijke macht is. Dit is dus het kenmerk 'er is onafhankelijke rechterlijke macht'.
Een ander kenmerk van de rechtsstaat is 'er is trias politica'. Het feit dat de politiek rechtbanken beïnvloedt, wijst erop dat Polen niet voldoet aan het kenmerk 'er is trias politica'.
Een andere aanwijzing in de tekst is, dat er in de titel staat dat de Poolse omroep een propagandazender is geworden. Verderop in de tekst wordt dit nog een keer gezegd. Dan heb je een aanwijzing dat het over verminderde persvrijheid zou kunnen gaan. Dat hoort bij het kenmerk van een rechtsstaat: 'er zijn grondrechten'. Meer aanwijzingen in de tekst die bij dit kenmerk horen zijn bijvoorbeeld: 'er zijn kritische journalisten gedwongen vertrokken' en 'ministers vertellen de media wat ze moeten uitzenden'.

1p **10** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
In de bron staat dat bedrijven een boete opgelegd krijgen vanwege een verbod. Dus is er sprake van wetgeving en strafbepaling. De politiek maakt de wetten. De rechters leggen straf op. Een ander woord voor dingen die met rechtspraak te maken hebben is 'juridisch'. Dus het is de politiek-juridische invalshoek.

1p **11** Een van de volgende kenmerken is goed:
- de Trias Politica
- het feit dat rechters onafhankelijk zijn
- het feit dat de machten gescheiden moeten zijn en blijven

Voor het noemen van een juist kenmerk krijg je 1 punt.

Toelichting
Het belangrijkste kenmerk van de rechtsstaat is de Trias Politica, de scheiding van de machten. Er zijn drie machten: de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechtsprekende macht. Die machten moeten zich niet met elkaars werk bemoeien. De rechter vindt hier dat de uitvoerende macht, de politie en de minister, zich bemoeien met de rechtspraak.

© ThiemeMeulenhoff

1p **12** De leden zaten in de Tweede Kamer omdat alleen Tweede Kamerleden het recht van initiatief hebben.
Je krijgt alleen een punt als je de juiste kamer noemt en een goede uitleg daarbij.

Toelichting
In de titel van de bron staat initiatief wetsvoorstel en ook in de vraag staat dat het om een initiatiefwet gaat. Dat is een wet die door een lid van het parlement is gemaakt.
Alleen de Tweede Kamer heeft het recht van initiatief.
Daarom weet je dus dat het in de Tweede Kamer was.

1p **13** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
In deze vraag gaat het om een conflict tussen de gemeente en inwoners van Rotterdam.
Als de burger het oneens is met de overheid kan hij naar de rechter gaan.

1p **14** Het juiste antwoord is B.

Toelichting
Beide partijen vallen onder de ecologische stroming. Binnen deze stroming is zorg voor het milieu een belangrijk uitgangspunt. Het verminderen van zwerfafval draagt bij aan een schoner milieu.

1p **15** Bij deze vraag scoor je altijd 1 punt, ongeacht of je wel of geen antwoord gegeven is en ongeacht het gegeven antwoord.

Toelichting
Dit is zo, omdat via een erratum op de opgave in het examen de opdracht wordt gegeven om deze vraag over te slaan.

2p **16** De twee bestuurslagen die voorkomen zijn
- de gemeente
- het Rijk of de nationale / landelijke overheid.

Voor elke juist genoemde bestuurslaag krijg je 1 punt.

Toelichting
In de tekst gaat het over wethouders. Dit zijn politici die werken bij de gemeentelijke overheid. Het gaat ook over de minister van Buitenlandse Zaken. Ministers zijn politici die werken bij de landelijke overheid.

Criminaliteit en rechtsstaat

1p **17** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
Het strafrecht is van kracht voor kinderen vanaf 12 jaar. Onder deze leeftijdsgrens kan een kind niet strafrechtelijk worden vervolgd wanneer ze iets gedaan hebben dat strafbaar is. Deze kinderen mogen door de politie echter wel worden gefouilleerd en meegenomen naar het bureau voor verhoor.
Wanneer de situatie van een kind beneden de 12 jaar dermate uit de hand loopt dat ingrijpen noodzakelijk is, kan de rechter dus geen straf opleggen.

© ThiemeMeulenhoff

2p **18** Toelichting

1 = onjuist	*want in Haarlemmermeer en in Kaag en Braasem is de toename groter dan in Den Helder.*
2 = juist	*want in Schagen is de afname 66,7 procent en dat is de grootste afname.*
3 = onjuist	*want bijvoorbeeld in Haarlemmermeer (274) en in Zaanstad (176) zijn meer Halt-straffen gegeven.*
4 = onjuist	*want in Schagen is het een nog lager aantal, namelijk 14 jongeren.*

Als je vier antwoorden goed hebt, krijg je 2 punten. Als je drie of twee antwoorden goed hebt dan krijg je 1 punt. Als je minder dan twee antwoorden goed hebt krijg je 0 punten.

1p **19** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
Een politicus en ex-wethouder is een persoon met een hoge maatschappelijke status. Maatschappelijke status is je positie op de maatschappelijke ladder. Dat is een indeling van mensen naar hun maatschappelijke positie, bepaald door macht, status en inkomen. Zo staan bovenaan de maatschappelijke ladder beroepen als artsen, advocaten en directeuren, terwijl meer onderaan de maatschappelijke ladder beroepen staan als vakkenvullers, schoonmakers en vuilnismannen.

Als een persoon met een hoge maatschappelijke status zich schuldig maakt aan de criminele feiten die in de vraag worden genoemd, dan spreek je van witteboordencriminaliteit.

1p **20** Immateriële gevolgen, want het gaat over onveiligheidsgevoelens.
Je krijgt alleen een punt als je de juiste gevolgen noemt met een juiste uitleg daarbij.

Toelichting
De gemeenten in Achterhoek Oost doen onderzoek naar gevoelens van onveiligheid. Dat hoort bij de immateriële gevolgen van criminaliteit. Immateriële gevolgen zijn gevolgen voor gevoelens, bijvoorbeeld pijn en leed dat mensen wordt aangedaan.

2p **21** De juiste nummers zijn nummer 1 en nummer 5.
Per juist antwoord krijg je 1 punt.

Toelichting
Nummer 1, omdat door het inzetten van lokfietsen, veelplegers en professionele fietsendieven worden opgespoord. Nummer 5, omdat het stukje gaat over het feit dat het inzetten van lokfietsen tot een daling van het aantal fietsendiefstallen leidt. Dus het inzetten van lokfietsen heeft een preventieve werking. Het voorkomt criminaliteit.

2p **22** Het dilemma tussen (een van de volgende): [1p]
- rechtshandhaving
- het handhaven van de rechtsorde

Toelichting
Omdat het aftappen van internetverkeer wordt uitgevoerd door de inlichtingendiensten met de bedoeling strafbare feiten op te sporen.

en (een van de volgende): [1p]
- rechtsbescherming
- het aantasten van de rechten van burgers

Toelichting
Omdat door het aftappen van internetverkeer het recht op privacy van burgers wordt geschonden.

© ThiemeMeulenhoff

De volgorde van de antwoorden is niet belangrijk. Voor het noemen van een van de onderdelen van het dilemma krijg je een punt. Voor het noemen van beide onderdelen van het dilemma krijg je 2 punten.

1p **23** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
Het onderzoek gaat uit van gegevens die zijn verzameld onder slachtoffers van criminaliteit. De grafiek is gebaseerd op de hoeveelheid personen onder de groep slachtoffers die aangifte doen van wat hen is overkomen.

2p **24**

	Toelichting
1 = juist	*Zolang de officier van Justitie denkt dat het risico van herhaling aanwezig is, zal hij de rechter vragen om de maatregel te verlengen met telkens 2 jaar. De rechter beslist uiteindelijk of de tbs zal worden verlengd.*
2 = juist	*Als iemand bij de rechtbank schuldig wordt bevonden, heeft hij / zij altijd recht op hoger beroep.*
3 = juist	*Door de tbs-behandeling met dwangverpleging in de straf op te nemen, wil de rechter bereiken dat de veroordeelde niet zonder behandeling terugkeert in de maatschappij.*
4 = onjuist	*Tbs is een maatregel. De celstraf is een hoofdstraf.*

Bij vier antwoorden goed: 2 punten. Bij drie of twee antwoorden goed: 1 punt. Bij minder dan twee antwoorden goed: o punten.

2p **25** Juiste antwoorden zijn (drie van de volgende):
- Het is een aangeboren eigenschap van de persoon (erfelijkheid).
- Het gedrag is aangeleerd in het gezin en/of jeugdgroep.
- Het gedrag is ontstaan vanwege een gebrekkige opvoeding.
- Het hebben van gedragsproblemen of psychische problemen.
- Het hebben van bepaalde persoonlijkheidskenmerken.
- Het gedrag is beïnvloed door problematisch drugsgebruik.

Bij drie antwoorden goed: 2 punten. Bij twee antwoorden goed: 1 punt. Bij minder dan twee antwoorden goed: 0 punten.

Toelichting
Criminaliteit is te verklaren vanuit persoonlijke oorzaken of vanuit maatschappelijke oorzaken. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zul je de persoonlijke oorzaken geleerd moeten hebben. In de bron wordt gesproken over 'problemen die hij verborgen hield voor zijn behandelaars'. Welke problemen wordt niet gezegd. Je kunt de persoonlijke oorzaken van crimineel gedrag dus allemaal noemen.

2p **26** Juiste **antwoorden** zijn:
- Het behandelen van zaken in cassatie/ het toetsen van vonnissen van lagere rechtbanken.
- Het bekijken en oordelen hoe wettelijk bepalingen gezien en toegepast moeten worden (jurisprudentie).

Voor elke juist genoemde taak krijg je een punt.

Toelichting
De taken van de Hoge Raad zijn omschreven in het hoofdstuk waarin de verschillende rechtsinstanties worden toegelicht. De Hoge Raad heeft twee hoofdtaken en deze moet je letterlijk leren.

© ThiemeMeulenhoff

1p **27** Het juiste antwoord is B.

Toelichting
Bij klassenjustitie worden mensen uit een hogere maatschappelijke klasse (rijker, hoger opgeleid, machtiger) beter behandeld dan mensen uit een lagere maatschappelijke klasse.

1p **28** Het juiste antwoord is B.

Toelichting
In de tekst wordt gesproken over het feit dat het slachtoffer de verdachte met een vuurwapen bedreigde. Dus de verdachte heeft gehandeld uit zelfverdediging, dus er was sprake van noodweer.

2p **29** Het recht van de verdachte is
- dat hij onschuldig wordt gehouden tot het tegendeel bewezen is.
- er wordt een verplichting aan de verdachte opgelegd terwijl deze in principe nog onschuldig is.
- het spreekrecht kan daarmee botsen omdat het slachtoffer de verdachte al als schuldig ziet.

Voor het noemen van het juiste recht van een verdachte krijg je een punt.
Voor het noemen van de reden dat dit botst met het spreekrecht krijg je een punt.

Toelichting
In het Nederlandse strafrechtsysteem heeft een verdachte een aantal rechten. Deze zijn letterlijk te leren vanuit je boek. In deze vraag wordt van je verwacht dat je een van deze rechten kunt toepassen.
In de bron gaat het over het spreekrecht van een verdachte. Als hiervan tijdens een zitting gebruikgemaakt wordt, wordt de verdachte aangesproken op zijn gedrag door het slachtoffer. Hiermee wordt de verdachte dus benaderd als schuldig aan het delict, terwijl dit nog niet door de rechter is bepaald. Daarom botst het spreekrecht met het recht dat een verdachte onschuldig is, totdat hij door de rechter schuldig is bevonden.

1p **30** Het juiste antwoord is C.

Toelichting
Bij stereotypering zorgen er bijvoorbeeld de media voor dat er een versimpeld beeld ontstaat over een groep in de samenleving. Dit beeld is gebaseerd op vooroordelen. Stereotypen zijn algemene beelden over de kenmerken, eigenschappen en het gedrag van een groep, zoals 'moeders zijn inflexibel' en 'Polen zijn alcoholisten'. Stereotypen zijn generalisaties en versimpelingen van de werkelijkheid, die een groep terugbrengen tot een clichébeeld. Deze algemene clichébeelden over groepen passen we vervolgens toe op individuen.

Analyse maatschappelijk vraagstuk: laaggeletterdheid

4p **31** Het eerste kenmerk dat in tekst 1 of 2 naar voren komt is dat het gaat om een situatie waar veel mensen bij betrokken zijn.
Dat blijkt uit (een van de volgende):
- in tekst 1 staat dat Nederland in totaal 2,5 miljoen laaggeletterden telt.
- in tekst 2 staat dat het voorkomt bij meer dan 10 % van de bevolking

© ThiemeMeulenhoff

Het tweede kenmerk dat uit tekst 1 of 2 naar voren komt is dat het aandacht krijgt van de media. Dat blijkt uit:
- in tekst 2 staat dat de Stichting Lezen & Schrijven de media benadert om meer aandacht voor het probleem te krijgen.

Het derde kenmerk dat uit tekst 1 of 2 naar voren komt is dat het probleem door gezamenlijke actie of door de overheid kan worden opgelost.
Dat blijkt uit:
- in tekst 2 staat dat maatschappelijke organisaties actie ondernemen om het probleem aan te pakken.

Twee kenmerken juist is 2 punten. Een kenmerk juist is een punt.
Per juiste tekstverwijzing met goede uitleg 1 punt. Eén juiste tekstverwijzing met goede uitleg is 1 punt. Twee juiste tekstverwijzingen met goede uitleg is 2 punten.

2p **32** Machtsmiddelen die je kan noemen zijn (**twee** van de volgende):

	Toelichting
– toegang hebben tot de media,	*want in de tekst staat dat media zijn benaderd. Hierdoor heeft de stichting meer mogelijkheden haar standpunten kenbaar te maken.*
– persoon met gezag of charisma,	*want in de tekst staat dat Prinses Laurentien de oprichtster is van de Stichting. Als een bekend persoon zijn of haar naam verbindt aan een belangengroep, zullen mensen er eerder aandacht voor hebben.*
– het gebruikmaken van relaties,	*want in de tekst staat dat de Stichting activiteiten organiseert met honderden lokale partners. Hierdoor zal het draagvlak voor steun aan de stichting groter worden.*
– de toegang tot invloedrijke personen,	*want in de tekst staat dat Prinses Laurentien erbij is betrokken. Zij heeft toegang tot verschillende mensen met politieke macht.*
– het hebben van expertise / kennis,	*want in de tekst staat dat de stichting in 2004 is opgericht. Zij hebben dus al langere tijd ervaring met het behalen van hun doelen. Als je veel kennis hebt kun je je doelen beter uitleggen en verkopen.*

Per juist machtsmiddel krijg je 1 punt.

1p **33** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
In tekst 2 wordt gesproken over het organiseren van de Week van de Alfabetisering, omdat laaggeletterdheid als maatschappelijk probleem nog niet op de kaart stond. Door het organiseren van de Week van de Alfabetisering en doordat media daar aandacht aan besteden, willen ze dat het probleem bekend wordt bij een breder publiek.
Daarnaast wil de Stichting met het organiseren van deze week onder meer bereiken dat mensen gezonder gaan leven. Dat is de socialiserende functie van de media.

2p **34** Voorbeelden van goede antwoorden:
- Injectienaaldtheorie:
  Bij de injectienaaldtheorie worden mensen dusdanig beïnvloed dat alles dat door de media wordt gezegd of geschreven automatisch als waar wordt aangenomen. Dit gebeurt vaak door herhaling van het onderwerp en de manier hoe de media het overbrengen. De waarheid wordt verdraaid en nieuws dat de andere kant van het verhaal zou vertellen, wordt weggelaten.
- Selectieve perceptietheorie:
  Bij de selectieve perceptietheorie zal een deel van de mensen het onderwerp als belangrijk zien, omdat het past bij hun referentiekader of belangstelling. Een ander gedeelte zal er geen aandacht aan besteden, omdat ze er juist vanwege hun referentiekader geen belang aan hechten.

Voor een juiste uitleg van de theorieën krijg je steeds 1 punt.

Toelichting
Deze vraag is moeilijk geformuleerd. Lees dus eerst goed wat je moet doen. De twee theorieën in deze vraag moet je goed kennen. Zoals de vraag aangeeft, zul je beide theorieën moeten uitleggen. Eerst de ene theorie, dan de andere. Er wordt niet gevraagd om een citaat of waar je het in de tekst leest. Dus als je de theorieën hebt uitgelegd, ben je klaar met beantwoorden van deze vraag.

3p **35** Juiste antwoorden zijn:
- Een voorbeeld uit tekst 1 is: Laaggeletterden hebben problemen met betrekking tot alledaagse zaken in tegenstelling tot mensen die niet laaggeletterd zijn.

Toelichting
In de tekst staat dat laaggeletterden moeite hebben met formulieren invullen, pinnen, digitaal betalen en reizen met het openbaar vervoer. Als deze mensen dat minder goed kunnen, is hun maatschappelijke positie ongelijk aan die van mensen die dat wel kunnen.
- Een voorbeeld uit tekst 2 is: Laaggeletterdheid kan leiden tot armoede (en zorgt daarmee voor ongelijke kansen voor laaggeletterde mensen in onze samenleving).
- Een voorbeeld uit tekst 3 is: Laaggeletterdheid kan leiden tot (een van de volgende):
  - een lager inkomen;
  - minder kansen op de arbeidsmarkt;
  - vaker werkloos.

Voor elk juist voorbeeld uit een tekst krijg je steeds 1 punt.

1p **36** Het juiste antwoord is de sociaaleconomische invalshoek.

Toelichting
Dit blijkt uit tekst 3, omdat er wordt gesproken over verlies van inkomen van laaggeletterden en een hogere werkloosheid onder deze groep. Daarnaast wordt er beschreven hoe het kan dat het brutosalaris van een laaggeletterde lager is dan dat van andere werknemers.

Ook een goed antwoord is de politiek-juridische invalshoek.

Toelichting
Dit blijkt uit tekst 3, omdat er aan het eind wordt beweerd dat de overheid laaggeletterden moet beschermen tegen armoede en voor voldoende werkgelegenheid moet zorgen.

1p **37** Het juiste antwoord is A.

Toelichting
Dit is het enig juiste antwoord.
De meeste laaggeletterden hebben minimaal vmbo en dus wel voortgezet onderwijs gevolgd. Antwoord B is dus onjuist.
De meeste laaggeletterden zijn vrouw, dus antwoord C is onjuist.
De meeste laaggeletterden zijn autochtoon, dus antwoord D is onjuist.

© ThiemeMeulenhoff
© ThiemeMeulenhoff

1p **38** Het juiste antwoord is D.

Toelichting
GroenLinks en de PvdA horen bij de sociaaldemocratische stroming. Het belangrijkste uitgangspunt van deze stroming is het opkomen voor zwakkeren in de samenleving en het bestrijden van ongelijkheid. Laaggeletterden horen ook bij de zwakkeren in de samenleving.

1p **39** Juiste antwoorden zijn (een van de volgende taken):
– het streven naar bestaanszekerheid van de bevolking
– het vergroten van de kansen op de arbeidsmarkt
– een betere gezondheid van de bevolking
– het verzorgen van collectieve welvaartsvoorzieningen (o.a. huisvesting)
– het bijdragen aan een rechtvaardiger inkomensverdeling
– het bevorderen van de werkgelegenheid

Toelichting
In een verzorgingsstaat hebben de regering en het parlement de taak te zorgen voor een minimumniveau van bestaanszekerheid voor de bevolking. Hier hoort een aantal specifieke taken bij, waarmee laaggeletterden zijn geholpen. Deze taken staan in de Grondwet en worden ook wel de sociale grondrechten genoemd. Dat heb je geleerd bij het onderwerp: 'de rol van de overheid'.

4p **40** Voorbeelden van juiste antwoorden zijn (twee van de volgende combinaties):
– De politieke stroming is de **liberale stroming** en een uitgangspunt daarvan is (een van de volgende):
  • mensen moeten zelf het initiatief nemen om hun problemen op te lossen
  • mensen moeten een eigen bijdrage leveren om hun problemen op te lossen
  • verenigingen en stichtingen moeten taken op zich nemen om dit probleem aan te pakken
– en de aanpak die hierbij past:
  • de rol van de overheid bij de aanpak van dit maatschappelijke vraagstuk is beperkt, maar moet vooral aan de mensen en / of organisaties worden overgelaten.

– De politieke stroming is de **christendemocratische stroming** en een uitgangspunt daarvan is:
  • via de overheid is er zorg voor kwetsbare groepen, maar dan uitgevoerd door maatschappelijke organisaties.
– en de aanpak die hierbij past:
  • de verantwoordelijkheid voor de oplossing van dit maatschappelijke vraagstuk wordt zoveel mogelijk bij de mensen zelf en maatschappelijke organisaties gelegd.

– De politieke stroming is de **sociaaldemocratische stroming** en een uitgangspunt daarvan is:
  • ongelijkheid tussen groepen mensen moet actief door de overheid aangepakt worden
– en de aanpak die hierbij past (een van de volgende):
  • er is een grote rol van de overheid om dit maatschappelijke probleem aan te pakken, bijvoorbeeld door het verzorgen (en betalen) van taallessen
  • onderwijs en voorschoolse opvang moeten hierop inspelen om het probleem te voorkomen

Voor elke juist genoemde stroming met het juiste uitgangspunt erbij krijg je 1 punt. Voor de juiste beschrijving van de daarbij horende aanpak krijg je 1 punt.

© ThiemeMeulenhoff

Toelichting
Bij deze vraag is het belangrijk dat je eerst goed nadenkt over de uitgangspunten van de politieke stromingen. Die moet je dus goed kennen op het examen. Je kiest twee stromingen die je goed kent en bedenkt welke uitgangspunten je kunt toepassen op laaggeletterdheid. Daarna moet je nog de laatste stap zetten: bedenken welke aanpak deze stroming zou hebben voor het probleem van laaggeletterdheid. Zeg iets over de rol van de overheid en geef enkele concrete ideeën voor wat je kunt doen aan dit probleem.

1p **41** Juiste antwoorden zijn (een van de volgende):

	Toelichting
– de informerende functie,	*dus informatie geven over het overheidsbeleid, want in de tekst legt Marian Janssen-de Goede uit hoe overheidsgeld dat bedoeld is om laaggeletterdheid te bestrijden, niet effectief wordt ingezet om dat doel te bereiken.*
– de opiniërende functie,	*dus meningsvorming, want in de tekst staat dat de algemene rekenkamer zich kritisch uitlaat over het overheidsbeleid. Hierdoor zou het kunnen, dat mensen hun mening erover aanpassen.*
– de controle/waakhondfunctie,	*dus misstanden van het overheidsbeleid bekend maken bij het volk. Er staat in de tekst dat het beleid van de overheid niet goed is en dat geld dat niet terechtkomt bij onderwijs aan laaggeletterden, waar het eigenlijk voor is bedoeld. Het geld gaat vooral naar onderzoek.*

© ThiemeMeulenhoff

Oefenen met het examen van 2021-I.
De antwoorden en uitwerkingen vind je op mijn.examenbundel.nl.

Deel 2b Examen zonder uitwerkingen

Bronvermelding
Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift op mijn.examenbundel.nl.

Examen 2021-I

Meerkeuzevragen
Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Politiek en beleid

tekst 1

Op weg naar verkiezingen

De politieke partijen bereiden zich voor op de twee volgende verkiezingen: de Provinciale Statenverkiezingen op 20 maart en de verkiezingen voor het Europees Parlement op 23 mei. Vooral de Provinciale Statenverkiezingen zijn belangrijk voor de partijen in de Tweede Kamer.

naar: www.nos.nl van 9 februari 2019

Lees tekst 1.

1p **1** De Provinciale Statenleden bepalen de samenstelling van de Eerste Kamer.
Waarom is de samenstelling van de Eerste Kamer belangrijk voor de partijen in de Tweede Kamer?
De Eerste Kamerleden
A bepalen welke wetsvoorstellen behandeld gaan worden.
B kiezen de nieuwe leden voor de regering.
C kunnen voorstellen goedkeuren of afkeuren.
D schrijven een nieuw regeerakkoord voor het kabinet.

tekst 2

Kamer bespreekt advies over creatieve mbo-opleidingen

Het aantal studenten is sinds 2005 enorm toegenomen, terwijl de kansen op de arbeidsmarkt onvoldoende zijn meegegroeid, aldus een rapport van het ministerie van Onderwijs uit 2018 over creatieve mbo-opleidingen.

“We moeten jongeren beschermen tegen een toekomst zonder baan”, zegt Tweede Kamerlid El Yassini. Hij wil dat de minister het aantal scholen dat de mbo-opleiding Artiest aanbiedt, verder beperkt.
“Geen goed idee”, zegt de verantwoordelijke minister. De minister wil de mbo-scholen voldoende ruimte geven om het zelf te regelen.

naar: www.tweedekamer.nl van 6 maart 2019

Lees tekst 2.

1p **2** Bij welke politieke stroming past de opvatting van de minister uit tekst 2 het best?

A de ecologische stroming
B de liberale stroming
C de sociaaldemocratische stroming
D de rechtsextremistische stroming

tekst 3

… is tegen het fokken van dieren speciaal voor het leer dat zij opbrengen, net zoals wij tegen bont zijn. Het is onnodig en onacceptabel om dieren alleen voor hun vacht of huid te houden en te doden. Leer is in veel gevallen een bijproduct van de bio-industrie. Het overgrote deel van het leer in Nederland komt uit de vleesindustrie, voornamelijk van runderen, varkens, paarden, geiten en schapen.

naar: een website van een Nederlandse politieke partij van 6 september 2019

2p **3** Het standpunt uit tekst 3 is kenmerkend voor een bepaalde partij en een bepaalde politieke stroming.

→ Welke politieke partij moet op de puntjes in de tekst worden ingevuld? Geef aan bij welke politieke stroming die partij past.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

De politieke partij die op de puntjes moet worden ingevuld is …
Die politieke partij past bij de … stroming.

tekst 4

Links en rechts verdeeld over scholieren die voor klimaat spijbelen

Leerlingen uit het hele land demonstreerden donderdag in Den Haag voor strengere klimaatmaatregelen. Ze vinden dat het kabinet te weinig doet om klimaatverandering tegen te gaan.

Aanhangers van alle politieke partijen vinden het mooi dat scholieren opkomen voor hun eigen toekomst, máár de aanhangers van de rechtse partijen hadden liever gezien dat het klimaatprotest op zaterdag plaats had gevonden. Dat blijkt uit de wekelijkse peiling van Maurice de Hond.

Aanhangers van rechtse partijen vinden dat scholen leerlingen geen toestemming moeten geven om te spijbelen voor een klimaatdemonstratie.

Omgekeerd menen aanhangers van **…** en **…** juist dat jongeren door één klimaatmars meer leren dan één dag op school.

naar: www.ad.nl van 10 februari 2019

Lees tekst 4.

1p **4** Welke twee politieke partijen moeten op de puntjes in de tekst worden ingevuld?

A CDA en PvdA
B GroenLinks en Partij voor de Dieren
C SGP en D66
D SP en VVD

tabel 1

zetelverdeling in de Provinciale Staten van Zuid-Holland

partij	zetels 2015	zetels 2019
Forum voor Democratie	0	11
VVD	10	10
GroenLinks	3	5
D66	7	5
PvdA	5	4
CDA	7	4
PVV	8	4
ChristenUnie	3	3
50Plus	2	2
Partij voor de Dieren	2	2
SP	5	2
SGP	3	2
DENK	0	1
Lokale Partijen Zuid-Holland	0	0
NIDA	0	0
Code Oranje	0	0
Jezus Leeft	0	0
Overige	0	0

bron: www.omroepwest.nl van 20 maart 2019

Bekijk tabel 1.

2p **5** Hieronder staan vier uitspraken naar aanleiding van tabel 1.
1 Er zijn in 2019 minimaal vier partijen nodig om de meerderheid te behalen in de Provinciale Staten van Zuid-Holland.
2 Alle liberale partijen hebben in 2019 zetels verloren.
3 Twee lokale partijen hebben in 2019 zetels in de Provinciale Staten van Zuid-Holland.
4 In 2019 zijn twee nieuwe partijen in de Provinciale Staten van Zuid-Holland gekomen.

→ Geef van elke uitspraak aan of die juist of onjuist is.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul juist of onjuist in.

1 = …
2 = …
3 = …
4 = …

tekst 5

Belastingdienst

In juli 2014 besloot de Belastingdienst om de kinderopvangtoeslag van 232 gezinnen te beëindigen.
De Belastingdienst had het vermoeden dat deze ouders geen recht hadden op deze toeslag.
De Belastingdienst heeft een groot aantal gezinnen door zijn harde aanpak in financiële problemen gebracht en hun vertrouwen geschonden.
De Belastingdienst wordt aanbevolen om de ouders die overlast hebben ondervonden excuses aan te bieden en een tegemoetkoming te bieden voor het aangedane leed.

naar: www.tweedekamer.nl van 22 maart 2017

Lees tekst 5.

1p **6** Het vermoeden van de Belastingdienst, een onderdeel van de overheid, bleek niet juist te zijn. De ouders kregen onterecht geen kinderopvangtoeslag.
Ouders hebben bij een instantie klachten ingediend over de Belastingdienst.
Welke instantie heeft de klachten van de ouders behandeld en de aanbeveling uit tekst 5 gedaan?

A de Hoge Raad
B de Nationale ombudsman
C de Tweede Kamer
D het Ministerie van Financiën

tekst 6

Verruiming kinderpardon

Tijdens het debat in de Tweede Kamer over de verruiming van het kinderpardon pleitte de SGP voor een parlementair onderzoek naar het asielbeleid van de afgelopen jaren.
De PVV diende een motie van wantrouwen tegen het kabinet in, maar die werd onvoldoende gesteund.

naar: www.nrc.nl van 30 januari 2019

Lees tekst 6.

2p **7** De Tweede Kamer heeft verschillende taken. In tekst 6 gebruiken de Kamerleden twee rechten om die taak uit te voeren.
→ Welke taak van de Tweede Kamer is te herkennen in tekst 6? Noem **twee andere** rechten van de Tweede Kamer die passen bij deze taak.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De ... taak is te herkennen en twee andere rechten die daarbij passen zijn … en …

tekst 7

1070 aanmeldingen voor kinderpardon

1070 kinderen hopen alsnog aanspraak te maken op een verblijfsvergunning, nu de regels van het kinderpardon zijn versoepeld.

Begin dit jaar werden coalitiepartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie het eens over een versoepeling van het asielbeleid voor kinderen die al lang in Nederland wonen, maar die geen recht hadden op een permanente verblijfsvergunning.
De kinderen en hun ouders moeten nog even geduld hebben voordat ze weten of ze definitief in Nederland mogen blijven. Er wordt gedacht dat alle aanvragen voor het einde van dit jaar zijn behandeld.

naar: www.telegraaf.nl van 22 maart 2019

Lees tekst 7.

1p **8** In welke fase van het politieke besluitvormingsproces bevindt het kinderpardon uit tekst 7 zich?
A fase 1: uiten van wensen en erkennen van wensen als politieke problemen
B fase 2: bedenken van oplossingen voor politieke problemen
C fase 3: beslissen over problemen
D fase 4: het uitvoeren van besluiten

Een voorbeeld

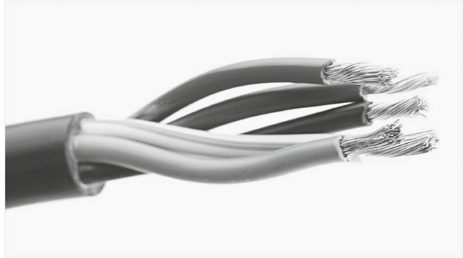

Een jongeman heeft een technische opleiding gevolgd voor de bouw, maar hij wil liever elektricien worden. Hij wil zich inschrijven voor zijn nieuwe studie. Uit een test blijkt dat hij kleurenblind is. De school besluit de jongeman niet aan te nemen. Het is voor een elektricien belangrijk om kleuren goed te kunnen zien. Andere leerlingen die niet kleurenblind zijn, mogen de opleiding wel gaan volgen.

1p **9** Is er in dit voorbeeld sprake van discriminatie? Leg je antwoord uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Ja, want …
of
Nee, want …

tekst 8

Ankie Broekers-Knol volgt staatssecretaris Harbers op

Ankie Broekers-Knol (VVD) wordt de nieuwe staatssecretaris van Justitie en Veiligheid. Ze volgt Mark Harbers (VVD) op die onlangs opstapte.

naar: www.rtvn.nl van 5 juni 2019

Lees tekst 8.

2p **10** Politieke partijen hebben verschillende rollen.
→ Welke rol van een politieke partij is te herkennen in tekst 8? Noem ook nog een **andere** rol van een politieke partij.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De rol van een politieke partij die in tekst 8 te herkennen is …
Een andere rol van politieke partijen is …

tekst 9

VVD en SP: mbo-scholen moeten ongebruikte boeken terugkopen

Mbo-scholen moeten ongebruikte boeken die zij hun studenten wel verplicht laten aanschaffen, terugkopen. Zo moet worden voorkomen dat studenten onnodig hoge kosten hebben.
Uit het nieuwste mbo-onderzoek van Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) blijkt dat 43 procent van de studenten zegt dat boeken en lesmaterialen die wel worden voorgeschreven helemaal niet worden gebruikt in de les. “Dat is niet uit te leggen”, vinden VVD en SP.

naar: www.ad.nl van 9 april 2019

Lees tekst 9.

2p **11** De Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) is een belangengroep. JOB beschikt over verschillende machtsmiddelen. In tekst 9 zijn machtsmiddelen van JOB te herkennen. Een daarvan is dat JOB toegang heeft tot politici.

→ Over welk **ander** machtsmiddel beschikt JOB in tekst 9? Leg je antwoord uit.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Het machtsmiddel is …, want …

tekst 10

Leefbaar Purmerend

1 Geen AZC of grootschalige opvang asielzoekers in Purmerend.
2 Afschaffen voorrangsregels woningtoewijzing statushouders.
3 Goedkope woonvoorziening voor jongeren.
4 Voor het gebruik van duurzame ledverlichting.
5 Meer betaalbare huur- en koopwoningen.
6 Hard optreden tegen overlast, zoals dealen, hangplekken en vernielingen.

naar: www.leefbaarpurmerend.com van maart 2018

Lees tekst 10.

2p **12** Leefbaar Purmerend is een lokale politieke partij in de gemeente Purmerend. In tekst 10 staan zes standpunten van Leefbaar Purmerend.

→ Noem **drie** standpunten die vallen onder rechts beleid en noem **drie** standpunten die vallen onder links beleid.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Rechts beleid: nummer … , nummer … en nummer …
Links beleid: nummer … , nummer … en nummer…

tekst 11

Verkiezingen voor de Provinciale Staten

De helft van de kiezers weet nog niet op welke partij ze volgende week gaat stemmen. Dat bleek uit een peiling van EenVandaag. Veel kiezers twijfelen nog tussen twee of meer partijen.

naar: www.rd.nl van 16 maart 2019

Lees tekst 11.

1p **13** Welk begrip wordt gebruikt voor een kiezer die twijfelt op welke partij hij gaat stemmen?

tekst 12

Terugsturen matras mag na verwijderen folie

Wie na een online-aankoop van een matras de beschermfolie heeft verwijderd, mag alsnog afzien van de aankoop. Net als bij kleding kan de verkoper het product reinigen of ontsmetten en opnieuw in de handel brengen.
Het Europees Hof van Justitie heeft dat bepaald in een zaak van een Duitser die een matras had gekocht bij de webshop van een Duits bedrijf. Dat bedrijf weigerde het bedrag terug te betalen met een beroep op het Europese consumentenrecht. Het recht om binnen veertien dagen een online-aankoop terug te draaien wordt daarin uitgesloten voor ‘verzegelde goederen die niet geschikt zijn om te worden teruggezonden om redenen van gezondheidsbescherming of hygiëne’.

naar: www.ad.nl van 27 maart 2019

Lees tekst 12.

1p **14** Wat betekent deze uitspraak van het Europees Hof van Justitie uit tekst 12 voor consumenten in Nederland?

Consumenten in Nederland die een matras binnen veertien dagen willen terugsturen

- **A** hebben niets aan deze uitspraak, want die geldt alleen voor Duitse consumenten.
- **B** kunnen nu alleen terecht bij Duitse rechtbanken als zij hun gelijk willen halen.
- **C** moeten in vergelijkbare gevallen hetzelfde behandeld worden in de hele EU.
- **D** moeten nu afwachten of het Europees Parlement de uitspraak van het Europees Hof van Justitie goedkeurt.

Criminaliteit en rechtsstaat

1p **15** In Nederland heeft de Hoge Raad onder andere de taak om uitleg te geven over een wet, als niet helemaal duidelijk is hoe die wet toegepast moet worden.
Welk begrip past bij deze taak van de Hoge Raad?
A fatsoensregels
B jurisprudentie
C klassenjustitie
D rechtsongelijkheid

tekst 13

Meer overvallen op maaltijdbezorgers in Rotterdam

Het aantal overvallen is ten opzichte van 2017 licht gedaald, maar maaltijdbezorgers worden steeds vaker het slachtoffer van overvallers. Dat is nieuw, volgens burgemeester Aboutaleb van Rotterdam. Hij spreekt van “een zorgwekkende nieuwe trend, die ook landelijk zichtbaar is”. Een oplossing is om de bezorgers niet meer met contant geld te laten werken.

naar: www.nos.nl van 18 februari 2019

Lees tekst 13.
2p **16** Er zijn verschillende manieren om criminaliteit te meten.
1 daderonderzoek
2 politiestatistieken
3 slachtofferonderzoek
Om de aangiftebereidheid van maaltijdbezorgers die overvallen zijn te weten, moeten verschillende soorten onderzoeken en/of statistieken met elkaar vergeleken worden.
→ Kies uit de drie bovenstaande manieren een combinatie van **twee** onderzoeken en/of statistieken. Leg uit dat deze twee onderzoeken en/of statistieken samen nodig zijn om over de daadwerkelijke aangiftebereidheid van maaltijdbezorgers die overvallen zijn, te weten.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
De twee manieren die samen informatie geven over de aangiftebereidheid zijn … en …, want …

tekst 14

Veroordeling na gewapende overvallen

De verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan twee gewapende straatroven op maaltijdbezorgers en een gewapende woningoverval. De rechtbank Midden-Nederland heeft hem veroordeeld tot een gevangenisstraf van 18 maanden, waarvan 6 maanden voorwaardelijk. Hij kreeg ook een contact- en locatieverbod.

naar: www.uitsprakenrechtspraak.nl van 5 oktober 2018

Lees tekst 14.
1p **17** Een rechter heeft bij een veroordeling de mogelijkheid om uit drie groepen van sancties te kiezen.
Uit welke groepen komen de sancties die aan de veroordeelde uit tekst 14 zijn opgelegd?
A de hoofdstraffen, de bijkomende straffen en de maatregelen
B de hoofdstraffen en de bijkomende straffen
C de hoofdstraffen en de maatregelen
D de maatregelen en de bijkomende straffen

tekst 15

Identiteitscontrole alleen met reden

De politie mag alleen uw identificatiebewijs vragen als daar een goede reden voor is. Dat is het geval als de politie uw identiteit nodig heeft om haar taak uit te voeren. Dus als u strafbare feiten pleegt of betrokken bent bij een verkeersongeluk.

naar: www.rijksoverheid.nl van 1 oktober 2019

Lees tekst 15.
1p **18** Waarom mag de politie in Nederland niet zomaar vragen naar een identificatiebewijs?
Dat mag niet zomaar, omdat
A de burgers beschermd moeten worden tegen willekeur van de overheid.
B de politie eerst moet bewijzen dat je iets strafbaars hebt gedaan.
C de gemeenteraad eerst toestemming moet verlenen aan de politie.
D een rechter eerst toestemming moet geven aan een officier van justitie.

tekst 16

Wat is een PIJ-maatregel?

De rechter kan een jongere een PIJ-maatregel opleggen. PIJ betekent Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen. Met een PIJ-maatregel wordt een jongere met een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis opgenomen in een justitiële jeugdinrichting. De jongere krijgt de PIJ-maatregel voor 3 jaar. Gedurende deze 3 jaar krijgt hij een intensieve behandeling en begeleiding om recidive te voorkomen.
De maatregel kan 1 of 2 keer worden verlengd en mag in totaal maximaal 7 jaar duren.
Na de maximale periode kan de PIJ-maatregel, als de veiligheid van de maatschappij dit vereist, omgezet worden in een maatregel van terbeschikkingstelling (tbs).

naar: www.kinderbescherming.nl van maart 2019

Lees tekst 16.

1p **19** Een PIJ-maatregel wordt ook wel jeugd-tbs genoemd en kan dus overgaan in tbs voor volwassenen.
→ Staat bij de veroordeling tot een PIJ-maatregel al vast hoe lang de veroordeelde behandeld gaat worden?
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Ja, dat staat al vast, want …
of
Nee, dat staat nog niet vast, want …

Zie tekst 16.

1p **20** Een PIJ-maatregel wordt niet zomaar opgelegd. Daar heeft de rechter bepaalde doelen mee.
→ Noem **twee** doelen van straffen die voor de jongere in de eerste 3 jaar centraal staan.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
In de eerste 3 jaar staan voor de jongere … en … centraal.

tekst 17

BASTA!

BASTA! is een methode die zich richt op delictgedrag bij kinderen jonger dan 12 jaar.
In Nederland zitten duizenden kinderen onder de twaalf in een moeilijke situatie thuis, op school of in de buurt. Soms plegen ze delicten en komen hierdoor in aanraking met de politie of hulpverlenende instanties.
Om te voorkomen dat deze kinderen afglijden naar grotere problemen, is een vroegtijdige aanpak belangrijk. De BASTA!-methode voor jeugdprofessionals ondersteunt deze aanpak en is specifiek gericht op kinderen jonger dan 12 jaar met risicovol gedrag én hun ouders, school en de buurt waarin ze wonen.

naar: www.basta.jso.nl van maart 2019

Lees tekst 17.

2p **21** Hieronder staan vier soorten beleid ten aanzien van criminaliteit:
1 gevangenisbeleid
2 jeugdbeleid
3 vervolgingsbeleid
4 preventief beleid
→ Van welke **twee** soorten beleid is sprake bij de methode BASTA!? Leg je antwoord uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Van …beleid, want …
Van …beleid, want …

tabel 2

land	minimumleeftijd om alcohol te mogen kopen
Letland	18
Luxemburg	16
Malta	17
Nederland	18 (per 1 januari 2014)
Portugal	18 (per 1 juli 2015)

naar: www.stap.nl van januari 2018

2p **22** In tabel 2 staan de minimumleeftijden van het kopen van alcohol zoals die golden in januari 2018. Onder die leeftijd is het strafbaar om alcohol te kopen.
Criminaliteit kan plaatsgebonden en/of tijdgebonden zijn.
→ Geef aan of er naar aanleiding van tabel 2 sprake is van plaatsgebonden en/of tijdgebonden criminaliteit.
Doe het zo: neem het onderstaande over, vul wel of geen in en leg je antwoord uit.
Er is … sprake van plaatsgebonden criminaliteit, want …
Er is … sprake van tijdgebonden criminaliteit, want …

tekst 18

Veroordeelde komt afspraken niet na

B.R. die in 2017 tot een gevangenisstraf werd veroordeeld, moet de resterende 152 dagen van zijn straf uitzitten. De rechter oordeelt dat hij de bijzondere voorwaarden die werden opgelegd bij zijn veroordeling, blijft overtreden.
De man is veroordeeld voor het treffen van voorbereidingshandelingen om zich aan te sluiten bij een terroristische organisatie. Hij kreeg een gevangenisstraf opgelegd van 300 dagen, waarvan een deel voorwaardelijk.

naar: www.duic.nl van 7 januari 2019

Lees tekst 18.
2p **23** B.R. mocht de gevangenis niet verlaten nadat zijn onvoorwaardelijke gevangenisstraf erop zat.
→ Noem **twee** feiten uit tekst 18 op grond waarvan B.R. de resterende 152 dagen van zijn veroordeling moest uitzitten.

tekst 19

Supermarktmanager: ‘Die jongeren hinderen onze klanten’

De supermarktmanager is blij dat de politie ‘iets’ doet om jongeren die zorgen voor straatafval, intimiderend gedrag en geluidsoverlast bij de supermarkt aan te pakken.

De directeur van een middelbare school erkent dat er leerlingen van zijn school overlast veroorzaken. Door de grote groepen jongeren die zich voor de winkel ophouden, durven sommige klanten geen winkelwagentje te pakken.

De extra aangekondigde politiecontroles ziet de supermarktmanager als een stapje vooruit. “Goed dat er in ieder geval iets gebeurt, maar ik verwacht er niet heel veel van. Dit probleem loopt al zo lang. De school heeft hier een belangrijke rol in, wat mij betreft. Laat bijvoorbeeld hier een conciërge van de school de schooljeugd in de gaten houden in de pauzes. Dat zou pas echt helpen.”

naar: www.barneveldsekrant.nl van 28 januari 2019

1p **24** Er zijn verschillende manieren om het soort problemen uit tekst 19 aan te pakken. Er kan preventief of repressief beleid ontwikkeld worden.
De supermarktmanager stelt voor een conciërge van de school de leerlingen in de gaten te laten houden.
→ Welk soort beleid wil de supermarktmanager? Leg je antwoord uit.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Hij wil een … beleid, want …

Zie tekst 19.
2p **25** Er zijn twee soorten regels: geschreven en ongeschreven regels.
→ Noem **drie** gedragingen van de leerlingen uit tekst 19 waarmee geschreven regels worden overtreden.

2p **26** Uit onderzoek blijkt dat er verschillende verklaringen zijn voor het ontstaan van crimineel gedrag. Een van die verklaringen stelt dat crimineel gedrag kan voortkomen uit de persoon van de dader (individuele verklaring). Een individuele verklaring is het hebben van een gebrekkige opvoeding (door bijvoorbeeld het willekeurig belonen en straffen).
→ Geef **vier** andere verklaringen voor het ontstaan van crimineel gedrag, die voortkomen uit de persoon van de dader.

Maatschappelijke analyse: betaalbaarheid van de zorg

Bij de beantwoording van de vragen 27 tot en met 40 maak je gebruik van de teksten 1 tot met 5 en de cartoon.

tekst 1

Keuzes maken voor goede zorg

Het lijkt onvermijdelijk dat we in Nederland keuzes moeten maken over de gezondheidszorg om deze betaalbaar te houden. Op dit moment betaalt de overheid zo'n 5600 euro per persoon per jaar aan de zorg. Aan de ene kant krijgen we er heel goede zorg voor terug. Aan de andere kant houden we door de dure zorg steeds minder geld over voor bijvoorbeeld onderwijs. Als we hier iets aan willen doen, moeten we ingrijpen in de zorg.

Het is voor een minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) elk jaar opnieuw lastig om keuzes te maken om te bepalen wat er in het basispakket moet komen. We vinden bepaalde behandelingen bijvoorbeeld waardevol omdat ze effectief zijn of zich richten op ernstige aandoeningen. Andere behandelingen vinden we misschien minder waardevol omdat ze niet noodzakelijk zijn, zoals neuscorrecties puur voor het mooie.

Wat het extra lastig maakt, zijn de 'wensen' van de betrokkenen. Patiënten willen natuurlijk hun behandelingen vergoed krijgen van de verzekeraar en bedrijven willen graag nieuwe medicijnen verkopen. Bedrijven voeren soms keiharde lobby's om hun medicijnen in het basispakket te krijgen. En patiënten schuiven aan bij televisieprogramma's als De Wereld Draait Door.

De minister heeft akkoorden gesloten met de belangrijke partijen in de zorg waarin staat dat de kosten per jaar minder mogen stijgen.
Als de minister steeds meer, luxere en duurdere zorg zoals een operatierobot of nieuwe medicijnen wil opnemen in het basispakket, gaan de kosten toch omhoog.

Hierdoor is er voor andere zorg minder geld. Dit kan leiden tot minder personeel in de zorg, langer wachten op het kunnen krijgen van een behandeling, minder verpleegzorg, besparingen op de thuiszorg of meer taken voor de huisarts.
Deze zorg die nu minder wordt, kan weleens van veel meer waarde zijn dan de operatierobot of nieuwe medicijnen.

naar: www.socialevraagstukken.nl van januari 2018

tekst 2

Patiënt mijdt ziekenhuis en medicijnen

Huisartsen hebben steeds vaker te maken met patiënten die niet naar het ziekenhuis willen voor onderzoek en voorgeschreven medicijnen niet ophalen bij de apotheek. Omdat dit ten koste gaat van het eigen risico van 385 euro per jaar. En dat geld kunnen of willen ze niet missen.
Dat blijkt uit een onderzoek van De Gelderlander bij huisartsen in de regio. Vooral huisartsen in wijken waar veel mensen wonen die het met een minimuminkomen moeten doen, lopen hier tegenaan.

Huisarts Hanneke Nabuurs noemt als voorbeeld het jaarlijkse bloedonderzoek bij mensen met een chronische ziekte als diabetes. Dit is per 2018 uit de huisartsenzorg gehaald, waardoor het ten koste gaat van het eigen risico.
"Dat doen mensen dus niet meer", zegt Nabuurs. Met soms ernstige gevolgen. Andere voorbeelden zijn ziekenhuisonderzoeken als een röntgenfoto of hartfilmpje.

Huisarts Joris Stoppels heeft vergelijkbare ervaringen: "Als mensen in arme wijken moeten kiezen waaraan ze hun geld uitgeven, valt de keuze vaak niet op bloedonderzoek of medicijnen. Omdat dit geld kost."

Huisarts Rob Edelbroek: "Dingen als lab, medicatie, fysiotherapie worden regelmatig gemeden. Ook geestelijke gezondheidszorg, want die wordt niet of niet volledig vergoed." Het speelt volgens hem sinds de invoering van het eigen risico in 2008.

Er zijn zelfs huisartsen in achterstandswijken die ongebruikte pillen verzamelen bij patiënten die ze toch niet gebruiken of bij nabestaanden van overleden patiënten. Zo kunnen ze mensen die medicijnen nodig hebben en het geld er niet voor hebben soms toch van pillen voorzien.
Woordvoerders van de Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV) en Patiëntenfederatie Nederland (waarin 170 patiënten- en consumentenorganisaties zijn vertegenwoordigd) herkennen het beeld dat de huisartsen schetsen.

naar: www.gelderlander.nl van 19 januari 2019

tekst 3

Voor producent van Orkambi telt alleen de winst

Dure medicijnen voor zeldzame ziekten houden de samenleving in de greep. Het Amerikaanse bedrijf Vertex heeft flink gelobbyd om het medicijn Orkambi[1)] in het basispakket te krijgen. Dit medicijn kost 170.000 euro per gebruiker per jaar.
Het lukte Vertex de steun te krijgen van enkele Tweede Kamerleden en patiëntenorganisaties.

Een argument van de Tweede Kamerleden die Orkambi in het basispakket wilden hebben, was het feit dat Vertex in elk geval ‘geen dollartekens in de ogen’ heeft. De afgelopen jaren zou het bedrijf gedurende slechts één kwartaalwinst hebben gemaakt. Bovendien gaat 85 procent van de winst terug naar onderzoek. Deze financiële argumenten bleken echter niet kloppen.

Het Zorginstituut Nederland (ZiN), dat waakt over de kwaliteit en betaalbaarheid van het Nederlandse zorgsysteem, adviseerde minister Schippers (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) het middel Orkambi niet op te nemen in het basispakket. Volgens het ZiN valt de werking tegen en is het geneesmiddel te duur. Een objectieve conclusie. Minister Schippers volgde uiteindelijk dit advies van ZiN niet op. Op haar laatste werkdag besloot ze Orkambi alsnog in het basispakket op te nemen.
Daardoor krijgen 750 patiënten dit middel vergoed.

naar: www.medischcontact.nl van 23 november 2017

noot 1 Volgens Vertex is Orkambi een medicijn dat Cystic Fibrosis, een bepaalde longziekte kan bestrijden.

tekst 4

Schippers en Van Rijn: ‘Gezondheid, daar kun je wat van maken!’

Marc van der Linden, Janny van der Heijden, Gordon, zomaar een aantal Bekende Nederlanders (BN’ers) die zich samen met minister Edith Schippers en staatssecretaris Martin van Rijn van Volksgezondheid, Welzijn en Sport inzetten voor een gezonder Nederland. In de vandaag gepresenteerde uitgave ‘Gezondheid! Daar kun je wat van maken’ geven de BN’ers inspirerende tips, voorbeelden en innovaties over hoe de gezonde keuze ook daadwerkelijk de gemakkelijke keuze kan zijn. Informatie is te vinden op de website www.nederlandgezondenwel.nl.

Lekker in je vel zitten, je fit voelen: wie wil dat nou niet? Het kan! Met lekker eten en zonder rare drankjes of pillen. Bewust omgaan met (lekker) eten, bewegen en stress kan het verschil maken. Vitaliteit en gezondheid is immers niet iets statisch of passiefs: het is te ontwikkelen, te beïnvloeden en te onderhouden. Schippers en Van Rijn willen met hun campagne inzetten op gezondheidswinst voor jong en oud.

naar: www.rijksoverheid.nl van januari 2017

tekst 5

’Eigen schuld, dikke bult’ zeggen is te gemakkelijk in het debat over zorgkosten

Solidariteit houdt de samenleving bij elkaar. Het besef dat mensen in tijden van nood kunnen terugvallen op voorzieningen, maakt het leven aangenaam. Tegelijk is solidariteit ook kwetsbaar. Als je bijvoorbeeld wel veel geld betaalt aan de zorg, maar daarvan vooral anderen ziet ‘profiteren’. Wordt hierdoor de solidariteit juist niet minder?

Vektis Intelligence, een bedrijf dat bekijkt welke zorgkosten er worden gemaakt, stelt vast dat 17 procent van de Nederlanders met een zorgverzekering vorig jaar 80 procent van alle zorgkosten maakten. Dit wordt de zorgkloof genoemd.

Van alle longkankergevallen is 80 procent in verband te brengen met roken. En ook diabetes, vaak het begin van allerlei andere ziekten, wordt vaak toegeschreven aan een verkeerde eet- en leefwijze. Een gezonde leefstijl is dus van groot belang.

Leefstijl is echter ook afhankelijk van omgeving, van sociale klasse, en niet te vergeten van IQ. Naar schatting 1,5 miljoen mensen kunnen niet behoorlijk lezen of schrijven, hebben moeite met het begrijpen van informatie, begrijpen vaak niet wat de dokter zegt of wat het ziekenhuis doet.
Het zijn ook deze mensen die beschikken over een zwak netwerk. En dat plaatst hen op extra achterstand. Vanwege de solidariteit is het belangrijk om discussies over zorgkosten weloverwogen te voeren. Solidariteit immers, maakt ons ook tot een samenleving. Dat moet iedereen veel waard zijn.

naar: www.trouw.nl van 19 december 2017

cartoon

bron: Arend van Dam

Inleiding
Iedere Nederlander van 18 jaar en ouder is verplicht om een ziektekostenverzekering af te sluiten, de zogenaamde zorgverzekering. Voor die zorgverzekering moet premie betaald worden. In 2020 was die ongeveer 120 euro per persoon per maand. Met deze verzekering heb je recht op vergoedingen uit het basispakket.
De overheid bepaalt welke zorg er in het basispakket komt. Elk jaar wordt het basispakket een beetje veranderd: er gaan bijvoorbeeld bepaalde medicijnen uit en andere komen er juist in.
Iedere verzekerde moet de eerste 385 euro per jaar aan zorgkosten zelf betalen. Dit heet het eigen risico. Een bezoek aan de huisarts valt niet onder het eigen risico.
De premie die verzekerden betalen voor de zorg is lager dan de kosten voor de zorg. Er wordt door de overheid meer geld voor de zorg uitgegeven dan dat er binnenkomt. Die kosten worden per jaar hoger.

Lees tekst 1.

2p **27** De betaalbaarheid van de zorg is een maatschappelijk vraagstuk.
Een maatschappelijk vraagstuk heeft een aantal kenmerken.
Een van de kenmerken van een maatschappelijk vraagstuk is dat het vraagstuk kan worden opgelost door gezamenlijke actie of door de politiek.

→ Noem **twee** citaten uit tekst 1 waaruit blijkt dat dit kenmerk van toepassing is.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
citaat 1 …
citaat 2 …

Zie tekst 1.

4p **28** In tekst 1 worden verschillende groepen genoemd die bij dit maatschappelijk vraagstuk betrokken zijn. Twee daarvan zijn bedrijven en patiënten. Deze twee groepen hebben belangen.

→ Noem van deze twee groepen een belang dat zij hebben.
Noem van deze twee groepen een machtsmiddel dat zij gebruiken om voor hun belangen op te komen.
Noem een zin die past bij dit machtsmiddel.

Gebruik informatie uit tekst 1.
Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Een belang van bedrijven is …
Een machtsmiddel van bedrijven is …
Een zin uit de tekst die past bij dit machtsmiddel is …
en
Een belang van patiënten is …
Een machtsmiddel van patiënten is …
Een zin uit de tekst die past bij dit machtsmiddel is …

Zie tekst 1.

2p **29** Het politieke besluitvormingsproces bestaat uit een aantal fasen. Een van die fasen in het politieke besluitvormingsproces is terugkoppeling.

→ Leg uit wat er met terugkoppeling in het politieke besluitvormingsproces wordt bedoeld. Geef aan hoe in tekst 1 terugkoppeling te herkennen is.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Terugkoppeling betekent …
Terugkoppeling is te herkennen in tekst 1, want …

Lees tekst 2.

2p **30** Tekst 2 is een artikel dat gepubliceerd is in dagblad De Gelderlander.
Twee criteria om tot publicatie van een artikel over te gaan zijn de doelgroep van het medium en de actualiteit.

→ Noem **drie andere** criteria die media kunnen hebben om tot publicatie van nieuwsberichten over te gaan.

Zie tekst 2.

2p **31** Een van de invalshoeken van maatschappijkunde is de veranderings- en vergelijkende invalshoek. Deze invalshoek is te herkennen in tekst 2.

→ Noem **twee** politieke beslissingen uit tekst 2 die hebben geleid tot veranderingen in gedrag bij mensen die zorg nodig hebben.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Die twee politieke beslissingen zijn:
1 …
2 …

Lees tekst 3.

2p **32** Volgens tekst 3 heeft Vertex het politieke besluitvormingsproces proberen te beïnvloeden.
Het bedrijf heeft dat door middel van lobbyen gedaan.
Vertex, zo blijkt uit tekst 3, heeft Tweede Kamerleden benaderd om druk uit te oefenen op de minister.

→ Geef een voorbeeld uit tekst 3 waaruit blijkt dat Vertex niet alleen politieke besluitvormers heeft benaderd, maar ook bij andere groepen gelobbyd heeft. Leg uit hoe die andere groepen ook het politieke besluitvormingsproces kunnen beïnvloeden.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.
Vertex heeft gelobbyd bij … en die kunnen het politieke besluitvormingsproces ook beïnvloeden door …

Zie tekst 3.

1p **33** Een maatschappelijk vraagstuk kan op verschillende manieren bekeken worden. Dit worden de invalshoeken van maatschappijkunde genoemd.
Welke invalshoek van maatschappijkunde past bij het nemen van besluiten van de minister?

A de politiek-juridische invalshoek
B de sociaal-culturele invalshoek
C de sociaal-economische invalshoek
D de veranderings- en vergelijkende invalshoek

Zie tekst 3.

1p **34** In tekst 3 staat dat minister Schippers besloten heeft het medicijn Orkambi in het basispakket op te nemen. Inmiddels is zij opgevolgd door een nieuwe minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
Stel dat er vragen gesteld gaan worden in de Tweede Kamer over haar beslissing.
Wie moet de vragen uit de Tweede Kamer beantwoorden?

A De minister-president, want die is verantwoordelijk voor alle ministers in zijn kabinet.
B De nieuwe minister van Volksgezondheid, want die is verantwoordelijk voor het gevoerde beleid.
C De voorzitter van de Tweede Kamer, want die neemt de taak van de minister over.
D Oud-minister Schippers zelf, want zij blijft verantwoordelijk.

Lees tekst 4.

1p **35** Een van de mogelijkheden om de kosten in de zorg betaalbaar te houden is voorkomen dat mensen ziek worden. De overheidscampagne uit tekst 4 wil het gedrag van mensen veranderen. Het doel is het aanpassen van de leefstijl.

Er zijn verschillende theorieën over de beïnvloeding van mensen door de media.

→ Zal volgens de selectieve perceptietheorie deze campagne wel of geen effect hebben? Leg je antwoord uit.

Doe het zo: neem het onderstaande over, vul wel of geen in en vul het antwoord aan.

Volgens de selectieve perceptietheorie zal de campagne … effect hebben, want …

Zie tekst 4.

1p **36** De overheid voert campagnes om burgers te informeren over haar beleid, maar ook om het gedrag van burgers te beïnvloeden. Media hebben een aantal functies.

Welke functie van de massamedia moet worden vervuld om de campagne uit tekst 4 succesvol te maken?

A de amusementsfunctie
B de controlefunctie
C de socialiserende functie
D de waakhondfunctie

Lees tekst 5.

1p **37** Uit tekst 5 blijkt dat er een verband bestaat tussen de maatschappelijke positie van bepaalde groepen en het hebben van een gezonde of ongezonde leefstijl.

De leefstijl van burgers wordt bepaald door een aantal factoren. Een van die factoren is het inkomen.

→ Noem nog **twee andere** factoren uit tekst 5 die invloed hebben op het hebben van een gezonde leefstijl.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

Twee andere factoren die van invloed zijn op het hebben van een gezonde leefstijl uit tekst 5 zijn … en …

Bekijk de cartoon.

2p **38** De media hebben bepaalde functies. Een van die functies is de amuserende functie.

→ Welke andere functie van de media is te herkennen in de cartoon? Leg je antwoord uit.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

In de cartoon is de … functie te herkennen, want …

Bekijk de cartoon.
Zie tekst 1 tot en met 5.

1p **39** In de cartoon geeft de cartoonist aan dat sommige mensen dit stelsel niet eerlijk vinden. In de cartoon wordt de waarde die aan de basis ligt van het Nederlandse zorgstelsel ter discussie gesteld.

→ Wat is de waarde die aan de basis ligt van het Nederlandse zorgstelsel? In welke tekst wordt die waarde genoemd?

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

De waarde is …
en die wordt genoemd in tekst …

2p **40** De media spelen een belangrijke rol bij het geven van informatie over bepaalde onderwerpen. Ze moeten zo objectief mogelijk nieuws verstrekken. Een van de criteria voor objectieve nieuwsverstrekking is het controleren van feiten via een andere bron.

→ Noem de **twee andere** criteria waaraan een objectieve bron te herkennen is.

Doe het zo: neem het onderstaande over en vul het antwoord aan.

criterium 1 …
criterium 2 …

Bijlagen

Cijferbepaling

2018-I				2019-I			
punten	cijfer	punten	cijfer	punten	cijfer	punten	cijfer
0	**1,0**	41	**7,5**	0	**1,0**	41	**7,4**
1	**1,3**	42	**7,7**	1	**1,3**	42	**7,6**
2	**1,6**	43	**7,8**	2	**1,6**	43	**7,7**
3	**1,9**	44	**8,0**	3	**1,8**	44	**7,9**
4	**2,1**	45	**8,1**	4	**2,0**	45	**8,0**
5	**2,2**	46	**8,3**	5	**2,1**	46	**8,2**
6	**2,4**	47	**8,4**	6	**2,3**	47	**8,3**
7	**2,5**	48	**8,6**	7	**2,4**	48	**8,5**
8	**2,7**	49	**8,7**	8	**2,6**	49	**8,6**
9	**2,8**	50	**8,9**	9	**2,7**	50	**8,8**
10	**3,0**	51	**9,0**	10	**2,9**	51	**8,9**
11	**3,1**	52	**9,2**	11	**3,0**	52	**9,1**
12	**3,3**	53	**9,3**	12	**3,2**	53	**9,2**
13	**3,4**	54	**9,5**	13	**3,3**	54	**9,4**
14	**3,6**	55	**9,6**	14	**3,5**	55	**9,5**
15	**3,7**	56	**9,6**	15	**3,6**	56	**9,6**
16	**3,9**	57	**9,7**	16	**3,8**	57	**9,7**
17	**4,0**	58	**9,8**	17	**3,9**	58	**9,8**
18	**4,2**	59	**9,9**	18	**4,1**	59	**9,9**
19	**4,3**	60	**9,9**	19	**4,2**	60	**9,9**
20	**4,5**	61	**10,0**	20	**4,4**	61	**10,0**
21	**4,6**			21	**4,5**		
22	**4,7**			22	**4,6**		
23	**4,9**			23	**4,8**		
24	**5,0**			24	**4,9**		
25	**5,2**			25	**5,1**		
26	**5,3**			26	**5,2**		
27	**5,5**			27	**5,4**		
28	**5,6**			28	**5,5**		
29	**5,8**			29	**5,7**		
30	**5,9**			30	**5,8**		
31	**6,1**			31	**6,0**		
32	**6,2**			32	**6,1**		
33	**6,4**			33	**6,3**		
34	**6,5**			34	**6,4**		
35	**6,7**			35	**6,6**		
36	**6,8**			36	**6,7**		
37	**7,0**			37	**6,9**		
38	**7,1**			38	**7,0**		
39	**7,3**			39	**7,2**		
40	**7,4**			40	**7,3**		

Bedenk dat het toekennen van punten aan een antwoord enige deskundigheid vereist. De hier behaalde scores zijn dus vooral een indicatie, hoeveel je op dit moment weet over dit vak.

© ThiemeMeulenhoff

Internetadressen van enkele belangrijke instellingen

Politiek en beleid
Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP): www.dnpp.nl
Eerste Kamer der Staten-Generaal (EK): www.eerstekamer.nl
ProDemos: www.prodemos.nl
Internationaal Hof van Justitie (VN): www.icj-cij.org/
Internationaal Strafhof: www.icc-cpi.int/
Koninklijk Huis: www.koninklijkhuis.nl
Ministerie van Algemene Zaken: www.minaz.nl
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK): www.minbzk.nl
Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO): www.nato.int/
parlement & politiek: www.politiek.com
regeringsbeleid, wet- en regelgeving en overheidsinstanties: www.regering.nl of www.rijksoverheid.nl
Tweede Kamer der Staten-Generaal (TK): www.tweedekamer.nl
Verenigde Naties (VN): www.un.org

Europa
Europa (portaal Europese Unie): www.europa.eu/index_nl.htm
Europees Hof voor de Rechten van de Mens: www.echr.coe.int/
Europees Parlement (EP): www.europeesparlement.nl
Europese Commissie (EC): http://ec.europa.eu
Europese Unie (EU): europa.eu
Raad van Europa: www.coe.int/

Massamedia
De Groene Amsterdammer (onafhankelijk opinieweekblad): www.groene.nl
Elsevier (rechts georiënteerd opinieweekblad): www.elsevier.nl
HP/De Tijd (libertijns èn conservatief opinieweekblad): www.hpdetijd.nl
Internationaal Perscentrum Nieuwspoort: www.nieuwspoort.nl
Nederlands Dagblad (ND, orthodox-protestantse signatuur): www.nd.nl
Nederlandse Omroep Stichting (NOS): www.nos.nl
NRC Handelsblad (neutrale, liberale krant): www.nrc.nl
(commerciële) omroep RTL: www.rtl.nl (www.rtl.nl/actueel/rtlnieuws/home/)
publieke omroep: www.omroep.nl
Reformatorisch Dagblad (RD, gereformeerde signatuur): www.refdag.nl
Stimuleringsfonds voor de Pers: www.persinnovatie.nl
Trouw (krant van protestantse signatuur): www.trouw.nl
de Volkskrant (links van het politieke midden): www.volkskrant.nl
Vrij Nederland (VN, opinieweekblad van linkse signatuur): www.vn.nl
De Telegraaf: www.telegraaf.nl
Algemeen Dagblad: www.ad.nl

Criminaliteit en veiligheid
Hoge Raad der Nederlanden: www.rechtspraak.nl/gerechten/HogeRaad
Ministerie van Justitie: www.justitie.nl
Nederlandse politie: www.politie.nl
Openbaar Ministerie (OM): www.om.nl
Politiemonitor bevolking (landelijke rapportage): http://www.wodc.nl/onderzoek
Raad voor de Rechtspraak: www.rechtspraak.nl/gerechten/RvdR/
Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC, Ministerie van Justitie): http://www.wodc.nl/onderzoek

sociaal-wetenschappelijk onderzoek, statistische cijfers, en beroepsverenigingen
Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS): www.cbs.nl
Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ): www.nvj.nl
Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ): www.vvoj.nl
Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP): www.scp.nl

Aantekeningen

© ThiemeMeulenhoff

Aantekeningen

© ThiemeMeulenhoff

Colofon

Auteurs
R. van Otterdijk
J. van Otterdijk

Vormgeving binnenwerk
Maura van Wermeskerken, Apeldoorn

Opmaak
Crius Group, Hulshout

Over ThiemeMeulenhoff
ThiemeMeulenhoff ontwikkelt zich van educatieve uitgeverij tot een learning design company. We brengen content, leerontwerp en technologie samen. Met onze groeiende expertise, ervaring en leeroplossingen zijn we een partner voor scholen bij het vernieuwen en verbeteren van onderwijs. Zo kunnen we samen beter recht doen aan de verschillen tussen lerenden en scholen en ervoor zorgen dat leren steeds persoonlijker, effectiever en efficiënter wordt.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

ISBN 978 90 06 49132 6
Eerste druk, tweede oplage, 2022

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.
Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Deze uitgave is volledig CO_2-neutraal geproduceerd.
Het voor deze uitgave gebruikte papier is voorzien van het FSC®-keurmerk.
Dit betekent dat de bosbouw op een verantwoorde wijze heeft plaatsgevonden.

examenbundel ›

vmbo-gt / mavo **Nederlands**
vmbo-k **Nederlands**
vmbo-gt / mavo **Engels**
vmbo-gt / mavo **Duits**
vmbo-gt / mavo **Frans**
vmbo-gt / mavo **Economie**
vmbo-gt / mavo **Maatschappijkunde**
vmbo-gt / mavo **Geschiedenis**
vmbo-kgt **Aardrijkskunde**
vmbo-gt / mavo **Wiskunde**
vmbo-gt / mavo **Nask 1**
vmbo-gt / mavo **Nask 2**
vmbo-gt / mavo **Biologie**

samengevat }

vmbo **Nederlands 2F**
vmbo **Rekenen 2F**
vmbo-kgt **Economie**
vmbo-kgt **Maatschappijkunde**
vmbo-gt / mavo **Geschiedenis**
vmbo-kgt **Aardrijkskunde**
vmbo-kgt **Wiskunde**
vmbo-gt / mavo **Nask 1**
vmbo-gt / mavo **Nask 2**
vmbo-kgt **Biologie**

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

examenidioom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidioom

vmbo **Engels**
vmbo **Duits**
vmbo **Frans**

zeker slagen !

voor vmbo, havo én vwo

9 789006 491326